

INSCRIBED

ఈ గ్రంథము

హనులకును మిత్రము

MY ESTE

పురవాసి గారు

Late Prof. S.

Telugu Tra

nment,

MA¹⁰⁰⁰ ప్ర

చంద్రికా ముద్రణ

ఈ గ్రంథము 1867 సం॥ 25 రిజిస్ట్రేషను ఆక్టుయొక్క

20 వ షెక్సును 6 వ చట్టము ప్రకారము

రిజిస్టరు చేయబడినది. కావున దీని

నితరులు ముద్రింపఁ గూడదు.

భాషాంతరీకరణమును

జేయఁగూడదు.

విద్యార్థులారా! దేశభిమానులారా!

గాయక సంఘ సంస్కరణాభిలాషి నై 1909 వ సంవత్సరమున మ దభిప్రాయముల నాయాజిల్లాలయం దుపన్యసించు సందర్భమున వివిధవిషయసంస్కరణముం గూర్చి కూడ ముచ్చటించవలసినవాడనైతి. అందు గాయక సంఘ సంస్కరణాభిప్రాయములు మాత్రము తత్పూర్వము నేను బ్రచురించిన గానసారమందుఁ జాలవఱకుఁ బ్రకటింపఁ బడి త దితరములు గ్రంథములు కాకపోవుటచే వానిని వివిధవిషయ సంస్కరణ పద్యములు అను పేర నొక చిన్న పాత్తమున మిక్కిలి సంగ్రహముగ 1910 వ సంవత్సరమునఁ బ్రచురించియుంటి. నేను చిరకాల ముపన్యాసకుఁడుగ దేశసంచారం జూన రించుట దుర్గుటం బని తోచుటచేతను, ఉపన్యాసక కార్యంబునకంటెఁ గవికార్యం బధికప్రయోజకం బని యెఱిగియుండుటచేతను ద దభిప్రాయముల నిపు డుపన్యాస మంజరి యనుపేర నీగ్రంథరూపముగఁ బ్రచురించుచున్నాఁడ.

ఇందలి భాష భావినుహజను లనఁదగిన మైతరగతుల విద్యార్థులకుఁ దగియుండు నుగాక యనెడి సంకల్పముతో వ్రాసినాఁడ. విద్యార్థిజనగ్రహణ సౌకర్యార్థము కొన్ని వివాదాంశములను, లక్ష్యములనుండి గ్రహించిన లక్షణములను, ఉపన్యాస సారములను బద్ధరూపమున నునర్చినాఁడ; మరియు నచ్చటచ్చట సంధుల విడఁదీసి వ్రాసినాఁడ.

ఈ గ్రంథమును పుటవఱకును మద్రాసునందలి వైజయంతీ ముద్రాక్షరశాలవారును, 105 వ పుటనుండి తక్కినభాగములనన్నిటిని గుంటూరునందలి చంద్రికా ముద్రాక్షరశాలవారును ముద్రించిరి. ఇందలి విశేషభాగమును కుమారసంభవనాటక గ్రంథకర్తలగు బ్రహ్మశ్రీ కురుగంటి నూర్యనారాయణశాస్త్రిగారును, కొదవభాగమును బ్రహ్మశ్రీ గొల్లపూడి లక్ష్మణశాస్త్రిగారును సవరించి యొసఁగినందుకు వారికి నా వందనంబు లర్పించుచున్నాఁడ.

పెద్దలు సాదరుఁగఁచు నిందలి దోషముల మన్నింతురుగాక.

బెజవాడ
1—7—13

ఇట్లు
బుధజనవిధేయుఁడు

చేత పూడి భగవంతురావు.

విషయసూచిక

వరుస నెంబరు.		పుటసంఖ్య
1	ప్రార్థన. ...	1
2	దేశోద్ధారకులు. ...	7
3	కవులు. ...	10
4	నాటకప్రదర్శకులు. ...	17
5	ప్రతికాధిపతులు. ...	21
6	ఉపన్యాసకులు. ...	27
7	హరికథకులు. ...	32
8	చిత్రలేఖనము. ...	42
9	సంగీతము! తెలియదట!. ...	50
10	గానము. ...	58
11	జంత్రవాద్యములు. ...	66
12	గాయకవిధులు. ...	72
13	శ్రోతృనియమములు. ...	73
14	ఆంధ్రభాష. ...	76
15	రైతులు. ...	94
16	వైశ్యులు. ...	100
17	విద్యార్థులు. ...	106
18	అవధానములు. ...	124
19	వ్యాయామము. ...	127
20	వ్యాసలేఖనము. ...	148

శ్రీ

రుక్మాంగద (నాటకము) ద. 1

నీతులకు పెన్నిధి. నవ్వులతో కడు పుబ్బును.
స్త్రీలకును విద్యార్థులకును గూడఁ దెలియును.

పండితాభిప్రాయములు.

ఉ. పిల్లుగ నాటకంబు లని • పేరిడి యిప్పటికొంద తెన్నియో
యల్లిరికాని యందొకటి • యానిదియంచును మోసపోయి నే
మెల్లమిఁ బూని వింటిఁ దొలి • నా భగవత్కవి! నీదునాటక
మ్ములమునం బ్రమోదము న • నూనముగా మెనఁగూర్చె నద్దిరా!

మ. మొగమోటంబునఁ జెంతనున్నతటి మె • ప్పల్ వల్కఁగా నిందు నా
కగులాభం బొకయింత లేదుకద; స • త్యంబుక వచింపకొ దగుక;
భగవద్రావుకవిత యిది, రసా • స్వాదక్షుముం దైనచోఁ
బగవాఁడైనను మె • ప్పడఁ గలఁడే? • పంతుంబుఁ జేపట్టినక.

శౌంఠి భద్రాద్రిరామశాస్త్రి.

చ. పలువురు నాటకంబు లని • పద్మము గద్దెముఁ గూర్చి యల్లినకొ
వెలసెను గబ్బముల్ జగతి • వేలు రసం బొకయింతలేక; నీ
యలఘు కవిత్వధారయు, స • మంచితమా ప్రతిభావి శేషముకొ
లలిత పదార్థసౌషవము • లభ్యములౌ టరుదీ దినంబులక.

క. రసపుషియు, శబ్దార్థ
ప్రసన్నత, కథావిచిత్ర • రచనయు, సంద
ర్భ సమగ్రశుద్ధి యెఁడఁ
బొసఁగుట నీ పూర్వపుణ్య • పూర్ణఫలంబౌ.

చెన్నా ప్రగడ భానుమూర్తి.

ది. ఏ., యల్. టి.

గీ. ఎంతో శ్రమచేసి చదివి పరీక్షలిచ్చి మిన్నలై మీదఁ జదువఁగ నున్న మీకు
పరమ కవిమిత్ర వరదండో శిష్యమూర్తి! యఖిల శుభము లొసంగు వి ద్యాధుల్లార!

200 PAGES.) కవిమిత్రము రు 0-8-0 (1600 WORDS.

దృష్టాంతసహితముగ వ్రాయఁబడినది. భాషను సంతక్షించునది. విద్యార్థులకుఁ దోడగునది.
ఈక్రిందివాక్యములందలి యగ్రభేదములచేత దీని యుపయోగంబు ను, దీనిం దెలియకపోవుటచేఁ గలుగు ననగకంబు ను, జదువరులు! ను ల భ యు గ్రహింపవచ్చును.

- 1 a నేను మీబోటుల సాంగత్యము గోరి వచ్చితి.
b.....బోటుల.....
నేను మీవంటివారి స్నేహమును గోరి వచ్చితి.
- 2 a వారి వాకిట వెలుగుఁ బెట్టుము
b.....వెలుగు.....
నేను మీ యాడువాండ్ర శ్లాఁధుఁ గోరి వచ్చితి.
వారి వాకిట స్నేదైన దీపమును బెట్టుము.
వారి వాకిట కంపఁ గొట్టుము.
వాని వ్యవహారము చక్కఁబడినది.
వాఁడు నశించెను.
- 3 a వాని పని తీరినది.
b.....తీరినది.
నీ పుస్తకములయొద్దఁ గావలియుండుము.
- 4 a నీ పుస్తకములఁ గాచుచుండుము.
b.....గాఁచు.....
నీ పుస్తకముల గాల్పుచుండుము.
- 5 a నీవు భోగమునకు వలతివై యుంటివి.
b.....వలతి....
నీవు భోగమునకు స్థానమై యుంటివి.
నీవు భోగమునకు స్త్రీవై యుంటివి.

ఉపనాసమంజరి

(మొదటి భాగం)

1. ప్రార్థన.

శ్రీమదఖిలభువన కారణం డగు మగ మేశ్వరుం డొక్క భుండు కలఁడనియు, నాతఁ డెల్లరకును సర్వదా నేననీయుండును భజనీయుండును నై యుండుననియు సర్వ మతంబులవారును సర్వకాలములయందును విశ్వసించుచున్నారు. మరియు,

సృష్టివైచిత్ర్యము.

“సీ. రవి శశి తారలఁ ♦ గ్రమవర్తనులఁ జేసి - యెండవెన్నెలలఁ గాఁయించెనెవఁడు?

ఫల పుష్ప కిసలయంబుల నొప్పు తరుల సృ - జించి జగ మలంకరించె నెవఁడు?

అల్లనల్లన వీచి ♦ హాయి నొసంగెడి - పిల్ల వాయువులఁ గల్పించె నెవఁడు?

అఖిలజీవుల జీవనాధారములు కాఁగ - మధురోదకముల నమర్చె నెవఁడు?

గీ. ఎవఁడు జగముల సృజించు? ♦ నెవఁడు పెంచు?

నెవఁడు పాలించు? జగముల ♦ కెవఁడు కర్త?

అణువు మొదలుగఁ గల్గు బ్రహ్మాండ మెల్లఁ

జేసె నెవ్వఁడు బలి! సృష్టిచిత్ర మహాహా!” మనుసంభవము, పంచమాంకము.

అనునట్లు సృష్టివైచిత్ర్యముయొక్క యాధిక్యముం బట్టి యాతని సర్వశక్త్యమును, కరుణామయత్వమును గ్రహించుచున్నారు. కరచరణాద్యవయసవిశిష్టమగుచు, నుఖ దుఃఖానుభవజ్ఞానముఁ గలిగి, యుక్తాయుక్త విచారజ్ఞానసంపన్నమైన యీ శరీరము నొసంగుటయకాక యీ శరీరధారుల సౌఖ్యముకొఱకుఁ బైపద్యమున వివరింపఁబడిన సౌక ర్యాదుల నకారణకరుణాయుతుండగుచు నొసంగుటచేత నాతనియెడఁ గృతజ్ఞులగుచు నాతఁడు కరుణామయరూపుఁ డని యెఱింగి తత్కృతజ్ఞతాప్రకరణంబున నాతని గుణ నామకీర్తనంబును, నిగంతరనుఖప్రాప్త్యర్థ మాతని ప్రార్థనంబును దినదినమును భక్తి యుక్తులగుచు సర్వజనులు నొనరించుచున్నవారు. ఈ కీర్తనప్రార్థనంబులు సంఘప్రార్థన, కుటుంబప్రార్థన, ఏకాంతప్రార్థన యను పేళ్లతోఁ ద్రివిధంబులఁ బరఁగుచుండును. ఇంత మాత్రముచేఁ దృప్తిజెందక కొందఱు పరమభక్తులు వ్లో. శ్రవణం కీర్తనం విష్ణో -

స్మరణం పాదసేవనం । అర్చనం వందనం దాస్యం - సఖ్య మాత్మనివేదనం. అనునట్లు లా
 పరమేశ్వరుని గుణ విశేషంబులఁ దఱచుగా వినుచుండుట, వానిని బొగడుచుండుట,
 వానినే మఱలమరల స్మరణకుఁ జెచ్చుకొనుచుండుట, ఆ పరమేశ్వరుని సేవయందే తన
 కాలమును గడపుచుండుట, బహిఃపూజావిధానంబునఁ గాని మానసపూజావిధానంబునఁ
 గాని యాతనిఁ బూజించుచుండుట, ఆతనికిఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకంబుగను భక్తిపూర్వ
 కంబుగను నమస్కరించుచుండుట, స్వాభిమానరహితంబుగ నాతనికిఁ బరిచర్య లొనరించు
 చుండుట, విషయసంగంబుల నిరసించి చిత్తంబు నెల్లప్పు డాతనియందే సంధించి
 యుండుట, చిత్తం బాతని కర్పించి తాను బరపశత్వమునొందియుండుట అను నీ తొమ్మిది
 విధంబుల నాతని సర్వదా సేవించి తృప్తులగుచున్నారు. ఇట్లు సేవించిన పరమభక్తుల
 యందు మనుజాతీతములగు నీశ్వరశక్తు లగపడుచున్నవి. అనఁగా నిర్జీవపదార్థమును
 సజీవపదార్థముగ నొనరించుట; సజీవపదార్థమును నిర్జీవపదార్థముగ నొనరించుట; ఒక్కని
 యాకలివైనను దీర్పఁజాలని యొకటైతోడఁ బెక్కండ్రకు విందుచేసి తృప్తి నొందించుట;
 ఒక్కఁడే యేకకాలమున ననేకస్థలంబులఁ గన్పట్టుట; అడినది యాట పాడినది పాట
 యగుట; ఇత్యాద్య ద్భుతకార్యంబు లొనరింప సమర్థులగుచున్నారు. ఇట్టి యద్భుతకార్యా
 చరణసామర్థ్యం బీశ్వరదత్తంబు కాదనియు, జగత్కారణుండగుచు నీశ్వరుఁ డొక్కఁడు
 కలఁడనుట యనావశ్యకంబనియు, సృష్టి యంతయు స్వభావాధీనంబనియుఁ బై
 యద్భుతకార్యాచరణము కేవలముగ మనోబలకార్యంబనియు, ధ్యాననిష్ఠయం దొనరించు
 చిత్తైకాగ్రతచే మనోబలప్రాప్తిం గాంచి తద్బలసాహాయ్యంబునఁ గొంద అద్భుతకార్యం
 బుల నొనరించుచుందురనియు, మనోబలసంపాదనమార్గముల నెఱింగినవారి కీ కార్యములు
 కరతలామలకముగ నుండుననియుఁ జెప్పెడి నిరీశ్వరవాదులు ను గొందఱు కలరు. వారు
 చేయునది కేవల హేతువాదము. వారు ను గొన్ని యద్భుతకార్యములఁ జేయఁజాలి
 యున్నారు. కాని యట్టివా రత్యల్పసంఖ్యాకు లయియున్నారు. వారి యత్నములు
 భక్తివిశ్వాసశూన్యము లైయున్నవి. కేవలహేతువాద మధికయు క్త్యవధికంబుగ నుండును.
 కావున వారి విషయ మిచట గణనీయము కాదు. ఈశ్వరుని భక్తివిశ్వాసములతో నారా
 ధించి, తదనుగ్రహకారణమున నీశ్వరశక్తులఁ బడసి, మహాకార్యముల నొనరించిన మహా
 నీయులు సర్వమతములయందును, సర్వకాలములందును, సర్వదేశములందును నచ్చటచ్చటఁ
 గన్పట్టుచునేయున్నారు. అట్టివారి నీశ్వరసమానులని కొందఱును, ఈశ్వరావతారము
 లని మఱి కొందఱును, ఈశ్వరుఁడేయని యింకఁ గొందఱును గౌర్వించి పూజించు
 చున్నారు.

అట్టి యాశ్వరభక్తుల చరిత్రములు నిర్దుష్టములైయుండును. వారల సంకల్పంబు లీశ్వరప్రీతికరములైయుండును. వారల వ్యాపారంబులు సర్వజనాదరణీయములై యుండును. వారల తేజం బెల్లప్పుడును స్ఫటికమువలె నిర్మలమైయుండును. వారల ప్రసంగంబు లమృతతుల్యంబులైయుండును. వారల హృదయంబు లానందమయములై యుండును. వారల బోధలు మోక్షదాయకములై యుండును. వారల యాకారంబులు శాంతరూపములైయుండును. వారల దర్శనంబులు పావనంబులైయుండును.

ఇట్టి మహనీయులలోఁ బెక్కిండ్లయం దొక్క లోపంబు తమిగాఁ గననచ్చు చున్నది. అదెద్దియనఁ బరమతద్వేషము. ఈ ద్వేషమునకు స్వమతమందలి యభిమాన మును భక్తివిశ్వాసములునే కారణములుకాని వేఱొండు దుష్టగుణం బెద్దియుఁ గారణము కాదు. పరులను నష్టపఱుపవలయునని కాని, అవమానపఱుపవలయుననికాని, హింసింప వలయుననికాని సంకల్పము వీరికి లేశమాత్రము నుండదు. తా రవలంబించిన మతము సర్వోత్కృష్టమయినదనియు, తద్ధర్మంబు లచిరమోక్షదాయకంబులనియు, అన్యమతంబు లట్టి ఫలం బొసంగ నసమర్థంబులనియు, అట్టిమతంబుల నాశ్రయించుట భ్రమప్రమాదజనిత దోషంబనియు, అట్టి దోషంబునుండి ప్రజలఁ గాచుట తమ విధియనియుఁ దమ మనంబుల దృఢంబుగ నమ్మి పరోపకారసంకల్పప్రేరిత హృదయులగుచు నన్యమతస్థులకుఁ గూడ స్వ ధర్మములను బోధింపఁ గడఁగుచున్నారు. అట్లు స్వమతౌత్కృష్ట్యము నుగ్గడించు సందర్భ మునఁ బరమతధర్మనిరసనమును గూడ విధిగాఁ గావింపవలసినవార లగుచున్నారు. అట్టి నిరసనమును సహింపక యాయా మతస్థులు వీరి బోధల నుల్లంఘించునపుడు వీరు వారియెడ ద్వేషముం బూనుచున్నారు. ఇదియే పరమతద్వేషము. ఈ ద్వేషకారణమున వీరిలోఁ గొందఁ అన్యమతస్థుల నష్టపఱుచుటయు, అవమానపఱుచుటయు హింసింపవలయుఁ గూడఁ గట్టస్థించుచున్నది. ఈ మహనీయుల నిర్మలచరిత్రయం దీవిషయ మొక కళంకముగ నిలుచు చున్నది. నిష్కల్తహృదయులును, పరోపకారచింతనాయత్తసంకల్పులును, మఱియు మతాధికారులును నగు నిట్టి మహనీయుల చిత్తములనే పరమతద్వేష మింతగఁ గలవరపఱు చుచుండ నిఁక భక్తిమాత్రప్రయోజకులును బుద్ధిస్వాతంత్ర్య రహితులును నగు కేవలమత స్థులఁ గూర్చి వచింపనేల? రక్తము వెల్లువలై పాటునట్టు లీ భక్తసమాహములచేత నప్పుడప్పుడు యుద్ధములను గూడఁ జేయించిన దీ పరమతద్వేషమే.

ఈ పరమతద్వేషము సహేతుకమా నిర్హేతుకమా యని విచారించినయెడ నిది మిక్కిలిగ నిర్హేతుక మని వేయినోళ్లఁ జాటి చెప్పఁదగియున్నది. ఏలయనఁగా:—

ఒక్కొక్క మతము ఒక్కొక్క దేవుని నామముతో అవినాభావసంబంధము ను గలిగియున్నది. చిత్తగింపుఁడఁ: విష్ణుభక్తులు వైష్ణవులు; వారి మతము వైష్ణవము. శివుని భక్తులు శైవులు; వారి మతము శైవము. క్రీస్తుభక్తులు క్రైస్తవులు; వారి మతము క్రైస్తవము. మహమ్మదు భక్తులు మహమ్మదీయులఁ; వారిది మహమ్మదీయమతము. ఇట్లే యితర మతములును ఆయా వేల్పుల నామములతో నవినాభావసంబంధమును గలిగియున్నవి. కావునఁ బరమతద్వేషమనినను పరదైవద్వేషమనినను ఒక్కటే. దీనిచేత స్వపరదైవ భేదము నశించినఁగాని తద్వేషము వీడదనియు, పరదైవ ద్వేషము వీడినఁగాని పర మత ద్వేషమువీడదనియు స్పష్టమగుచున్నది. కావున నీ ద్వేషమున కెల్ల మూలకందమగు స్వపర దైవభేదజ్ఞాన మెంతదనుక సహేతుకమో యిచట విమర్శింపఁ బడవలసియున్నది. ఎవ్వ రెవ్వ రేయేపేళ్లతో నేయేదైవముల నేవించుచుండినను వా రెల్లరు నాయా దైవములందు సమానధర్మములనే యాలోపించుచున్నారు. వారువారు వారివారి దైవములను సర్వ మయుఁడు, సర్వేశుఁడు, సర్వకర్త యనియే చెప్పుచున్నారు. దీనిచేత వా రేయేపేళ్లతో వేలువేలుగ నేవించినను వారందఱుదైవమును నొక్కఁడే యని స్థిరపడుచున్నది.

తన దేవుఁడు సర్వమయుఁడు అని చెప్పుటచేత నింకొక దేవుఁడుండ నేయుండఁడు అని దానియందే కన్పట్టుచున్నది. ఏలయన సర్వమయుఁడు అనఁగా సర్వమును దానుగ నున్నవాఁడు అని కదా యర్థముచెప్పవలయు? తనదేవుఁడే సర్వము నై యున్నయెడ మఱియొక దేవుఁడెవఁడు? అతఁడెచ్చటనుండును? అతఁడు మఱికొంత ప్రదేశములో నుండె నని చెప్పునెడ నతఁడు తనదేవుఁడుకాని భిన్నపురుషుఁ డనియే చెప్పవలయుఁ గదా. అట్లు భిన్నపదార్థము నంగీకరించునెడఁ దన దేవుని సర్వమయత్వమునకు భంగము కలుగుట లేదా? సర్వమయుఁడు కానివాఁడు దేవుఁడగునా? ఒకవేళఁ దనదేవుఁడు సర్వ మయుఁడే యనియు, నితరుల దేవుఁడు సామాన్యుఁడగుటచేఁ దనదేవునిలోఁ గొంతభాగ మందు మాత్రమే వ్యాపించియుండుననియు, నిట్లే లాఁతి దేవ శ్లందఱును దన దేవునిలో భాగములుమాత్రమే యైయుందురనియు, గావునఁ దమదేవుని సర్వమయత్వమునకు భంగము కలుగుటలేదనియుఁ జెప్పెడివారును గొందఱుండవచ్చు నని సంశయింపవలసి వచ్చుచున్నది. కానిండు; వీరు చెప్పెడుదానిని వాదసౌకర్యార్థము తుణకాల మంగీకరిం చెదము. అట్లయినను బర దైవ ద్వేష ము నకు లేకమాత్రమైన నవకాశము లేకపోవు చున్నది. ఎట్లనఁగా దన దేవుని మొత్తముగఁజేకొని భూషించుచు. 'ఇతరదైవములు' అను పేరితో నాతనిలోని భాగములనే వేలుచేసి ద్వేషించునెడ నది మొత్తమును

ద్వేషించుటయే కాదా? శరీరమును మొత్తముగఁ జేకొని పూజించి దాని యవయవములను వేటుచేసి విలుగఁ గొట్టిన ట్లుండదా? . . .

ఏకేశ్వరోపాసనము.

గీ. స్వామి! దాసోహము; నమస్క ధ రోమి; యనుచుఁ
జందనాదులఁ బూజించి ధ శరణు చేసి
కాలు విటిచి, జుట్టును బీఁకి ధ కన్ను పొడిచి
యగడు చేసిన పూజనం ధ బగునె? బళిర!

ఎచ్చటనైన మొత్త మొకటిగను దానితోని భాగములు వేట్లాకటిగను నుండునా? అట్టిది యసంభవము కాదా? ఆతని సర్వేశ్వరత్వము ను సర్వకర్తృత్వము ను గూడ నిట్టి వియే కావా? కావునఁ దనదైవమనియుఁ బరదైవమనియు భేదభావమును వహించుట కవ కాశము నుంతయు లేదు. పరదైవమే లేనియపుడు పరదైవద్వేష మప్పుడే లేకపోవును. పరదైవద్వేషమున కవకాశము లేనపుడు త దైననామము నాశ్రయించిన పరమతమును ద్వేషించుట నిర్హేతుక మని వేటుగఁ జెప్పనేల?

ఇట్టి నిర్హేతుక మగు పరమత ద్వేషము దేశమం దేల యచ్చటచ్చటఁ గన్పట్టినలయు నని యేరైన శంకింపనచ్చును. దానికి సమాధాన మిటఁ దెలుపఁబడును. వేటువేటు కాల ములందు వేటువేటుగు దేశములయందు వేటువేటుగు మహనీయు లుద్భవించి మనుష్యాతీత ప్రజ్ఞాధురంధరులగుచు నాయా సంఘములవారికి తరణోపాయంబులుగ నుండునట్లు కొన్ని ధర్మంబుల నుపదేశించుచు నొక్కొక్క మతమును స్థాపించిరి. అవి భిన్న కాలములయందు భిన్న సంఘోపయోగార్థము భిన్న పురుష బోధితంబులగుటంజేసి యాయాధర్మనూత్తము లీషన్తాత్రము పరస్పరభేదసహితము లయ్యు మానవుల కెల్లరకును బ్రధానతరణోపాయం బగు హృదయపారిశుద్ధ్యము నొసంగుటయందు మాత్ర మేకీభావమును వహించుచున్నవి.

చిత్తశుద్ధి.

“చ. పుడమి జనింప నేమి? బహుధోగములందుచుఁ బొంగ నేమి? తా

నడు గటు వెట్టకుండఁగ మహాధనధాన్యము లుండ నేమి? యం

ధుఁడు కొను దివ్యయుక్, మఱియుఁదూళిని బోసిన యాజ్యముక్, కటా

యడవిని గాయు వెన్నెలయు ధ నాఁజుమి చిత్తవిశుద్ధి లేనిచోక్.”

రుక్మాంగద నాటకము.

కొందఱు సామాన్యజను లట్టి మత సామరస్యమును గ్రహింపఁజాలక త దీషన్తాత్ర భేదంబులఁ బురస్కరించుకొని యాయా మతంబుల ద్వేషించుచుందురు. ఇదియే పరమత ద్వేష కారణము.

ఉ ప న్యా స మ ం జ రి .

ఈ ద్వేషము మనుజునకు సర్వానర్థదాయక మనుటకు సంశయ మేమైన నుండునా? ఇది మనుజుని రాగద్వేషాది త్రయోదశాంతశ్శత్రుసర్గములోని దగుట రహస్య విషయము కాదుకదా. ఈ శత్రుగుణంబులలో నొక్కదానికి మానవుడు తన హృదయంబునఁ జోటిచ్చినయెడ నది క్రమక్రమంబుగఁ దన సహచరసర్గంబున కెల్ల నచ్చట నవకాశముఁ గలిగించును. వీనిలో నెల్ల ద్వేషం బత్యధికకూరస్వభావము కలది, సర్వదా పరమేశ్వరధ్యానపరాయణు లగు భక్తవరుల హృదయగేహంబుల నిట్టి మహా కూరశత్రువునకుఁ జోటిచ్చుట పుష్పవనంబునందు బెబ్బులిం బ్రవేశపెట్టుటవంటిదే యగును గదా. నిరంతరధ్యానకారణంబున వారి హృదయగేహము లెప్పుడును పారిశుద్ధ్యము, తృప్తి, శాంతి, ఆనందము, భూతదయ అను పంచమహాగుణంబుల కాటపట్టులై యొప్పును. అట్టి చోట నీ ద్వేషవ్యాఘ్రుంబే చేరినయెడఁ దన్తహాగుణపంచకంబున కెల్లఁ బంచత్వంబు గట్టించి రూపు మాపుననుటకు సంశయముకలదా? కావున నే యీ ద్వేషము సర్వానర్థదాయకమని నుడువఁదగియున్నది.

ఇట్లు నిర్హేతుకమును అనర్థదాయకమును నగు పరమతద్వేషమునకు హృదయంబునఁ జోటియక, సర్వమయుఁడు సర్వేశుఁడు సర్వకర్తయు నగు పరమేశ్వరుండు సర్వజీవులకును ఒక్కఁడుమాత్రమే కలఁడనియు, నాతఁడు సమస్తకల్యాణగుణ పరిపూర్ణుఁడనియు, నాతఁడు మన కొనరించిన మహోపకారంబులకెల్లఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకంబుగ నమస్కరించుటకన్న వేఱొద్దియుఁ జేయఁజాలమనియు నెఱింగి వినయపూర్వకంబుగ నమస్కరించుచు, నవవిధభక్తివిధానములచే నాతని సేవించుచు, నుఖదుఃఖభాజనం బగు జీవయాత్రయందుఁ దా మొనర్చిన మంచిచెడ్డల నాతనికి దినదినమును విన్నవించి 'నలయు సాహాయ్య మొసంగుచుఁ దోడునీడయై యుండు' మని దయామయుండగు నా పరమేశ్వరు ననుదినంబును బరిశుద్ధచిత్తంబున భక్తిపూర్వకంబుగఁ బ్రార్థించుట సర్వజనులకు నవశ్యకర్తవ్య మని మనవిచేయుచున్నాఁడను.

ఉపన్యాససారము.

సీ. శ్రీశుఁడే దైవంబు ♦ శివుఁడు వ్యర్థుఁడటంచు - దోఁచి తోఁచని రీతి♦మాటి దూటి
శివుఁడు సర్వవ్యాపి ♦ చిల్లర దైవాల - తెరువు పోనకుఁడంచుఁ ♦ దిట్టి తిట్టి
యేనునాగుఁడు తక్క♦నితరదైవము లెన్ని - యైన వ్యర్థములంచు ♦ నఱచి యఱచి
అల్లాసు సేవింప ♦ నడ్డు చెప్పినవాని నడపఁ జెల్లు నటంచు ♦ నాడి యాడి

గీ. పరమతద్వేషములు పూనఁ ♦ బాడి యానె?

సర్వమయుఁడు సర్వేశుఁడు ♦ సర్వకర్త

యగుచు నొక్కనికన్న వే ♦ అమర నగునె?
కాన సర్వేశ! మొక్కదా ♦ గరుణఁ గొనుమే.

2. దేశోద్ధారకులు.

ఏ దేశమునందుఁగాని, యే కాలమునందుఁగాని, యే సంఘముగాని కవులు, పత్రికాధిపతులు, ఉపన్యాసకులు, హరికథకులు నను నాలుగు తరగతులవారిచే జ్ఞానవిద్యా నాగరికతాదులయం దభివృద్ధి నొందవలసియున్నది. ఈ ప్రపంచమున నేసంఘమందీ జ్ఞానవిద్యానాగరికతలు లేక యుండునో యది యథమసంఘముగను మూఢసంఘముగను బ్రజాసామాన్యముచేఁ బరిగణింపబడుట నుప్రసిద్ధవిషయమే కదా. అట్టి దుస్థితినుండి యా సంఘమును గాపాడి యా దేశము నుద్ధరించువార లెవరు? కవులు, పత్రికాధిపతులు, ఉపన్యాసకులు, హరికథకులునే. కావుననే యీ నాల్గుతరగతులవారిని దేశోద్ధారకు లని చెప్పఁదగియున్నది.

వీరు నలువురును దేశము నుద్ధరించుట యటుండఁగా వీరిలోఁ బ్రతివారును దక్కిన మూడుతరగతులవారికిని గూడ జ్ఞానదాయకులును మార్గదర్శకులును నగుచున్నారు. వీర లెప్పుడుచూచినను నూతనపాఠములను బ్రజలకు బోధించుచునే యుందురు. వీరు తమ యానజ్ఞీవితకాలమును బ్రపంచమనెడి మహాపాతశాలయందు విద్యార్థులయి వర్తింతుచు, నెప్పటికప్పుడు నూతనపాఠముల దానినుండి యభ్యసించుచు, అభ్యసించినదాని నాచరణ యందుఁ బెట్టుకొనుచు, నట్టి నూతనపాఠములనే ప్రజలకుఁ గఱపుచుందురు. తా తుభ్య సించుటయందుఁగాని యితరులకు బోధించుటయందుఁగాని వారి కెప్పుడును వినువు జనిం పదు. వారు ధనముకొఱకుఁ బనిచేయువారు కాదు. ఈశ్వరప్రేరణమున దేశోద్ధరణ కార్యదీక్షాపరణశులగుచు నట్లొనరించుచుందురు. వారొకరి యజ్ఞాబద్ధులగుచు గంటలను నిమిషములను లెక్కించుచుఁ బనిచేయువారుగ నుండరు. రేయియని పవలని భేదములేక వారి చిత్తము లెప్పుడును దేశోద్ధరణకార్యపరతంత్రములై యుండును.

‘ప్రపంచపాతశాలయందు సర్వజనులకును స్వాతంత్ర్యము కలదుకదా; దానినుండి వీరుమాత్రమే నేర్చుకొనుట యితరులకు నేర్పుట యనెడి యీ మధ్యవర్తిత్వముతోఁ బనియేమి? ఆపాతశాలనుండియే సర్వజనులును నేర్చుకొనఁగూడదా?’ అను సంశయ మిచట నెవరికిఁగాని కలుగక మానదు. కాని యా పాతశాల తదితర పాతశాలలవంటిది కాదు. దానియందు బోధకులు లేరు. బోధించుట లేదు. వివిధవిషయములందు వివిధము

లగు పాఠములు మాత్రము చిత్రింపబడినట్లగపడుచుండును. విద్యార్థులగువారు వారి వారికి వలయు పాఠములను వారివారి యధికారానుసరణంబుగ గ్రహించుకొని యల వలుచుకొనవలసియున్నారు. అట్లు బోధలేకయే పాఠమును గ్రహించుకొనుట కడిది. నులభకార్యము కాదు. మిక్కిలి నులభములైన పాఠములను మాత్రము సర్వజనులను గ్రహింపఁగలుగుదురు. గ్రహణశక్తి యెల్లరకును వలయునంత యుండు నని చెప్ప వలను పడదుకదా. కావునఁ గఠినములైన పాఠములు బోధలేకయే వీరికి స్వాధీనములు కావు. పై దేశోద్ధారక చతుష్కంబునకో అపరిమితమైన గ్రహణశక్తి సహజముగ నుండును. వారి చిత్తము లేవిషయమును జూచినను దివ్యదృష్టితోనే చూచుచుండును. గుణదోష విమర్శనముం జేసి త త్సారమును లోకమునకు వెల్లడించుచునే యుండును. అంజనాంచిత నేత్రునకు గుప్తద్రవ్యంబులెల్లఁ బ్రత్యక్షములైనట్లు వీరల దివ్యదృష్టికి ధర్మనూత్తములును వాని గుప్తార్థంబులును గూడఁ బ్రత్యక్షములగుచుఁ గన్పట్టుచుండును.

ఇట్టివారి యాదర్శముల (ideals) ను గ్రహింపఁజాలక కొన్ని సమయములందుఁ బ్రజలు వారియెడ విపరీతాభిప్రాయులగుదురు. వారల నలక్ష్యముచేయుచుండురు. మఱొకప్పుడు నిరసించుచుండురు. వేఱొకప్పుడు ద్వేషించుచుండురు. మఱికొందఱు సామాన్యులు వారల బాధించుటకు ను గమకింతురు. కాని యీ మహనీయులు తమ యనన్య సామాన్యబుద్ధిబలముచే వారల గుణగ్రహణ సామర్థ్య లోపమును గనిపెట్టి, వారల మన్నించి, శాంతము నహించి, యెట్టులేని బునఃపునఃప్రయత్నములచే విషయతత్వమును వారి చిత్తముల కెక్కింపఁ బ్రయత్నింతురు.

ఏదేశంబునఁగాని యీ దేశోద్ధారకచతుష్కంబున నెవ్వరు లేకయుండినను ఆ లోప మా సంఘమునందుఁ బ్రత్యక్షముగఁ గన్పట్టుచునేయుండును. ఈ నల్వరును లేక యుండినయెడ నట్టి దేశ మంధకారనిమగ్నమై యుండినదనుటకు సంశయ ముండునా? ఉండదు. అచటి వారికి విద్యలా పూజ్యము; నాగరికతయా హుళిక్కి; జ్ఞానమా నున్న. తనకుఁ గల ప్రాదేశమాత్రజ్ఞానమునే సర్వజ్ఞత్వముగా భ్రమసి యుట్టిటలూఁగు కూపస్థ ముండుకమువలెనే వారును మాధ్యమునం బడియుండురు. అట్టి దుస్థితి యే దేశమునకును గలుగకయుండుఁగాత.

ఒకప్పుడు దేశంబున నొక దురాచారము కాలక్రమంబునఁ బ్రబలి దేశభాధక మగు చుండును. వేఱొక సదాచారమే యింనుక పెడత్రోవం బట్టి వ్యర్థమగుచుండును. ఒక విద్వాంసుఁడు ప్రమాదనశంబునఁ దప్పత్రోవం బడి ప్రజలను దన త్రోవకై యాకర్షించు చుండును. అట్టి సమయములందెల్లఁ బ్రజల నాయా ప్రమాదములనుండి మరలించి

కాపాడు భాగ మీ యుద్ధారకచతుష్కము మీదనే యుండును. మఱియు సంఘాభి
వృద్ధ్యర్థ మొక్కొక్క ఘనకార్యమును బహుజనసాహాయ్యంబునఁ జేయవలసియుండును.
దేశకాలపాత్రాను కూలంబుగ నొక్కొక్క నూతనాచారమును బ్రజలెల్ల రవలంబింప
వలసియుండును. ఆకాశగమన తంత్రీరహితదూరవార్తాశ్రవణా ద్యపూర్వమహాకార్యం
బుల ప్రాముఖ్యతను గౌరవమును గ్రహించి ప్రజలెల్లరు వాని నాదరించి ప్రోత్సహపఱుప
వలసియుండును. ఒక్కొక్క ప్రజ్ఞావంతుఁడు తన యేసామాన్యప్రతిభావిశేషంబున
నొక్కొక్క విద్యయం దదృఢతకార్యంబు లొనరించి బహుజనవంధ్యుఁడగుచుండుటను
గాంచినపు డట్టిప్రతిభాశాలులఁ బెక్కండ్రను సంఘమందు వెలువడఁజేయవలసియుండును.
అట్టి సమయములం దెల్ల నాయా దేశోద్ధరణకార్యవీజంబులఁ బ్రజాహృదయభూములందు
వెదచల్లి, మోనులెత్తఁజేసి, వానిని దత్త త్వమయానుకూల వచనరచనా దోహదంబుల
నభివృద్ధి నొందించి, ఫలదంబులగున ట్లొనరించు సమర్థత యీ మహాజనచతుష్కంబునకే
కలదని ఘంటాపథంబుగఁ జెప్పవగును.

అయినను 'ప్రమాదో ధీమతామపి' అనఁగా 'నెంతటి బుద్ధిశాలులకయినను బొర
పాటు కలదు' అను నార్యోక్తి యొకటి కలదు. కావున నట్టి ప్రమాదము లీ దేశోద్ధారక
చతుష్కంబునందు ను గలుగుననుటలో శంకావకాశ మేమియు నుండదు. అట్టిది సంభ
వించినపుడు వారలే యొండొరుల దోషంబుల సవరించుకొనవలసి యున్నారు. అట్టి
సమయములందు నాగరికులగు ప్రజలును దోడ్పడవలసియున్నారు.

దేశోద్ధారకు లగు నల్వరిలో నొక్కొకరి ప్రత్యేకయోగ్యతలును, వారి ప్రత్యేక
నిర్వచనములును, వారువా రొనరింపవలసిన విధులును, వారి ప్రకృతకాలస్థితిగతులను,
వారియం దావశ్యకముగ నిపుడు జరుగవలసియున్న మార్పులును తదర్థమై ప్రజ లెఱుఁగ
వలసియున్న విషయములును వారివారింగూర్చిన ప్రత్యేకోపన్యాసములలోఁ గ్రమం
బుగఁ దెలుపఁబడును. నిష్కల్తషహృదయులును, పరోపకారతత్పరులును, సమర్థులును
నగు దేశోద్ధారకు లీ యాంధ్రదేశంబునకు లభించునట్లును, బ్రజలు వారి యోగ్యతల
నెఱిగి వారివలని ప్రయోజనము నందునట్లును బరమేశ్వరుఁ డాశీర్వదించుఁగావుత మని
కోరుచు నీ విషయము నింతటితో ముగించుచున్నాఁడను.

గీ. కవులు పత్రికాధిపతులు ♦ క్రమముతోడ

నల యుపన్యాసకులు మఱి ♦ హరికథకులు

దేశమును నుద్ధరించెడి ♦ ధీరు లగుట

వారి నల్వరిఁ బడయంగ ♦ వలయుఁ బ్రజలు.

3. క వు లు.

దేశోద్ధారకచతుష్కర్మబునందుఁ గవులు ప్రథమగణ్యులగుచు నగ్రస్థానము నలంకరింపఁదగియున్నవారు. వారివలన మానవసంఘమునకుఁ గలుగు ప్రయోజనము గణనాతీతమైయుండును. ఎట్లనఁగా:— పరమేశ్వరదత్తమైన బుద్ధిబలముచేతను, నిరంతర లభ్యమైన లోకానుభవముచేతను, నిరతవిధిగా నొనరించిన యభ్యాసముచేతను, అప్రయత్నపూర్వకమైన చిరపరిచయముచేతను బ్రతిమానవుఁడును ఆయా విద్యలందును, ఆయా ధర్తములందును, ఆయా వృత్తులందును, ఆయా వస్తుసామగ్రిలయందును విశేషాంశములను గనిపెట్టుచునేయున్నాఁడు. అట్టి విశేషములు కవులు కానివారి హృదయములందు వారి జీవితకాలముదనుక మాత్ర ముండి యనంతరము వారితో నంతరించిపోవుచున్నవి. కానిదో వారి సన్నిహితబంధుమిత్రులకు మాత్రము లభించుచున్నవి. తద్విశేషాంశములే కమ్యుదయగోచరంబు లయినపు డాశ్రయవిశేషంబున నవి భ్రమరకీటకన్యాయంబున కవిత్వరూపముం గాంచి, గ్రంథరాజములం బ్రవేశించి, శాశ్వతత్వము వహించి, బహుదేశములందు బహుకాలములందు బహుతరములనారికి మహోపకారదక్షంబు లగుచున్నవి. గ్రంథమూలంబున వీనిని గ్రహించిన యనంతరబుద్ధిశాలులు మఱల వీని పైవిశేషంబులఁ గనిపెట్టుచుందురు. కవులు వానిని మరల గ్రంథములందుఁ జేర్చుచుందురు. ఈ ప్రకారముగ దేశమందలి విద్యలు, ధర్తములు, వృత్తులు, వస్తుసామగ్రిలు లోనగు నాగరికతాసూచకము లగు విశేషము లన్నియు నానాఁటికిఁ గ్రమక్రమంబుగఁ గవుల సాహాయ్యంబుననే యభివృద్ధి గాంచుచున్నవి. అయినను దేశమం దెన్నియోవిద్యలం దెందఱో బుద్ధిశాలులు వెలువడి మహోపకారము గావించుచుండఁగాఁ బైఁజెప్పఁబడిన నాగరికతాభివృద్ధికిఁ గవులే మూలకారణు లనుట సహేతుకముగ నుండునా యని కొందఱు సుశయింపవచ్చును. కాని యిట్టి సంశయ మనావశ్యకము. దేశమందుఁ గవులే లేనియెడ నప్పటప్పటికి బుద్ధిశాలులు వెలువడి యాయా విషయములం దొనరించు యత్నములకుఁ దత్పూర్వమహనీయుల యభిప్రాయములను మూలబంధము (పునాది) గఁ జేకొను భాగ్యము లభింపదు. ఆయా మహనీయు లొనరించిన యత్నము లన్యుల కుపబలముగాక చిల్లికుండలోని నీటివలె నెప్పటివప్పు డంతరించిపోవుచుండును. ఎప్పటికప్పుడు ఎవరికి వారు ఏవిషయమందుఁజూచినను మొట్ట మొదటి నుండి ప్రయత్నింపవలసినవారలే యగుదురు. “ఎంతగ మేపినను గొఱ్ఱకు బెత్తెడే తోక” యనినట్లు లెందఱు ప్రయత్నించినను ఎప్పటికప్పుడే మొదలగుటచేత విషయజ్ఞానము మితముగనే యుండునుగాని యభివృద్ధి కానేరదు. కాబట్టి కవులే దేశమందలి వివిధవిషయాభివృద్ధికి మూలకారణులని యుప్పుకొనక తీరదు.

చంపకమాల. క వు లు.

భువిగలవారి కెల్లరకు ♦ బుద్ధియు విద్యయు జ్ఞానవృద్ధియున్
గవిలనన్ లభించుఁ గవి ♦ కంటె గురుం డొరు డుండఁబోవఁ డా
కవికృతపుష్పకగ్రహణ ♦ కారణ మొక్కటికాదె యేరికిన్
వివిధములైన విద్యలఁ బ్ర ♦ వీణతఁ గూరుచు; నింతెకాక యా
వివిధకలాభివృద్ధికిఁ గ ♦ విత్వమై కారణ; మెట్టులన్న నెం
దెవరెవ రెట్టి విద్వియల ♦ నెంత పరిశ్రమముం బొనర్చినన్
దవిలి వినూత్నమార్గములఁ ♦ దామె స్వతంత్రముగా గ్రహించినన్
గవి యొకఁ డుండి వారియెడఁ ♦ గల్గు విశేషము లప్పుడప్పుడే
ప్రవిమలరీతిఁ గబ్బముల ♦ వ్రాసి స్థిరంబుగ నిల్పుకున్నచో
నవి యడుగంటి లాఁతులకు ♦ నబ్బక వారలతోనె పోవుఁ; బై
నెవరెవ రెట్టి విద్యలకు ♦ నేగిన నెప్పటికపై తొత్తయై
తవులదు వృద్ధి నుంతయుఁ బ ♦ దంపడి యెంతప్రయాసఁగొన్న మ
క్కువపడి యెంత మేపినను ♦ గొట్టెకు బెత్తెడె తోఁక రీతిగన్;
జవులు జనింపఁ దేనియలఁ ♦ జల్లినరీతి మృదూక్తి సంపదన్
జెవులకు వింగొనర్చుచు న ♦ చించెడి సత్కవివాక్కు లేనిచో
భువిఁ జ్రజ లొందు లోప మది ♦ పూడదు మార్గశతాంతరంబులన్.

కవు లని చెప్పినమాత్రంబున గ్రంథములను వ్రాసి ప్రకటించిన వా రందఱును
గవు లని భ్రమఁజెందఁ జనదు. అట్టులయినచో దేశమం దెన్నియోవిధములైన కవులు
కలరు. ఒకరు పద్యములుగా వ్రాసినదాని నింకొకరు వచనముగా వ్రాయుదురు. ఒకరు
వచనముగా వ్రాసినదానిని వేటొకరు పాటలుగ వ్రాయుదురు. ఇట్లే పద్యకావ్యమును
వచనకావ్యముగను, వచనకావ్యమును నాటకముగను, నాటకమును శ్రవ్యప్రబంధముగను,
ప్రబంధమును హరికథగను మార్చుచు వ్రాసి గ్రంథములను బ్రకటించువారలు కొందఱు
కలరు. వీరి హృదయమునుండి నచ్చునది కేవలభాష మాత్రమే. గ్రంథవిషయము జోలికి,
బోవుటకు వీరు సాహసింపరు. కావున వీరి కా విషయానుభవ మేమైనఁ గలదా లేదా
యను విచారణకూడ ననావశ్యకము. (ఒక చరిత్రనుండి కథనుమాత్రము చేకొని (స్వేచ్ఛగా)
స్వతంత్రముగా గ్రంథములను వ్రాయువా రీ తరగతిలోఁ జేరరు.) 2 సంస్కృతభాష
నుండి యాంగ్లేయభాషలోనికి, ఆంగ్లేయభాషనుండి తెలుగుభాషలోనికి, తెలుగునుండి

ఉరుదులోనికి నిట్టొకభాషనుండి మఱియొకభాషలోనికి భాషాంతరీకరణమును మాత్రము చేసి గ్రంథములఁ బ్రచురించువారలు రెండవతరగతివారు. వీరును బైవారివలెఁ గేవల భాషాభిజ్ఞులే. ఇంకను మొదటితరగతివారు రాజు అనుటకు భాషాఘోషఁ దనియైనను వ్రాయుదురు. వీర లామాత్రమైనను లేక బుద్ధిస్వాతంత్ర్యమును బూర్తిగ నంతరింపఁజేసి కొని యుండినదుండినట్లు వ్రాయవలసియున్నారు. తెలికరు వ్రాసిన గ్రంథమును జేకొని వాని కర్థమును, దాత్పర్యమును, నందలి విశేషాంశములను వ్రాసి గ్రంథములను బ్రచురించువారు కొందఱు కలరు. వీరు మూడవతరగతివారు. వీరును బై రెండుతరగతుల వారివలనే కేవలభాషాభిజ్ఞులే యగుచున్నారు. కాని వారియందు కవివేషధారణమైనను గలదు. వీరియందుఁ గవిలక్షణ మంతమాత్రమును లేదు. వీరి గ్రంథప్రకటనము కేవల పండితకార్యము కాని కవికార్యము కానేకాదు. 4 పూర్వకపులచేత చాటుధారను రచియింపఁబడి ముద్రింపఁబడకయున్న పద్యములు, పాటలు లోనగువానిని, పుక్కిటి పురాణములుగఁగాని గురుశిష్యపరంపరగాఁగాని యరుదెంచుచున్న పూర్వగాథలను, వ్రతవిధానాదులను, శ్రుతివాక్యములను సేకరించి యొకటిగాఁ జేర్చి ప్రకటించు గ్రంథ కర్తలు నాల్గవతరగతివారు. వీరు కవులు కాకపోవుట యటుండఁగా భాషాజ్ఞానమైనను వీరి కందఱును గలదనుట కనకాశము లేదు. వారివారియొద్దనుండి యాయావిషయములను సంపాదించుటయే యీ గ్రంథకర్తలు పడిన శ్రమ. 5 పూర్వ మీ దేశమున ముద్రాయంత్రములు లేనికాలములో రచియింపఁబడిన వ్రాతగ్రంథ మేదైన లభించినపుడు దానిం జేకొని దానియందలి లేఖకప్రమాదజనితదోషంబులను సాధ్యమగునంతవఱకు సవరించి గ్రంథములఁ బ్రకటించువార లయిదవతరగతివారు. స్థూలదృష్టికి గ్రంథకర్తలనలె నగపడినను వీరిని గ్రంథప్రకటనకర్త లనఁదగునుగాని గ్రంథకర్తలనుట యుక్తముకాదు. 6 తొలుతముద్రింపఁబడిన గ్రంథములనే ధనార్జనాద్యపేక్షా పూర్వకంబుగఁగాని విద్యావ్యాపనోద్దేశ పూర్వకంబుగఁగాని మఱలమఱల ముద్రించి ప్రకటించుచుండెడి ముద్రాశాలాధిపతులు దేశాధిపతులు లోనగువారు ఆఱవతరగతివారు. వీరి శక్తియుక్తులను గూర్చి యిచట వ్రాయుట యనావశ్యకమగును. ఈ చెప్పఁబడిన యాఱుతరగతుల వారిని కవులని చెప్పటకంటె 'కావ్యప్రకాశకులు' అని చెప్పినయెడ సమంజసముగ నుండును.

సీసమాలిక. కావ్య ప్రకాశకులు.

విషయతత్వముజోలి ♦ విడిచి భాషాప్రాధి - రూపభేద మొనర్చు ♦ రూపకాత

తనదు స్వాతంత్ర్య మం ♦ తయును గొల్తునె వీడి - భాషను మార్చు ద్వి ♦ భాషి నరుఁడు

అర్థతాత్పర్యంబు ♦ లనుకూలముగ వ్రాసి - ప్రకటించు కేవల ♦ పండితుండు
అందందుఁగల గాథ ♦ లన్నియుఁ - గొనివచ్చి రహి నచ్చుకూర్పు సం ♦ గ్రాహకుండు
మును ముద్రితముకాని ♦ పొత్తముగఁగహించి - చక్కఁగాఁ బ్రచురించు ♦ సరసబుద్ధి
అధిపతికనరాని ♦ యన్యులపొత్తంబు - లరసి మున్రించు భా ♦ షాభిమాని
తే. గీ. యనెడి యార్వరు కవికృతి ♦ నలరజేయు

కతనఁ గావ్యప్రకాశకా ♦ భ్యకుఁ దగుదురు;

స్థూలదృష్టిని బయిపయిం ♦ జూఁచునపుడు

కవులవలె నుండుదురు కాని ♦ కవులు కారు.

(ద్వితీయ = Translator.)

అట్లయినచోఁ గవియని యెట్టివానిని జెప్పనగును? వీరిని గావ్యప్రకాశకులని మాత్రమే యేల చెప్పవలయును? అను సంశయములు రెండును నిచట నెట్టివారికిఁగోని కలుగక మానవు. అవి యిటఁ దెలుపఁబడును. ————— సృష్టివైచిత్ర్యములను, ప్రాపంచిక విశేషములను మహాపురుషుల, జీవితములను, విద్యాధికుల ప్రజ్ఞను, బుద్ధికాలుల ప్రతిభను, ధీరుల శౌర్యగాంభీర్యాదులను గన్నులారఁ జూచికాని, చెవులార వినికాని, యందలి గుణదోషములను స్వచ్ఛందముగ విమర్శించి, గుణమునకు వన్నెఁ గల్పించుచు, దోషమును నిరసించుచు, స్వప్రయోజకత్వప్రకటనాశక్తివిశిష్టుఁడుగాక, సంఘోపయోగార్థము స్వతంత్రముగ నెవఁడు పాటలుఁగఁగాని పద్యములుఁగఁగాని నానముగఁగాని గ్రంథమును వ్రాయునో యాతఁడు కవి యనఁబడఁదగును. ఆ కవివాసినవిశేషములనే చేకొని యందలి పద్యగద్యగీతాదుల నొకటి నింకొకటిగా మార్చియు అగ్రంథమునకే భాష్కాంతరీ కరణము నొనర్చియు, దానికే యర్థతాత్పర్యంబుల వ్రాసియు, మఱి యేమేమో యుపకృతుల నొనరించియు నా కావ్యమును బరిపరివిధంబులఁ బ్రకాశింపజేయుదురు కావునఁ బై యాఱుతరగతులవారిని గావ్యప్రకాశకులని చెప్పఁబడినది — కవులు కారనిన మాత్రమున నిటఁ గావ్యప్రకాశకుల కొక న్యూనత కలిగె నని మాత్రము చెదువరులు భ్రమయకుండురుగాక. ఏలయనఁ గవులును గావ్యప్రకాశకులును అన్యోన్య్యాశ్రయవిశేషంబున బ్రకాశింపవలసినవార లైయున్నారు. ఉభయులును దాదాపుగ సమానప్రతిపత్తిఁ గలవారు. కాని వీరిలో మొదటివారే కవు లని చెప్పక తీరదు. దేశోద్ధరణకార్య భారమును వహింపవలసిన వా రిట్టి కవులే.

క వి.

తే. గీ. కవి యనఁగ లోకమును దానె ♦ కన్నులారఁ

గనుచు గుణదోషవిభజన ♦ మును బొనర్చి

గుణము నలరింప దోషముకా ♦ గూలఁ ద్రోయ

గబ్బము స్వతంత్రముగఁగూర్చు ♦ ఘనుడ చుండి.

ఇట్టి నిజమైనకవులు తఱచుగ లభింపరు. మిక్కిలి యరుదుగ నుందురు. వీరల కార్యమగు కవిత్వమునకు శాస్త్రకారులచేత నేర్పఱుపఁబడిన నియమము లెన్నియో కలవు. ఆ నియమములను గూర్చి ప్రకృతకాలపుఁ గాన్యప్రకాశకు లనేకులు విపరీతాభిప్రాయము లగుచున్నారు. ఆ నియమములు భాషావిధూటిని నిర్బంధించి యామెయొక్క స్వేచ్ఛావిహారమునకుఁ భంగము గలిగించుచుండే నని తలఁచుచున్నారు. మఱియు వానిని దొలఁగించుటకును బ్రయత్నించుచున్నారు. ఇది మిక్కిలి పొరపాటు. ఏలయన నియమ రహితమైన కార్య మేదియు ను రాణింపదు. అది త్రాడుతెగిన గాలిపటమువలె సోఘన్నతిం గోలుపోయి యథోగతిం జెందును. నియమములు రెండు విధములు; విచిత్రములు ప్రధానములు. ఆ యావిద్యాధికులు స్వప్రయోజకత్వ ప్రకటనార్థముగను స్వసామర్థ్యానుకూలంబుగను దమతమకొఱకు వేఱుగ స్వేచ్ఛాధీనముగా నేర్పఱుచుకొను నియమములు విచిత్రనియమములు. ఇవి ప్రతివిద్యాయందు ను గలవు. నెత్తిపై నిమ్మకాయను బెట్టుకొని యది చొరలిపోకయుండునట్లు అనఁగా లేశమాత్రమును శిరఃకంఠము లేక యుండునట్లు సంగీతమును బాడుట, పిల్లు నంబును దీసికొని దిగువనుండిన యద్దములోఁ జూచుచుఁ బైనుండిన నిర్దిష్టపదార్థమును అర్జునుఁడు మత్స్యయంత్రమును గొట్టినట్లు కొట్టుట, అచ్చ తెనుఁగు నిరోష్ఠ్య బంధాది నియమములతోఁ గవనముం జెప్పుట మొదలగు నవి యిందు కుదాహరణంబులు. ఇట్టి యత్నంబులు కేవల ప్రజ్ఞాప్రకటనమాత్ర ప్రయోజనకరంబులయి యనంతరకార్యవిరహితంబు లయినయెడ నవి సంఘోషయోగకరంబులు కాకపోవుటంజేసి విమర్శకులు వానిని నిరసించుచునే యుందురు. ఇందు మోఁకాళ్లతో ముప్పది యామడ దూరము నడిచెదననియు కడుపుతో నలువది యామడల దూరము దేఁకెదననియు నిట్టి వెట్టియత్నములను ప్రజ్ఞాసూచకము లనుకొనుచుఁ జేయవారు హాస్యాస్పదు లగుచున్నారు. కావున నీ యైచ్చికనియమములం దెవరును శ్రమపడి తొలఁగింపవలసినవి యుండవు.

ఇకఁ బ్రధాననియమములను గూర్చి విచారింతము. ఈ నియమముల నెవరుగాని ప్రజల నందఱను దన యిష్టానుసారముగ నడిపించుటకు స్వతంత్రించి స్వేచ్ఛ గా వ్రాయలేదు. అట్లు వ్రాయుట సమంజసముకాదు. ఇట్టి నియమనిర్ధారణముం దేశాస్త్రమునకుఁగాని ప్రథమసూత్రముల నొసఁగునది లోకమే (Nature). అనఁగా లోకము

నందు విధ్యాధికులగువారును బెద్దలగువారును నొనరించిన కృతులందలి లక్ష్యముల నాధారముగఁ జేకొని యవి నూచించు ధర్మమునే గ్రంథకరణశాస్త్రమర్థ్యముఁ గలవారు లక్షణముగ వ్రాసి సంఘోపయోగార్థము ప్రకటింతురు. ఈ లక్షణములే యనంతరమందుఁ దత్తచ్ఛాస్త్రభ్యాసకులకు నియమములుగఁ బఠింపబడును. అందు గుణదోషవిమర్శనలేక విధిగామాత్రము వాని ననలంబింపఁజూచువారి కా నియమములు ప్రతిబంధకములై కన్పట్టును. తావత్తాత్రముచే వానిం దొలఁగింపఁ జూచుచుదురు. అట్లు యత్నించుట యుక్తియుక్తము కాదు. ఏలయన నియమము లాయా విద్యలందు గుణాధిక్యమును, సౌకర్యమును, రసపుష్టిని, ఆనందమును గల్పించుట కేగ్గలుపఁబడినవి కాని యొకరిని నిర్బంధించి శ్రమపెట్టుటకుఁ గాదు. కావున వానిం దొలఁగించుట తగవు కాదు.

ని య మ ము లు.

తే.గీ. బహుళతరపండితాచార ధర్మతులనె

యరసి కూర్పఁగ నియమము ధర్మయ్యో జగతిఁ;

గాని యెల్లర బాధింపఁ గతినుఁ దొకఁడు

సంతరించిన నిర్బంధ సమితి కాదు.

తే.గీ. ఇట్టి నియతులు విద్యార్థు లెల్లరకును

గార్యసిద్ధిప్రదంబులై క్రాలుఁ గాన

వాని నేరును దొలఁగింపఁ బూను టనఁగ

గొట్టె కాఁపరిపాత్తును గోర నట్లు.

ఇట్టిప్రయోజనముల నపేక్షించియే కవిత్వమునకును నియమము లేర్పఱుపఁబడినవి. నిర్మలాంతఃకరణమును సత్సంగత్యమును యుక్తాయుక్తపరిజ్ఞానంబును గలవాని కీ నియమసాహాయ్య మక్కఱలేకయే లోకానుభవజ్ఞానవశంబున సన్తార్థము లలవడును. తదితరు లీ నియమసాహాయ్యంబుననైన సన్తార్థముల నలవఱుచుకొనవలయుఁ గాని తోచినట్లు ప్రసంగింతుమనినచోఁ దప్పక రసాభాస మేర్పడును. మొత్తమున నీ రెండు తరగతులవారును గూడ నియమంబు లెఱిగియుంట యావశ్యకము.

‘వైయుక్తాయుక్త విచారజ్ఞానసంపన్నతచేఁ గాని, లక్షణజ్ఞానసంపన్నతచేఁ గాని జనసామాన్య మెఱుఁగవలసిన యంశములు ప్రకృతవిషయమగు భాషయం దేమికలవు? వాని నెఱుఁగకుండుటచేఁ గలుగు దోషములేవి?’ అను రెండు సంశయము లిట నెవ్వరి కైనఁ గలుగఁదగియున్నవి. తత్సంశయనివృత్తికై యిటఁ గొన్ని (5) దృష్టాంతము లీయఁబడుచున్నవి.

ఒప్పు.

తప్పు.

1. నీ జబ్బు నిమ్మలించినదా? • • •

2. నీ తండ్రి పే రేమి?

3. మీలో నెవరిసంపాదన వారిదేనా? •

4. మాకు నీ కృప కన్న వే తేమి కలదు?

5. ఈతఁడు పుష్పబాణుడగు.

మదనునివలె నున్నాఁడు.

నీ రోగము కుదిరినదా?

నీ యమ్మ మగని పే రేమి?

మీలో నెవరిది వారే తిందురా?

మాకు నీ కృప కన్న వే తేముండఁ గలదు?

ఈతఁడు మండిపోయిన

• మ న్నధునివలె నున్నాఁడు.

ఈ వాక్యముల జంటలు ఏకార్థబోధకములే యైనను బ్రతిజంటయందలి రెండవ వాక్యమును దోషాస్పదమై యుండినట్లు లెల్లరకు ను బ్రత్యక్షముగఁ గన్పట్టుచునే యున్నది. ఇట్టిదోషములకే శ్రుతికటువు, అస్థీలము, పరుషము మొదలైనపేర్లను బెట్టి నిషేధించుచు శాస్త్రకారులు నియమముల వ్రాసియుండిరి. ఇట్లే మఱికొంతశ్రద్ధతోఁ జూచినయెడ నీచోపమ, అధికోపమ, భిన్నలింగము, అక్రమము, అపుష్టార్థము లోనగు దోషములును బ్రత్యక్షములై కన్పట్టును. వాని నెఱుఁగకయున్నచో రసాభాస మేర్పడును.

భాష నభివృద్ధిచేయుట యనఁగా దేశకాలపాత్రముల ననుసరించి మహాజనాభి ప్రాయానుకూలంబుగ వలయు మార్పులఁ జేయుట యగును. కాని స్వేచ్ఛగా నియమముల నతిక్రమించుచు, నంతటితో నిలువక వైవిధ్యముగ దోషములఁ జేర్చి కబ్బముల వ్రాయుచు, బెద్ద లెవరైన దోషములఁ జూపినపుడు 'భాష ముందుపెట్టైనా శాస్త్రము ముందిపుట్టెనా' యని వాదించుచు, మఱికొంత పాండిత్యము ముదిరినవెనుక 'భాషను అనుసరించి శాస్త్రముపుట్టెఁగావున నాగ్రంథముననుసరించి మీనూత్రముల సవరించు కొనుఁడు' అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చుచు, నిట్టి పద్ధతుల నవలంబించుటచేత మేము భాషా వధూటిని బంధవిముక్తం జేసి యధివృద్ధిపఱుచుచుంటి మని తొమ్ములఁ జఱచుకొనుచుఁ బ్రగల్భములాడుట యెంతయు హాస్యాస్పదంబుగ నుండును.

కావున నెల్లప్పుడు నొకరువ్రాసినదానిని మూలాధాగముగఁ జేకొని దానివలనఁ దాను బేరొందుటకుఁ బెనఁగులాడ కలోకమునే చూచి తత్త త్కాలోచితములగు గ్రంథములను స్వతంత్రముగఁ బ్రచురింపఁగల కవులు కొల్లలుగ నీయాంధ్రదేశమందు లభించునట్లు ను, అంధ్రభాషావధూటి నియమరహిత యను నపఖ్యాతిం బడక దేశకాల పాత్రో చితములగు మార్పులఁ జేంది దినదినాభివృద్ధిఁ గాంచునట్లు ను బరమేశ్వరుం డనుగ్రహించుఁగాత.

నూతనకవులు.

నీ. సరసాంగి 'పిఱ్ఱలు' ♦ సైకతంబు లటంచు - గజ్జి? లంటగఁ జీరఁ ♦ గొట్టె నంచు
రామాయణమున 'క' ♦ రణ్యరోదన' మంచు ♦ వెన్నుని 'సిగఁ బట్టి - తన్నె' నంచు
ఘనబలుఁ డైయును ♦ 'కానిడబ్బిడం' చుఁ-గడు నోర్చున కితండు ♦ 'గాడ్డె'యంచు
'మండిపోయిన యల్ల' ♦ మదనుఁడే యితఁడలచు-మాను 'నాచరణంబు' ♦ లాన'యంచు

గీ. నిట్టి దుర్దోషముల నెల్లఁ ♦ జుట్టఁ బెట్టి
కబ్బములఁగూర్చి నూతన ♦ కవుల మంచు
భాష కిది వృద్ధిపథ మంచుఁ ♦ బలుకు చుందు
రహహ యేమందు నిట్టి వి ♦ ద్యాధి కులను !

4. నాటకప్రదర్శకులు.

కవి రచియించు కావ్యములకు వన్నెలు పెట్టి ప్రకాశింపజేయు కావ్యప్రకాశకులెన్నియో తరగతులవారు కలరు. వారిలోఁ గవిసంకల్ప నిర్వహణమందు మాహాన్నత ప్రజ్ఞాధురంధరులగుచు రమ్య కావ్యప్రకాశకులనబడఁదగిన నాటకప్రదర్శకులను మఱియొక 'తెగవారు తదితరప్రకాశకులకంటె ననేకమడుంగు లెక్కుడుగ సంఘోష కారమును జేయఁజాలియున్నారు. ఎట్లనఁగా.— కవి రచియించు కావ్యములు రెండు విధములు. శ్రావ్యములు (వినఁదగినవి), దృశ్యములు (చూడఁదగినవి). పురాణములు చరిత్రలు లోనగునవి శ్రావ్యములు. నాటకములు దృశ్యములు. కావ్యములలో నెల్ల నాటకములు రంజకములనుటను 'కావ్యేషు నాటకా రమ్యాః' అను నార్యోక్తి విశదీకరించుచున్నది. అట్టి మనోహరములగు నాటకముల రచియించుటయుఁ బఠియించుటయుఁ గూడఁ గష్టతరము లగుటను 'నాటకాంతంహి సాహిత్యం' అను నార్యవాక్యము తెలుపుచున్నది. లోకోపకారార్థము కవి తాను బోధింపఁదలంచిన ధర్మసూక్ష్మములను బండిత పామర జనానుభవయోగ్యములుగ నొనరింప నెంచి, వానిని సర్వజనమనోహరము లగు నాటకములం దిముడ్చును. ప్రదర్శకు లా నాటకములఁ జేకొని తమ యప్రత్యక్షవస్తు ప్రత్యక్షీకరణ సామర్థ్య మాహాత్మ్యంబునఁ దత్తత్కథాభాగంబులఁ గన్నులఁ గట్టినట్లగపజుచుటచేఁ బ్రజాహృదయభూముల నన్యపదార్థవిరహితంబులుగ నొనర్చి, సకాల వర్షస్రాయమైన తమ సమయోచిత గానరసనశంబున వానిని మెత్తఁబెట్టిచి, తత్కథాంతర్గత ధర్మజంబుల నట వెదచల్లి నాటుకొనునట్లొనర్తురు.

నాటకమున కిట్టి సర్వజనరంజకత్వసామర్థ్యం బెట్లు కలిగె నని యేరికైన నిట సంశయము వొడమనచ్చును. శోభనీ ద ద్విషయ మిచటఁ దెలుపబడును. నాటకమునకుఁ దదితరగ్రంథములకులేని రంజకత్వము రెండు కారణములచేఁ గలుగుచున్నది. అందు మొదటిది కవిప్రజ్ఞ. నాటకేతరగ్రంథములం దనుకరణములు గాక తక్కినవాక్యము లన్నియుఁ గవివాక్యములే. ఎందటిప్రసంగములనైనను ఎంతచరిత్రనైనను గవి తనవాక్యములతోడనే వ్రాయును. తనఁపాండితికిఁ దగినభాషనే వానియం దుపయోగించును. నాటకములయందు మాత్ర మట్లు కాదు. ఆయా కథలయందు వచ్చు పాత్రములకెల్ల వారి వారి వాక్యములను వారివారి మాటలుగనే వారివారి కుచితమగు భాషయందు వ్రాయవలసి యున్నాఁడు. ఉచితభాషయం దనఁగా రాజు, మంత్రి, సేవకుఁడు, రాణి, చెలికత్తె దాసి, విదూషకుఁడు, పురోహితుఁడు, ఆటవికుఁడు, వృద్ధుఁడు, యశావనుఁడు, బాలుఁడు లోనువారి కెల్లరకు వారివారికిఁ దగిన వేటువేటు తరగతుల భాషయందు స్వభావసిద్ధముగ నుండునట్లు వ్రాయవలసియున్నాఁడు. ఎవరిమాటలనువారే పలికినట్లు వ్రాయబడుటచే దీనికి రంజకత్వ మెక్కుడుగఁ గలుగుచున్నది. ఇక రెండవకారణము నాటకప్రదర్శకుల ప్రజ్ఞ. తత్తత్పాత్రోచిత వేషధారణముచేతను, విషయానుకూల మార్దవకాతన్యసహిత కంఠధ్వనిచేతను, రసానుకూల ముఖవిలాసముచేతను, భావానుకూల కరచరణాద్యవయవ విశిష్టాభినయముచేతను దన ప్రసంగమునకును, చిత్రలేఖనవిద్యాసాహాయ్యంబున నగ రారామనదీతటాకారణ్యాదులఁ బ్రత్యక్షముగ నగపఱచుటచేఁ దన రంగస్థలమునకును నై సర్గిక త్వము ను గల్పించి ప్రదర్శకుఁడు సభ్యుల రంజించుచున్నాఁడు. మఱియు వేదశాస్త్రపురాణకావ్యనాటకాదులతో నిండియున్న సాహిత్యవిద్య కంతకును వన్నె పెట్టఁగలిగి, కఠినశిలలనైనఁ గరఁగింపఁజాలి, నిరంతర నిరవధికమాధుర్యయంతమై, వక్తృ శ్రోతల కితర విషయసంగరహితచిత్తైక్యాగ్రత నొసంగ సమర్థమై, యాబాలవృద్ధంబుగ సర్వజనహృదయానందకరమగు సంగీతవిద్యను నాటకప్రదర్శకుఁడు ప్రజారంజనకార్య మందుఁ దన కూత కోలగాఁ గొనుచున్నాఁడు. ఇంకఁ గొద వేమికలదు? ఇట్లు నాటక ప్రదర్శనము సర్వథా సర్వజనరంజనసమర్థ మగుచున్నది.

నా ట క ము లు.

గీ. కావ్యములలోన బహురంజ ♦ కములు కాఁగ

నాటకములకుఁ గల కార ♦ ణములు రెండు

ప్రస్ఫుటమగు పాత్రోచిత ♦ భాష యొకటి

రక్తి నించు ప్రదర్శక ♦ ప్రజ్ఞ యొకటి.

రంగస్థలమందు నిలిచి యిట్టి ప్రదర్శనసాహాయ్యంబున నాటకప్రదర్శకుఁడు సంఘమున కొనరింపఁదగు నుపకార మింత యని వివరింపఁ నలవికాకయున్నది. అచట నాతని ప్రజ్ఞయు నప్రతిహతమైయున్నది. అతఁడు చిత్రవిచిత్రవేషధారణ కారణంబున భానుసమతేజుండగుచు రంగస్థలంబున నిల్చి మందహాసముతోడ నొక్క- వాక్కిరణముం బ్రసరింపఁజేసినమాత్రన సభ్యముఖారవిండమ్మలెల్ల నొక్కుమ్మడి వికసించి నూతనవిలాస భరితము లగునట్లొనరించును. దమయంతి కరణ్యమునఁ గలిగిన పతివియోగదుఃఖమును గాని, దారవిక్రయకాలంబున హరిశ్చంద్రునకుఁ గలిగిన పత్నీవియోగదుఃఖమును గాని కనఁబఱచుచునపుడు సభ్యుల నెల్లర శోకసాగరంబున ముంచివేయును. ద్రౌపదీపరాభవ కాగ్యోత్సాహుండగు దుశ్శాసను రూపుమాపు భీమభూమిక నభినయించునపుడు సభాసదులఁ గ్రోధావేశవివశులఁ జేయును. యముని బారినుండి మార్కండేయుని గాచుటకు శివుండును, హిరణ్యకశిపుని క్రూరదండననుండి ప్రహ్లాదుని రక్షించుటకు నృసింహ రూపంబున శ్రీవిష్ణువును నవతరించి రనుభాగముల నభినయించునపుడు సభ్యుల హృదయ తటాకంబులందు భక్తిరసం బుద్భవించి, పొంగి, పొరలి, మేరలుమీఱునట్లొనర్చుటయ కాక వారిలోఁ గొందఱును భక్తిపారవశ్యంబున సివాలాడునట్లు నొనర్చును. ఇంతయేల? తాను రంగస్థలంబున నిల్చి యభినయించుచుండు నంతసేపును సభాజనంబుల నెల్లరను దా నాడించునట్లెల్ల నాడెడి కీలుబొమ్మలరీతి నొనరించును. ఇట్లు సభ్యులెల్లరుఁ దనకు విశవర్తులై యున్న సమయంబున నా ప్రదర్శకుఁడు వారి హృదయసీమలం జే మహా కార్యబీజంబుల పెదచల్లఁ జనదు? వారి మనంబుల నే దేశోద్ధరణకార్యంబున కున్నుఖంబు లగునట్లొనరింపఁ గూడదు? వారి చిత్తవృత్తుల నే నూతనోద్యమంబుల కభిముఖంబు లగునట్లొనర్ప నలవికాకయుండును?

నాటకప్రదర్శకుఁడు.

ఉ. ఓ రసికాగ్రగణ్యమహి ♦ మోన్నతులార! ప్రవీణుఁడౌ మహా దారుఁడు నాటకంబులప్ర ♦ దర్శకుఁ డెట్టిఁడౌ చిత్తగించుఁడీ సారేకు వేషధారణ ♦ శంబున సొంపులుగుల్క రంగమున్ జేరుచు, నృత్యగీతములఁ ♦ జెల్వము నింపుచు, హాస్య వీర శృం గార భయానకాది రస ♦ గర్భ మృదూక్తివశక్రియాళి వి స్తారముచే మహాపరవ ♦ శత్రుముఁ గూర్పఁగ, సభ్యులెల్లరున్ వారె! ఐవారె! యంచు బహు ♦ భంగుల నాతనిరీతి నాడుచున్ గేరినఁ గేరుచున్ ఐగల ♦ నించిన నించుచు నన్య నన్యచున్

దారును భృంగకీటక వి ♦ ధంబున మాటినయట్టివేళ నా
 ధీరుఁడు సంఘరఁజేసుఁడు ♦ దివ్యతరాదృభృతశక్తియుక్తి వి
 స్తారుఁడు తత్ప్రదర్శకుఁడు ♦ ధర్మనుబోధకుఁడౌచు నెట్టి సం
 సారమహాంధకారరవి ♦ సన్నిభబోధలఁ జేయరా దిఁకే
 తారకమంత్రసిద్ధికిఁ బ ♦ ధంబులఁ జూపఁగరాదు? మీటి య
 య్యారె! స్వసంఘకార్యపర ♦ మార్గము లెన్నిటిఁ దెల్పరాదు? వే
 సారక యే మహాకృతి క ♦ జ్ఞసము వారలఁ బూన్పరాదు? వి
 స్తార మీఁకేల? యాతని క ♦ సాధ్యము కానఁగనౌనె? చూడుఁడీ.

ఇట్టి మహోన్నతకార్యాచరణ సాధనంబగు నాటకప్రదర్శనంబును గొందఱు
 వేఱువేఱువిధంబులుగ దుర్వినియోగము చేయుచున్నారు. ఎట్లనఁగా:—కేవలధనా
 కర్షణాయత్తచిత్తులగుచు నే దుర్మితబోధకనాటకంబునైనను బ్రదర్శించి సామాన్యజన
 చిత్తరంజనము నొనర్చుటచేఁ గొందఱు రంగోపజీవులు తమ రంగస్థలంబును కల్లుదుకాణ
 మునకు సాటి యగునట్లొనరించుచున్నారు. “నీవు తారవేషము ధరించుము; నేను
 చంద్రవేషముం దాల్తును; నీవు ఆకులును వక్కలును దెచ్చు; నేను పంచదారలడ్డలను
 దెచ్చెదను; మన మిరువురమును రంగస్థలమందు వానిని షోకుగ భక్షించి తాంబూలమును
 వేసికొందము.” అని యిట్లాలోచనలు చేసికొనుచుఁ దత్తత్కార్యములు రంగస్థల
 గర్హితము లయినను వాని నొనరించి తమ ముచ్చటఁ దీర్చుకొనుటకుఁ గొందఱు
 వేషధారు లగుచున్నారు. వారిలోఁ గొందఱు తమ కా భూమికల నొసఁగనిచోఁ
 గలహించుచున్నారు. మఱి కొందఱు చంకీదుస్తులులోనగు నలంకారముల ధరియించి
 తెల్లని దీపముల యెదుట నిలిచినపుడు తాము నిజంబగు రాజువలెనే రాణివలెనే
 యుందుమని యట్టి మిథ్యావినోదముకొఱకు వెట్టులగుచు వేషముల ధరించుచున్నారు.
 ఇంకఁగొందఱు గానాభినయములందుఁ దమకుఁ గల ప్రజ్ఞను రంగస్థలమందుఁ జూపి
 ప్రఖ్యాతిఁ గాంచు తలంపున వేషధారులగుచున్నారు. ఇట్టి చపలచిత్తులు వేషధారు
 లగుటచే వీరలన్యోన్యసహవాసకారణంబున నీతిబాహ్యవర్తనులగుచు, దమ చెంతఁ
 జేరువారిని గూడఁ దమబోంట్లగాఁ జేసి చెఱచుచు దమవలని యపకీర్తిని నాటకసంఘ
 ములకే చుట్టఁబెట్టుచున్నారు.

ఇట్టి వీరల ప్రదర్శనంబులు కేవలధనార్జనసాధనంబులును, వినోదమాత్రప్రయోజ
 కంబులును నగుటచే విద్యాధికులు వాని దర్శింపఁబోవుట మానుకొనుచున్నారు. కేవల
 వినోదంబు నశేషించువారలు మాత్రమే యచటికిఁ జేరుచున్నారు. దానంజేసి వీరల

నాటకసంఘము లిప్పుడు ది వా న త్త త ము ల వ లెఁ గ్రమక్రమంబుగఁ బ్రకాశహీనంబు లగుచున్నవి. వీరి స్థితిగతులను సంస్కరించి, వీరలను సత్కారములందు నడపించి, వీరి ప్రదర్శనములవలన సంఘమునకుఁ గలుగఁదగిన మహోపకారము లభించునట్లు నర్చు బాధ్యత విద్యాధికులది. కావున నట్టి విద్యాధికు లీ విషయమున సంబంధమును గలిగించు కొని, తమ బుద్ధిబలము నించుక వినియోగించి యీ నాటకప్రదర్శకాభిప్రాయముల స్వీకరించి, వారి ప్రయోజనమును బ్రజల కెఱింగించి, ప్రదర్శకులకు ను బ్రజలకు ను మేలొనగూర్తురు గాక.

చ ప ల ప్ర ద ర్శ కు లు.

సీ. నీవు తారవు కమ్ము ♦ నేను చంద్రుడ నాదుఁ-గూడి యాడెదమంచుఁ ♦ గోరి కోరి తక్కు చంకీడెన్ను ♦ దాలిచిగ్యాన్ లెట్టు-ముందు నిల్చెదమంచు ♦ మురిసి మురిసి చీర టైక నగలు ♦ సింగారముగఁ దాల్చి-యొప్పుఁ జూపెద మంచు ♦ నూరి యూరి ఆటపాటయందు ♦ నాధిక్యమును జూపి-పేరుఁ గాంచెదమంచు ♦ బెనఁగి పెనఁగి గీ. వేషధారణకాతుక ♦ వివశు లగుచు

నాటకము లాడ మేలు క ♦ నంగనానె?

పట్టి ధర్తముల్ కన్నులఁ ♦ గట్టి నట్లు

ప్రజకుఁ జూపుటయే ప్రద ♦ ర్శకుల నియతి.

౨. ప త్రి కా థి ప తు లు.

దేశోద్ధారకచతుష్కంబునందు రెండవవారు పత్రికాధిపతులు. వీరివలన దేశము సర్వదా మహోపకారము నందుచున్నది. దేశోద్ధారకు లగు నల్వరిలో వీరివలె నింత వేగముగ దేశమందు జ్ఞానాభివృద్ధిని మఱియొప్పురు నొనరింపఁ జాలరు. సుషుప్తిస్వప్నా వస్థలులేక సదా జాగ్రదవస్థలోనే యుందురేమో యని భ్రమయఁదగినట్లు వీర లెల్లప్పుడు ను జాగరూకులైయుండి స్వగ్రామాన్యగ్రామసమాచారముల నెప్పటివప్పు డొక్క తృటియైన జాగునేయక తెలిసికొనుచు, దూరదేశ వృత్తాంతములను గూడ గడియలలోను నిముసములలోను దెప్పించుకొనుచుఁ గవిదత్తములైన కాస్త్రగుప్తార్థంబుల సంగ్రహించుచుఁ దమ పత్రికాముఖంబున వాని నచిరకాలములోఁ బ్రజలకుఁ దెలుపుచున్నారు. ప్రభుత్వపువారియందుఁ గాని, ప్రజలయందుఁ గాని, ప్రమాదవశముగఁ గాని, బుద్ధిపూర్వకముగఁ గాని యెప్పు డేదోషము సంభవించు నప్పు డద్దానిం బట్టి నిరాతంకంబుగ ఖండించుచు, నిరసించుచు, దానినలనఁ దమకు గలుగు కష్టనిష్ఠారముల

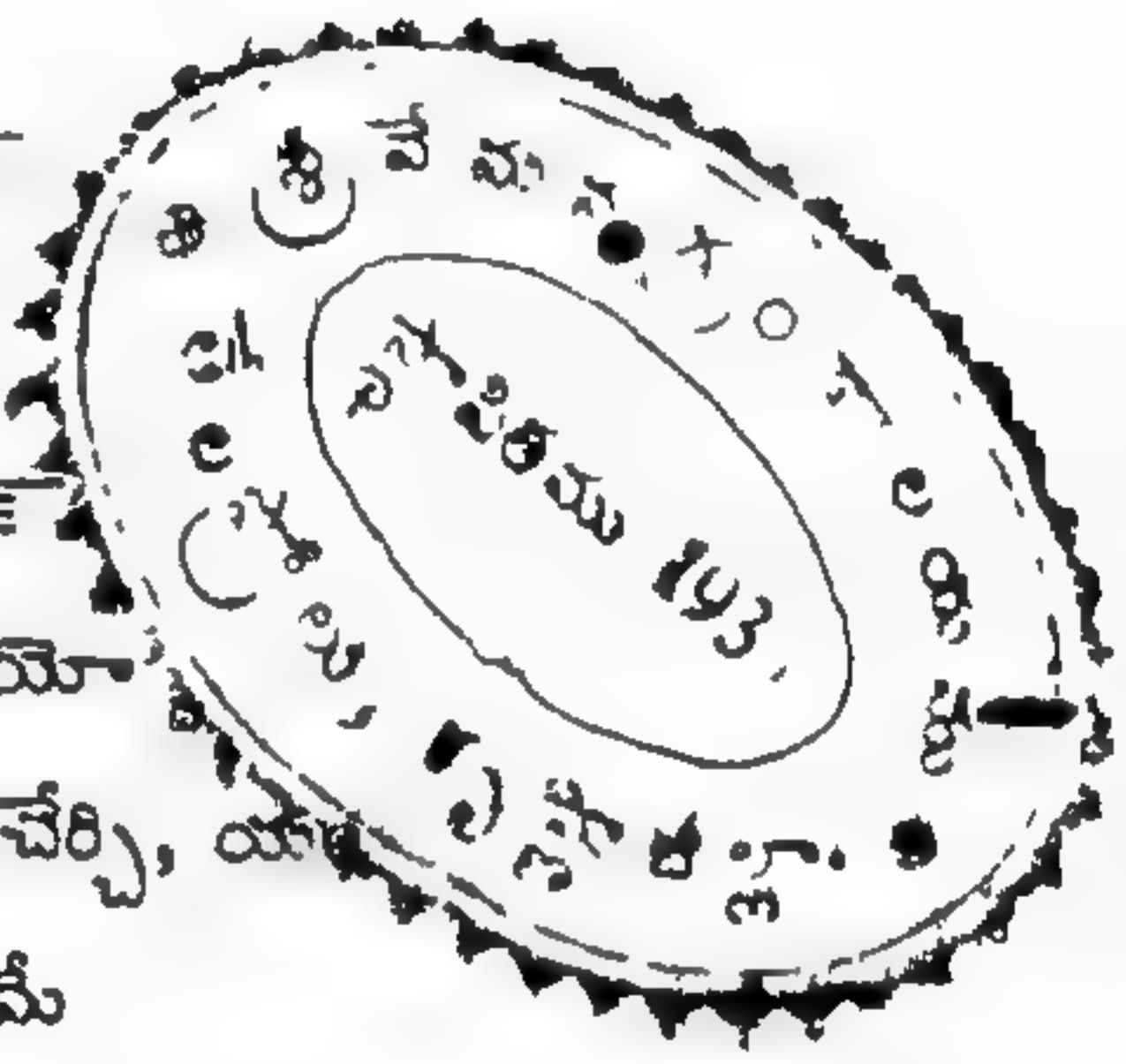
నెల్ల సహించి యెట్టకేని నద్దోషంబుల దొలగింప సర్వప్రయత్నముల నొనరింతురు. ఏ మహాపురుషుడుగాని యొక్క దేశోపకారకార్యము నొనర్చినపుడు పత్రికాముఖంబున నాతని సుగుణసంపదను వేనోళ్ల శ్లాఘించుచు, నాతని రూపపటమును బ్రచురించుచు సట్టి సత్కార్యాచరణోత్సాహమును మఱి నూర్చురియం దుద్భవింపజేయఁ బ్రయత్నింతురు. ఏ మాయకుడుగాని బయలువెడలి ప్రజలఁ గొందఱ మోసగించుచుండుటను గనిపట్టునపు డా మోసగాని రూపరేఖాదులను, నాతఁడు మోసగించు పద్ధతులను బట్టి బయలుగ వెల్లడించి యా మోసమునఁ బడకుండునట్లు తోడనే ప్రజల మేలుకొలుపుదురు. విద్యాభ్యసనమందఁ గాని, కృష్యాది వృత్తులందుఁ గాని, వ్యాపారమందుఁ గాని, మఱి యే యితరవిషయమందుఁ గాని యే యితర దేశస్థులైన నే నూతన పద్ధతులనైన నజలంబించి మేలొందుచున్నట్లు తెలియవచ్చినయెడఁ దత్క్షణమందే వానినెల్లఁ దమదేశస్థులకుఁ దెలిపి యాయా పద్ధతులవలని ప్రయోజనమును వారికి లభింపజేయుదురు. ఇంతయేల? ప్రజాక్షేమమును గోరుచు వీరు జోక్యముఁ గలిగించుకొనని విషయము దేశమందు లేదు. వీరి పత్రికలను జదివినయెడఁ బ్రయోజనమును బొందని మనుజుఁడును లేడు.

పత్రికలఁ జదువుటవలనఁ బ్రయోజనము లెన్నికలనో వానిం జదువకుండుటవలన నష్టములును నన్నికలవు. వార్తాపత్రికలఁ జదువకుండిననో నే యే దేశస్థు లేయేకార్యము లకై కృషి చేయుచుండిరో తెలియదు. తన దేశమందలి యేయే భాగములందలి ప్రజ లేయే కష్టసుఖము లనుభవించుచుండిరో తెలియదు. తన యూరి వెలుపల నేమి జరుగు చున్నదో తెలియదు. తన యూరియందైనను బ్రక్కవీధిలో నే యపూర్వకార్యము జరుగుచున్నదో యది కూడఁ గొన్ని సమయములందుఁ దెలియదు. తాను నిత్యవిధిగాఁ జేయుచున్న విషయము తప్ప మఱియొక విషయము తెలియనేతెలియదు. కడకు స్వోదర పోషణకార్యము వినా లోకమునం దేవియుఁ దెలియక కూపస్థమండుకమువలె నుండవలసి వచ్చును. పత్రికాధిపతులకో అట్లు కాదు. ఏ దేశమందు, ఏ భాగమందు, ఏ గ్రామ మందు, ఎప్పుడు, ఏ యపూర్వకార్యము జరుగునో యది వారి కతిత్వరితగతిం దెలియుటకు వలయు సౌకర్యముల నన్నిటిని వా రేర్పఱుచుకొందురు. ఆయాప్రదేశములం దెల్లను దమ పత్రికల కుపవిలేఖకుల నియమించుకొందురు. ఆ యుపవిలేఖకులలోఁ గొందఱు వేతనాపేక్ష చేతను, గొందఱు దేశాభిమానముచేతను బనిచేయువారుగ నుందురు. వార లచ్చటచ్చటఁ జరుగు సమాచారముల నెప్పటివప్పు డీ పత్రికాధిపతులకుఁ దెలుపుచుందురు. వారి కాయా వృత్తాంతముల నందిచ్చు సహాయులును మఱికొందఱుందురు. ఈప్రకారముగ వీరి వృత్తాంత సంగ్రహా వ్యాపారము దేశమందంతట నల్లుకొని మహా

నృక్షమువలె నేర్పడి ఫలకారి యగుచుండును. ఇట్టి మహావృక్ష ఫలము ననుభవింపఁజాలని వాని దుర్దశ నేమని చెప్పవచ్చును! ప్రభువువలెఁ దన యింటితోఁ గూర్చుండి ప్రపంచముం దన్ని భాగములలోను దినదినమును జరుగుచున్న వ్యాపారాతిశయముల నెల్ల నెప్పటి వప్పుడు తెలిసికొని తన వ్యాపారమును సమర్థముగ నడపించుకొను నవకాశములఁ దెచ్చి యుజ్జ్వలఁబెట్టెడి యీ పత్రికలఁ బఠించు నభ్యాసము నుపేక్షించెడి యా దురదృష్ట వంతుని నష్టము నింతయని యెనరు ఎల్లింపఁగలరు? ఇట్టి మహానష్టమును దొలగించుటకుఁ గాని సవరించుటకుఁగాని యే యితరసాహాయ్యము సమర్థమై యుండఁగలదు? ఏదియు లేదు. నష్టము నష్టమే. పత్రికాపతనము నుపేక్షించువా రనుభవింపఁలసినదే.

ప త్రి కా థి ప తు లు .

చ. అనయము పత్రికాధిపతు ♦ లద్భుతజాగ్రదవస్థఁ దాల్చుచున్
బనిగొని పట్టణంబులను ♦ బల్లెల గ్రామములందు నెల్లెడన్
జను లొనరించు వృత్తముల ♦ సంగతి నెప్పటిదదై నూటిగన్
వినుకలిమిఁదఁ గొంతయు వి ♦ వేదనమిఁద నొకింత మిత్రయో
జనపయిఁ గొంతయున్ నియత ♦ చారముఖంబునఁ గొంత చేర్చి,
దునఁ గడు శ్రద్ధతోడ గుణ ♦ దోషవిమర్శనముం బొనర్చి, మే
లనఁదగుదాని సంఘవిహి ♦ తార్థము కైకొని నేకరించుచున్,
మును గవి వ్రాసియుంచిన య ♦ మూల్యపుఁ గబ్బములందు గుప్తమై
తనరెడి ధర్మ నూత్నములఁ ♦ దద్దయు సంగ్రహణం. బొనర్చుచున్,
జనహితకాంక్ష వాని నని ♦ శంబును బ్రతికలందుఁ దేటగన్
వినుతు లొనర్చి, వీనులకు ♦ విందగురీతిని దెల్పి, యింపుగన్
మనముల కెక్కఁజేసి, బుధ ♦ మాన్యుల నెల్లరఁ జేయుచుండు; రిం
కను వివిధాన్యదేశకవి ♦ గాయక శిల్ప విశిష్ట మర్తముల్
గొనకొని వెల్లడింతు; మఱి ♦ కోట్లకొలంది నవీన మార్గముల్
వినుతురు; దేశదేశముల ♦ వింతల నెంతయు వ్రాసి తెచ్చి మీ
కనువుగఁ జేతికిత్తురు; మ ♦ హాప్రభుచంద్రగృహాంతరంబున్
దనరు విశేష మైనను య ♦ థావిధి నారసి వ్రాసిపుత్తు; రీ
ఘను లొనరించు సంఘహిత ♦ కార్యము లిన్నియటంచుఁ దెల్పు నె
వ్వని కగు; పత్రికాపతన ♦ భాగ్య మెఱుంగనివాని కిట్టి మే
లొనరక యుంటగాక తన ♦ యుండిన గ్రామమునందె ప్రక్కవీ

ధిని గల మంచిచెడ్డలును ♦ దీర నెఱుంగకయుంట కల్లు; నిం
 . కను బరదేశవృత్తముల ♦ గాథలు స్వప్నపువార్త లాను; బైఁ
 గనుగొన నేటియావలను ♦ గ్రామమే లేదని తోఁచు; గాన ధీ
 జనులును బండితో త్తములు ♦ శాస్త్రులు రైతులు శిల్పులు వణి
 గ్జనములు కూలినాలిగొని ♦ కాలము వుచ్చెడివారు నెల్లరున్
 బనిగొని పత్రికాపఠనే ♦ భాగ్యఫలంబును గాంతు గావుతన్.

చదువరుల కిటు నొక్క సంశయము కలుగఁదగియున్నది. 'సలహాలిచ్చుట నుల
 భమే కాని సమర్థించుటకష్టముగ నుండును. నిఱుపేదలుగ నుండిన హిందువుల కంద
 ఱును జందాల నిచ్చి వార్తాపత్రికలఁ దెప్పించుకొని చదువునంతటి సమర్థతయు నవకాశ
 మును గలుగునా?' అను సంశయ మేర్పికైనఁ బొడమవచ్చును. కాని యది యనావశ్య
 కము. ఆంధ్రదేశంబున వార్తాపత్రికలు హూణభాషయందును ఆంధ్రభాషయందును
 బ్రచురింపఁబడుచున్నవి. హూణభాషాపత్రికల నాంగ్లేయభాషావిదులు మాత్రము
 చదువుకొందురు. వారి సంఖ్య మిక్కిలి తక్కున. ఆంధ్రభాషావిదుల సంఖ్య మిక్కిలి
 యెక్కున. వీ రందఱును నాంధ్రభాషాపత్రికలనే చదువవలసియున్నారు. ఇవి మాస
 పత్రికలు, పక్షపత్రికలు, వారపత్రికలు, అర్థవారపత్రికలు నను నాలుగుతరగతులగ
 మాత్రము ప్రకటింపఁబడుచున్నవి. దినపత్రికలుమాత్ర మింతవఱకు వెలువడ లేదు. ప్రతి
 హిందువునకును పత్రికాపఠనప్రాముఖ్య మెఱుకపడినఁ గాని యట్టి దినపత్రికలు
 వెలువడనేరవు. ఒకటిరెం డర్థవారపత్రికలు దినపత్రికలుగా మాటుటకుఁ బ్రయత్నములు
 సఱిపఁబడినవి. కాని పైలోపముచేతనే వారువారు సాహసింపరైరి. తక్కిన నాల్గు
 తరగతుల పత్రికలలో నొక్కొక్కదానికిఁ జందాదారుఁడు సంవత్సరమున కీయవలసిన
 చందామొత్తము ఎనిమి దణాలు మొదలుకొని నాలుగు రూపాయలవఱకు నుండును.
 ఇట్టి పత్రికలను దెప్పించి చదువుటకొఱకు దాదాపుగఁ బ్రతిపట్టణమందును గ్రామము
 నందును గూడఁ బ్రకృతకాలమున విద్యాధికులు చేరి పఠనమందిరముల నేర్పఱిచి యచటికి
 వేటువేటు పత్రికలఁ దెప్పించి యుంచుచున్నారు. ఈ యేర్పాటుచేత నొక్కొక్కరు
 ప్రత్యేకముగఁ బత్రికలఁ దెప్పించుకొనవలసిన యావశ్యకము తొలఁగిపోవుచున్నది. ఎవరు
 గాని యా మందిరమునకు మిక్కిలి కొంచెము చందా నిచ్చినయెడ నచటి పత్రికల
 నన్నిటిని జదువుకొనఁబుచ్చును. అట్టి మందిరములులేని మిక్కిలి చిన్నగ్రామములవారును
 బదిమంది యొకటిగఁ జేరి, యొక్కొక్కరు సంవత్సరమునకు రెండు అణాలుగాని నాలుగు
 అణాలుగాని చందానిచ్చి, యామొత్తముసాముతోడ నొక్క వార్తాపత్రికను దెప్పించు

కొనిన యెడ దాని నొకరివెనుకనొకరుగ వా రందఱును జదువుకొనవచ్చును. అట్లొకరి వెనుకనొకరు వేటువేటుగఁ జదువుటకంటెఁ బదిమందియఁ నొకచోటనే చేరి, యొకనిచే దానిం జదివించి, వినినయెడ దానిచే మిక్కిలి యెక్కుప్రయోజనము కలుగును. అందలి విషయముల నెప్పటివానినప్పుడే చర్చించుచు, గుణదోషముల విమర్శించుచు, గుప్తార్థముల నొకరికొకరు బోధించుకొనుచు, మహానందముగ జ్ఞానాభివృద్ధి నందఁదగును. చదువ నెఱుంగనివారుకూడ దాని విని మేలొందఁగల్గుదురు. అట్లు పత్రికల బఠించుట కుద్దేశింపఁ బడిన దగుటచేత నా మందిరమే పఠనమందిర మగును. కావున నెంత చిన్నపల్లె యందలివారైనను, ఎంత చదువురానివారైనను, పదిమంది యొకటిగఁ జేరి, యిట్టి పఠనమందిరము నొకదాని నేర్పఱుచుకొని, వార్తాపత్రిక నొక్కటినైనఁ దప్పించుకొని, యచటఁ జదివించి, విని, మేలొందఁదగును. ఈ యేర్పాటుచే ధనలోపదోషము వారి నింక బాధింపదు.

ప త న మం ది ర ము లు.

ఆ. వె. పలువు రొక్క చోటఁ ♦ బఠనమందిర మని

చేరి, దేశ దేశ ♦ చిత్రములను

జేదివి, చర్చ చేసి, ♦ సారంబుగొనునట్టి

సభ యనంగ స్వర్గ ♦ సమము కాదె ?

దేశోద్ధారకచతుష్కంబులో నీ పత్రికాధిపతు లొక్కరుమాత్రమే మాటు త్రోవలం బడక యిక్కాలమున దినదినమును దేశాభివృద్ధికై పాటుపడువారుగ నున్నారు. ఈ పత్రికాధిపతు లందఱు నాధునికవిద్యాధికులైయున్నారు. మఱెందఱో ప్రతిభా కాలులు వీరలకు సహాయులుగనున్నారు. ఎట్లుండినను ప్రమాదో ధీమతా మపి యను న్యాయానుసరణంబుగ వీరును నప్పుడప్పుడు మానవసహజంబులగు కొన్ని మనోదోర్బల్య దోషంబులకు లోనగుచుందురు. వీనిలో మొదటిది స్వప్రయోజకత్వప్రకటనాపేక్ష. ఇది యొక భూతమువంటిది. ఈ భూతము ప్రతివిద్వాంసునియొద్దను బరమమిత్రమువలెఁ జేరి యాతని నేదో యొక సమయమున నేమటించి యేదో కొన్ని వెకలిచేష్టలఁ జేయించును. సాధారణంబుగ దీని బారిం బడని విద్వాంసుఁడు లోకంబునఁ గనవచ్చుట యరుదు. పశివనాఁడు వెకలి చేష్టలు చేయకుండుట యరిది. చిత్రకారుఁ డొక సింహమును వ్రాసి, దాని వక్షస్థలమం దొక పద్మమును జిత్రించుచున్నాఁడు. దానినొనడుమ నొక చిలుకను గూడ వ్రాయుచున్నాఁడు. దాని తోఁకచినరను పంచఁజ్జముల కుచ్చును జిత్రించుచున్నాఁడు. పీర్లపండుగలో నొక్కమనుష్యునకు పులివేషమును వేయుచు ముగ్గురు మనుష్యులు కలిసినను మాయజాలనంత తోఁకను దానికిఁ గట్టుచున్నాఁడు.

గాయకుఁడు భావసహితమైన యొక్క పంక్తి వాక్యమునకు భావసహితమైన యిటువది పజ్జుల స్వరమును జోట్టఁజేట్టుచున్నాఁడు. కవి యెలుక యనుటకు గిరినుత సూన వాహనము అనుచున్నాఁడు. ఇది యంతయుఁ బైఁజెప్పఁబడిన భూతముయొక్క మాహాత్మ్యమే. ఇట్లే యితరవిధ్యాధికులును దఱచుగ నొనర్చుచున్నారు. వాని నన్నిటి నిటఁ దెలుపుట యప్రస్తుతప్రశంస యగును. ఇట్లే కొందఱు పత్రికాధిపతులును నర్థవిహీనమైన కేవలదంభవాక్యములతోఁ బత్రికల నింపుచుందురు. మఱికొందఱు సరి తోడనో కయ్యమువెట్టుకొని వారిం దూఱుట కీ పత్రిక నొక సాధనముగఁ జేసికొను చుందురు. ఇంకఁ గొందఱు కేవలధనార్జనాపరులగుచు నందుకు సామాన్యజనచిత్తరంజనం బావశ్యకంబని తదర్థమై కొన్ని విదూషకవాక్యములతోఁ బత్రికలఁ బూరింతురు. వేఱొక కొందఱు తమ నూతనపత్రిక త్వరలో వెల్లడికావలయు నని ముందు ప్రఖ్యాతి పఱిచిన పత్రికలను దూషించుచు వ్రాతలు వ్రాయుదురు. వారి పత్రికయందు వారు మరలఁ దమ పత్రికను దిట్టిన యెడఁ దత్కారణమునఁ దమ పత్రిక పేరు పదిమందిలో నికి వచ్చునుగదా యని తలంచుటే దీనికిఁ గారణము. ఈ లక్షణములు దేశోద్ధారకులగు పత్రికాధిపతులయం దుండఁదగినవి కావు. తనప్రజ్ఞను జూపుకొనుట, తనశత్రువుల దూషించుట, తాను స్వోదరపోషణార్థము నాలుగు డబ్బుల గడించుకొనుట లోనగు స్వలాభాపేక్షాపూర్వకములగు కార్యముల నిర్వహించుటకొఱ కీ పత్రికల సాధనములుగఁ జేసికొనుట తగవు కాదు.

కావునఁ బత్రికాధిపతు లిట్టి దోషములకు లోనుగాక, తమ పత్రికల సక్రమం బుగ నడపించి, దేశమందు ధర్మమును గాపాడుటకును అధర్మమును బాఱఁదోలుటకును మాత్రమే వాని నియోగించుచు దేశోద్ధారక నామంబును సార్థకపఱుచు కొందురుగాక.

ప త్రి కా ధి ప తు ల దో ష ము లు .

సీ. తనప్రజ్ఞఁ జూచి యందఱు మెచ్చనలెనను-భ్రాంతిచే నేమేమొవ్రాయు నొకఁడు
వారివీరలతోడ ♦ వైరంబు సాధింప - వెడఁగు వ్రాతల వ్రాయ ♦ దొడఁగు నొకఁడు
పదిరూక లెట్టులో ♦ పడయుటే ఘనమని - బడుగు హాస్యంబుల ♦ వ్రాయు నొకఁడు
తనపేరు వడిగ నం ♦ ద తెలుంగవలె నంచుఁదిట్టువ్రాతల మొద ♦ లెవ్వు నొకఁడు

గీ. ఇట్టి స్వార్థపరులు దేశ ♦ హితుల మంచుఁ
పత్రికల వ్రాయ ధర్మంబు ♦ బ్రతుకఁ గలదె ?
సత్యమునుగాయఁ, గల్గను ♦ సాగఁ ద్రోయ
స్వార్థమును వీడదగు పత్రి ♦ కాధిపతులు.

6. ఉ ప న్యా స కు లు . తే ల గ్రం థం .

జే శో ధారకు లగు నల్వరిలో నుపన్యాసకులు మూడవవారు. వీరును దక్కిన మువ్వరివలెనే స్వయముగఁ బ్రపంచమును దరిచి, గుణదోషముల విమర్శించి, గుణమును క్లాఘించుచు, దోషమును నిరసించుచు, బ్రజలకు బోధించు బుద్ధి స్వాతంత్ర్యమును గలవారు. అయినను గవులు రచియించిన గ్రంథములను, పత్రికాధిపతులు ప్రకటించు విమర్శనములను దమకు సాయంబుగఁ జేకొనుచుందురు. కాని కొన్ని కారణములచేత బోధయందు వీరు కవులకంటెను బత్రికాధిపతులకంటెను మిక్కిలి యెక్కువవా రని చెప్పఁదగియున్నది. ఆ కారణము లిచటఁ దెలుపఁబడును. ఇది మిక్కిలి కఠినమగు విషయము. చదువరు లీ భాగమును జాగరూకతతో సావధానచిత్తమునఁ జనువుదురుగాక.

కవులును బత్రికాధిపతులును దమ బోధను ధ్వనిరహితవర్ణరూప ప్రధానమైన వ్రాతమూలమునఁ దెలుపుచున్నారు. ఉపన్యాసకులు తమ బోధను ధ్వన్యాత్మకవర్ణ ప్రధానమైన భాషామూలమునఁ దెలుపుచున్నారు. వ్రాత భాషయొక్క రూపపటము (Photograph) మాత్రమే అయియున్నది. మనుజుని రూపపటము మనుజుని బహిరాకారమును మాత్రము చూపఁగల నిర్జీవరూపము. కాని సజీవరూపమువలెనే హృద్గత భావమును గూడఁ దెలుపు సమర్థతయుఁ దనకుఁ గలయట్టులు పైకిఁ గన్పట్టును. ఎట్టులుండినను దానికి జీవము మాత్రము లేదు. ఇట్లే వ్రాతయు భాషయొక్క రూపపట మగుటచేత నది నిర్జీవమైయున్నది. భాషప్రకటనమునకుఁ బ్రధానమైన ధ్వని భాషకుఁ బ్రాణము. అట్టి ప్రాణము వ్రాతకు లేదు. కావున దాని భాషప్రకటన కార్య మసమర్థము. మఱొకటి కలదు. జీవికిఁ బంచప్రాణములవలెనే భాషప్రకటనకార్యమందు భాష కై దంగములు కలవు. వానిలో ధ్వనియొక్క మార్దవకాతిన్యములు ప్రథమాంగము. ధ్వనియొక్క ఆరోహణావరోహణభేదములు ద్వితీయాంగము. ధ్వన్యాత్మకవర్ణసముదాయము తృతీయాంగము. నేత్రాభినయసహితమైన ముఖవికారములు చతుర్థాంగము. కరచరణా ద్యవయవ విశిష్టమైన యభినయము పంచమాంగము. వీనిలోఁ దృతీయాంగమైన ధ్వన్యాత్మకవర్ణసముదాయముయొక్క రూపపటమైన ధ్వనిరహిత వర్ణరూప సముదాయమే వ్రాత. ధ్వని సజీవలక్షణము. ధ్వనిరాహిత్యము నిర్జీవలక్షణము. కావున వ్రాత నిర్జీవరూపపటము. ధ్వని యనఁగా సహజధ్వని యగును. వాద్యధ్వనివంటి కల్పిత ధ్వని యని మాత్ర మిట నన్వయింపఁ జనదు. అట్టి సజీవలక్షణమైన సహజధ్వనితోఁ గూడినది భాష. భాషప్రకటనకార్యమందు సహజధ్వని ననుసరించి యీ యంగపంచకము ను నీడవలె భాష నెడఁబాయకయే యుండును.

భాషాంగములు.

క. ధ్వనిమార్దవకాఠిన్యము

లును, ధ్వన్తివైకక్కి దిగుట ♦ లును, వర్ణములు

కను మోము మార్పు, లభినయ.

మన నంగము లేదు భాష ♦ కగు భావముకై .

ఈ యంగపంచకమునకు భాషప్రకటనకార్యముతోఁగల సంబంధప్రాముఖ్యములు వాని క్రమంబు ననుసరించి యున్నవి. తొలుదొల్త కంఠమునుండి బయలుపడెడు ధ్వని ప్రకటింపఁ బడవలసియున్న శృంగార హాస్య కరుణా రౌద్ర వీర భయానకాది భావముల కనుకూలమైన మార్దవకాఠిన్యాది భేదముల నొందియే బయలుపడెడును. అది వెడలునపుడే, ఫిడిలుయొక్క ఒక్క తంతిపైని గ్రిందికి మీఁదికి నడిచెడి యొంటి వ్రేలి వలెనే యొక పూస కంఠనాళమునందే యా ధ్వనిని బట్టుకొని తత్తద్భావానుకూలంబుగ నచటఁ దాను గ్రిందికి మీఁదికి నడుచుటచే దానియం దారోహణావరోహణాది భేదంబులఁ గల్పించుచున్నది. ఇట్లు మార్దవకాఠిన్యారోహణావరోహణభేదములను కంఠ నాళమునందే పొందిన యీ ధ్వని వాక్కునఁ బ్రవేశింపఁగనే యచట నాలుక, దొడలు, దంతములు, పెదవులులోనగునవి దానిం బట్టుకొని తా మొకటొకటిగను రెండురెండుగను జేరి దానితోడ నక్షరభేదంబులఁ గలిగించుచున్నవి. ఈ వర్ణములతోడనే పదములును, పదములతోడ భాషయు నేర్పడుచున్నవి. ఇవిధంబునఁ నంగత్రయసాహాయ్యంబున నుద్భవించిన భాష వాక్కుననుండి వెడలునపుడే తదుద్దిష్ట భావానుకూలముగ నేత్రదృష్టియు ముఖస్థితియుఁ గొన్ని మార్పులఁ జెందును. ఇదియే నేత్రముఖాభినయ మనఁబడుచున్నది. దీనిని మఱికొంత స్పష్టపఱుచుటకును బలపఱుచుటకును కరచరణాదుల యభినయము వచ్చుచున్నది. వీనిలో నీ తుదియంగము రానిచో మిగిలిన నాలుగంగముల తోడను, తుది రెండంగములు ను రానిచో మిగిలిన మూడంగములతోడను భాషప్రకటన కార్యము నడచును. కాని మూడవయంగమగు భాష రానిచో నతఁడు మూఁగవాఁడనఁబడును. మొదటి రెండంగములును చేరియే కంఠమునుండి వెలువడునుగాన నట్టి ప్రథమ ద్వితీయాంగములు రానిచో నాతనియందు సజీవలక్షణమే లేదు.

భాషాంగప్రాముఖ్యము.

గీ. అభినయంబును వీడిన ♦ నడ్డు లేదు

ముఖవికారమున వీడిన ♦ మొదలు చెడదు

భాష వీడిన మూఁగవాఁ ♦ బడును జగతి

స్వరము వీడిన జీవ ల ♦ ట్నణమే లేదు.

ఇట్లు పంచాంగసహితమైన భాష చేయు భాషప్రకటన కార్యమునకును, వీనిలోఁ దృతీయాంగమైన వర్ణసముదాయముయొక్క నిర్ణీతరూపఘటమైన వ్రాత పేయు భాషప్రకటనకార్యమునకును గల భేద మెంతయుండునో చెప్పకయే తెలియుచున్నది. ఉపన్యాసకుఁ డిట్టి భాషచే దన బోధను బ్రజలకుఁ జేయుచున్నాఁడు. ఈతఁడు కవిరచిత గ్రంథపఠనకారణంబున విద్యావంతుఁడై నార్తాపత్రికాపఠనకారణంబున బహువిషయ పరిచితిం గాంచి జ్ఞానాభివృద్ధి నొందియున్నను దన జీవితకాలమందు దనకు లంభించిన వారికిఁ దన యభిప్రాయముల బోధించుటయందుమాత్ర మితఁడు పై రేఖకద్వయంబున కంటె నధికుఁ డగుచున్నాఁడు. కవులును బ్రతికాధిపతులును జేయు వ్రాతమూలమైన బోధకంటె నీతని వాఙ్మూలమైన బోధ శ్రోతల హృదయమందు మిక్కిలిగ నాటుకొనును. వారి వ్రాతలు తమయందు గౌరవము గలిగి, తెలిసికొను శక్తి కలిగి, తెలిసికొన నుత్సాహముఁ గలిగి, తెలిసికొనఁ బ్రయత్నించినవారి కెప్పుడు నొక్కవిధముననే బోధించును. ఉపన్యాసకుల బోధ లట్లు కాదు. తా నుపన్యసించుటకు సభలో నిల్చితోడనే సభ్యులెల్లర చిత్తముల నొక్కసారిగఁ దా నాకషింఁచుకొనును. వారికి బోధింపఁదలఁచిన విషయమును, దానికివలయు వక్తృత్వసామర్థ్యమును నాతనియొద్ద నెప్పుడును సిద్ధముగ నే యుండును గాన నాతఁ డా సభయందు నిలిచినప్పటినుండియు సభ్యుల చిత్తము లన్యవిషయములకుఁ బోవకయుండునట్లును, వారల దృక్కులు తననుండి తొలఁగకయుండు నట్లును జాగ్రత్తిపుచ్చుకొనుటయే యాతని ప్రధానకార్యము. ఒకవేళ సభ్యులలో నెవ్వరైనఁ బరాఙ్ముఖులగుచు నన్యవిషయలోలు రై నట్లు కనవచ్చినయెడఁ దత్క్షణమే వారి చిత్తముల నాకర్షించుట కైదాటు యుక్తుల నొకటివెనుక నొకటిగాఁ దనకుఁ గార్యసిద్ధి కలుగునంతవఱకును బ్రయోగించును. ఎట్లనఁగాఁ దాను జెప్పెడి విషయమునందు సందర్భమును సృష్టిచేసికొని యొక చప్పటఁ గొట్టును. అది కార్యసిద్ధి నొసఁగనిచోఁ దన ముందుండిన బల్లపైని గ్రుద్దును. కోపముతోఁగాని సంతోషముతోఁగాని యొక మాటను గుభాలున గట్టిగాఁ బలుకును. 'ఇంకొక గొప్పచిత్రము కలదు, చూచితిరా' యని యుచును. ఎగురును. దుముకును. వీనిలో దేనిచేతఁగాని వారి దృష్టి యొక్కసారి తన వైపునకు మరలినయెడ నది మఱలఁ దొలఁగక యుండునట్లు లాకర్షించును. వారి చిత్తముల నుండి యన్యవిషయము తొలఁగిపోయినట్లు తనకుఁ దోఁచునంతదనుక వారివంకనే చూచి ప్రసంగించుచు వారిదృష్టి నాకర్షించును. మఱియు నిట్టివారి సభలో నింకెచ్చటనైనఁ గలరా యని నలువ్రక్కలకుఁ జూచి వెదకుచుండును. మధ్యమధ్య నొకసారి యీ చపల చిత్తులను బ్రత్యేకదృష్టితోఁ జూచుచు వారి చాపల్యము చెంతనుండువారికి వ్యాపింపక

పూర్వమే వారీయందే యంతరించునట్లొనరించుచుండును. ఉపన్యాసవిషయముయొక్క కాతన్యముచేఁగాని బాహుజ్యముచేఁగాని శ్రోతల చిత్తములు మందగతి నందుచున్నట్లు కన్పట్టినయెడఁ దోడనే యొక చక్కని పద్యమునో పాటనో శ్రావ్యముగఁ బాడుటచేఁగాని, ఒక్క చమత్కారకథనో వింతయైన సాటువనో చెప్పటచేఁగాని వారలను రంజించి వారి చిత్తమాంద్యముఁ దొలగించును. ఎట్లేని సభ్యుల చిత్తముల నెల్లప్పుడు నేకముఖ మొనర్చి యవి తన యుపన్యాసవిషయమందు లగ్నము లగునట్లొనరించును. తాను బోధించు వాక్యమును సభ్యులు తృప్తిగ గ్రహించినట్లు వారి ముఖవిలాసమువలనఁ గన్పట్టినయెడ నద్దాని మార్చిమార్చి చెప్పును. ఏ గ్రామమందుఁగాని, యే పల్లెయందుఁ గాని, యే సంఘముగాని సత్యమును గ్రహింపక పెడత్రోవం బోవుచున్నట్లు వినవచ్చిన యెడ దానియందలి యల్పత్వాధికత్వభేదముల గణింపక, పరార్థపరుడగుచుఁ దానే యచటి కేగి, వారలకు బోధించి, వారిని సన్వార్థగాములుగాఁ జేయును.

ఉ ప న్యా స కు ఁ డు.

నీ. అంగపంచకయుతం ♦ బైన భాషనుగొంచు - సంఘబోధకుఁడౌచు ♦ సభను నిల్చు
యుక్తిపైయుక్తుల ♦ నొనరఁబ్రయోగించి - యందఱుఁ దను విను ♦ నట్లా నర్చు
సమయోచితముగ భా ♦ షను గ్రమంబును మార్చి-యెల్లరఁ దనబోధ ♦ నెఱుఁగఁ జేయు
తానె శ్రోతలకై వె ♦ దకి చెంతలకు నేగి - యతులబోధల గృతా ♦ ర్థతను గూర్చు

గీ. జీవలక్షణ మగు ధ్వని ♦ చేత నిట్టు

లాత్తగతభాషముల నెల్ల ♦ నను వెఱింగి

బోధ లొనరించు, జ్ఞానసం ♦ పూర్తి నించు

నమలతరబోధకుం డుప ♦ న్యాసకుండు.

సభలో నిలువఁబడి యుపన్యసించినవా రందఱు నుపన్యాసకులే యని తలఁపఁ జనదు. వీరిలో యథార్థోపన్యాసకులు, దంభోపన్యాసకులు నను రెండు తెగలవారు కలరు. యథార్థోపన్యాసకుఁడు గ్రంథములనుండికాని, వార్తాపత్రికలనుండికాని, ప్రపంచ పాఠశాలనుండికాని జనసామాన్యమునకుఁ దెలియని కొన్ని ధర్మనూత్తములనో, ప్రధాన విషయములనో, నూతనసారాంశములనో గ్రహించి వానిని బ్రజలకు బోధించు తలంపున నుపన్యాసకుఁడై సభామన్యంబున నిలుచును. ఉపన్యసించునంతనేపును దా నుద్దేశించిన విషయము శ్రోతల హృదయంబున కెక్కుచుండెనా లేదా యను చింతన యొక్కటే యాతని హృదయమునఁ దాండవించుచుండును. ఉపన్యాసాంతమైన శ్రోతలయందు నూతనవికసన మేమైనఁ గలిగెనా లేదా యని పరీక్షతోఁ జూచును. అట్టి వికసనము

కలిగినచోఁ దన యుపన్యాసము సార్థకము, కలుగనిచో వ్యర్థము నని యెఱిఁగి వర్తించును. దంభోపన్యాసకు లెన్నియో తరగతులవారు కలరు. వారి నందఱు నిట వివరించుట దుర్లభము. యథార్థోపన్యాసకలక్షణవిరహితు లెల్లరును దంభోపన్యాసకులే యగుదురు. అయినను వారింగూర్చి కూడఁ నొక్కొంత వివరింతును. బోధింపఁ దలఁచిన విషయము ను బ్రవేశపెట్టుట, పెంచుట, ముగించుట యను మార్గములే తెలియక యేమాట దొరకిన నామాటనే పట్టుకొని దానితో నుపన్యసించుచు మొదటి విషయమును మొదటనే విడిచి చివర కేదో వాక్యముతోఁ బూర్తిచేయువారు కొందఱు కలరు. ఎట్లనఁగా నొకఁడు కాగితములనుగూర్చి యిట్లుపన్యసించును. “సభాసదులారా! కాగితములు వ్రాతకు మిక్కిలి పనికివచ్చును. వ్రాతవ్రాయుటలోఁ గొందఱు అచ్చున గుడ్డినట్లే వ్రాయుదురు. అచ్చునిపుడు యంత్రములతోఁ గూడ వేయుచున్నారు. యంత్రముల పనియం దాంగ్లేయులు మిక్కిలి నిపుణులు. ఆంగ్లేయు లిచటికి మొదట ఐర్లకులుగ వచ్చి యిపుడు ప్రభువులయినారు. కాబట్టి కాగితములు చాలా యుపయోగకరమైనవి.” ఈ యుపన్యాసముయుక్క ప్రయోజనమును జదువరులే గ్రహింతురుగాక. మఱియొకఁడు తాఁ జెప్పుచది సభ్యులకుఁ దెలియుచుండినా లేదా యను విచారణలేక వాయువేగముతో నేమేమో వచియించి తన విధిని దాను బూర్తిచేసికొని కూర్చుండును. ఇంకొకఁడు స్వప్రయోజకత్వప్రకటనాపేక్షావివక్షుడగుచు దన యుపన్యాసము నంతను దీర్ఘ సమాసములతోను, శ్లేషసహితాలంకారములతోడను నింపి సభ్యులకు బోధపడకుండునట్లు నరించును. వేటొకఁడు కేవలదంభాభిలాషియగుచు సారమేమియులేని వ్యర్థవాక్యములతోడ నూఁకదంచినయట్లు గంటలకొలది నూరక గడదడదడ యనుచు నేమేమో వచించును. ఈ పద్ధతుల కన్నిటికిని దృష్టాంతముల నీ గ్రంథాంతమందలి వ్యాయామవిషయిక చర్చ (Debate) యందుఁ జూడఁదగును. వీ రెల్లరు నేదోవిధంబునఁ బేరు సంపాదింపఁ బెనఁగులాడెడి దంభోపన్యాసకులు. తఱచుగ వీరి యుపన్యాసముల కలవాటు పడినవారు వీరి పద్ధతులనే యుపన్యాసకలక్షణముగ దలఁతురు. యథార్థోపన్యాసకులందీ లక్షణములు లేకయుండుట దోషముగ భావింతురు. ఇది యీదంభోపన్యాసకులవలనఁ గలిగిన దోషము.

యథార్థోపన్యాసకులు మనదేశమం దచ్చటచ్చటఁ గలరు. వారు చేయఁదగిన మహాకార్యములను జేయుచునున్నారు. వారియందు ప్రజ్ఞాప్రకటనాపేక్ష లేకమాత్రము నుండదు. వా రెప్పుడును గార్యతత్పరులై యుందురు. అట్టి దేశోద్ధారకులగు యథార్థోపన్యాసకులను బ్రతిపట్టణమందును వెలయఁజేసి పరమేశ్వరుఁ డీ యాంధ్రదేశము నుద్ధరించుఁ గాక.

దంభోపన్యాసకులు.

సీ. శబ్దజాలముల నా ♦ శృంగ్యంబుగాఁ జల్లి - తన ప్రజ్ఞఁ జూపెడి ♦ దంభుఁ డొకఁడు
ఊఁక దంచినరీతి ♦ నొక గంట పలికియు - సారమే విడచి ని ♦ స్సారుఁ డొకఁడు
తెలియనీ గంగలో ♦ గలియనీ యని వాయు - వేగంబున వచించు ♦ వీరుఁ డొకఁడు
ఏమాట దొరకిన ♦ నామాటతోఁ బోయి - విషయమే విడనాడు ♦ వెట్టి యొకఁడు

గీ. సభలయం దుపన్యాసమల్ ♦ సలుపుచుండు
కాని యిం దొక్కటియుఁ గార్య ♦ కారి కాదు ;
వినినతోడ నె నూతన ♦ విక స నంబు
సభకుఁ గలిగించు నదెనుండు ♦ సార్థకంబు.

7. హరికథకులు.

దేశోద్ధారకులగు నలుపురిలోఁ దుదివారు హరికథకులు. వీర లుపన్యాసకుల తరగతి లోనివారే. కాని వీరుపన్యాసకులవలెఁ దా ముద్దేశించిన ధర్మములను బోధరూపమునఁ జెలుపరు. ఈశ్వరచారిత్రములను గాని యీశ్వరభక్తచారిత్రములను గాని తెలుపుచు వారువా రొక్కొక్క ధర్మమును నిర్వహించుటయందుఁ బ్రతిబంధకములు తటస్థించు నపుడు వానినుండి ధర్మమును గాపాడుటకై పడిన శ్రమములను, అట్టి ధర్మనిర్వహణముచే వా రొనరించిన దేశోపకారములను, వారు పొందిన యైహికాముష్మికఫలములను చిన్నెలువన్నెలుగా వివరించి చెప్పటచే నాయా ధర్మములందుఁ బ్రజలు గౌరవాసక్తులు కలిగి వాని నవలంబించునట్లు లొనర్తురు. తద్ధర్మవిరుద్ధవర్తనము లేవియైన సంఘమం దుండినట్లు తోచినపుడు వాని నాయా సందర్భములందు సూచించి ప్రజలకు వాని యెడ విముఖత్వముం గలిగించుచుందురు.

క. హరికథకుఁ దుపన్యాసకు

తరగతివాఁ డయ్యు సంఘ ♦ ధర్మంబుల మీ

రరయుఁ డని బోధ నేయఁడు;

హరిచరితాకర్ణనమున ♦ నలనడఁ జేయున్.

ఈ హరికథకు లుపన్యాసకుల తెగలోనివారే యయినను వారికన్న వీరిప్రజ్ఞ ద్విగుణమయియుండును. ఉపన్యాసకుఁడు భావప్రకటనకార్యము నంగపంచకసాహాయ్యంబునఁ జేయుచుండె నని తెలుపఁబడియుండెఁ గదా. ఆ యంగపంచకములోఁ దృతీయాంగమైన ఐర్ల సముదాయముచేత నేర్పడిన భాషయందు మాత్ర మాతనికి సంపాదిత

ప్రజ్ఞ కలదు. కొదవ నాలు గంగములయందు నాతఁడు సహజప్రజ్ఞతోడనే తృప్తి నొందు చున్నాఁడు. అందుఁ బ్రథమాంగ మగు ధ్వనిమార్దవకోతిన్యములును చతుర్థాంగమగు నేత్రముఖాభినయములును మనుష్యులకును మనుష్యేతరజంతువులకును గూడ సహజము లయియున్నవి. మానవప్రజ్ఞ చే వానియందుఁ జేయఁదగిన యభివృద్ధి మిక్కిలి కొంచెముగ నుండును. పంచమాంగ మగు కరచరణాద్యవయవ విశిష్టమైన యభినయము పురుషుల యందు మితముగను స్త్రీలయందు కెక్కుడుగను బొసఁగియుండుట సృష్టి యందుఁ గనవచ్చుచున్నది. దానికిఁ బ్రత్యేకముగ శాస్త్రము కలదు. శాస్త్రోపదిష్టవిధంబున నది వేశ్యకాంతల యాటపాటలందును, నాటకాది ప్రదర్శనములలో స్త్రీపాత్రముల యాట పాటలందును బ్రదర్శింపఁబడుచున్నది. పురుషులగు నుపన్యాసకులకుఁ గాని హరికథకులకుఁ గాని యీ శాస్త్రోపదిష్టాభినయపరిచితి యనానశ్యకము. ఇఁక ద్వితీయాంగమగు ధ్వన్యారోహణావరోహణ భేదములను భావానుకూలము గ వలయునట్లెల్లఁ బలుతెఱంగులుగఁ బ్రయోగించు శక్తి మనుజులకు మాత్రమే కలదు. కొన్ని మనుజేతరజంతువుల ధ్వనులం దిట్టి భేదము లొకటిరెండు కన్పట్టినను ఆ యొకటిరెండు మాత్రమే వానికి సహజములై యుండును. కాని వానిని స్వేచ్ఛగఁ బలుతెఱంగులఁ బ్రయోగించు శక్తి వానికి లేదు. అట్టి శక్తి మనుజులకుండినను అది ప్రతిమనుజునందును సమర్థముగ నుండదు. కావున మనుజుఁడు తన ప్రజ్ఞచే దాని నభివృద్ధి నొందింపవలసియున్నది. వానినిగూర్చి చెప్పుటకు విపులమగు శాస్త్రము కలదు. అది సంగీతశాస్త్రము. భావప్రకటనకార్యమందుఁ ద్వితీయాంగమగు భావకంటె ద్వితీయాంగమగు సంగీతమున కెక్కుడు ప్రాముఖ్యము కలదు. మఱియు దీనికి భావముతోడ నెక్కుడు సన్నిహితసంబంధము ను గలదు. భాషాజ్ఞానము సాహిత్య మనఁబడుచున్నది. ఈ సంగీతసాహిత్యములు రెండు ను నాదా త్మకములే యైనను సంగీతమందలి నాదము ధ్వనిరూపాలంకార సహితమైనదియు సాహిత్యమందలి నాదము త దలంకారరహితమైనదియు నగుటచేత సాహిత్యమునకంటె సంగీత మెక్కుడు జనరంజకము ను నగుచున్నది. భావప్రకటనకార్యమున కీ రెండు విద్యలును దక్షిణవామభుజంబులవంటివి. సంగీతము కుడిచేయియు సాహిత్య మెడమచేయియు నగును. వీనిలో నొక్కవిద్యచే భావప్రకటన మొనరించి ప్రజల సంస్కరింపఁబోవుట యొక్కచేతి మల్లయుద్ధమువలెనే యుండును. హరికథకుఁ డీ రెండు విద్యలందు ను బరి శ్రమ చేసి ప్రజ్ఞను సంపాదించుచున్నాఁడు. కావున నీతఁడు కేవలోపన్యాసకునికంటె ద్విగుణితప్రజ్ఞావంతుఁ డగుచున్నాఁడు. దేశోద్ధరణకార్యదక్షుం డగుటయగాక ప్రజా రంజకుఁడును నగుచున్నాఁడు. ఆమోఘంబుగఁ గార్యసిద్ధిని బడయుచున్నాఁడు. బోధకులలో నెల్ల నగ్రస్థానము నలంకరించుచున్నాఁడు.

హరికథకున్నిపజ్ఞ.

ఆ. వె. భాష మాత్ర మెఱుంగుఁ ♦ బ్రబలి కేవలవక్త;

గాన భాషల హరి ♦ కథకుఁ డెఱుంగు;

భావ సిద్ధి యందు ♦ పన్యాసకునికంటె

హరికథకుఁడు ద్విగుణ ♦ మగుచు నుండు.

ఇటఁ జేదునరుల కన్నియో సంశయములు కలుగఁదగియున్నవి. సాహిత్యమున కంటె సంగీత మెక్కుడనుచుఁ జెప్పిన విషయము లన్నియు సంశయములుగానే యుండును. కావునఁ దత్సంశయముల నన్నిటిని, దృష్టాంతపూర్వములగు హేతువులఁ జూపి, యిట నివృత్తిచేయుదును

● 1. కేవలభాష భాషప్రకటనమును జేయఁగలదా? చేయఁజాలదు. ఎట్లనఁగా 'నీ వెవరు?' అను వాక్యము నెన్నియర్థములు వచ్చునట్లుచ్చరింపఁదగునో చూడుఁడు!

1. నీ పేరేమి? యూరేమి?

2. నీ వెవరో వినబడుటలేదు. సరిగాఁ జెప్పమి.

3. ఆతని సంగతి కాదు. నీవెవరో చెప్పము.

4. సరే. ఆతని సంగతి తెలిసినది. ఇంక నీవెవరు?

5. న న్నెఱుంగవా! నీ వెవరని యడుగుచుంటివా!

6. చెప్పెదవా తన్నులుకావలెనా నీ వెవరు?

7. రాఁగూడనివాడవు వచ్చితివే; నీవెవరు!

8. అక్కఱకుమాలిన ప్రసంగము వద్దు. నీ వెవరు?

9. నీ విపుడు చెప్పినది మఱచితి. నీ వెవరు?

10. ఊఁ. నీ వెవరు (వెక్కిరింత). దొడ్డవిచారణకర్తవు.

'నీ వెవరు' అను పదములతో మఱియొక పదమును జేర్చకయే, ఆ శబ్దములం దే మార్పును జేయకయే పై పదివిధములగు భాషములును వెలువడునట్లు వాని నుచ్చరింప వచ్చును. అట్లు లెల్లరును విశేషప్రయత్న మక్కఱలేకయే యన్ని విధములుగను హేరాశముగ నుచ్చరించుచునే యున్నారు.

వీనినుండి యిన్ని భాషము లెట్లు వెలువడినవి? ఈ భాషముల కేనిఘంటు వాధారము? ఇన్నిటిలో నేభాషమును జేకొనవలయు? ఇన్ని మార్పులు కలుగుటకుఁ గారణము లేకయుండునా? కారణములేనిదే కార్యము కలుగఁగలదా? అగ్ని లేకయే పొగ వచ్చునా? ఇచటఁ గార్యమైన భాషభేదములు ప్రత్యక్షములేకదా. వీనికిఁ గారణ మేమి? ఆ కారణ

ములను నేనే మనవిచేయుదుఁ జిత్తగింపుఁడు. ఇచటఁ గార్యమువలెనే కారణములు ప్రత్యక్షముగనే యున్నవి. కన్నులు మూసి గంత కట్టినో దేమియు లేదు. గారఢివానివలె మోసగించినది యు లేదు. ఈ వాక్యమం దుండినవి రెండుశబ్దములు 'నీవు + ఎవరు'. వీని కర్థాంతరములైనను లేవు. ఇవి యేకార్థబోధకపదములు. ఈ పదములు భాషప్రకటనకార్యోత్పత్తియాంగ కల్పితములు. వీనితోఁ జేరి ద్వితీయాంగ కల్పితములైన ధ్వనిభేదములు కలవు. భావమందు మార్పులు కలుగుటకుఁ బదములందుఁ గాని, ధ్వనులందుఁ గాని మార్పులు కలిగి తీరవలయును. అందుకు శబ్దములందు మార్పులు కలుగకపోవుట ప్రత్యక్షమైయున్నది. ధ్వనులయందో మార్పులు కలుగుట ప్రత్యక్షముగ నుండినది. ధ్వనులు మాటినపుడెల్లను భావము మాటుచుండినది. ఇంకేమి? కారణము ప్రత్యక్షమయ్యే యుండఁ గదా. భాషయం దేమార్పు ను గలుగకయే భాషయొక్క పెత్తన మేమియు లేకయే ధ్వని నాశ్రయించి భావ మిన్నివిధములుగ మాటుచుండినపుడు భాషకు స్వతంత్రమగు భాషప్రకటన సామర్థ్యము కలదని చెప్పట కనకాశము కలదా? లేదు. ధ్వనిభేదసాహాయ్యము నొందని కేవలభాష భాషప్రకటనమును జేయఁజాలదు.

కేవల భాష.

కం. ధ్వనిభేద సహాయంబును

గొనకుండిన భాష యటనె ♦ కూర్చుండును; దా

మునుకొని భాషప్రకటన

మును జేయఁగలేక యెంతో ♦ మోసముఁ జెందుకొ.

2. కేవలధ్వనిభేదములు భాషప్రకటనమును జేయఁగలవా? కేవలభాషవలెనే యసమర్థముగఁ జేయఁగలవు. ఆ భావము విస్పష్టముగ నుండదు. దృష్టాంతము:—గోడ చాటున నిద్దలు మనుష్యులు మీకుఁ దెలియని నూతనభాషలోఁ బ్రసంగించుకొనుచుండఁగా వినుఁడు. వారు సంతోషముగ ముచ్చటలాడుకొనుచుండిరో, కోపముతో జగడ మాడుకొనుచుండిరో, యెవరినైన మోసగింపనలయు నని కుట్రచేయుచుండిరో మీకు నులభముగఁ దెలియును. అట్లు తెలిసికొనుటయందు మీకుఁ దోడ్పడిన వేవి? ధ్వనిభేదములే. మూఁగవాఁడు తన భావమును కేవలధ్వనులచేతనే తెలుపుచున్నాఁడు. భాష నెఱుంగని శిశుపశ్చాదులయొక్కయు సుఖదుఃఖ సంతోషాది భావములను ధ్వనులచేతనే మనము గ్రహించుచున్నాము. కావున కేవలధ్వనులు భాషప్రకటనమును జేయఁగలవు. అది యస్పష్టంబుగ నుండును. భాష దానిని స్పష్టపఱుచును. కాబట్టి కేవలధ్వనులు తెల్పునది యస్పష్టభావమనియు, ధ్వనిభేదసాహాయ్యసహితభాష తెల్పునది స్పష్టభావమనియు స్థిరపడుచున్నది. భాషప్రకటనకార్యమం దీ ధ్వనిభాషలు రెండును సమాన ప్రాముఖ్యమునే కలిగియున్నవి.

కే వ ల ధ్వ ను లు .

గీ. భాష నెడఁబాసి ధ్వనిభేద ♦ పజ్జు-లైన

నెంతో యసమర్థముగ భావ ♦ మెఱుక పఱుచుఁ

గాన ధ్వనిభేదములు భాష ♦ కలసి మెలసి

భావమును దెల్పు టదియెంతో ♦ బాగు బాగు

3. భావముతోడ సన్నిహితసంబంధము దేనికిఁ గలదు? ధ్వనులకా? భాషకా? ధ్వనులకే కలదు. ఎట్లనఁగా హృదయమునుండి భావము బయలుదేరఁగనే దాని ప్రకటనముకొఱకు కంఠమునుండి ధ్వని వెడలునపుడే తదనుకూలమైన యారోహణావరోహణ భేదములను కంఠస్థానమందే పొంది ముందుగ భాషప్రకటనమును జేసినది ధ్వనియే. ప్రతి మనుజునందును బాల్యమున ముందు భాషప్రకటనము ధ్వనులచేతనే జరుగుచున్నది. సృష్ట్యాది యందును నొకప్పుడు కొంతకాలమునఱకు భాషప్రకటనము కేవలధ్వనులచేతనే జరిగినదని కేవలహేతువాదజ్ఞులు చెప్పఁదగియున్నది. అనంతరము నాగరికత హెచ్చినకొలఁదిని భాష వచ్చి, హెచ్చి, యా భావమును స్పష్టపఱుపఱసాగినది. ఆ భాష వేఱువేఱు దేశములందు వేఱువేఱువిధములుగా నున్నది. ఎట్లుండినను ఏభాష వచ్చినను ఆ ధ్వని భేదముల యారోహణావరోహణక్రమము మాత్రము మాటుట లేదు. ప్రపంచములో నెచటికిఁ బోయినను ఎన్ని భాషలఁ బ్రయోగించి చూచినను ఆ క్రమ మట్టులే యుండును. భావము మాతినపు డా క్రమము మాటును. దృష్టాంతములు.

తెలుగు.	ఉరుదు.	ఆరవము.	ఇంగ్లీషు.
నీ వెవరు?	తూ కోఁకొహై?	నీ యారు?	హు ఆర్ యు.
అలాగా.	వై సా హై.	అప్పుడియా.	ఇజ్ ఇట్ సో.
మిక్కిలి మంచిది.	బాహత్ అచ్చా.	రొంబ నల్లదు.	వెరి గుడ్.

ఇచటఁ జదువరులు గ్రహింపవలసిన విషయములు రెండు కలవు. భాష మాతినను ధ్వనుల క్రమము మాటుట లేదు. భావము మాటుటతోడనే ధ్వనుల క్రమము మాటుచున్నది. కావున భావముతోడ నెడతెగని సన్నిహితసంబంధము ధ్వనులకుఁ గలదనియు, అనంతరము భాష వచ్చి యా ధ్వనులతోనే చేరుననియు స్థిరపడుచున్నది.

మ. ధ్వనిభేదంబులు కంతనాళమునఁ దొడ్డు బుట్టి భావంబులన్
మును సృష్ట్యాదిని నేడుమం బ్రకటనం బుం జేయుమండంగ వా
క్కున జన్మించెడి భాష లా ధ్వనులనే కొంచు నిల్చెడున్; గాన నా
ధ్వనిభేదంబులకుం దలంపులకు బం ధం బాద్యమై యొప్పెడున్.

4. సాహిత్యమునకంటె సంగీత మెక్కుడురంజకముగ నుండునా? తప్పక యుం
డును. ఏలయన నీ ధ్వనిభేదములను రెంటినో మూటినో మాత్రమే తీసికొని కేవలభాషా
జ్ఞుఁడు తన భావప్రకటన కార్యమును జేసికొనుచున్నాఁడు. (ఈ విషయమును గానవిద్యా
నిపుణులు మాత్రమే యెఱుంగఁగలరు. కావునఁ గేవలభాషాజ్ఞులు ఫిథిలు వీణ మొదలైన
జంతుములందుఁ దమ ప్రసంగమును వాయింపఁజేసి కనులతోఁ జూచినయెడ నపు డాతని
ప్రేమ లెన్నిస్వరస్థానముల వఱకు నడచునో ప్రత్యక్షముగఁ గన్పట్టును.) పండ్రెండు ధ్వని
భేదములతో భావప్రకటనమును జేయు మార్గ మింకొకటి కలదు. ఆమార్గమును బోధించు
కాస్త్రమే సంగీతకాస్త్రము. అందు నాదము పండ్రెండు భాగములుగా విభజింపఁ
బడినది. ఆ భేదములకు సప్తస్వరములు ప్రతినిధులుగా నేర్పఱుపఁబడినవి. ఆ స్వరముల
సాహాయ్యంబున గానవిద్య యంతయు బోధింపఁబడినది. (ఈ విషయమును విపులముగ
నెఱుంగఁగోరువారు గానసారమందలి 5 వ యుపన్యాసమును జూడవచ్చును.) మూఁడు
ధ్వనిభేదములచేఁ జేయఁబడినప్పటికంటె పండ్రెండు ధ్వనిభేదములచేఁ జేయఁబడినప్పు
డా భావప్రకటన మెక్కుడు సమర్థముగ నుండు ననుటకు దృష్టాంతములు వలయునా?
అక్కఱలేదు. మూఁడు రూపాయల జీతగాని కుటుంబమునకంటె పండ్రెండురూపా
యల జీతగాని కుటుంబ మెక్కుడు సౌకర్యములతోఁ గూడి సమర్థముగ నుండుట లేదా?
అట్లులే యిదియు నుండును. మఱియుఁ గేవలభాషయందలి ధ్వను లలంకారరహితంబు
లును కేవలకార్యసాధనమాత్ర ప్రయోజకంబులు నై యుండును. సంగీతధ్వనులన్ననో
అనేకాలంకార సహితంబులైయుండును. భావప్రకటనమందు సర్వజనులకును సహజముగ
నుండిన ధ్వనిభేదముల క్రమము ననుసరించి యీ యలంకారములఁ బ్రయోగించుటచేత
గానజ్ఞుఁడు తన భావప్రకటనమును సమర్థముగను సర్వజనరంజకముగను జేయుచున్నాఁడు.
కావున సాహిత్యమునకంటె సంగీత మెక్కుడు రంజకమగుట స్థిరపడుచున్నది.

గీ. ఒకటి రెండు ధ్వనులతోడ కొనరు భాష;

గాన మిది ద్వాదశధ్వని కలిత మగుచు

ధ్వనికలాప సంభరితమై తనరు చుండు;

గాన భాషకంటెను రంజ కంబ యగును.

5. కేవలభాషతోడ భాషప్రకటనమును జేసికొని తృప్తిఁజెందుచుండఁగాఁ బండ్రిఁడు ధ్వనిభేదములతోఁగూడిన గానమునకై కేవలసాహిత్యపరులు పెనఁగులాడుట యావశ్యకమా? తప్పక యావశ్యకమే. ఏలయన:—గానము కంఠస్థానమున జనించు చున్నది. భాష వాక్యానమున జనించుచున్నది. వాక్యానమున జనించిన హల్లులకుఁ గంఠస్థానమున జనించిన యచ్చులు ప్రాణము లని వ్యాకరణశాస్త్రము చెప్పుచున్నది. అట్లులే భాషకు గానము ను జ్ఞాణ మని చెప్పఁదగియున్నది. అట్టి ప్రాణమును ద్యజించి కేవలభాషతోఁ దృప్తిఁచెందెద మనుట సరసముకాదు. మఱియు గానము ధ్వన్యాత్మకము. ధ్వని శ్రవణేంద్రియమునకు విషయము. ఇట్లే శ్రోత త్వ కృత్యు జిహ్వఃస్థానేంద్రియము లైదింటికిని శబ్ద స్పృగ్య రూప రస గంధములైదును గ్రమంబుగ విషయములు. వీనిలో మానవప్రజ్ఞచేత నొక్కొక్క విషయమం దెన్నియో యభివృద్ధి లొనరించి యాయా యింద్రియములఁ దృప్తినొందించుచున్నారు. ఎట్లనఁగా పటపులు బాలీనులు విలువగల మృదువస్త్రములు లోనగువానిచేఁ ద్వగింద్రియమును, చిత్రపటములు నగలు లోనగు నలంకారములచేఁ జక్షురింద్రియమును, షడ్రసోపేత భోజనపదార్థాదులచే జిహ్వేంద్రియమును, అపూర్వపుష్పాది దివ్యతర పరిమళ పదార్థములచే స్థూణేంద్రియమును దృప్తిపఱుచుచున్నారు. వీనికి వేలకొలఁది రూప్యములను వెచ్చించుచున్నారు. బహుళతరశ్రమలఁ బడుచున్నారు. వానియందు రేశమాత్రపు లోపమునైన సహించుట లేదు. ఇంద్రియచతుష్కముకొఱ కింత చేయుచు, బ్రథమేంద్రియమగు శ్రోత్రము విషయములో మాత్రము వైరాగ్యమూని, మధురధ్వనిసంపాదన మనావశ్యకమనుచు, మానవ ప్రజ్ఞావిరహితంబులైన సహజధ్వనులతోడఁ దృప్తిఁచెందెద మనుట యొప్పిదమగునా? కానేరదు. మఱేమి చేయవలయు? మధురధ్వనిసంపాదనము చేయవలయు. ఆ మధుర ధ్వను లెట్లులభించును? గానవిద్యాభ్యాసమున లభించును. కావునఁ దక్కిన యింద్రియములవలెనే శ్రోత్రేంద్రియమునకును మానవప్రజ్ఞాకల్పితనుఖముల నొడఁగూర్చుటకై గానవిద్యాభ్యాసన మొనర్చుట కేవలసాహిత్యపరులకును నావశ్యకమే.

గా న ప్రా ముఖ్య ము .

చ. సులలిత కీర్తికాలులు! ప్రు ♦ శస్త్ర మనీషులు! చిత్తగింపుఁడీ

కలదొక మాట; తెల్పెద; జ ♦ గంబున గానము భాషయున్ బల

బలియని యీడుజోడుగ ను ♦ భాస్థలులందుఁ జరించి సొంపులన్

జిలుకుచునుండ, నాధునిక ♦ శిష్టులు కొంద అదేమిపాపమో

వలదిది వట్లు; నుంతయును ♦ వల్ల'ని గానమునుం ద్యజించి కే

శ్రీమద్భక్తగోవిందాద్వైతాచార్యుః

వలమగు భాషనే కొలిచి ♦ పల్లరుఁ దృష్టిని గాంచుచుందు; రీ
వలనిది యుక్తమో వెడఁగు ♦ పద్ధతియో తమరే విచింపుడీ;
యిలఁగలయట్టి విద్యలకు ♦ నెల్లను మూలము గానభాష; లా
కల లవి రెండు నాదమునఁ ♦ గల్గెను; నాదము రెండు త్రోవలై
తొలుతను గానరూపమునఁ ♦ దోడనె వర్ణములొచ్చు భాషగాఁ
జెలఁగెను; గాని రెండు ధ్వని ♦ చేతనె నిల్చును; దొల్త గానమం
దలరెడు నాద మెల్లరకు ♦ హాయి నొసంగు; ద్వితీయభాగముం
దలిది యశేషశాస్త్రకథ ♦ నంబున జ్ఞానము నిచ్చు; రెండునుం
గలిసి చరింపఁగా నుఖము ♦ జ్ఞానము నబ్బును గాని జ్ఞానమే
వలయును హాయి నల్దనుట ♦ పాడియె? యిట్టి విరాగ మర్హమే?
చేలఁగుచుఁ గంటిమెప్పుఁ గొనఁ ♦ జిత్రకలాపసమార్జనంబునకొ
గులుకుచు జిహ్వాత్మపికయి ♦ కుత్తుకబంటి భుజించునప్పుడుకొ
వలపుల ఘ్రాణముం దనుప ♦ వాసనలకొ సమకూర్చుపట్టునకొ
దలఁగక త్వక్కుఖప్రద ప ♦ దార్థసమార్జన కాలమందునుకొ
విలువను లెక్క నేయకయె ♦ వేలును లక్షలు గాఁగ రూప్యముల్
గలగల రాల్చుచుకొ బడి పె ♦ నంగుచు దొర్లెడివేళ నుంతయుకొ
గలుగని యీ విరాగ మిటు ♦ గట్టిగ శ్రోత్రనుఖార్జనంబునకొ
గలుగఁగ హేతువేమో! చెవి ♦ కర్తమో! దుష్కృతమో! దరిద్రమో!
కలియుగధర్తమో! యరసి ♦ కర్తవిమోచనముం బొనర్పుడీ;
అలయికఁగొన్నవేళఁ, బర ♦ మాత్ముఁ దలంచెడివేళఁ, గీర్తనల్
సలిపెడివేళ, నేకముఖ ♦ సంఘబలంబును గోరువేళ, నె
చ్చెలు లొకచోట నందముగఁ ♦ జేరి వినోదము నేయువేళఁ, చెం
డిలిమొదలైనకార్యముల ♦ తీవి నొనర్చెడివేళ, సంఘముం
బలువిధ ధర్తబోధనల ♦ బాగొనరించెడివేళ, నన్యవి
ద్యలు తనుచేతఁగాదనుచు ♦ దవ్వలఁ బాఱఁగ నిశ్చలంబుగకొ
నిలుచుచుఁ గార్యసిద్ధి నిడ ♦ నేర్తును; నేర్తును; నేను; నేనటం
చలరుచు నప్రమేయపురు ♦ షార్థచతుష్కము నిచ్చు గానముకొ
చెలియకయుంట నుంతయు ను ♦ ధీజనధర్తముకాదు; కాన నో
యలఘుతరప్రశస్తనుగు ♦ ణాన్వితులార! వినుండు; శ్రోత్రముకొ

జులుకనచేసి న్యూనముగఁ ♦ జూడక దివ్యమనుష్యశక్తిచేఁ
 గలుగు ప్రయోజనంబులను ♦ గర్జహృషీకముకూడ గానసత్
 ఫలరస మాధురీ భరిత ♦ వాక్యముఖంబులఁ నందఁ జేయుఁడీ;
 యిలఁ గల భోగభాగ్యముల ♦ నెల్ల నొసంగుచు నీశ్వరుండు ని
 స్తులకమనీయ సౌఖ్యముల ♦ తోడ మియుం గృప నేలుఁ గావుతఁ.

6 ప్రసంగము నంతను గానముతోనే చేయవలయునా? అనావశ్యకము. ఈ
 శంకయే యనావశ్యకము. జిహ్వేంద్రియమును దృష్టిపఱుచుట కెవ్వరైనను పంచభక్త్య
 పరమాన్నములను దినదినమును జేసికొని తినుచుండిరా? కొదవ యింద్రియములనైన
 నట్లెల్లప్పుడు నెవ్వరైనఁ దృష్టిపఱుచుచుండిరా? అట్లానర్చినచో నుఖములును వెగటు
 కావా? పండుగదినములందును, వివాహాదిశుభ కార్యములందును, ప్రత్యేకావసరములందును
 వాని కధికసౌఖ్యములఁ గూర్చుట లేదా? అట్లే శ్రోత్రమునును దృష్టిపఱుపనగును.
 ఆయా విషయములను వాని ప్రాముఖ్యమును బట్టి వచనములందో, పద్యములందో, పాటల
 యందో తెలుపఁదగును. అనఁగా సాధారణవిషయమును వచనమునందును, దానిమించిన
 దానిని పద్యములందును, దానికంటె ముఖ్యమగు విషయము పాటలయందును తెలుపఁ
 దగును. పద్యములందును పాటలయందును గానముచేరును. కాని ప్రసంగము నంతను
 గానముతోనే చేయుదుమనుట వెట్టితనము; పొరపాటు; రసాభాసకు మూలము.

గానావసరము.

అ. వె. పలుకుపట్ల నెల్లఁ ♦ బాటయే వలయునా
 యనెడి శంక మొదలె ♦ యనవసరము;
 ఎఱిగి యవసరముల ♦ నితరేంద్రియంబులఁ
 దనుపు నట్లే చెవిని ♦ దనుపఁ దగును.

సంగీతవిద్యావిషయిక సంశయనివారణ భాగము నింతటితో విరమించి యింక హరి
 కథకుని యోగ్యతాయోగ్యతల వివరింతును. హరికథకుఁ డీ సంగీతసాహిత్యవిద్యల
 రెండింటి నెఱిగియుంటయే గాక నిరంకుశప్రజ్ఞలు కలవాఁడుగ నున్నాఁడు. సభ్యుల
 నెన్నియోవిధముల రంజింపవలసియున్నాఁడు. అతనియొద్దకు సభ్యులు వివిధాశయముల
 తోడఁ జేరుదురు. పూర్వజన్మ పరమభాగవత సంసర్గ సమాగత చిత్తనైర్భల్య యుక్తులౌచుఁ
 గలుపజాలమహోగ్రవనీకుతారములగు నీశ్వరచారిత్రములఁ గర్ణరసాయనంబుగఁ వినఁ
 గోరు భక్తులును, కామరోషలోభాది విరోధిత్రయోద శానవరతబాధిత మనస్కులగుచు
 నిజకుటుంబపోషణపారవశ్యంబున శలసిసాలసి యొక్కింత చిత్తవిక్రాంతి నభిలషించు

గృహస్థులును, సంగీతసాహిత్యాది వివిధ లౌకికవిద్యాపరిశ్రమగత నిరూఢ మనీషా యుక్తులగుచు సవయన్ములగు సంగడికాండ్రఁ గూడి కేవలవిరోధార్థంబుగ హరికథకుని ప్రజ్ఞాప్రతిభావిశేషంబులఁ గాంచి యానందింపఁ బ్రయత్నించు లౌఘ్యులును, దుర్వారగర్వాతిరేకంబున నుపర్వలక్తన వంక లేన్నుదుమనుచు రంద్రాన్వేషణోద్యోగ తత్పరులగు చపలచిత్తులును నరుదంచి యాతని సభయందుఁ బరివేష్టించియుందురు. వారి నెల్లరను వారువాగు కోరు సద్విషయములచేఁ దృప్తినిొందించి దుర్విషయములను వారి హృదయములనుండి తొలఁగించి యానందపటుచుటచే వారి హృదయములందలి పరితాప చాపల్యాదిరోషంబుల నిర్మూలించి, వారి చిత్తంబుల నీశ్వరముఖంబులగునట్లొనరించి యవి విశ్రాంతినిొందియున్న సమయంబునఁ దా నుద్దేశించిన పరతత్వబోధలనో, భక్తి జ్ఞానవైరాగ్యాదులనో, దేశోద్ధారకము లగు లౌకికబోధలనో చేయుచున్నాఁడు. అట్టి బోధల కావశ్యకము లగు పద్యగద్యగీతాదులను దానే స్వయముగ రచియించుకొనఁ గలుగుచున్నాఁడు.

ఇట్టిసమర్థత కలిగి దేశోద్ధారకతత్పరులగుచుఁ బనిచేయు హరికథకు లీ యాంధ్ర దేశంబున నొక్కఁడో యిద్దఱో యుందురని సంశయముతోఁ జెప్పఁదగియున్నది. తదితరులెల్లరును జీవనార్థము హరిదాసవేషధారులైనవారలే. పలుగ్రంథములను బ్రతికలను జదివి, ప్రపంచమును దరిచి, సంఘావశ్యకముల నెఱిఁగి, తగు బోధ లొనరించుటకు వీరికి విద్యాజ్ఞానమేలేదు. శ్రవణేంద్రియమూలమున బోధింపనెంచినను దానికి విషయ మగు శబ్దమును గూర్చి చెప్పెడి ధ్వనిమాధుర్యబోధకమగు సంగీతశాస్త్రమంతకంటెఁ దెలియదు. ఏ చిల్లరమల్లర కథలతోడనైనను నాల్గు నీతులను బోధింతురేమో యను కొన్నచో దానికివలయు వక్తృత్వసామర్థ్యము లేదు. వీరియం దేప్రజ్ఞయులేకయున్నను గీ. చెఱకునకు వంక పోయినఁ జెడునె తీపి అనునట్లు లొక్కసారి యాభగవంతుని నామమును నిర్తలచిత్తంబున నుచ్చరింపఁ గలరేమో యనుకొనుటకు వీరి హృదయమునకు భక్తి యన నేమో తెలియదు. వీరియొద్ద నిక నేమికలదు? ఏమియు లేదు. ఎవరియొద్దకో పోయి యేఁబది పుటల గ్రంథమును వల్లింతురు. దానిని సభలో నమ్మకముగ నొప్ప గింతురు. 'అంతట హరిశ్చంద్రుఁడు నక్షత్రకుని జూచి' అని పద్యమును జదువుదురు. 'రుక్మిణి కృష్ణునిఁ దలఁచి' అని పాటపాడుదురు. కవివాసిన యరపజ్జీని విడిచి యొక్కమాట నైనను బల్కఁజాలరు. ఇక వీరి బోధ యెచ్చటఁగలదు? బోధయే లేదు. అపశబ్దబాధ లేకయుండినఁ జారును. కూలివాఁడు మూట మోసి నట్లు నేర్పినదాని నొప్పగింతురు. వీరియం దేప్రజ్ఞ లేకయుండినను గానోపన్యాససామర్థ్యములు రెండైన నుండినచోఁ

గొంత యుపకారము చేయఁగలరు. ఈ రెండే యపురూపము లగుచుండును. చదువు, గానము, వక్తృత్వశక్తి, భక్తి అనునీ నాల్గుయోగ్యతలు కలవారలే నిజమగు హరికథకులు. అట్టివారలే దేశోద్ధరణకార్యదక్షులు. అట్టి హరికథకులు లభించుటెట్లు? దీనికి మిక్కిలి శ్రమ మక్కఱలేదు. సులభముగనే లభింతురు. ఎట్లనఁగాఁ గ్రయికుల ననుసరించి విక్రేతలు వత్తురు గావున విద్యాధికు లట్టివారికై నెమకు చుండినయెడ సంఘమం దట్టివారు వెలువడుదురు. ఆంధ్రదేశంబున కిట్టి దేశోద్ధారకులఁ బరమేశ్వరుఁ డనుగ్రహించుఁగాత.

హ రి క థ కు లు.

సీ. గ్రంథశోధనఁ జేసి ♦ కల ధర్తముల నెల్ల - వివరించి చెప్పంగ ♦ విద్య లేక
శ్రావ్యంబుగాఁ బాడి ♦ సభ్యుల రంజింప - గానశాస్త్రం బంత ♦ కంటె లేక
యే పిట్టకథలైన ♦ హితవుగా వచియింప - ననువగు వక్తృత్వ ♦ మైనలేక
కృష్ణరామాయంచుఁ ♦ గీర్తింపఁగానైన - నల భక్తియోగ మా ♦ వంత లేక

గీ. వెదకి పాట్టకై హరిదాస ♦ వేష మూని
సభల నిల్తురు కొందఱా ♦ శ్చర్య మగును;
చదువు, గానంబు, వక్తృత్వ ♦ శక్తి, భక్తి
కలుగువారలే తగు హరి ♦ కథకుఁ లెపుడు.

8. చి త్ర లేఖ న ము ♦

భాషప్రకటనమునకుఁ బరమేశ్వరదత్తములైన మార్గములు మూఁడు. వాగ్రూపము, లేఖనరూపము, చిత్రరూపము. ఇందు వాగ్రూపమార్గమున దేశము నుద్ధరించువార లుపన్యాసకులు, హరికథకులును. లేఖనరూపమార్గమునఁ గవులును, బ్రతికాధిపతులును దేశోద్ధరణమును గావించుచుండురు. ఇకఁ జిత్రరూపమార్గమున దేశోపకారు లగువారు చిత్రలేఖకు లని చెప్పఁదగియున్నది. ఈ చిత్రరూపమార్గము పలువిధములుగ నున్నది. కొందఱు కాగితములు, అట్టలు, అద్దములు, వస్త్రములు, కొయ్యపలకలు, రాతిపలకలు, చర్మములు, ఇనుము మొదలగు లోహముల రేకులు, గోడలు లోనగువానిపైని వస్తురూపములను రంగులతో వ్రాయుదురు. రాజా రవివర్తగారి పటములును తెరలపై నాడించెడి తోలుబొమ్మలును దృష్టాంతములు. ఈ రూపములకుఁ బొడవు వెడలుపు మాత్రమే యుండును. మందము నుంతయు నుండదు. మఱికొందఱు పైపదార్థములతోడను, మఱియు రేగటిమన్న, పేడ, మక్కులోనగు పదార్థములతోడను బై వస్తురూపములను బొడుగు వెడలుపు మందము ను గూడ నుండునట్లు బొమ్మలుగఁ జేయుదురు.

కొండపల్లి బొమ్మలు, నక్కపల్లి బొమ్మలు, మఱికొన్ని పోతవిగ్రహములు మొదలగునవి యుదాహరణములు. ఇంకఁ గొందఱు కొయ్యపలకకు, రాతిపలకలు, రాగి మొదలగు లోహముల లేకులు లోనగువానిపైని యా వస్తురూపములఁ జెక్కుదురు. ఈ త్రివిధపద్ధతుల చేత వస్తురూపములఁ గల్పించి చూపువార్షలు నిచటఁ జిత్రలేఖకు లని చెప్పబడుచున్నారు. ఇటఁ జదువరుల కొక సంశయము కలుగఁదగియున్నది. ఏమనఁగా నిందు మొదటితరగతివారిని జిత్రలేఖకు లనఁదగునుగాని యా రూపములఁ జెక్కువారిని శ్లోత పోయువారిని, చేయువారిని గూడ లేఖకు లనఁదగునా యని. దీని కిట్లు సమాధానముఁ జెప్పవచ్చును. వస్తురూపములను జెక్కువారు తొలుత రూపములను వ్రాసి యనంతర మందుఁ జెక్కుదురు. పోతపోయువారును దొలుతవ్రాసి, చెక్కి, అచ్చుగాఁ జేసికొని, మట్టి పింగాణి లోహములు లోనగువానిని తడిచేతనో వేడిచేతనో మెత్తబెట్టిచి, యాయచ్చులోఁ బోసి, విగ్రహమును దీయుదురు. విగ్రహములను జేయువారైనను ఆ వస్తు రూపము తమ హృదయమందు సరిగా నిలిచెనా లేదా యని చూచుకొనుటకుఁ బ్రపథ మమున నొకదానిపై వ్రాసిచూచుకొని యారూపము ననంతరమందు వస్తురూపముగఁ జేయుదురు. కావున విగ్రహములను జెక్కువారిని, చేయువారిని, పోయువారిని గూడఁ మొదటి తరగతివారితోఁ జేర్చి మొత్తమునఁ జిత్రలేఖకులనియే యిటఁ జెప్పబడుచున్నది.

కం. మనుజులు భావప్రకటన

మును వాక్కున, లేఖమూల ♦ మునఁ జిత్రములన్

బొనరింతు; చిత్రలేఖన

మనుషేరఁ దృతీయమార్గ ♦ మలరుచు నుండున్.

ఈ విద్య భావప్రకటనమునకుఁ దృతీయసాధనమైనను బై సాధనద్వయమున కంటె దీనియందు మూడు సమర్థత లెక్కుడుగఁ గలవు. అవి 1 అప్రత్యక్షవస్తు ప్రత్యక్షీకరణము, 2 సంగ్రహబోధ. 3 అందము. ఏదైన నొక నూతనపదార్థమునుగాని, జంతువునుగాని, జగడములోనగు విషయములనుగాని చూచివచ్చి దాని నితరుల కెఱిగింపఁ దలఁచినపు డుపన్యాసకుఁడు దానిని వాఙ్మూలమునఁ దెలుపును. కవి యక్షరలేఖన మూలమునఁ దెలుపును. వా రుభయులు తెలుపునపుడును దదప్రత్యక్షరూపము శ్రోతల హృదయఫలకములపైఁ బడుచుండును. అట్టి హృద్గతరూపదర్శనమువలన వార లా అప్రత్యక్షవిషయము నూహింపవలసియున్నారు. చిత్రలేఖకుడెన్నో యట్లు కాదు. తద్రూపము నొక ఫలకముపైఁ జిత్రించి యెదుట నుంచును. దానిచేఁ దదప్రత్యక్ష

రూపము ప్రత్యక్షమై కన్పట్టును. ఇదియే అప్రత్యక్షవస్తుప్రత్యక్షీకరణము. 2 తద్విషయము నుపన్యాసకుఁడు వాగ్రూపమనఁ దెలుపుట కొక యరగంట కాఱము పట్టవచ్చును. కవి వ్రాతచేతఁ దెల్పుట కిరువది కాగితములపైని వ్రాయవలసినచ్చును. ఉపన్యాసకుఁ డంతగఁ దెల్పినను కవి యింతగ వ్రాసినను విషయ మప్రత్యక్షముగ నుండుటచేఁ దదను భవమును సంతగనే యుండును. దానినే చిత్రలేఖకుఁ డొక పత్రముపైఁ జిత్రించి యెదుటఁ బెట్టినయెడఁ బ్రేక్షణికు లెదు నిమిషములలోఁ దద్విషయతత్వమును నుల భముగ గ్రహింపఁగలుగుదురు. విద్యాజ్ఞానలేశము నెఱుంగని మూఢులైనను దాని నతి నులభముగ నెఱుంగఁగల్గుదురు. ఇదియే సంగ్రహబోధ. 3 సృష్టియందలి యేపదార్థ మైనను దత్తజ్ఞాతినై జ సమస్తనుగుణ భరితమైయుండుట యరిది. ఒక్క చంపకపుష్ప మును జిత్రింపుఁడు. ఆజాతి పుష్పములను బదింటి నొక్కచోఁ బెట్టి పరీక్షింపుఁడు. పోట్టిది, పొడుగుది, లావుది, సన్నది, రేకునంగిడది, రంగుతక్కువది, వాడిపోవునది గా నిట్లు లన్నియు నన్నిలోపములతో నుండును. ఇట్లే సృష్టియందలి యేపదార్థమయినను దఱచుగా గుణదోషసమన్వితమయియే యుండును గాని సర్వనుగుణోపేతమై యుండుట కడిది. చిత్రలేఖకుఁ డట్టి పదార్థమాను జిత్రించునపు డాజాతియందలి బహుపదార్థము లందుఁగల గుణములనెల్ల సేకరించి తన పటమునందుఁ జిత్రించును. అనఁగా స్వేచ్ఛగ నొక వృక్షమును వ్రాయనెంచినపు డందలి విడిగిన కొమ్మలనుగాని, వాడిన యాకు లనుగాని, పుచ్చిన కాయలనుగాని మఱి దానియందలి యేదోషములనుగాని తన పటము నందు వ్రాయఁడు. సారవంతమగు నేయందు జన్తించి, యుత్తమమగు వాతావరణ మందుఁ బెరిగి, దినదినప్రవర్ధమానములగుచున్న యాజాతివృక్షములలో ననేకములందుఁ గన్పట్టు గుణవిశేషములనెల్ల సేకరించి తనపటమున నొక్క వృక్షమునందు వ్రాయును. దానిచేత నీతఁడు స్వేచ్ఛగఁ జిత్రించు పటము రెప్పుడును సర్వగుణాలంకృతములగుచు నేత్రోత్సవజనకంబు లగుచుండును. ఇదియే దీనియందలి యందము. మఱియు నీతని నేత్ర మెల్లప్పుడు నందమును దీర్చి దిద్దుట కలవాటు పడుటచేత నీతఁ డొనరించు సర్వ కార్యములందును నందమే ప్రాముఖ్యమును నహించుచుండును.

చిత్రలేఖనాధిక్యము .

ఆ. వె. వక్తృ లేఖ కులకు ♦ నలెఁగాక చిత్రలే

ఖకుల కధిక శక్తి ♦ కలదు మూఁట

భావగతవిధంబుఁ ♦ బ్రత్యక్షపఱుచుట,

కప్త బోధ, యంద ♦ గించు టనఁగ.

ఇట్టి గుణత్రయోపేతంబగు చిత్రలేఖనవిద్య సంఘమునకు బహువిధంబులుగ నుప
యోగించుచున్నది. మనము దూరదేశమునుండి యొక యాభరణమునో, యంత్రమునో,
సాత్రమునో తెప్పింపఁదలఁతు మనుకొనుఁడు. అపుడు మన యభిప్రాయము నా దూరస్థ
శిల్పిన కఠింగించుట యెట్లు? ఎంతవ్రాత వ్రాసినను ఒకటి కింకొకటి తోఁపవచ్చును.
వ్యయప్రయాసల కోర్చి యొక మిత్రు నచటికిఁ బంపుదు మనుకొన్నను ఆతఁడు పోయి
వచించునపు డా శిల్పి యొకటి నింకొకటి గా గ్రహింపవచ్చును. అపు డేమి చేయఁ
దగును? తానుద్దేశించిన యా వస్తురూపము నొక్క కాకితముపై వ్రాసి పంపినఁ
జాలును. మనము కోరినట్లా శిల్పి చేసియిచ్చును. వైద్య వ్యాయామ శిల్పాది శాస్త్రం
బుల బోధించునపుడు చిత్రలేఖనవిద్యా సాహాయ్యంబును గొననిచో నందలి వివిధభాగం
బులు తృప్తిగ బోధ కానేకావు. కావుననే యట్టి గ్రంథములం దాయా వస్తుక్రియా
రూపంబులు చిత్రించి చూపఁబడుచున్నవి. అపు గుఱ్ఱము మొదలగు సాధారణవిషయ
ములను గూర్చి యుపాధ్యాయుఁడు తన శిష్యులకు బోధించునపుడైన నా విద్యాసాహ
య్యంబు లేనిది బోధ సమర్థముగ నుండఁజాలదు. కావుననే ప్రభుత్వమందలి విద్యా
శాఖాధికారులు చిత్రలేఖనవిద్యాజ్ఞానములేని యుపాధ్యాయుఁ డసమర్థబోధకుఁ డని
తీర్చానించుటయకాక ప్రతివిద్యార్థికి నిచ్చానుసారపాఠము లేన్నియోయుండఁగా దీనిని
మాత్రము నిర్బంధపాఠములలోఁ జేర్చిరి. పండితపామరుల కుభయులకు నతిశీఘ్రకాల
ములో విషయతత్వమును సమంబుగ బోధించుటయం దీ విద్య యసమానమై యుండు
నని ఘంటాపథంబుగఁ జెప్పనగును. అతికఠిన తపస్సంపన్నుఁడును, మహాశక్తియుతుం
డును, బ్రహ్మర్షి యు నగు విశ్వామిత్రుఁ డొకప్పు డింద్రియవశగతుండై మేనకవలన నొక
పుత్రికను (శకుంతలను) బడసియుఁ దన చిరకాలోపార్జితవైరాగ్య కుఠారసాధనంబునఁ
దన పుత్రికాప్రేమపాశంబులఁ దెగనటికి యా పుత్రికాస్వీకారంబు నొల్లక త్యజించు
టను దెల్పెడి యా చిత్రపటంబును జూచునపు డందలి విశేషంబుల నేమాధుఁడు గ్రహిం
పకయుండును? శ్రీరామపట్టాభిషేకము, సృష్టితీతమగు నృసింహావతారరూపము,
మహిషాసురమర్దనము, పార్వతీపరిణయము లోనగు పురాణగాథ లీవిద్యాసాధనంబుననే
కదా చిత్రపటములందు దినదినమును మనకుఁ బ్రత్యక్షములగుచుఁ దదంతర్గత గుప్తార్థం
బుల నెల్ల దినదినంబును మనకుఁ గరతలామలకభాతి నొనర్చుచున్నవి. మనము మన
యింటనే కూర్చుండి ప్రపంచమందలి వివిధదేశప్రజలను, వారి వినోదములను, చేష్టలను,
వృత్తులను, నచ్చటచ్చటి దుర్గారామనదీపర్యతాదులను, సృష్టివైచిత్ర్యములను గూడఁ
బ్రత్యక్షంబుగ నొక్క యరగడియలోనఁ గన్నులపండువుగఁ జూడఁగల్గుట యీ విద్యా

సాహాయ్యంబున నేకదా. నాటకప్రదర్శకుఁ డాయాప్రదర్శనంబులందు శిశు పశు ఫణి పండితాద్ధి మూఢాఢాఢజన రఙ్గజన సేమర్థం బగు గానవిద్యాసాధనంబున సభ్యపాలికి శ్రోత్రానందంబు నొడఁగూర్చుటయకాక యాయారంగంబుల వివిధనైసర్గికపదార్థ యుతంబుగ నగపఱుచుచు శ్రేత్రానందంబును గూడ నొనఁగూర్చుఁగలుగుట యీ విద్యా మూలంబున నేకదా. స్త్రీలు గృహంగణాభ్యంతర ప్రదేశములందుఁ బెట్టెడి మ్రుగ్గులం దును, స్త్రీపురుషు లొనరించుకొనెడి బొట్టు జుట్టు కట్టు లోనగు సమస్తాలంకార ప్రయత్నములందును ఈవిద్యయే ప్రాముఖ్యమును వహించుచున్నది. ఇంత యేల? మనుజుని దినచర్యయందు శేత్రత్వపైకై యందమును గల్పింపఁజూచెడి సర్వవిధకార్యములందును ఈ చిత్రలేఖనవిద్య కగ్రతాంబూలము నొసంగక తీరదు.

చిత్రలేఖనము .

చం. అనుపమధీవికాలులు! గు ♦ తాఢ్యులు! పెద్దలు! చిత్రసింపుడీ
యనువగు చిత్రలేఖనమ ♦ హత్వముఁ దీరుగ విన్నవించెదన్;
జనులకు నీశ్వరుం డొసఁగు ♦ సర్వహృషీకములందు శేత్రమే
ఘనమగు; దానిఁ బాసిన జ ♦ గంబె నిరర్థకమాను; లోకమం
దనయము దానికిన్ విషయ ♦ మైనది రూపము; వక్రరూపమున్
గనుఁగొన నేవగించు; నొడి ♦ కంబగు రూపునె కాంచు; దాని కిం
పొనరకయున్నచోఁ గొనఁగ ♦ నొల్లదు హారము నీర మంబరం
బును మఱి కట్టు జుట్టు నగ ♦ బొట్టును బోనము; కాన శేత్రమున్
దనుప నురూపమున్ గొనుట ♦ తద్దయు ముఖ్యము; తత్సరూపమే
జను లనుకొందు రందమని; ♦ చక్కఁగ నందముఁ దెల్పఁ జిత్రలే
ఖనమనువిద్యయే ఘనతఁ ♦ గాంచెను విద్యలలోన; నిద్ది యిం
కను వివిధప్రదేశముల ♦ గల్గు వినోదములెల్ల నొక్కచో
టను లిఖియించి నుంతయును ♦ డక్కు టమారములేక తథ్యమే
యనఁదగురీతిఁ జూపి ముద ♦ మందఁగఁ జేయును; బూర్వమెప్పుడో
చనిన మహాత్ములన్, ఘనుల, ♦ సాధుల, దివ్యములైన శక్తులన్,
వినుత పతివ్రతాళి, రణ ♦ వీరుల, ధీరుల నిక్కువంబుగన్
గనులను గాంచునట్లు కల ♦ కాలము జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చునట్లు లిం
పొనరఁగ వ్రాసి వారియెడ ♦ నొప్పుచునుండు విశేషధర్మముల్
జనములు కూర్చిమీఱి నని ♦ శంబును జేకొనఁజేయు; నెందునుం

గనని విశేషయంత్రముల ♦ కార్యమునైనను వ్రాసి యంతలో
మనమున కెక్కడజేయు; నణు ♦ మాత్రములోనఁ బురముఁ గానగా
వనముఁ బురమురీతిగ నె ♦ బాసన మార్చి నిసర్గరూపముం
బొనరిచి న్నాట్యరంగమును ♦ బొల్పు వహింపఁగఁజేయు; భావబో
ధనకుఁ దృతీయమార్గమయి ♦ దానిఁ బ్రపూర్ణతనొందఁజేయు; నీ
యనువునఁ బిన్న పెద్దల, ధ ♦ నాథ్యుల, బీదల, స్త్రీజనంబులకొ
ఘనముగఁ దన్ని, యెల్ల శుభ ♦ కార్యములందు నలంకరించునో
మునుమును తా నెనిల్చి, ముద ♦ ముకొ ఘనముకొ బలముం బొనర్చి, మే
లనఁదగురీతి నెల్ల మను ♦ జాలిని దన్నెడు చిత్రలేఖనం
బను నమితోపకారకర ♦ మై తగు విద్యను నేర్చి యెల్లరుకొ
దినదినముం దదీయమగు ♦ దివ్యఫలంబులఁ గాంత గావుతక.

మన పూర్వు లీ విద్య కింతటి ప్రాముఖ్యము నిచ్చినట్లు లూహించుటకుఁ దగు
నిదర్శనము లెన్నియో కలవు. ఆ కాలమం దీ దేశంబునఁ గల స్త్రీపురుషు లెల్లరు నీ
విద్యను జక్కఁగ నెఱిగియుండిరి. పరిణయంబునకుఁ బూర్వము వధూవరు లన్యోన్య
నిర్ధారణార్థము పలువురి రూపపటంబులఁ దెప్పించుకొని వానిలోఁ దమ యిచ్చవచ్చిన
వారి నేఱుకొనుచు వచ్చిరి. వారి రూపపటముల వ్రాసి తెచ్చుటకై యే విద్యాధికునో
యాశ్రయించుట లేదు. చెంతనుండిన యే చెలికత్తియనో యే చెలికానినో కోరుదురు.
వారు స్వయముగ వ్రాసి తెచ్చియిత్తురు. ఎన్నియోవివాహములం దీపద్ధతియే యవలం
బింపఁబడినట్లులు మన పురాణగ్రంథములందుఁ గనవచ్చుచున్నది. ఆకాలమం దీవిద్య
పురుషులందేకాక సర్వసామాన్యముగ స్త్రీలయందును నెంతగ వ్యాపించియుండెనో
దీనింబట్టి చదువరు లూహించుకొందురుగాక.

ఇట్టి చిత్రలేఖనవిద్య ప్రకృతకాలంబున మన దేశమం దెట్టిస్థితిలో నుండెనో
యొక్కింత చిత్తగింపుఁడు. విద్యాధికులగువారియందు లేకమాత్రమును జేరక కేవలముగ
'ముచ్చీలు' అని పిలువఁబడెడి యొక తెగవారికి జీవనోపాధిగ మాత్రము బరిణమించు
చుండినది. వీరే యిపు డీ దేశమందుఁ జిత్రకారనామధేయులై యున్నవారు. ఈ
దేశమందలి యేకవిద్యాభ్యసనపద్ధతియే దీనికిఁ గారణమైయుండు నని చెప్పవచ్చును.
ఈ ముచ్చీలు తమకు జీవనోపాధిగ నేర్పడిన యీ చిత్రలేఖనవిద్యను మాత్రమే శ్రద్ధతోఁ
జూచుకొనుచుఁ గొదనవిద్య లన్నిటి నుపేక్షించుటచే వారు నానాటికి సంఘమందు
హీనస్థితి నొంది పనిపాటలవాండ్రలో నొకరుగఁ బరిణమించుచుండిరి. వివిధవిద్యాధిక

సామాన్యమైన స్వప్రయోజకత్వ ప్రకటనాపేక్షారూపక మనోదౌర్బల్యము వీరియందును బ్రవేశించినది. మఱేమికావలయు? ఈ విద్య బాలునిచేతిలోని బంగారుఖడ్గమువలెఁ బరిణమించినది. వీరు తొలుత స్వభావవిరుద్ధలేఖనములకు మొదలుపెట్టిరి. ఒక చిలుకను వ్రాసి దాని తెక్కమీఁద బంగారువన్నెగల చుక్కలను వ్రాయఁజొచ్చిరి. ఒక పులినివ్రాయునపుడు దాని పిఱుఁదు పై నొక పద్మమును, దాని యంతరమున నొక రథమును వ్రాయసాగిరి. ఇట్టి దోషములు నానాటఁ బ్రబలఁగాఁ గ్రమంబుగ వీరు నీతిబాహ్యలేఖనములకుఁ బూనిరి. . వానిని జపలచిత్తులగు సామాన్యజనులు కొందఱామోదించుచువచ్చిరి. తుద కీ యక్రమము హిందూసంఘమందుఁ బవిత్రస్థలములుగ నుండిన దేవాలయములపైని బూతుబొమ్మలను ధారాళముగఁ బ్రయోగించునంతవఱకు ప్యాపించెను. అది యొక యాచారమై నేటివఱకును మన సంఘమును బాధించుచునే యుండినది. నరుని కంట నల్లతాయి బ్రద్దలగు నని యొక సామెత కలదు. దృష్టిదోషము చేత నట్లగునని దీని యభిప్రాయము. తద్దోషనివారణార్థము చిత్రకారుఁ డొక వికార రూపమును జిత్రించును. కాని లెక్కనుమీఱుచున్న యీ బూతుబొమ్మ లా తరగతి లోనికిఁ జేరఁజాలవు. ఇంత యేల? మన ప్రకృతకాలపు నాటకసంఘములందలి తెరలపైఁ జూడుఁడు. స్త్రీపురుషు లిరువురు ముద్దులుపెట్టుకొనుచున్న ట్లుండును. కొందఱు స్త్రీలు పూర్తిగ దిగంబరులైకాని దాదాపుగ దిగంబరులైకాని యాట లాడుచున్న ట్లుండును. కానిచో నే విదేశసంఘమువారో యొక్కచోటఁ గూర్చుండి యేదో వినోదమును జేసికొనుచున్న ట్లుండును. చదువరులారా! దీని నేమిగాఁ దలంచెదరు? దీని నేమైనఁ బుణ్యమా పురుషార్థమా? మన సంఘమందుఁ బురాణపురుషు లెందఱు లేరు? మహాత్ము లెందఱులేరు? రణవీరు లెందఱులేరు? మహాపతివ్రతాశిఖామణు లెందఱులేరు? వారల పటములు వీరి కేల రుచింపవు? ఈ మహాదురాచారమున కెవరు నిందార్హులు? నవనాగరకజనస్థానము లనందగు నీ నాటకసంఘములందే యిట్టి వికార రూపములు తొండవించుచుండుట లజ్జాకరముకాదా? ప్రదర్శకులు నియమించిన సమయ మునకుఁ బ్రేక్షకులు పోయి నాటకకాలయందుఁ గూరుచుందురు. సాధారణముగాఁ బ్రదర్శకు లాలస్యముగఁ బ్రారంభింతురు. అంతసేపు నేమియుం దోచక తలయెత్తి చూడఁగనే యే వికారరూపమో ప్రత్యక్షమగును. అది కొన్ని సమయములందు మన మెన్నఁడును గని విని యెఱుఁగనిదిగఁగూడ నుండును. అట్టి మొదటితెరపై నేపతివ్రతా చారిత్రమునో, యే మహనీయ చారిత్రమునో, యే దేశోద్ధారక చారిత్రమునో జ్ఞప్తికిఁ దేదగిన రూపములు చిత్రింపఁబడియుండునెడ నెంత మహానందజనకముగ నుండును!

చిత్ర ఖనము.

అచటఁ గూర్చుండిన కాల మెంతగ సద్వినియోగమగును! ప్రదర్శకు లన్యప్రతిబంధక ములచేతఁ జేసిన యాలస్య మెంతగ సార్థకమై యొప్పును! దానిచేఁ బ్రేక్షకుల కెంత మేలు కలుగును! అట్టిరూపములనే దేవాలయాదిస్థలములందుఁ బ్రయోగించినయెడ నవి చిరకాలముదనుక బ్రజాసామాన్యమున కెంతగ సుబోధకములైయుండును! ఇట్టి పవిత్ర కార్యనిర్వహణార్థ ముపయోగింపఁబడఁదగిన చిత్రలేఖనవిద్య దుర్వినియోగ మగుట కడుంగడు శోచనీయము కాదా?

పాశ్చాత్యపండితాభిప్రాయానుసరణంబుగ నిపుడు మన య్థాంగ్లేయవిద్యాభ్యసన పాఠశాలలయం దాచరణలోనుండిన వివిధవిద్యాభ్యసనపద్ధతిచేత నీ చిత్రలేఖనవిద్యయుఁ బాఠముగ నియమింపఁబడుటయకాక దీని ప్రాముఖ్యమును బూర్తిగ గ్రహించుటచేఁ గొంచెముకాలమునుండి నిర్బంధపాఠముగఁ గూడ నేర్పఱుపఁబడినది. కావున నిక మన దేశమందు వెలువడఁబోవు విద్యాధికులం దీవిద్యయుఁ గన్పట్టుచుండును. కాని వారియందెది యసమర్థముగ మాత్రమే యుండునని తోచుచున్నది. ఏలయన నిప్పటి విద్యార్థులు దీనిని స్వోపయోగార్థమును సంఘోపయోగార్థము నని యభ్యసించుట లేదు. పరీక్షాధి కారులఁ దృప్తిపఱుచుటకు మాత్రమే యభ్యసించుచున్నారు. పాఠశాలాధికారులును దీని నంతగనే మన్నించుచున్నారు. ఈ లోపమునకుఁ గారణ మీ విద్యార్థులునుగారు; అధికారులునుగారు. ప్రజాభిప్రాయమే కారణము. అట్టి ప్రజాభిప్రాయము మాటినఁ గాని యీ లోపము చక్కఁబడ నేరదు. ఈ విషయమును విద్యార్థులనుగూర్చిన ప్రత్యేకోపన్యాసమందుఁ జూడఁదగును. అవకాశము కలుగునంతలో విద్యాప్రయోజనము గ్రహించి నిజమగు నుత్సాహముతో నిప్పటివిద్యార్థు లీ విద్య నభ్యసించఁదొడఁగినయెడ నిది యచిరకాలములోనే యభివృద్ధి నొంది మన సంఘమునకు నూతనోపకారముల నొనరించు ననుట నిశ్చయము.

కావున భావప్రకటనతృతీయమార్గమగు చిత్రలేఖనముయొక్క ప్రాముఖ్యమును దేశోద్ధరణకార్యోత్సాహులగు మహాజను లెల్లరును గ్రహించి, ప్రజాసామాన్యమున కెఱింగించి, విద్యార్థులఁ బ్రోత్సాహపఱిచి, విద్యాభ్యసన పద్ధతుల సంస్కరించి, యీ విద్య కేవల వి నో ద మాత్ర జ న క ము గఁ గాక ధర్మబోధనసాధనంబుగఁ బ్రజల కుపకరించునట్లునర్తురుగాక.

చిత్ర లేఖక దోషములు.

సీ. సింహంబు వీఁపుపైఁ ♦ జిలుకను జిత్రించు - దాని పక్షముపైఁ ♦ ధంబు వ్రాయు
వ్యాఘ్రపృష్ఠంబుపైఁ ♦ బద్ధంబు లిఖించు - దన్తధ్యమందుఁ ♦ త్తడి లిఖించుఁ

బుణ్యస్థలములందు ♦ బూతుబొమ్మలఁ గూర్చు - వాని చెంతల ముని ♦ వరుల నిల్పు
 భంగస్థలముల వ్య ♦ భోక్త్రీడలనువ్రాము - వానిప్రక్కనుజెట్ల ♦ వరుసఁ జూపు
 గీ. చిత్రలేఖకుఁ డిటొనర్చు ♦ చేత కంటఁ
 బుణ్యచారిత్రముల మహా ♦ పూరుషులను
 దివ్యతరళక్తుల మహాప ♦ తిన్రతలను
 జ్ఞప్తికినిదెచ్చు వ్రాతఁతు ♦ నంబు కాదె?

9. సంగీతమట! తెలియదట!

శ్రీమ దఖిలజగ దేక కారణుం డగు పరమేశ్వరునిచే మానవహృదయంబునఁ గల్పింపఁ
 బడిన సజీవలక్షణ మగు నాదము రెండుభాగములు కాఁగా నందు మొదటిభాగము గాన
 మును రెండవభాగము భాషయు నైనవి. ఈ గానభాషలు రెండును సంగీతసాహిత్యము
 లను పేరఁ బరఁగుచున్నవి. ఇందు సంగీతము తౌర్యత్రికం బనఁబడు గీతవాద్యనృత్యము
 లను మూఁడు భాగములుగ నేర్పడి యాయా భాగములం దనేకములగు భేదములఁ జెంది
 నది. సాహిత్యము వేదకాస్త్రపురాణకావ్యనాటకాలంకారాది భేదములఁ జెందినది. ఈ
 సంగీతసాహిత్యములు రెండును నిఖిలవిద్యాధిదేవత యగు సరస్వతికి సహజాలంకార
 ములై యొప్పుచున్నవి. శ్లో. సంగీతసాహిత్య కళావిహీనః - సాక్షాత్ పశుః పుచ్చ
 విషాణహీనః అనునట్లు సంగీతసాహిత్యముల నెఱుంగని మనుజుఁడు తోఁకయుఁ గొమ్ము
 లును లేని ప్రత్యక్షపశు వని చెప్పఁబడుచున్నాఁడు. పశువునకంటె మనుజునందుఁ గల
 యాధిక్య మీ సంగీతసాహిత్యవిద్యాద్వయమునందే కలదు. కావున నట్టి పశుత్వము
 నుండి తొలగి మానవత్వము నొందుటకుఁ బ్రతిమనుజుఁడు నీ విద్యాద్వయమందును బరి
 శ్రమం బొనర్పవలసియున్నాఁడు. మఱియు నీ గానభాషలు రెండును నాదరూపములే
 యైనను గానమందలి నాదము మాధుర్యనియుత్తమైయున్నది. భాషయందలి నాదము
 బహువిషయభరితమైయున్నది. ఇందు మాధుర్యమును విషయమునుండి వేఱుచేయుట
 యుత్తమపురుషలక్షణము కాదు. శిభయవిద్యాపరిశ్రమంబే యుత్తమలక్షణం బగును.
 ఇందు గానము మొదటిదగుటచే దానిఁగూర్చి యిట ముందుగఁ దెల్పఁబడుచున్నది.
 ఎవరుగాని యొక పెద్దమనుష్యుఁడు తన యింటిలో నొక సంగీతసభను జేయింప
 నెంచి యా సంగీతమును వినుటకుఁ దన సాటివారల నొక యిరువదిమందిని రమ్మని పిలిచిన
 యెడ వారిలో నుమారు పదునాఱుమందియైనను ఇట్లనుదురు. “సంగీతము మాకుఁ
 దెలియదు. మేము వచ్చి ప్రయోజనమేమి ? మే మేమి వినఁగలము?” ఇట్లనువారిసే

“అయ్యా! తమరు రేపు మా యింటికి భోజనమునకుఁ దయచేయుఁడు” అని పిలిచినచో నది మాకుఁ దెలియదు అని చెప్పరు. “నేడు సర్కస్ అట జరుగుచున్నది. మనము చూడఁబోవుదము రండు” అని పిలిచినను వార లది మాకుఁ దెలియ దని చెప్పరు. ‘భోజనము చేయుటకును, సర్కసును జూచుటకును బిలిచినపుడు మాకుఁ దెలియ దని చెప్పరైతిరి; సంగీతమును వినుటకుఁ బిలిచినపుడు మాత్రము మాకుఁ దెలియ దనుచుంటిరి; ఇట్లునుటయందు మీ యభిప్రాయ మేమి?” అని మరల నడిగినయెడ నిట్లు చెప్పదురు. “సంగీతములో మాకు రాగము తెలియునా, తాళము తెలియునా, పాడుట తెలియునా వాయించుట తెలియునా? మా కేమియుఁ దెలియదు గనుక నట్లుంటిమి. ఇదియే మా యభిప్రాయము.” అట్లయినచో భోజనము చేయుటకును, సర్కసును జూచుటకును వెంటనే యంగీకరించుటచేత వంటచేయుటయందును, సర్కసుచేయుటయందును మిథ్య సమర్థు లని గ్రహింపవలసినదేకదా యని పలికినయెడ నవియుఁ దెలియ వందురు. ‘మిథ్యులను సంగీతము పాడుటకుఁ బిలువరేదుకదా; వినుటకుమాత్రమే పిలిచితిమికదా; వంటుట తెలియకుండినను భుజించి యానందించినట్టులు పాడుట తెలియకుండినను పాటనువిని యానందింపఁగూడదా?’ అని యడిగినయెడ “వినినను మాకు నుం త యుఁ దెలియుటలేదు” అని ప్రత్యుత్తర మిత్తురు.

ఇట్లునుటకుఁ గారణ మేమైయుండును? వారికిఁ దెలివి లేదందుమా? అట్లు కాదు. వారు బుద్ధికాలులు; విద్యాధికులు. కల్లలాడుచుండి రందుమా? అదియు సరికాదు. వారు యథార్థమునే పలుకుచుండిరి. అట్లయినచో వారికిఁ దెలియకపోవుటకు దోష మెచ్చట నైన నుండితీరవలయును. అది యెచ్చట నుండును? అది యుండుటకుఁ బ్రదేశములు రెండే కలవు. వినువారి చెవియందుఁగాని పాడువారి నోటియందుఁగాని యుండును. వినువారి చెవియందే కలదని చెప్పనెడ నొక్క బాధ కలుగును. ఏమనఁగా సర్వజగత్కర్తయగు పరమేశ్వరుఁడు మన యింద్రియముల సృజించుటలో రుచినిగ్రహించి యానందింపఁగల జిహ్వాను, పరిమళమును గ్రహించి యానందింపఁగల ఘ్రాణమును, ఇట్టులే వానివాని విధుల సమర్థముగ నెఱవేర్పఁగలుగునట్లులు తక్కిన యింద్రియములను సృజించి, ఒక్క చెవిని మాత్రము తనకు విషయమగు ధ్వనియొక్క మాధుర్యమును గ్రహించి యానందింపఁజాలకయుండునట్లు లసమర్థముగ సృజించే నని యొక యకారణదోషమును ఆ సర్వసమునం దారోపించినవార మగుదుము. ఇది యక్రమము. ఇంక పాడువారల నోటియందే యీ దోషము కలదనునెడ నదియుఁ దృప్తిగ వ్యాయముగఁ దోచుట లేదు. ఏలయన వారు రాగమునందుఁగాని, తాళమునందుఁగాని, స్వరమునందుఁగాని

లక్షణవిరుద్ధముగ నెంతమాత్రమును బోవుట లేదు. ఒక్కొక్క గొందఱు పాడినయెడ వారు గాయకులే కాకపోవుదురు. వారి సంగతి యిచట విచారణీయము కాదు. లక్షణ యుతముగఁ బాడినపాటనే వీరు గ్రహింపఁజాలకయున్నారు.

ఇంక నీ దోష మెచ్చటఁగలదు? అదియే యిట వ్రాతపలన సాధ్యమగువఱకు వివరింపఁబడును. చదువరులు దీనిని సాక్షాదానముగ గ్రహింతురుగాక. ఈ దోషము పాడువారియందే కలదు. అయినను వారి విద్యయందు లేదు కాని వారి పద్ధతులందుఁ గలదు. ఎట్లనఁగా గానముయొక్క ప్రయోజనము పాటయందలి భావమును వినువారల హృదయసీమలందుఁ జక్కఁగ నాటుకొనునట్లొనర్చుటే.

గా న ప్ర యో జ న ము .

ఉ. గానముగానమన్న సరి ♦ గగ్గరి గగ్గరి యంచు నూరకే

ప్రాణము సోలుదాఁక బహు ♦ భంగుల నూకుట కాదుకాదు; తా

ఋనినయట్టిభావము ను ♦ బోధకమాగతి సొంపు గుల్కఁగ

వీనుల నాటఁజేయఁదగు ♦ విద్యయే నుమ్మిని మిత్రరత్నమా!" గా న సా ర ము.

కావున గానమందుఁ సర్వజనులకును దెలియఁదగినదియు, దెలియవలసినదియు పాటయందలి భావముకాని సంగీతవిద్యామర్తములును, పాఠకుని ప్రజ్ఞయుఁ గావు. అట్టి భావమునకు భంగముకలుగకయుండునంతవఱకును ఆ గాన మెల్లరకును దెలియుచునే యుండును. కాని ప్రకృతకాలపు గాయకులు పలువురు గానవిద్యాప్రయోజనమును నుంతయు గమనింపక తద్విద్యామర్తములను, స్వప్రయోజకత్వమును మాత్రమే ప్రకటించుటకు మిక్కిలిగఁ బ్రయత్నించుటలో భావమునకుఁ బూర్తి గ భంగమును గలిగించుచున్నారు. కావున నట్టి పాట సర్వజనామోదకరము కాకపోవుచున్నది. దాని కందఱును సంతసించుట లేదు. ఇంక వారు మహాతురమునఁ బ్రకటించెడి విద్యామర్తములును, వారిప్రజ్ఞయు నెల్లరకుఁ దెలియకపోవుట సహజమేకదా. ఏలయన నవి యా విద్యయందుఁ బరిశ్రమచేసి నిపుణత్వము పడసినవారికే తెలియఁగలవు. అట్టి నిపుణులకుఁగూడ నులభముగఁ దెలియని విశేషములు నూతనవిద్వాంసుల గానమునందుఁ దెక్కు లుండును. అట్టి కేవలవిశేషములను జనసామాన్యముకొఱకుఁ బ్రయోగించుట గాయకునిదోషము కాని వినువారిదోష మెంతమాత్రమును గాదు. గానమును వినుటకు వచ్చువార లందఱును గానవిద్యానిపుణు లని గాయకుఁడును దలంచుట లేదు. కావున నది గాయకునిదోషమే యగుచున్నది. మఱియు సంగీతము సర్వజనోపయోగార్థ ముద్దేశింపఁబడినది కాని తద్విద్యాధికుల యానందముకొఱకే యేర్పడినది కాదు

ఈ ధర్మము ఒక్క సంగీతమునకే కాదు. చదువు, కవిత్వము, సాము, వైద్యము, జ్యోతిషము, గణితము, శిల్పము మొదలగు శాస్త్రము లన్నియు సర్వజనోపయోగార్థ మేర్పడినవే కాని యాయా విద్యలందు నిపుణులగువారి యుపయోగార్థ మేర్పడినవి కావు. ఆయా విద్యలవలని ప్రయోజనమును బడయఁగోరువార లాయా విద్యలందుఁ బరిశ్రమ చేయకయుండుట దోష మెంతమాత్రమును గాదు. ప్రజ్ఞాప్రకటనోద్యమంబున భావము నకు భంగముఁ గలిగించుటమాత్రము గాయకుని దోషము.

గాయక దోషము.

గీ. ప్రజ లెరింగెడి భావముఁ ♦ బాడు చేసి

ప్రజ్ఞఁ జూపఁ దెనఁగు గాన ♦ పాఠకుండు;

ప్రజ్ఞ నెఱుఁగుట విద్యాధి ♦ పతుల కగును;

తత్ప్రయోజన మెల్లరఁ ♦ దనువు చుండు.

ఇట్లు చెప్పటచేత నాయావిద్యాధికులు జనసామాన్యమును దృష్టిపఱచుటకుఁ దమతమ విద్యాధిక్యమును వదలుకొని హీన గాయకుని రీతిని బరిణామింపవలసినదా యని కొందఱకు సంశయము వొడమవచ్చును. దాని కిట్లు సమాధానమును జెప్పఁదగును. ఆయా విద్యాధికులు ఆయా విద్యల ప్రయోజనమును భంగపఱపకయుండునంతవఱకుఁ దమ తమ విద్యాధిక్యమును జూపుకొనఁదగును. కాని తమ విద్యాధిక్యమును జూపుటకొఱకు విద్యాప్రయోజనమునకు భంగము గలిగింపఁగూడదు. ఇందున కొక దృష్టాంతముం జూడుఁడు. మన మొక ద్వారబంధమును జేసి యిచ్చని యొక శిల్పకారుని గోరునపుడు ఆతఁడు దాని కమ్మలపైఁ జిత్రములను విగ్రహములను జెక్కుచు వాని బూర్తిచేయు సందర్భమున హనుమంతునిబొమ్మకొఱ కొక కమ్మని బొడుగుగను గరుత్తంతునిబొమ్మకొఱకు మఱియొకకమ్మని వెడలుపుగను జెక్కి ద్వారబంధమును జెడఁగొట్టినయెడ దానియందలి శిల్పవిద్య యెంత స్తోత్రార్హమైనను అచట శిల్పవిద్యాప్రయోజనమునకు భంగము కలుగును. అనఁగా ద్వారబంధము చెడును. అట్టి విద్యవలన లాభములేదు. ఇట్లులే సంగీత విద్వాంసులును దద్విద్యాప్రయోజనమునకు భంగము కలుగకయుండునంతవఱకుఁ దమ విద్యాకౌశలమును జూపుకొనవలయును. ఎంటచేయునాతఁ డెంత సమర్థుడైన నంత రుచికరముగ వంటను జేయవచ్చును. కాని భోజనమునకు భంగముఁ గలిగించినచో నట్టి వంట వ్యర్థము. ఇట్లే యితర విద్యాధికులును దమ ప్రజ్ఞను జూపుకొనఁదగును. కావునఁ బై సంశయ మనావశ్యకము.

వి ద్వ ధ ర్త ము.

అ. వె. ప్రజ్ఞఁ జూపు కొఱకు ♦ ఫలభంగ మొనరింపఁ
బండి తులకు నేనిఁ ♦ బనికి రాదు;
ఫలముఁ జెఱపకుండఁ ♦ బ్రజ్ఞ నెంతగనైనఁ
జూపఁ దగును బ్రజల ♦ నుఖము కొఱకు.

ఇప్పుడు సంగీతము తెలియుట యనఁగా నర్థ మేమి తేలినది? పాడఁబడిన పాట యందలి భావము తెలియుట. ఆ భావము భాషచేఁ దలుపఁబడుచున్నది. భాష మనుజులకు సహజము. అట్టి తన భాష తనకుఁ దెలియదనునెడఁ దాను మనుష్యకోటిలోఁ జేరకపోవలసివచ్చును. భాష సరిగాఁ బలుకఁబడనియెడ సరిగాఁ బలుకునట్లు కోరుఁడు. గానమనునది భాషాధ్యనులపైఁ జేయఁబడెడి మెఱుఁగు. మెఱుఁగుచేయుటచేఁ బదార్థ మెక్కుడుగఁ బ్రకాశించునా తెలియకపోవునా? తెలియకపోవుట లోకమందుఁ గలదా? ఇక 'సంగీతము నాకుఁ దెలియదు' అని పలికెడు మాటల కర్థ మేమి? అర్థమే లేదు. కావున 'సంగీతము మాకుఁ దెలియదు' అనుటకంటె 'సంగీతము మాకుఁ దెలియునట్లు పాడఁ బడ లేదు' అనుట సార్థకముగ నుండును.

ప లు కఁ ద గి న వి ధ ము.

అ. వె. గాన మెఱుఁగ నేను ♦ గానంబు నెఱుఁగను
గాన మెఱుఁగ ననుట ♦ కంటె జనులు
గాన మెఱుఁగు నట్లు ♦ గాఁ బాడఁబడలేదు
కనుఁడి యనుట సార్థ ♦ కమగుచుండు.

'గానవిద్య యిచట భాషప్రకటనమునకుఁ బ్రతిబంధకమగుచుండ నట్టిదానికొఱ తేల పెనఁగులాడవలయు? అదునుఁ ద్రొక్కనేల? కాలిఁ గడుగనేల? గానమునే విడిచి వేసినయెడ మేలుగ నుండదా?' అని యిట నేర్పికైనఁ దోఁపవచ్చును. కాని యది సరి కాదు. వివిధేంద్రియములను దృష్టిపఱుచుకొఱకు వాని విషయములగు రూపరసగంధాదులయందు మానవప్రజ్ఞచేత నెన్నియో యభివృద్ధి లొనరించుచున్నాము. అనఁగా నేత్రేంద్రియమును దృష్టిపఱుచుటకు సృష్టి వై చిత్ర్యము లెన్నియో యుండఁగా నాభరణములు, చిత్రపటములు లోనగు విశేషముల నెన్నిటిలో సంపాదించుచున్నాము. రసనేంద్రియమును దృష్టిపఱుచుటకు సెనగలను కందులను దెచ్చి తినుతినుమని యెదుటఁ దెట్టుట లేదు. ఉప్పు పులును కారము తీపు మొదలగు రుచిభేదములను వానితోఁ

జేర్చుటచే వివిధములగు రూపముల నసంఖ్యాకములుగఁ గల్పించి వానిచేఁ దృప్తిపొందించుచున్నాము. మిఠాయి దుకాణములే దీనికి దృష్టాంతములు. ఇట్టి మానవప్రజ్ఞయొక్క ప్రయోజనమును శ్రవణేంద్రియమునకుఁ గూడ లభింపఁజేయుట మనకు విధి. కావునఁ దదర్థమై మధురధ్వనిసంపాదన మొనర్పవలయు. అది గానవిద్యాసాహాయ్యంబున లభించును. ఇదియే గానవిద్యాప్రయోజనము. గాయకుని దోషముచేత నట్టి ప్రయోజనమునకు భంగము కలుగుచుండునపుడు తద్దోషనివారణమునకై ప్రయత్నింపఁదగునుగాని ప్రయోజనమును వదలుకొనఁ గూడదు.

ఉత్తమమార్గము.

అ. వె. పరుల దోషములను ♦ బట్టి స్వఫలమును

వదలుకొనుట యుచిత ♦ ఫక్కి కాదు;

దోష సమితి నడచి ♦ తోషదం బగుమేలుఁ

బడయఁ గోరు టెపుడుఁ ♦ బరమ పథము.

ఇచట నొక్క సంశయము చదువరులకుఁ గలుగఁదగియున్నది. అది సంశయము కాదు. పరితాపము. ఏమనఁగా మన చెంతనుండు స్నేహితులలో ననేకులు పాడుటను గూడ నెఱిగి యా గాయకుని గానమందలి సంగీతసాహిత్యములలోఁ గేవలభాషతోడ మాత్రమే యానందించుట గాక యాతని గానవిద్యాధిక్యమును గూడ నామూలగ్రముగ గ్రహించి యానందించుచుండఁగా మన మా గానమందలి కేవలభాషతోడనే తృప్తిపొందవలయుఁ గదా యని కొందఱు పరితాపపడుదు రని కన్పట్టుచున్నది. ఈపరితాప నివృత్తికై మహామంత్రప్రయోగమువలె నొక్క మహారహస్యార్థమును బ్రయోగింతుఁ జిత్త గింపుఁడు. సభలో గాయకుఁడు పాడుచుండఁగాఁ బదిమంది వినుచుండి రనుకొనుఁడు. వీరిలోఁ బదియవవాఁడు తొమ్మిదవవాని నుద్దేశించి తన మనస్సులో నిట్లునుకొనుచుండును. “నే నెన్నఁడును పాడియే యెఱుఁగను. ఈతఁడు మొన్న బహిర్దేశమునకుఁ బోవుచు కూ న రా గ ము ల ను దీయుచున్నాఁడు. బహుశః సంగీత మీతనికిఁ దెలిసియుండును. ఈతఁ డీ గాయకుని సంగీతము నంతను గ్రహించుచున్నాఁడు. నా కేమియుఁ దెలియుట లేదు.” ఈ తొమ్మిదవవాఁ డెనిమిదవవాని నుద్దేశించి యిట్లు తలఁచుచుండును. “నాది కూనరాగపు సంగీతము. ఈతఁడు మొన్నఁ దన బంధువు లందఱును గ్రామాంతరమునకుఁ బోయినపుడు తలుపులు గడియలుపెట్టుకొని యొంటరిగ నింటిలోఁ జేరి పెద్ద గొంతుతో పెంకులె గిరి పోవు నట్లు రాగధోరణిగాఁ బద్యాలు పాడుచున్నాఁడు. ఈతనికి సంగీతము తెలిసియుండును. కావున నీతఁ డీ గాయకుని గానము నంతను

గ్రహించుచున్నాడు. దీనిలో నా కేమియుఁ దెలియుట లేదు.” ఎనిమిదవవాఁడేడవవానిఁ గూర్చి యిట్లుకొనుచుండును. “నాది చాటు సంగీతము. ఈతఁడప్పు డప్పుడు భజనలలో తాళములు బ్రద్దలుకొట్టుచుండును. కావున నీతఁడీ పాఠకుని గానము నంతను గ్రహించుచున్నాడు. నా కేమియుఁ దెలియుట లేదు.”

ఏడవవాఁడొకవవానిఁ జూచి యిట్లుకొనును. “నాది భజన సంగీతము. ఈతఁడైదాటు సారాలుకూడా పాడుతాడు. కాబట్టి యీ సంగీతమంతా యీతనికి దెలుస్తున్నది. నా కేమియుఁ దెలియుట లేదు.” ఆఠవవాఁడేడవవానిఁ గూర్చి యిట్లు తలచును. “నాకు సరళిస్వరములైనను బూర్తి కాలేదు. ఈతఁడు చిన్నప్పుడు రెండుమూఁడు గీతాలుకూడా నేర్చుకొన్నాడట. ఇప్పుడు పాడలేకపోయినను నేటి సంగీతము నంతను ఈతఁడు పూర్తిగ గ్రహించుచున్నాడు. నా కేమియుఁ దెలియుట లేదు.” అయిదవవాఁడు నాల్గవవానిఁ జూచి యిట్లుద్దేశించును. “నాది చిన్ననాటి చిన్న సంగీతము. అది చిన్ననాడే పోయినది. ఈతఁడు వీణ చింతయ్యగారి శిష్యుడట. అప్పుడప్పుడు పిడేలు గీర్తావుంటాడు. ఇచట నందఱకంటె నెక్కువగాఁ దలఁ ద్రిప్పుచున్నాడు. ఈయన కీ గాన మంతయుఁ దెలియుచున్నది. నా కేమియుఁ దెలియుట లేదు.” నాల్గవయాతఁడు మూడవ పురుషు నుద్దేశించి యిట్లు తలచును. “నాది ఓ న మా ల సంగీతము. మా గురువుగారియొద్ద నాకు గీతాలైనను బూర్తి కాలేదు. ఈతఁడు వర్ణములుకూడను బూర్తిచేసి యిపుడు కృతులు చెప్పకొనుచున్నాడు. కాబట్టి యీ పాట యంతయు నీతనికిఁ దెలియుచున్నది. నా కేమియుఁ దెలియుట లేదు.” మూడవయాతఁడు ద్వితీయపురుషు నుద్దేశించి యిట్లు తలచును. “నాది బండపాట. ఎన్నివర్ణములు కృతులు చెప్పకొనినను నాకు స్వరజ్ఞానము కలుగ నేలేదు. ఈతఁడు స్వరకల్పనను బాగుగఁ జేయఁగలఁడు. పల్లవిని ధారాళముగఁ బాడఁగలఁడు. కాబట్టి యీ గానము నంతను ఈతఁడు గ్రహించుచున్నాడు. నా కేమియుఁ దెలియుట లేదు.” ద్వితీయపురుషుఁడు ప్రథమునిఁ జూచి యిట్లు తలచును. “నాది గ్రుడ్డిసంగీతము. ఎన్నాళ్లు పాడినను సంగీతములోఁ దూర్పు పడమర కూడా తెలియదు. ఈయనకు శాస్త్రజ్ఞానము కూడఁ గలదట. రాగములను బ్రస్తరింపఁగలడట. కాబట్టి నేటి గానము నంతను ఈయన గ్రహించుచున్నాడు. నాకుఁ దెలియుట లేదు.” ఆ మొదటిపురుషుఁడు తనలోఁ దా నిట్లు తలచును. “ఈయన క్రొత్తరాగములలోను క్రొత్త తాళములలోను బాడుచున్నాడు. మామూలుగాఁ బాడున పందఱకుఁ దెలియును గాని క్రొత్తవాని దెలిసికొనుట మిక్కిలి దుష్కరము. వానిని దెలిసికొనుటకు మార్గములు

మాత్రము శాస్త్రమందుఁ గలవు. హఠాత్తుగ వినినమాత్రముననే తెలిసికొనుట కష్టము కదా. ఈ పాతకున కిట్టి నూతనములు చాలగాఁ దెలిసియుండవచ్చును. అని నాకుఁ దెలియవు;" ఇట్లులు ప్రతిసభ్యుఁడును దనకుఁ దెలియదనియు నింకొకరికిఁ దెలియుచుండవచ్చుననియుఁ దలంచుచుండును. విద్యారహస్యములు వీరిలో నొక్కరికైనను దెలియుచుంటేదని చెప్పవచ్చును. ఒక గాయకుఁ డొక నూతనరాగమును బాడునపు డందలి స్వర శ్రుతుల గ్రహించి, దాని యారోహణావరోహణములఁ దెలిసికొని, యది షాడవౌడవ సంపూర్ణములలో నేదియగునో నిర్ణయించి, సంపూర్ణమైనయెడ దెబ్బదిరెండు మేళకర్తలలో నెన్నవదియగునో యరసి, షాడవౌడవములలోఁ జేరినయెడ నెన్నవమేళకర్తయందు జన్మించెనో అందు జన్మించిన 484 భేదములలో నెన్నవది యగునో కనుఁగొని, ఇందు వక్ర గమనమేమైనఁ గలదేమో తెలిసికొని, రాగస్వరూపమును నిర్ణయించునట్టి సమర్థత ప్రకృత కాలపు గాయకనామధేయులలో నూట నొక్కనికైనఁ గలదని చెప్పటకును సంశయముగనే యున్నది. పదునాఱు తొమ్మిదు రెంతయో చెప్పటకుఁ బావు గంట నేపు గుణించెడు నిరక్షరకుక్షీయగు గాయకుఁడు హఠాత్తుగ నింత గుణకమును జేసి రాగస్వరూపనిర్ణయమును జేయఁగలఁ దని యెవ్వరు చెప్పఁగలరు? గాయకుఁడే దాని నెఱుఁగఁజాలకుండునపుడు తదితరుల కది తెలియలేదను పరితాపమేల? తమరు నుంతయు నభ్యసించని విద్యయందుఁ గల మర్తములు తమకుఁ దెలియకుండుటయు నొక సంతాప కారణమేయగునా? అభ్యసించినవా రెంతగ్రహింపఁగలిగిరి? వా రెంత నేర్చుకొనిరో యంత గ్రహింపఁగలిగిరి. అభ్యసించనివారిలోఁ గొందఱకుఁ గొన్ని రాగములు తెలియుచుండినను ఆ జ్ఞానము గ్రుడ్డివాని గ్రామసంచారజ్ఞానమునకంటె నెక్కుడుగ నుండఁగలదా? కావున గానవిద్యారహస్యములు తమకుఁ దెలియలేదను పరితాప మనావశ్యకము. గానమం దెల్లరకును దెలియఁదగినది భావము. అది యితరులవలన వినుదానికంటె గాయకునివలన వినునప్పు డెక్కుడు మధురముగ నుండును. అట్టి మాధుర్యము ననుభవించుటే సర్వజనులును గోరఁదగినది. కావున గానమునుండి యెఱుఁగఁదగినది భావము, అనుభవింపఁదగినది ధ్వనిమాధుర్యము, ననియు గానవిద్యామర్తములతో శ్రోతలకు సంబంధ మెంతమాత్రమును లేదనియుఁ దెలిసికొని యా భావమాధుర్యములఁ గైకొని సర్వజనులును గానవిద్యాప్రయోజనము నొందుటయగాక గానము సర్వజనానుభవయోగ్య మను ధర్మము నుద్ధరింతురుగాక.

అయినను గాయకుఁడును, జంత్రవాద్యపరులును బోనరించు దోషములచేత నీ మాధుర్యభావములకుఁ దఱచుగా భంగము కలుగుచున్నది. దానిచే శ్రోతలు గానము

నెడ విముఖులగుచున్నారు. దోషనివారణప్రయత్న ముచితకార్యమగును గాని విముఖులగుట సరసముకాదు. ఆ దోషములను గూర్చి యనంతరోపన్యాసములఁ జూడఁదగును.

గీ. సభను గూర్చుండునప్పుడే ♦ సకలమైన

తెలివి తేటలఁ బోనాడి ♦ దీను వట్లు

నేనెఱుంగను గానంబు ♦ నేనెఱుంగ

నంచు స్థరియించు ట్లది మహా ♦ నర్థకంబు.

తెలియఁ దగిన సంగీతము.

మ. అకటా! గానమెఱుంగలేమనెడి య ♦ న్యానుంపు దుశ్చింతచే

సకలార్థప్రదమైన గానమును లే ♦ శం బాలకింపంగఁ బో

వక యల్లాడెద రేమిపాపమిది! నా ♦ పల్కొక్కటాలించి యం

దుకొనంజూడుఁ డెఱుంగనేర్తు ధ్వనిమా ♦ ధుర్యార్థభావంబులకా.

10. గా న ము.

క్రిమ దఖిలలోక నిర్తాణాపన నిబర్హణ చణుండగు పరమేశ్వరుండు ఆహారనిద్రా భయాది వివిధగుణ సహితంబగు సమస్తజంతుజాలంబునకును భావప్రకటనసాధనంబుగఁ గంతధ్వని నొక్కటి నొసఁగియుండుటయ గాక సృష్టపదార్థంబులకెల్లఁ బ్రభుఁడుగ నుండఁదగిన మనుజున కా కంతధ్వనియం దారోహణావరోహణాది భేదకల్పనాసామర్థ్యమును, జిహ్వాయందు వర్ణోచ్ఛారణ సౌకర్యమును నదనముగ నొసఁగియున్నాఁడు. ఈ రెంటికిని గంతధ్వని యనఁబడు నాదము మూలాధారము. నాదమే లేనిచో నారోహణావరోహణాది భేదములును లేకపోవును ; వర్ణములును లేకపోవును. ఈ రెండు సౌకర్యములును భావప్రకటనార్థ మొసఁగఁబడినవే. ఉప్పును బప్పును నేకముగఁ జేరి యుపయోగింపవలసిన వయ్య నుప్పు సముద్రతీరమునను బప్పు పాలమునందును బండింపఁ బడునట్లులే యేకకార్యసాధనంబులగు పై రెండుశక్తులును రెండు శాస్త్రములచేత వేఱు వేఱుగ శాసింపఁబడి యభివృద్ధి నొందింపఁబడుచున్నవి. అందు ధ్వనిభేదములనుగూర్చి చెప్పనది సంగీతశాస్త్రము; వర్ణ భేదములనుగూర్చి చెప్పనది సాహిత్యశాస్త్రము. ఈ రెండుశాస్త్రములును జేరి చేయవలసిన కార్యము భావప్రకటనము. భావమందు సాహిత్యశాస్త్రము క్రొత్తక్రొత్తవిషయములఁ దెచ్చి చేర్చుచుండును; సంగీతశాస్త్ర మా విషయములకు రంజకత్వమును గలిగించుచుండును. ఇట్లు లా (సాహిత్య) భావములకు సంగీతశాస్త్రసాహాయ్యంబున వన్నెవెట్టి ప్రయోగించుటే గాన మనఁబడుచున్నది.

గా న ము.

గీ. భాష తెలిపెడి బహువిధ ♦ భావ ములను

వన్నె వెట్టగ ద్వాదశ ♦ ధ్వనులఁ జేర్చి

రంజకంబుగ నొనరించి ♦ స్రజల మదిని

నాటుకొనఁజేయు టదియె గా ♦ నంబు జగతి.

ఇట్టి గానమునకుఁ గల శక్తులు రెండు. చిత్తమును రంజించుట, సమకాలజ్ఞానమును గలిగించుట. ఇవి క్రమంబుగ శృతి లయ లనబడు గానభాగములచే నెఱవేర్చఁబడుచున్నవి. ఏ మనుజుని కంతనాశమందైనను గలిగెడి ధ్వనిభేదములు పండ్రెండు. వీనికే శ్రుతు లని పేరు. వీనిని బ్రస్తురించుటచేతనే జనకరాగము లనబడెడి 72 సంపూర్ణరాగములును, వానిలో నొక్కొక్కదానియందు షాడ వాడన భేదంబులచే 484 జన్యరాగములును, బిమ్ముట లెక్కలేని వక్రరాగములును గలిగినవి. తాళాంతర్వర్తియగుచు ఘాతఘాతమధ్యను సమదీర్ఘమగుచు నుండెడి కాలప్రమాణమునకు లయ యని పేరు. దీనికొకటే సప్తతాళంబులు, నూటొక్కతాళములు, అష్టోత్తర శతతాళంబులు లోనగు నసంఖ్యాకంబులగు తాళంబులు దశప్రాణయుక్తముగఁ గలిగినవి. (ఈ శృతి లయలను గూర్చి యెక్కుడుగ నెఱుఁగఁగోరువారు గానసారమందలి 4, 5, 8, 9 సంఖ్యల యుపన్యాసములఁ జూడవలయును.) గానకార్యము చిత్తరంజన మనుటకంటె భావబోధన మనుట సమంజసము. ఏలయన రాద్రవోకాదులఁ దెలుపుపాటలఁ బాడునపు డాయారసములనే గాన ముద్బోధించును. గానమువలనఁ గలిగెడి రసోద్బోధనముచేఁ బాటలయందలి భావము శ్రోతల హృదయమందు నాటుకొనును. అయినను గానము శ్రోతృచిత్తనుఖానహములగు కార్యములందే తీరిదుగఁ బ్రయోగింపఁబడుటచే గాన కార్యము చిత్తరంజనమే యని చెప్పఁబడుచున్నది. చిత్తమును రంజించుటచేత భావమందు శ్రోతలకు మిక్కిలిగ ననురాగమును గలిగించును. భావబోధనకార్యము భాష దైయుండఁగా గానధ్వనుల కా కార్యమందు సంబంధము కలదా యని యేరైన సంశయింపవచ్చును. ఈదృష్టాంతముం జూడుఁడు. ఒక యధికారి వాకిట నొక నేవకుఁడు కలఁడు. అచటికి నిలుపేదయగు నొక బిచ్చగాఁడు వచ్చి యా నేవకునితో నిట్లు మొఱపెట్టుకొనుచున్నాఁడు. “అయ్యా! నాకు రెండుదినములనుండి యాహారము చిక్క లేదు. ప్రాణములు సోలి పోవుచున్నవి. ఇచటినుండి యొక్క యడుగైన నడువఁజాలక యున్నాను. పట్టే డన్నమును బెట్టి, చిట్టేడు నీళ్లను బోయుదువేని నాజీవము నిలుచును. లేనిచో నా ప్రాణముల నిచటనే విడువవలసినవాడ నగుదును.” ఈ నేవకుఁడు

లోనికిఁ బోయి యీ మాటలను జాలిబుట్టించెడి కంఠధ్వనితో నధికారికి విన్నవించునెడ జోలి పుట్టును; వీలైనయెడ సాయ మొనర్చును. కాని యాతఁ డించుక కఠినమగు కంఠధ్వనితోడ నిట్లు పలుకు ననుకొనుఁడు. 'అయ్యా! బిచ్చగాడండీ. వాకిటిలోఁ గూర్చు న్నాడండీ. అన్నమును బెట్టుమనుచున్నాడండీ. లేనివో నిచటనే చచ్చిపోయెద నను చున్నాడండీ.' ఈ మాట లా బిచ్చగాఁడు పలికినవే యయినను వానితోఁ జేర్పబడిన ధ్వనులు మాటుటచేత నధికారికి జాలి పుట్టకపోఁగా నాగ్రహము కలుగుట నిశ్చయము. కావున దీనిచేత నేమి తెలియుచున్నది? భాషయందలి భాషమును సరిగా బోధించుటకు ధ్వనిభేదముల సాహాయ్యము మహావశ్యక మని తెలియుచున్నది. సహజములగు కేవల ధ్వనులే భాషప్రకటనమం దింత ప్రాముఖ్యమును వహించుచుండఁగా సమర్థమగు సంగీత విద్యచే మెఱుంగిడఁబ డెడి ధ్వను లెంతచేయఁగలవో వేఱుగఁ జెప్పవలయునా? అక్కఱ లేదు. ఇట్లు భాషాభిప్రాయములను బ్రజాహృదయములందుఁ జక్కఁగ నాటుకొనున ట్లొనరించుటే సంగీతప్రథమార్థభాగ మగు శ్రుతి యొనరించెడి చిత్తరంజనముయొక్క ప్రయోజనము. ఇంక ద్వితీయార్థభాగమగు లయ యొనరించెడి సంఘీభావము లోనగు సంఘోపకారములను గూర్చి యీ గ్రంథమందు విద్యార్థులను గూర్చిన యుపన్యాసమునఁ జూడనగును.

ఈరీతిని సర్వజనరంజన సమర్థంబును మహాసంఘోపకారకరంబును నగు గానవిద్యను కేవల స్వప్రయోజకత్వప్రకట నా క్షేత్రావిషయములగుచుఁ గొందఱు గాయకులు బహువిధంబులుగ నిర్వీనియోగము చేయుచున్నారు. మఱికొందఱు సామాన్య జనచిత్త రంజనార్థము నీతిబాహ్యకీర్తనములఁ బాడుటందును, నింకఁగొందఱు విటవిటీజనంబుల మోసగించుటందును దుర్వినియోగము చేయుచున్నారు. ఈ కారణములచే గానము మాకుఁ దెలియ దని కొందఱును, గానము ప్రజలను నీతిబాహ్యవర్తనులుగాఁ జేయు నని మఱికొందఱును, సంగీతము పనిపాటలఁ జెఱచు నని యింకఁగొందఱును దలఁచి యీ విద్యను వదలుకొనుచున్నారు. ఇది దేశమునకుఁ గలిగిన మహానష్టకము. దీనికిఁ గారణము గాయకదోషములు. కావున గాయకుఁ డొనరించు వివిధదోషములను గూర్చి యిచటఁ దెలుపుచున్నాడను.

మో స ము.

ఉ. గాన మెఱుంగలేమనుచు ♦ గానము నీతివిరోధమంచునుం
గాన మ దేరికికా సకల ♦ కార్యవిభంజకమంచు నెందఱో
కానక, మోసపోయి, బహు ♦ కార్యసమర్థనదక్షమైన యీ
గానమునుం ద్యజించెదరు ♦ గాయకదోష ప రీ త చి త్తులై.

ఈ విషయమును వ్రాయుటకుఁ బూనుటతోడనే కలము పడఁకుచున్నది. నేను వ్రాయునది యథార్థమే యైనను దీని యథార్థ్యమును గ్రహించునంతలోపలఁ గొందఱు మనస్సులు నొచ్చునుకదా యనియు, గాయకులయొక్క నిజమగు విద్యాప్రకటనప్రయత్నమును గూడ స్థందర్భవశమున నిట దోషముగ నిరూపింపవలసి పచ్చుచున్నదికదా యనియు నా మనస్సునకుఁ దోచుచున్నది యీ కలము పడఁకుటకుఁ గారణము. అయినను మానవయత్నముయొక్క ఫలాఫలంబులు దైవాధీనములేయైనను ఈ వ్యాసమందు నా ప్రయత్నము మాత్రము గాయకసంఘమును జక్కిఁబఱచి వారి ప్రజ్ఞనలని ప్రయోజనమును జనసామాన్యమునకు లభింపజేయుటే కాని పరనిందాపేక్షమాత్రము కాదు. కావునఁ జదువరులు దీనిని సాంతముగఁ జదువునఱకును నన్ను నున్నింతురుగాక. ఇందలి విషయము లాంధ్ర గాయకులకే మిక్కిలిగ సంబంధించును.

1. పల్లవి:—ఒక సంగీతసాహకుని నుమారు రెండుగంటలకాలము తన సంగీతము చేత మనలఁ దృప్తిపఱుచుట కేర్పఱచుకొనినయెడ నాతఁ డా రెండుగంటలకాలములో నుమారు గంటన్నరసేపు పల్లవిని బాడును. తక్కిన యరగంటయుఁ గృతులను బాడును. దానిలోనే పదినిమిషముల కాలమును మిగిల్చి యొకటిరెండు పదములులోనగువానిని గొందఱు పాడినను అట్లు పాడుట విద్యద్ధర్మముకాదని మఱియొందఱు గాయకులు పల్కుచుందురు. పల్లవిని బాడుటకుఁ బూర్వము కొంతసేపు ఆపల్లవిని బాడఁదలఁచిన రాగమును విరామముగాఁ బాడుటకూడఁ బల్లవిలోనిభాగముగనే సంప్రదాయసిద్ధముగఁ బరిగణింపఁబడుచున్నది. 1 గాయకుఁ డీ రాగము నొక యరగంటసేపు పాడును. దీని యందు తాళనియమములేక గాయకుని విద్యాధిక్యమును దెలిపెడి యలంకారసహితములైన ధ్వనిసముదాయరూపములు గల రాగసంగతులు మాత్రమే యుండును. కాని జనసామాన్యమునకు వలసిన భావసహితమైన భావ మిం దుండదు. 2 పిమ్మట నొక యరగంటసేపు పల్లవిని బాడును. పల్లవిని బాడుట యనఁగా నుమారు అయిదాఱు పదంబులుకల యొక చిన్న వాక్యమును దీసికొని, పైరాగసంగతులను తాళదశప్రాణబద్ధములగునట్లు నరించుచు, వీని నసంఖ్యాకంబులుగం బై యైదాఱుశబ్దములతోడఁ బ్రత్యక్షరము ప్రక్కను వేటువేటువిధంబులుగఁ జేర్చుచు నొక్క యరగంటసేపు పాడును. దీనియం దనుపల్లవియుఁ జరణంబులు నుండవు. ఇందలి శబ్దములు భావసహితములే యైనను ఈ యైదాఱుశబ్దము లరగంటసేపు వినుటకుఁ జాలియుండవుగనుకను, వీనిలో శబ్దమధ్యముననే రాగసంగతుల మిక్కిలిగ నిఱికించుటంజేసి స్వరూపము చెడి యాశబ్దములు కూడ వినువారలకుఁ దెలియఁబడవుగనుకను ఈ పల్లవిభాగముకూడ

భావరహితమే యని చెప్పఁదగ్గయున్నది. 3 అంతట స్వరకల్పన నొక యరగంట చేయును. ఇందు దాదాపుగఁ బై రాగసంగతులనే స్వరరూపముగఁ బ్రయోగించి చూపును. (దీనింగూర్చి గానసారగ్రంథమున 15 వ యుపన్యాసమును జూడవగును.) ఇట్లు రాగము, పల్లవి, స్వరకల్పన యను మూడుభాగములు కల దీనినే పల్లవిపాట యందురు.

ఉ. పల్లవిమాత్ర మెత్తి యను ♦ పల్లవియుం జరణంబులేక యం

దెల్లెడ రాగసంగతు ల ♦ హీనగతికై స్వరకల్పనంబు రం

జిల్లఁగఁ దొంటిపద్ధతిని ♦ జిట్టలతోఁ బనిలేక యంతయుం

గొల్లగ నాశుభార నొన ♦ గూర్చుటె పల్లవిపాట నాఁబడుకొ.' గానసారము.

• ఈ పల్లవిపాటపాడెడి గంటన్నరసేపులోను జనసామాన్యమునకుఁ దెలియఁ దగిన భావము పూర్తిగ నుపేక్షింపఁబడుచున్నది. కావుననిది వారికి నుంతయు సంతోషమును గలిగించుట లేదు. ఒకవేళ నిందలి మధురధ్వనులను విని యానందింపఁ గూడదా యందురేమో. అదియు లభించుట లేదు. ఆ మాధుర్యమునకుఁ గూడఁ భంగము గలిగింపఁబడును. దానింగూర్చి యీ విషయానంతరమందుఁ బ్రత్యేకముగఁ దెల్పుఁబడును. ఈ పల్లవిపాటయందుఁ బాఠకుని విద్యాధిక్యముమాత్రము పూర్ణముగ వెల్లడియగుచుండును. కాని యా విద్యాధిక్యము జనసామాన్యమునకేకాక గాయకసామాన్యమునకుఁ గూడ గ్రహణసాధ్యము కానేరదు. ఈ పల్లవిపాట గాయకుని గానవిద్యానుభవమును బరీక్షించుట కుద్దేశింపఁబడినది.

“గీ. తాళ దశవిధులను నుంత ♦ తలఁగకుండ

రాగసంగతులను గూర్చి ♦ రక్తి జేర్చి

చాల స్వరకల్పనము సేయు ♦ జ్ఞానధనున

కీయఁ బల్లవి తగును బ ♦ రీక్షకొఱకు.” గానసారము, పుట 84.

• ఇట్లు పరీక్షావసరంబునఁ బరీక్షాధికారుల యెదుటఁ బ్రయోగింపఁదగిన తన గానవిద్యాకాశలమును జనసామాన్యమునెదుటఁ బ్రయోగించుటచేత నీ గాయకుఁడు అసమయప్రలాపం బను దోషమును గావించుచున్నాఁడు.

ఆ. వె. విసిగి విసిగి ప్రజలు ♦ విక్రాలతిఁ గోరుచు

నాసఁ జెంది గాన ♦ మంచు రాఁగఁ

బ్రజ్ఞఁ జూపఁ బెనఁగు ♦ పాఠకు శ్రమ మెల్ల

న సమయప్రలాప ♦ మగును గాదె.

2. కృతులు:—గానసభయందు గాయకుఁడు పాడెడి మఱియొక భాగము కృతులు. ఇవి త్యాగరాజాది ప్రామాణిక గాయకులచే రచియింపబడి, వానియందలి సంగతు లన్నియు స్వరపఱుపబడియున్నవి. ఇవి కేలముగ దైవభక్తిని మాత్రమే బోధించున వైనను బూర్తిగ భావసహితము లయియే యున్నవి. కాని యీ గాయకుఁడు తనకు భాషాజ్ఞానము లేకపోవుటచేతను, మఱియు నాంధ్రభాషాక్షర జ్ఞానమేలేని ద్రావిడులు మొదలగు నన్యదేశస్థులనుండికూడఁ దాను గొన్నిటి నేర్చియుండుటచేతను, గాననిద్యాప్రయోజనమును దా నెఱుంగకపోవుటచేతను దాను బాడెడి పాటల యర్థమునుగాని భావమునుగాని తాను దెలిసికొనకపోవుటయేగాక విను వారికిఁ గూడఁ దెలియకపోవునట్లు పాడుచున్నాఁడు. అనఁగా శబ్దములను న్నుటముగఁ బలుకక నంగి మూఁగ ముద్ద న త్తిమాటలుగ నుచ్చరించుట, మఱియు నపశబ్దోచ్ఛారణచేయుట, వాని నర్థవిహీనముగ మార్పుట, స్వప్రయోజకత్వప్రకటనయందే తన లక్ష్యము నంతను నిలుపుట, పాటయందలి భావబోధకపదములను వినువారు మఱచిపోవునంతదీర్ఘ కాలము పాటమధ్యను స్వర రాగ జతులను బ్రయోగించుట, పాటయందలి భావమునకు విరోధముగ నుండునట్లు తన దృష్టిని ముఖవిలాసమును గంఠధ్వనిని వికృతముగను నస్వాభావికముగను మార్పుట, ఎదుటివారల కసహ్యముగ నుండునట్లు తన కరళిరంబులతోడ వికారాభినయములఁ జేయుట మొదలగు దోషంబులను దా నొనరించుటచే పాటయందలి శబ్దార్థ భావములు వినువారల చిత్తంబులకు గోచరింపక యుండునట్లును వికారనేత్రము ఖాభినయములచే రసాభాసము జనించునట్లును జేయుచున్నాఁడు. ఇది గాయకుఁ డొనరించెడి అనర్థక కార్యాచరణం బను దోషము.

కం. అర్థము భావము నెఱుంగక

వ్యర్థక్రియ లాచరించి ♦ భాసము నెల్లఁ

వ్యర్థ మొనర్చెడి నేత య

నర్థకకార్యాచరణము ♦ నాబడు జగతిఁ.

3. గాయకుఁ డెన్నిదోషములఁ జేసినను గానముయొక్క రంజకత్వమునకు భంగము కలుగనియెడ శ్రోత లా కేలధ్వనిమాధుర్యమునైనఁ గొని యానందింతురు. కాని గాయకుఁడు ప్రజ్ఞాప్రకటనోద్యమంబున దాని మాధుర్యము నకుఁ గూడ భంగమును గల్గించుచున్నాఁడు. ఎట్లనఁగా:—సరిగమపధని యను సప్తస్వరములను ధ్వనిభేదముల న్నామములు. గాయకుఁడు రాగమును బాడునపు డా ధ్వనిభేదములను ధ్వని ంపములతోడను, స్వరకల్పనమును జేయునపు డా ధ్వనిభేదములనే స్వరరూపమునను

బ్రయోగించును. ఈ రాగస్వరకల్పనముల రెండింటియందును గాయనుఁడు మధురధ్వని సముదాయములను గల్పించుటకు బదులుగాఁ గంతధ్వని తిరుగఁగలుగునంత వఱకు రాగ సంగతులను, నాలుక యుచ్చరింపఁగలుగు వఱకు స్వరకల్పనమును జేయఁ బ్రయత్నించు చున్నాఁడు. 'సరి' యను రెండు ధ్వనులఁ జేకొని యిట్లుచ్చరించును. ససరిరి సారిరి సరీరి ససరిస సరిసా సారిస సరిరిస, రిససరి రీసరి రిసరీ రిసారి రిరిసరి, రిసాస రిరీస రిరిరిస రిససస రిరిరిస రిరిరిరి సససస అనుచు నిట్టింక నెన్నియో భేదంబులఁ గల్పించును. ఇట్లు రాగస్వరములు రెంటియందును చన శక్తికొలఁదిని గలుగఁదగినన్ని భేదములఁ గల్పించుటే యీతని ప్రయత్నము కాని మధురధ్వనులఁ గల్పించుట కాదు. దీనిచేత నీతని గాన మందుఁ బ్రజ్ఞ యెంతయెక్కుఁడుగ నుండినను దాని రంజకత్వమునకు భంగము కలుగు చున్నది. మహాప్రదీయగాయకులు తమ గాత్రగానమునందును, ఆంధ్రేయగాయకులు తమ యంత్రగానమునందును మాధుర్యభాగమునకు మిక్కిలిగఁ బ్రాముఖ్యము నిచ్చు చున్నారు. దానిచేత నవి రెండును గడుంగడు శ్రావ్యము లగుచున్నవి. వాని యందలి భావము తెలియకుండినను గానము నెఱుఁగమనెడి మన యాంధ్రు రెల్లరును గూడ వానిని విని యానందించుచున్నారు. ప్రజ్ఞాభాగమందు మాత్ర మాంధ్రగాయకులు వారిని సర్వ విధంబుల మీఱుచున్నారు. ఇంతటి ప్రజ్ఞావంతుఁడయ్యఁ దత్ప్రజ్ఞాప్రకటనోద్యమంబున గానమాధుర్యము నుపేక్షించుటంజేసి ఆన శ్యక కా ర్యో దా సుం బనెడి దోషము నొనరించుచున్నాఁడు.

ఈతఁ డొనరించెడి యంత్రవాద్యవిషయికదోషము నెఱుంగుటకు దాని గూర్చిన ప్రత్యేకోపన్యాసమును జూడఁదగును. ఒకానొక గాయకుఁడు పెండ్లియింటిలో నూతనవధూవరులయెదుటఁ బాడుటకుఁ గోరఁబడి రాముఁ డరణ్యమునకుఁ బోవుతఱిని కాసల్యాదుఃఖము ను చెల్పు పాటను పాడుచున్నాఁడు. ఇట్టి గాయకదోషములచేత గానము సర్వజనామోదకరము కాకపోవుచున్నది. ఇట్టి దోషములకు లోనుగాక పాడెడి గాయకులు దేశమం దొకరిద్దఱకంటె నెక్కుడుగ లేరని చెప్పఁదగియున్నది. స్త్రీల గానమం దీ దోషములలో ననేకము లుండనేయుండవు. ముఖ్యముగ ముఖవికారదోష ములు వారియందుఁ గలుగవు. కంఠమాధుర్య ముండును. అయిన నట్టి గాయనీమణులు జారత్వమునే జీవనోపాధిగఁ గల వేశ్యకులజులుగ నుండుటచేత వారి గానము దుర్విని యోగ మగుచుండు నని యాధునికవిన్యాధికులు కొందఱు వారి గానమును నిరసించు చున్నారు. ఇతరస్త్రీలం దిటువంటి గాయనీమణు లీదేశమున నింతవఱకు వెలువడుట లేదు. ఆ విషయ మెట్లులున్నను వారియందలి ముఖవికారదోషరాహిత్యాతిశయము

పురుషుల కసాధ్యము మాత్రము కాదు. వినువార లా దోషమును నిరసింపక పోవుటచేత గాయకులం దది ప్రబలుచున్నది. క్రయికుల ననుసరించి స్త్రీతేతలు వత్తురు. కావున నీ దోషనివారణమునకై తొలుతఁ బ్రయత్నింపవలసిన వారు శ్రోతలు. వారీ సందర్భమున గాయకుని గోరఁదగిన విషయములు రెండు; భోవబోధ, చిత్తరంజనము. వీనిచే శ్రోతలఁ దృప్తిపఱచుటకు గాయకుఁ డవలంబింపఁదగిన నులభమార్గ మేమనఁగాఁ దన పాటను సహజముగ మాటలాడునట్లే పాడవలయు. అనఁగా గానముకొఱకుఁ దన కంఠస్వనియందుఁ గాని ముఖవర్చస్సునందుఁ గాని నూతనవికారములఁ గెచ్చి పెట్టుకొనక యూరక మాట లాడునప్పటివలెనే పాటయందలి నుఖదుఃఖాదిభావముల కనుకూలములైన కంఠస్వని తోడను ముఖవికారములతోడను బాడవలయు. అది యుత్తమపద్ధతి. అది తనకుఁ జేత కానియెడ నన్ని పాటలను సంతోషమునుదెలిపెడి చిలునవ్వుమోముతోడఁ బాడవలయు. పాటయందలి విషయము సంతోషమే కానిండు; శోకమే కానిండు; రౌద్రమే కానిండు. తాను జిలునవ్వుతోడనే పాడవలయు. దానియందలి భావము పాడైనను సభ్యులు మధురధ్వనులైన సంతోషముతోడ వినుదురు. కాని గాయకు లట్లు చేయరు. ఒకఁడు పాడునంతనేపును ఏడుపుమొగముతోడనే పాడును ఇంకొకఁడు రౌద్రముఖముతోడఁ బాడును. వేటొకఁడు వెక్కిరించునట్లు పాడును. మఱియొకఁడు బెదరినట్లు పాడును. ఇట్లు పాడుటచే భావమునకు రసాభాస మేర్పడును. వీరిలోనే కొందఱా పాటయం దలి వేటువేటు రాగసంగతుల నుచ్చరింపఁజాలక గ్రుడ్లెఱ్ఱఁబడఁగా, మెడనరములును ప్రక్కప్రేగులును బై కుబుకఁగా గిలగిలగిలఁ గొట్టుకొనుచుఁ బాడుదురు. అట్టి పాటను వినునప్పుడు శ్రోతలకు సంతోషము కలుగుటకుఁ బదులుగ జాలి కలుగును.

కావున గాయకులు తమ పాట నంతను సహజముగఁ బల్కునట్లులు పాడుట యుత్తమపద్ధతి. కానినో సంతోషముతోనైనఁ బాడుట నివృత్తియపద్ధతి. శ్రోత లా గాయకులందలి వివిధదోషములచేత నిరుత్సాహమును జెందక తద్దోషనివారణమార్గముల నవలంబించి గానవిద్యాఫలంబుల నందుదురుగాక.

గా య కు లు .

సీ. తలత్రిప్పి, చెయిత్రిప్పి, ♦ తంబురఁ గ్రిప్పియు - సాము చేసినరీతి ♦ సాఁగి సాఁగి పెదవులు మూతియుఁ ♦ బిగఁబట్టి యికిలించి - నెమరువేయుచు నట్టై ♦ నీల్లి నీల్లి బెదరు, విష్ణుయంబా, ♦ వినువును దుఃఖముం - బడెడిరీతి మొగంబు ♦ మార్చి మార్చి నంగి మూఁగ ముద్ద ♦ నత్తిమాటలతోడ - శబ్దార్థ భావము ల్ ♦ చంపి చంపి

గీ. పాఠకుల మంచు నపక్తి ర్తిఁ ♦ బడుట కంటె

• 1 సహజముగఁ బల్కురీతిని, ♦ 2 సంతసమున

మాటలాడెడి రీతి శ్ర ♦ మంబు లేక

పాడి, గాయకుల్ సత్కీర్తిఁ ♦ బడయరాదె?

11. జంత్రవాద్యములు.

వాద్యములు నాలుగు విధములు. తంత్రీవాద్యములు, ముఖవాద్యములు, చర్త వాద్యములు, కాంస్యవాద్యములు. వీణ, ఫిడిలు, సారంగి లోనగునవి తంత్రీవాద్యములు. పిల్లనగ్రోవి, సన్నాయి మొదలగునవి ముఖవాద్యములు. డోలు, మృదంగము లోనగునవి చర్తవాద్యములు. తాళము, ముక్కోణము మొదలగునవి కంచువాద్యములు. ఇందలి తంత్రీముఖవాద్యములు రెండును సంగీతప్రథమార్థభాగ మగు శృతి నాశ్రయించుచు, ద్వాదశశృతి కల్పనా సమర్థము లయ్యుండును. మఱియు గాత్రపుఁబాటయొక్క (అక్షరసంబంధములేని) కేవలధ్వనిరూపమును అచ్చునఁగొట్టినట్లు రూపపటము (Photograph) నలెఁ గనఁబఱుచుచుండును. రూపపటమునకు జీవము లేనియట్లు లీ ధ్వనిరూప మునకు స్పష్టభావము లేకయుండును. చర్తవాద్యములు సంగీతద్వితీయార్థభాగ మగు లయ నాశ్రయించుచు, నారోహణాపరోహణరహితము లగు కేవలధ్వనులను దాళదళ ప్రాణానుగుణంబుగఁ గల్పింప సమర్థము లగుచుండును. కంచువాద్యములు లయను మాత్రము నూచించుచు బహుగాయకులను బహువాద్యగాండ్రను నేకమార్గమున నడపించు టకు బహిర్లక్ష్యస్థానములుగ నిలుచుచుండును. వీనిలో మృదుధ్వనులుకలిగి యొక్క గృహమునందలివారికి మాత్రము వినఁబడఁదగియుండు తంత్రీవాద్యములును, చర్తవాద్యము లందలి మృదంగము తబలా లోనగునవియు, కంచువాద్యములందలి చిఱుతాళము లోనగు నవియు మొదటితరగతిగను, కఠినధ్వనులుకలిగి యొక్క వీధియందలివారి కందఱకు నేక కాలమున వినఁబడఁదగిన ముఖవాద్యములు, చర్తవాద్యములందలి డోలు ఢక్క భేరి మొదలగునవియు, కంచువాద్యములందలి పెద్దతాళంబులు లోనగునవియు రెండవ తరగతిగను విభజింపఁదగియున్నవి. వీనిలో మొదటితరగతివాద్యములు గాత్రగానమునకు సాయంబుగ నుండుట కుపయోగింపఁబడుచున్నవి. రెండవతరగతివాద్యములు వివాహాది కుభకార్యములందును, ఊరేగింపులయందును, రణరంగములందును బహుజనులకుఁ దోవిడికొఱకును, ఉత్సాహజనకముగ నుండుకొఱకును, మార్గదర్శకము లగుటకొఱకును ఉపయోగింపఁబడుచున్నవి. ఈ చతుర్విధవాద్యములును యరీత్రవాద్యములు జంత్రవాద్యములు నని రెండు పేళ్లఁ బిలువఁబడుచున్నవి.

జం త్ర వా ద్య ము లు.

జం త్ర వా ద్య ము లు.

గీ. జగతిఁ దంత్రీముఖంబులఁ ♦ జర్తమునను

గాంధ్యమున వాద్యములు నాల్గు ♦ గతులఁ గలిగె;

గాత్రగానంబునకు రక్తిఁ ♦ గలుపుఁ గోన్ని;

కడమ పనుకూల మగు వీధి ♦ కార్యములకు.

గాత్రధ్వనులందు సహజమాధుర్య ముండుట తఱచుగ సంభవింపదు. కావున గాత్రగానమందుఁ గొంత మాధుర్యమును జేర్చుటకై తంత్రీవాద్యములు కల్పింపఁబడినవి. కొందఱు గాయకులు జంత్రగాత్రముల సమంబుగ గానమునేయఁగలిగియుందురు. వీర లుత్తమగాయకులు. కేవలగాత్రగానమున నిపుణులగువారు మధ్యమగాయకులు. కేవల జంత్రగానమున నిపుణులు జంత్రవాద్యపరులు. ఉత్తమగాయకులందు జంత్రగాత్రముల రెంటిని నడపించు మన స్సొక్కటిగనే యుండుటచేత వాని గాన మభేదమగుచు నొక్కటి గనే యుండును. మధ్యమగాయకులు మాత్రము ధ్వనిమాధుర్యముకొఱకు కేవల జంత్రవాద్యపరుల సాహాయ్యము నపేక్షించుచుందురు. ఇగట బుద్ధులు రెం డగుటచేత జంత్రగాత్రముల గానము హెచ్చుతగ్గులుగ నుండును. గాత్రపుఁబాఠకుఁడు లభింపనపుడు కేవలజంత్రగానమును విని కూడఁ గొంత యానందమును జెందుచున్నారు. ఇది రూపపట దర్శనమాత్రమున మూలపదార్థస్ఫురణ కలిగి కొంత యానందము లభించునట్టులే యుండును. తొలుత మూలపదార్థపరిచయము లేనిచో నట్టి స్ఫురణమును, స్ఫురణమువలని యానంద మును గలుగనే కలుగవు. అపుడు రూపపట మొక నిరర్థక ప్రతిమయగును. కేవల జంత్రవాద్యములందలి ధ్వనిరూపముల స్థితియు నిట్టిదే యని గ్రహించునది.

తం త్రీ వా ద్య ము లు.

కం. అందఱు కంతస్వరముల

యందును మాధుర్యసిద్ధి ♦ యమరని కతనకొ

బొందుగఁ దంత్రీవాద్యము

లం దిడు మాధుర్య మెప్పు ♦ నఖిలవిధములకొ.

చర్తవాద్యములందలి ధ్వనులకు శృతిసంబంధము లేకయుండినను ఆంధ్రగాయక కల్పితమగు మృదంగమును, మహమ్మదీయగాయక కల్పిత మగు తబలాయును మాత్రము ద్వాదశశృతులలో నొక్క శృతిని మాత్ర మాశ్రయించుచున్నవి. గాయకు లా శృతిని సర్వసామాన్యముగఁ బ్రథమశృతిగను, గొందఱు చతుర్థముగను, నింకఁగొందఱు పంచమ ముగను జేకొని త దనుకూలముగఁ బమ గానమును నడపుకొనుచుందురు. ఈ వాద్యములు

ఆరోహణావరోహణరహితములును, ఏకశృత్యాశ్రయములును, తాళదశప్రాణాను గమములును నగు కేవలధ్వనిసముదాయములచేత శ్రోతల చిత్తంబుల రంజించుచు ఆవృత్తవిభజనంబున గాయకునకు సాయమొనరించుట కేర్పఱుపఁబడినవి. వీనియందలి ధ్వనులు ఏకశృత్యాశ్రయములే యైనను వీనిలో నొక్కొక్కదానియందు రమారమి యే డెనిమిది ధ్వనిభేదములు కలవు. ఆ ధ్వనిభేదములను బహువిధంబులగు చిత్రవిచిత్ర సముదాయములుగఁ జేర్చి, సమయోచితమార్దవకాఠిన్యములతోడ ధ్వనింపఁజేయుటే వాద్యము గాత్రగానముయొక్క ధ్వనిభేదములను గ్రంథస్థముచేయుట కా ధ్వనిభేదములకు సరిగనుపధనియను నక్షరములతోడ నామకరణము చేసి, యా నామములను వానికిఁ బ్రతినిధులుగఁ జేకొనినట్లు లీ చర్తవాద్యధ్వనులకు తా ధీ తోం నం, కిటతక, ర్ఘ్ం, ణ, ధ, రి మొదలగు నక్షరములు నామములుగను బ్రతినిధులుగను జేకొనఁబడినవి. ఈ నామాక్షరసముదాయ స్వరూపములు తత్తదింద, ధీంతక, తోంగిట, నంగిట, ర్ఘంతక, తథణాం, తరికిట యనునట్లు బహువిధంబులుగ నుండును. వీనికి వరుసలు అని పేరు. ఉదాహరణము:— డోలువరుసలు, మద్దెలవరుసలు, తాళపువరుసలు. ఈ వరుసలే యొక్కొక్క తాళమునం దావర్తనియములతోడ వ్రాయఁబడునపు జేకు లనఁబడుచుండును. ఈ వరుసలరూపముగ నే యీజంత్రవాద్యములు గ్రంథస్థము చేయఁబడుచుండును.

చ ర్త వా ద్య ము లు.

అ. వె. ఎక్కి దిగుట లేని ♦ పెక్కు ధ్వనులఁ గూర్చి

గాత్ర గాన మందుఁ ♦ గలయఁ జేర్చి

చిత్ర గతుల సభ్య ♦ చిత్తరంజక మాచుఁ

బ్రబలు చుండుఁ జర్త ♦ వాద్య సమితి.

ఇట గ్రంథస్థముచేయఁబడుచుండు ననుటచేత నాయా వరుస లాయా వాద్యపరులచే జ్ఞాపకార్థముగ వారివారి కనుకూలముగు విధమున వ్రాసి పెట్టుకొనఁబడుచుండు నని మాత్రమే గ్రహింపవలసియున్నది. ఏలయన నీ వాద్యక్రమముం గూర్చిన గ్రంథ మొక్కటి యైన ముద్రణంబునఁ గనఁజచ్చుట లేదు. దీనికిఁ గారణ మిట్లు లాహింపఁ దగియున్నది. ఈ జంత్రవాద్యములందలి ధ్వనిభేదములకు ఉత్పత్తిస్థాననియముకాని నామాక్షరనియముకాని లేదు. అనఁగా నాయా ధ్వనిజనకప్రదేశములలోఁ బుట్టెడి యేధ్వనికైన నేపేరైనఁ బెట్టఁబడును. ఈ దృష్టాంతముం జూడుఁడు. త అను ధ్వని మృదంగమునందు ఒక వరుసను వాయించునపుడు కుడిప్రక్కను, మఱియొకవరుసను వాయించుటలో నెడమప్రక్కను, ఒకప్పుడు అంచున, మఱియొకప్పుడు మధ్యను

మోగింపబడుచున్నది. అనఁగా నాయాత్ర దేశములందుఁ బుట్టు ధ్వనులకే యీ పేరు పెట్టబడుచున్నది ఒకరు తరికిట యనిన వరుసను మఱియొకరు కిటతక యందురు. ఇంకొకరు యెఱుఱుతక యందురు; వేటొకరు తకకిణ యందురు. ఒక్కఁడే యాధ్వనులకే వేటువేటుతాళములందు వేటువేటు పేర్లను బెట్టును దేశభేదము కలిగినపు డీ భేదము మఱియు హెచ్చుగ నుండును కావుననే యీ వరుసలు లోకోపకారార్థము సక్రమముగ గ్రంథస్థము చేయబడలేదు. గ్రంథమందు వరుసను జూచినమాత్రమున దాని నిట్లు వాయుంపడగు నని చదువరులు గ్రహించుటకుఁ దగిన యాధారములను గల్పింప వలను పడినదికాదు. అయినను విద్యార్థులకు స్వయంబోధినిగ నుండకపోయినను శిష్యాధ్యాయులకు మార్గదర్శకంబుగనైనను దోడ్పడఁదగిన గ్రంథ మొక్కటి వ్రాయఁదగియుండె నని కన్పట్టుచున్నది. అట్టిదానికై సమర్థులగువారు ప్రయత్నింతురు గాక.

చ ర్త వా ద్య గ్రంథ ము లు.

క. తరికిట కిటతక యనియెడి

వరుసల ధ్వనిభేదములకు ♦ వర్ణంబులకుఁ

స్థిరసంబంధము లేమిని

చెరవే యరుదాయె గ్రంథ ♦ విరచన నేయఁ.

ఈ రెండువిధముల జంత్రవాద్యములును గాత్రగానమునకు సాయమొనరించుట కేర్పఱుచుకొనఁబడినవి. వీనిలోఁ దంత్రీవాద్యములు గాత్రగానమును యథాస్థితిగ ధ్వనించుచు గాయకునకు శ్రుక్కఁదిప్పుకొనుట కవకాశమును గలిగించుచుఁ దమ ధ్వనిమాధుర్యమును దానియం దభేదంబుగఁ జేర్చుటచేత గాత్రగానమునకును, చర్తవాద్యములు గానముతోడ నేకశృతిలయ సంబంధములు తప్ప మఱి యే యితరసంబంధమును లేని వివిధములగు కేసల మధురధ్వని సముదాయములఁ జేర్చుటచేత యంత్రగాత్రగానములకును జనరంజనకార్యమందు సాయపడవలసియున్నవి.

ఇట్లు గాత్రగానమునకు సహాయ మొనరించుట కరుదెంచిన జంత్రవాద్యములు గాత్రగానమునకుఁ శ్రుతిబంధకము లగుచున్నవి. ఎట్లనఁగాః—కేసల గాత్రపాఠకుఁడు స్వప్రయోజకత్వప్రకట నోద్యమంబున గానవిద్యాప్రయోజనంబునకు భంగముగలిగించు నట్టులు ఈ రెండుతరగతుల జంత్రవాద్యపరులును అట్టిప్రయత్నంబుననే అప్రయోజనంబునకే భంగము గలిగించుచున్నారు. మొదట గాయకుఁడే సభ్యుల కెల్లరకుఁ దెలియఁ దగిన భావసహితభాగమును మిక్కిలి కొంచెముగఁ బాడుచున్నాఁడు. ఆ కొంచెమునకే సభ్యులలోఁ గొందఁ తానందించుచుండఁగా వారిసంతోషసమయమందే తమప్రజ్ఞను

గూడఁ జూపనెంచి యన్యోన్యాతిక్రమణేచ్ఛచే గరగరగరయని యొకరును పెళ పెళ పెళ
యని యొకొకరును నేకకాలమందే ధ్వనిచేయుటచేత భావసహితమైన యాకొంచెమును
గూడఁ దెలియకుండఁ జెడఁగొట్టుచున్నారు. ఈకారణముచేతనే పలువురు విద్యాధికు లీ
విషయమునఁ దమ యభిప్రాయమును సమర్థముగను ఖండితముగను జెప్పఁజాలకపోయినను
మద్దె లలేకయే పాడుఁడనియు, ఫిడిలు లేకయే పాడుఁడనియుఁ దఱచుగఁ గోరుట
సంభవించుచున్నది. ఇది జంఠ్రవాద్యపరుల దోషమే యైనను సభారంజనంబున నచట
నుత్తరవాది యగునాతఁడు గాయకుఁడే కావున నాతఁడు తనయెదుట జరుగుచున్న
యా దోషమును జూచి సమ్మతించుటచేత శ్లో. కర్తా కారయితా చైవ - ప్రేరక శ్చాను
మోదకః - నుక్తే దృష్కృతే చైవ - చత్వార స్సమభాగినః. అను న్యాయానుసరణంబుగ
నిది యా గాయకుఁ డొనరించెడి అ క్ర మ కార్యాను మో ద న ము అను దోషముగఁ
జెప్పవలసి వచ్చుచున్నది.

ఫ ల భం గ ము.

అ. వె. అట్టై యొకరి నొక్క ♦ రతిశయింపఁగఁ గోరి

పాఠ కుఁడును జంఠ్ర ♦ వాద్య పరులు

పలుకు తెలియకుండఁ ♦ బలుగు రొక్కట మ్రోఁగ

గాన ఫలము పడటఁ ♦ గలియు నకట!

జంఠ్రవాద్యపరుఁ డెప్పుడును గాయకుని చెంత నడఁగియుండి యాతనిప్రజ్ఞనే
ప్రకాశింపఁజేయుచుండునెడ తన ప్రజ్ఞాతిశయమును వ్యర్థముచేసికొనవలయుఁగదా
యని యెవ్వారైన నిచట సంశయింపవచ్చును. కాని యా సంశయ మక్కఱలేదు.
పాఠకుఁడు పాడునంతనేపును దంఠ్రీవాద్యపరుఁడును చర్తవాద్యపరుఁడును నాతని పాటను
బ్రకాశింపఁజేయుట కావశ్యకమగు వఱకు నిమిత్తమాత్రముగ వాయింపఁదగును. అంతటఁ
గొంచెమునేపు గాయకుఁ డూరకుండ వలయు. అపుడు తంఠ్రీవాద్యపరుఁడు మాత్రము
చర్తవాద్యపరుని సాయముతోఁ దన ప్రజ్ఞను జూపుకొనఁదగను. అంతట నాతఁడు
నూరకుండవలయు. అపుడు చర్తవాద్యపరుఁడు తన ప్రజ్ఞను జూపుకొనవచ్చును.
గానసభలందుఁ గంచువాద్యములను బెట్టుకొనుట తఱచుగ వాడుకలో లేదు. పెట్టుకొనిన
యెడ నాతఁడు తన ప్రజ్ఞాతిశయమును జర్తవాద్యపరునితోఁ జేరియే చూపుకొనవలయు.
ఇట్లొకరివెనుకనొకరుగ వీరు తమ ప్రజ్ఞను వేలువేలుగఁ జూపుకొనునెడ వీరిలో నొకరి
ప్రజ్ఞవలన మఱియొకరిప్రజ్ఞ మఱుఁగు ప డు ట సంభవింపదు. సభ్యులు వీరి ప్రజ్ఞను
బ్రత్యేకప్రత్యేకముగఁ గని యానందించుట కలుగును. గాత్రపుఁ బాటయందలి భావార్థ

ములు పూర్ణముగఁ బ్రకాశించును. గానము సర్వజనరంజక మను నార్యోక్తి సార్థకమగును.

వా ద్య ప రు ల వం తు లు.

ఆ. వె. గానమునకు వన్నెఁ ♦ గల్పింపఁ జంత్రవా
ద్యముల టగుచు నెఱిగి ♦ యడఁగి యుండి,
యవల వారి వారి ♦ యాధిక్యముల నెల్లఁ
గ్రమతఁ జూపఁ దగును ♦ ఘనులు తెలియ.

ఈ క్రమమునకుఁ బ్రత్యక్షవిరోధముగ నుండు పద్ధతులుగల మఱియొకవిధమైన గానసభలుకలవు. వానినే భజన కూటము లందురు. వీనియం దెందఱు గాయకులైనఁ జేరి యేకముఖముగఁ బాడుదురు. ఈ గాయకులకు గానవిద్యాపరిచితి బొత్తిగఁ దక్కువ. చర్తవాద్యపరుఁ డొక్కఁడే యుండును. గాయకుల చేతులలోనే కంచుతాళము లుండును. ఈ తాళములు పెద్దవిగ నుండును. కొన్ని సంఘములం దివి పండ్రెం డంగుళ ములు మధ్యకొలతకలవిగఁ గూడ నుండును. ఎందఱు పాడినను ఒకజేవిధముగ వినఁబడు చుండు నోటిపాటయుఁ, అట్లేవినఁబడు చేతి తాళములును, పెద్దగ మ్రోగు చర్త వాద్యమును జేరి యేకముఖమయి యొక పెద్ద ధ్వనిగ నేర్పడి, యన్యవిషయమును జెవిం జొరనీయక, పలువురు గాయకులచేత నైకకంఠ్యముగఁ బలుమా రాక్షర్తింపఁ బడుచున్న భక్తి నూచకవాక్యములు మాత్రము తన్తద్ధ్యంబున నిరాఘాటంబుగఁ జెవింబడుచు నెట్టి మూఢచిత్తంబునైనఁ గరఁచి సరవళత్వంబు నొందఁజేయును.

భ జ న సంగీ త ము.

చ. కరములఁ గాంస్యతాళములు, ♦ గంఠములఁ బరమాత్మకీర్తనల్,
సరసను వాద్యముల్, పరన ♦ శంబునఁ జేతులుతట్టు భక్తులుఁ,
నరలఁగ నైకకంఠ్యమగు ♦ వాక్కులఁ దద్ధ్వనినుండి బోధనాం.
కురములఁ జిల్కెడుఁ భజన ♦ కూటపు గానము కొల్లకొల్లగఁ.

ఈ భజనకూటముల యాచారమే గానసభలందుఁ బ్రవేశించి వానిని గలవర పఱుచుచున్నది. భజనకూటములందలి గాయకులకును వాద్యగాండ్రకును బ్రజ్ఞ మిక్కిలి తక్కువ. ఇచ్చట వివిధ ధ్వనులు చేరిన యొక్క మహాధ్వనిచేత జిత్తము లాకర్షింపఁ బడుచుండును. గానసభలందలి గాయనగాయనీజనులకును, వాద్యపరులకును గూడ నెక్కువైన ప్రజ్ఞ యుండును. ఆ ప్రజ్ఞ ప్రకాశింపవలయు. దాని ప్రయోజనము సభ్యు లకు లభింపవలయు. ఆ ప్రజ్ఞాసాధనంబున బహువిషయంబులు సభ్యులకుఁ దృప్తిగ

బోధింపఁబడవలయు. కావున జంత్రవాద్యపరు లెల్లప్పుడును దమ వాద్యములు గాత్రగానమును బ్రకాశింపఁజేయుటకే యని యెఱిఁగి త దనుకూలముగ వర్తించుచు, నొకరి కొకరు ప్రతిబంధకముగఁ బరిణమింపక యొకరి వెనుక నొకరుగఁ దమ ప్రజ్ఞాతిశయముల సభ్యులకు నివేదించుచు, గమప్రజ్ఞాతిశయప్రయోజనమును సంఘమునకు లభింపఁజేయుదురుగాక.

12. గా య క వి ధు లు.

గాయకుఁడు తనవిద్యను సంఘోపకారకరముగ నొనరించుట కీ దిగువపద్ధతుల నవలంబింపవలయును.

1. గాయకుఁడు తనవిద్య తా నానందించుటకును, సంఘమును రంజించుటకునే కాని కేవలముగఁ దనప్రజ్ఞను జూపుకొనుటకుఁ గాదు. యెరిఁగియుండవలయు.

2. ప రీక్షింపఁదలఁచిన వారి యెదుటఁ బల్లవిని బాడవలయును గాని ప్రతిసభయందును బల్లవినిబాడుట విధియని తలఁపరాదు.

3. పల్లవిని బాడుటయందుఁ దాను గనఁబఱచు విద్యానుభవజ్ఞానముయొక్క ప్రయోజనము స్వర ప ణు పఁ బ డ ని పాటలను జనరంజకము లగునట్లు లాశుధారను బాడుటేయని రూఢిగ నమ్మియుండవలయును.

4. సంగతికల్పనయందుఁగాని స్వరకల్పనయందుఁగాని మధురధ్వనిసముదాయములఁ గూర్చుటే కల్పనయనఁబడును. కావున గొంతుతిరుగువలకు సంగతులను ద్రిప్పట, సరళిస్వరములను ~~జల~~ స్వరములను నోరుతిరుగువలకు మార్చిమార్చి ప్రయోగించుట యనెడి వ్యర్థపద్ధతిని మాని మధుర ధ్వ ని స ము దా య ము లఁ గూర్చి సభ్యుల రంజించుటకుఁ బ్రయత్నింపవలయును.

5. ఏభాషయందుఁదాను బాడుటకుఁ బూనుమన్నాడో ఆ భాషయందుఁ బరిశ్రమచేసి జ్ఞానమును దాను సంపాదించి యుండవలయును. ముఖ్యముగఁ దాను బాడెడి పాటలయొక్క శబ్దార్థతాత్పర్యములనైన నిస్సంశయముగ నేర్చియుండవలయును. మఱియుఁ దాను బాడెడి పాట సభ్యులకు స్పష్టముగ వినఁబడునంత స్పటముగ శబ్దముల నుచ్చరింపవలయును.

6. శబ్దముల నుచ్చరించునపుడు తన కంఠస్థానిని ద ద్భాషప్రకట నానుకూలములగు మార్దవకాతిన్యములతోడఁ బ్రయోగింపవలయుఁ గాని తద్విరుద్ధస్థానితోఁ బ్రయోగింపఁ గూడదు.

7. పాటను బాడునంతనేపును పాటయందలి భావమున కనుకూలమగు ముఖవిలాసమును గలిగియుండవలయుఁ గాని శౌర్యమునో దుఃఖమునో మతియే యితర రసమునో సూచించెడి యొకవిధమైన ముఖవికారమునకుఁ దా నలవాటుపడి అట్టి ముఖవికారముతోడనే పాటల నన్నిటిని బాడుచుండఁ గూడదు.

8. పాడునపుడు పండ్లికిలించుట, నోరు మిక్కిలిగఁ దెఱచుట, గ్రుడ్ల మిణకరించుట, చేతుల నటునిటు జాడించుట మొదలగు చేష్టలు వికారముగను హాస్యాస్పదంబుగను నుండుటయే గాక అప్రస్తుత భావములను సూచించుచుండును గనుక నట్టి వికారచేష్టలను ముఖ్యముగ మానవలయు.

9. పాడునపుడు సభ్యులనంకఁ బూర్ణదృష్టితోఁ జూచుచు వారి కెట్టిపాటలు రుచించుచుండునో వారి ముఖవిలాసాదులనలన గ్రహించుచు నట్టివానినే పాడుటకుఁ బ్రయత్నింపవలయుఁ గాని తలవంచుకొని తన సాతములన్నియుఁ బూర్తియగునదిను బాడుచుండఁ గూడదు.

10. తత్తత్కాలోచితముగ రచియింపఁబడెడి సంఘాభివృద్ధికరములగు వేటు వేటు పాటలను జనరంజకము లగునట్లు తన ప్రజ్ఞచేఁ బాడుటయే విద్వద్ధర్మమని రూఢిగ నమ్మి యట్లు పాడుటకుఁ బ్రయత్నింపవలయుఁ గాని కేవలముగ భక్తిమాత్రమే బోధించు కృతులను వల్లించి, వానినే సర్వసంఘములవారికి నెల్లప్పుడును విద్యార్థివలె నొప్పగించుచుండఁ గూడదు. (గానసారము 18 వ యుపన్యాసము.)

11. భావసహితమైన పాటమధ్య నచ్చటచ్చట భావరహితములైన రాగస్వర జతుల మూడింటిని ధ్వనిభేదములచే భావమునకు రుచులు కల్పించుటకై నలయువఱకు మాత్రమే ప్రయోగింపవలయుఁ గాని భావమును శ్రోతృగాయకు లిరువురును గూడ మఱచునంత దీర్ఘకాలము వఱకును ప్రయోగింపఁ గూడదు.

12. జంత్రవాద్యములు గాత్రగానమునకు సాయమొనరింప నరుదెంచునవి కావున నవి గాత్రపుఁబాటను మించియుండుట కంగీకరింపరాదు. వారివారి విద్యాధిక్యములఁ జూపుకొనుట కాయా వాద్యపరులకు పాటలమధ్య నెకాళ మీయవలయు.

13. శ్రోతృనియమములు.

గానశ్రోతలు గానమును శీర్షకయుండుట వోషముకొకయుండినను శీర్షియుండుట గుణము కాకపోదు. కావున నెల్లరును సాహిత్యముతో జతగా సంగీతమును గూడ శీర్షియుండుట యుక్తము. అట్టిది బాల్యమునుండియు విద్యలో భాగ

ముగఁ బ్రతిమనుజునకును విధిగా నేర్పఁబడియుండుట యుత్తమమార్గము. కానిచో మధ్యకాలమందుఁ దీరికకలనాట రేళమాత్ర మభ్యసించుటయుఁ దగును. తదితరు లందఱును గానము నభ్యసించఁజాలకపోయినను గానవిద్యావిషయముల దెలిసికొనుటయైన నావశ్యక మని చెప్పకతీరదు. కానిచో గానసభయందు వీ రేవాక్యమునైనను ధైర్యముతోఁ బల్కఁజాలరు. పలుకఁబోవుచో నది కొన్నిసమయములలో వెట్టిగానుండును. ఒక గాయకుఁడు కృతిని బాడుచుండఁగా నొక సభ్యుఁడు 'ఈ పాటలు వద్దు. ఒక కృతిని బాడండి.' అని గట్టిగా నడిగెను. 'నే నిపుడు పాడుచుండినది కృతియే' యని గాయకుఁడు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. ఇతరులు నవ్విరి. ఇది పృచ్ఛకున కగౌరవము కాదా? మఱొకప్పుడు గాయకుఁడు సభారంభమందుఁ దన చేతిలోని ఫిడిలును శృతి చేసికొని తల వంచుకొని, ఫిడిలుమీఁదనే యొక యరగంటనేపు రాగమును వాయింపుఁగా నప్పటి కొకసభ్యుఁడు విసిగి అరగంటనుండియు శృతిమాచుకొనుటయే పూర్తి కారేదటండీ' అని పశ్చిం చెను. సభ్యులందఱును జేప్పటలు కొట్టిరి. ఆ గాయకుఁడు తోలుత గాత్రముచేత రేళమును బాడక యారంభమునుండి యరగంటనేపువఱకును ఫిడిలుమీఁదనే వాయించుట, వాయించునంతనేపును బూర్ణదృష్టితో సభ్యుల ముఖ విలాసములఁ గనిపెట్టుచుండుటకు బదులుగఁ దలవంచుకొని తన ఫిడిలువంకనే చూచుకొనుచు వాయించుట యనెడి రెండు దోషములఁ జేసినాఁడు. వీనిచేత నరగంటనేపును గాయకుఁడు తలవంచుకొని శృతులను సరిమాచుకొనుచున్నాఁ డని యీ సభ్యుఁడు భ్రమపడినాఁడు. గానశాస్త్రసంబంధములేని యొక దృష్టాంతముం దెల్పెదఁ జిత్తగింపుఁడు. ఒక జపాన్ దేశపు విద్యాధికునితో నొక యాంధ్రపండితుఁ డిట్లు ప్రసంగించెను.

పండి - అయ్యా! తమ దే గ్రామము? జపా - మాది జపాన్ దేశము.

పండి - ఆ దక్కడ నున్నది? జపా - చీనాదేశమున కావల నున్నది.

పండి - హైదరాబాదునకు దగ్గఱగా నుండునా?

జపా - కాదు. ఇచ్చటికి హైదరబాదు మిక్కిలి దగ్గఱ. జపాన్ దేశము చాలాదూరములో నున్నది.

పండి - అట్లయిన కాశీపట్టణము దగ్గఱ నుండునా యేమి?

జపా - కాదు. కాశీపట్టణమును హిందూదేశములోనే యున్నది. మాదేశమునకు హిందూదేశము దాఁటి చాలదూరము పోవలయును.

పండి - ఓహో! అలాగా! హిమాలయపర్వతముల దగ్గఱ నుండును గాఁబోలు.

అని యిట్లు పలుకఁగా నా జపాక్షదేశముఁడు వినువుచెంది 'ఈ పండితుని వ్యక్తి హిందూదేశమునుదాటి యావలకుఁ బోవుట లేదు.' ఇ దంతయు నీతనికి భూగోళ శాస్త్రపరిచయములేని దోషము'. అని తలఁచుచుఁ దన ప్రసంగమును జాలించెను. భూగోళశాస్త్రపరిచయముఁ గలవారి కీ పండితుని ప్రసంగ మెట్లుండునో చదువరులే యూహింతురుగాక. తాను దేశసంచారమును జేయఁదలఁపకయున్నను బ్రపంచజ్ఞానము నపేక్షించు ప్రతిమనుజుఁడును భూగోళశాస్త్ర పరిచయమును సంపాదించుట మావశ్యకము. అట్లులే తాను గానవిద్య నభ్యసింపఁదలఁపకపోయినను శ్రోతృనుఖము నభిలషించు ప్రతిమనుజుఁడును గానశాస్త్ర విషయముల నెఱింగియుండునైన నావశ్యకము. ఆ విషయముల నెఱుఁగుటకు మిక్కిలి శ్రమ మక్కఱలేదు. ఎక్కువకాలము పట్టను. ధనమిచ్చి శేర్షుకొనుటయుఁ బనిలేదు. 'గానసారము' అను గ్రంథము నొక్కసారి చదువుఁడు. కన్నుల కంజనమువేసినట్టు లది గాన ప్రపంచమునంత నొక్కసారిగ నగపఱుచును. అది యుపన్యాసరూపమున బాలబోధవలె వ్రాయఁబడినది. కావున గురుబోధ యక్కఱలేకయే మిక్కిలి నులభముగఁ దెలియును. దానినే మఱొక్కతూరి చదువుఁడు. గానవిద్యావిషయములను సభలందు ధైర్యముతోఁ జర్చింపఁ గలుగుదురు. మూడవసారికూడ దానిం జదువఁగలుగుదురేని గాయకసంఘసంస్కరణ కార్యభారము నుత్సాహముతో వహింతురు. కావున గానప్రపంచవైచిత్ర్యపరిచయార్థము గానసారముఁ జదువుట ప్రథమకర్తవ్యము

2. గానసభ కేగి కూర్చుండునప్పుడే 'నేను గానము నెఱుఁగను. మూఁడుఁడను. గానమును వినుట కనర్హుఁడను' అనెడి యనర్థకాభిప్రాయములతోఁ గూర్చుండఁ గూడదు. 'శ్రోతలు గానమం దెఱుఁగఁదగినవి మాధుర్యభావములు. వాని నేను ధారాళముగ నెఱుంగఁగలను' అని తెలిసి యుత్సాహముతోఁ గూర్చుండి వినవలయు.

3. అప్రస్తుత గాయకుని మాధిక్యము నచటఁ బొగడఁ గూడదు. అప్పటి గాయకుని గూర్చియే ప్రసంగింపవలయు.

4. నాటి గానమందలి మాధుర్యభావములను, బాతకుని ప్రజ్ఞను గ్రహించు చున్నట్లు కించిచ్చిరకంపముచేత గాయకునకు సూచించుచుండవలయు. కాని మితిమించి తలఁదిప్పుట హాస్యాస్పదంబుగ నుండును. 'నేను గదిలోఁ బరుండి వినుచుండెద; తమరు బయటఁ గూర్చుండి పాడుఁడి;' అనుట మాత్ర మెప్పుడును బనికిరాదు. అ న్యోన్యముఖావలోకన మావశ్యకము.

5. గానసభలం దితరప్రసంగముల మానవలయు. ఒక్కొక్క పాటను ముగించు నపుడు గాయకున కుత్సాహమును గలిగించు మాటల నొక్క నిమిష కాలము లోఁ బ్రసంగింపఁదగును.

6. ఇదిపాడుఁ డదిపాడుఁ డని సలహా లిచ్చుటను తగ్గింపవలయును. వీరు కోరెడి పాటలు కొన్ని సమయములలో గాయకులకు రాకపోవచ్చును. వచ్చినను ఆ పాట యితరసభ్యులను రంజించు నని తోచకపోవచ్చును. కావున నపుడు సలహాల నిచ్చుట మంచిదికాదు.

గానశ్రోత లీ నియమముల నవలంబించునెడ మన దేశమందలి ప్రకృతకాలపు. గాయకసంఘము సంస్కరింపఁబడి దాని ప్రయోజనము సాహిత్యసంఘమునకు లభించు టయ్యు, గాన మభివృద్ధిఁజేంది ప్రతి యాం గ్రు ని హృదయమునను వ్యాపించుటయ్యుఁ గలుగును కావున నట్లవలంబింతురుగాక.

గా న శ్రో త లు .

నీ. సంగీతమును విన ♦ సభ కేగునంతనే - యటు నిటు లొదిగి ధై ♦ ర్యంబు డింది
గానం బెఱుంగని ♦ కడు హీనుడనటంచు - దల మున్నినంత సం ♦ తాప మంది
యలయికఁ జెందుచు ♦ నావులింతలు హెచ్చి - బయటికేగెదమంచు ♦ భ్రాంతిఁ జెంగి
వెడలిపోయినయెడ ♦ వెట్టివాఁ డనుకొందు - రని సివిల్ బైదులో ♦ నట్లు కుంది

గీ. బడల నేటికి? సంగీత ♦ భావ నుఖము

లనుభ వింప నెల్లరును స ♦ మర్థు లెపుడు;

క్రమత నొకతూరి గానసా ♦ రంబుఁ గనుఁడు

తెలియ దను లోటు మొదలం టఁ ♦ దీరి పోవు.

14. ఆంధ్ర భాష .

ఆర్యమహాజనులారా! ఆంధ్రభాషాభిమానులారా!

ఆంధ్రభాషాభివృద్ధికోటకుఁ బ్రకృతకాలమున నవలంబింపవలసియున్న పద్ధతులను నాకుఁ దోచినవఱకు వివరింపఁబూనుచు వానికిఁ బూర్వ మాంధ్రభాషయొక్క ప్రస్తుత స్థితిని, అందలి వోషములను, తద్దోషనివారణమునకై యవలంబింపఁదగు పద్ధతులను బ్రచురమమున వివరించుట యావశ్యక మని తోచుటచే వానిని ముందుగ మనవిచేయు చున్నాఁడను. భాషయొక్క వృద్ధిక్షయము గెప్పుడును గవులపై సాధారపడియుం

దును. భాషను సృష్టిచేయుట యనఁగాఁ గవుల స్థితిని జక్కఁబఱచి యభివృద్ధిచేయుటయే. భాషాస్థితి యనఁగాఁ గవుల స్థితియే. కావున నట్టి యాంధ్రకవుల స్థితిగతులఁ జిత్తగింపుఁడు.

మన ప్రస్తుతాంధ్రకవుల నెల్లర ముభయభాషావిదులు గీర్వాణభాషావిదులు ఆంధ్రభాషావిదులు నని మూఁడు తరగతులుగ విభజింపనగును. ఆంధ్రగీర్వాణభాషల యందు సమమైన పాండిత్యమును సమమైన కననసామర్థ్యమును గలిగి, తమ కొకభాష యందుఁ గల సామర్థ్యము నేదో యొక మిషచేతనో అక్రమముచేతనో మఱియొక భాషలో నిఱికించి చూపుకొనవలయు నను పెనఁగులాటలేక, యాయా భాషలందు వేఱువేఱుగ సహజమగు శైలిని గబ్బముల వ్రాయఁజాలువారు మొదటితరగతి కవులు. ప్రామాణికు లగు పూర్వకవు లెల్లరు నీతరగతిలోనివారే. ఇట్టివారు మన యాంధ్ర దేశంబునఁ బ్రకృతకాలంబున నొకరిద్దఱకంటె నెక్కువగ లేరని చెప్పవచ్చును. వీరి వలన మన సంఘమునకుఁ గొన్ని యుపకారములు కలుగుచున్నవి. అపకారము లేవ్వియుఁ గలుగుట లేదు. కలుగఁదగిన యుపకారాతిశయములఁగూర్చి వెనుక వివరింతును.

రెండవతరగతి కవులవలనఁ గొన్ని యుపకారములు సంఘమునకుఁ గలుగుచున్నవి. కావున వీరి పాండిత్యము నిచటఁ గొంత విమర్శింపనలసియున్నది. ఎట్లనఁగాఁ:—గీర్వాణ భాషాపాండిత్యమునే కోరెడి విద్యార్థి కేవల గీర్వాణభాషాపరిశ్రమమును జేసినఁజాలును. గీర్వాణభాషయం దాంధ్రపదములు లేవు. కాని యాంధ్రభాషాపాండిత్యమును గోరెడి విద్యార్థి మాత్ర ముభయభాషాపరిశ్రమమును జేయక తీరదు. వీలయిన నాంధ్రభాష యందలి తత్సమశబ్దపదము లన్నియు గీర్వాణభాషనుండి వచ్చినవే. ఆంధ్రవ్యాకరణ మందలి కొన్ని పరిచ్ఛేదములును, మఱియు విశేషభాగమును గీర్వాణభాషలోనివే. కావున విద్యార్థి గీర్వాణభాష నెఱుఁగనిచో వాని వ్యుత్పత్త్యర్థములును, సందర్భములును దెలియవు. ఆతని జ్ఞానము నిష్కళంకముగ నుండదు. కావున విద్యార్థి ముభయభాషా పరిశ్రమం బావశ్యకము. వీనిలో నాంధ్రము దేశభాష యగుటచేత నిది తనకు ముందే స్వాధీనమై యుండెనని భ్రమఁజెంది, మఱిగొంత యభ్యసింపఁదగియున్నయెడఁ గాలక్రమమున నదియే వచ్చుననియు మఱియుఁ గొంత యున్నయెడ ననంతరమం దభ్యసింపఁదగుననియుఁ దలఁచి, విద్యార్థి ప్రథమమున గీర్వాణభాషాభ్యాసమునకే పూనుకొనుచున్నాఁడు. అం దొకటిరెండు నిఘంటువులను, కావ్యపంచకమును, గొంతవఱ కలంకారశాస్త్రమును, ఒకటిరెండు నాటకంబులను గురుముఖంబునఁ బఠియించి, కొంత

ప్రజ్ఞను సంపాదించి, పండితనామధేయుఁ డగుచు, నపుడు విలాసముగ నాంధ్రభాషా గ్రంథము లెట్లులుండునో యని చూడఁ బ్రయత్నించును. అపుడును విజయవిలాసము, ప్రభావతీప్రద్యుమ్నములవంటి గ్రంథము లాతనికి రుచింపవు. శేలవముగా నుండును. వనుచరిత్రవంటి గీర్వాణపదభూయిష్ఠములైన గ్రంథములే తృప్తికరములైయుండును. అట్టివాని నొకటిరెంటిని దీసికొని వానిలో నచ్చటచ్చటఁ జదివిచూచును. అవి యాతనికి గొంతవఱకు నులభముగఁ దెలియుచుండునట్లే యగపడును. అంతమాత్రముచేఁ దన కాంధ్రగీర్వాణభాషాకాశలము లభించినదని పండితవేషధారియై బయలువెడలును. ఇట్టి పండితులనుండియే కొందఱ ఆనంతరమందుఁ గవులుగ బయలువెడలుచుందురు. ఇపుడు మనకు లభించు గ్రంథములలో నెక్కుఁడుభాగ మిట్టికవులచే రచింపఁబడినవే. వీరే రెండవతరగతి కవులు.

వీరి పాండిత్యదోషములు.

1. గీర్వాణాధిక్యదోషము:—ఈ గ్రంథకర్తలకుఁ గలప్రజ్ఞ యంతయు గీర్వాణ భాషయందుఁ గలదు గ్రంథరచనకు మొదలిడునప్పటి నుండియు వీరి నోట వెలువడున దంతయు గీర్వాణభాషయే. దానిచేఁ బద్యము నంతను గీర్వాణభాషాపదముల తోడను దీర్ఘసమాసములతోడను బూర్తిచేసి, వాని చివర నొక తెలుఁగు విభక్తితో తెలుఁగు శబ్దమునో అంటించి యది తెలుఁగుకవిత్వ మనుచుందురు. ఒకవేళ వీరిలో నొకనికిఁ దెనుఁగు భాషయందుఁగూడఁ గొంత పరిచితి యుండినను ఆతఁడు తన గ్రంథమును గీర్వాణపదభూయిష్ఠముగనే వ్రాయును. ఏలయన నాతనికిఁ గల గీర్వాణాధిక్యమును జూపుకొనుటకు గత్యంతరము లేదు. గీర్వాణభాషయందు స్వతంత్రముగ గ్రంథమును వ్రాయుట కాతని శక్తి చాలదు. ఆ గీర్వాణమును దెలుఁగునందే యిటికించి చూపుకొనవలయును. కావునఁ దెనుఁ గని చెప్పచు గీర్వాణమునే వ్రాయును. అది యితరులకుఁ దెలియనపు డది వారి భాషాజ్ఞానలోపదోషమే యనుచుండును. ఇట్టి గ్రంథములు పెక్కు లుండుటచేఁ గవిత్వమున కిదియే లక్షణమయియుండు ననియు, దీని గ్రహింపఁజాలకపోవుట చదువువారిదోషమే యనియు రెండు దురభిప్రాయములు దేశీయుల హృదయములందు నాటుకొనును. ఇది వారి కవిత్వమందలి గీర్వాణాధిక్యదోషమే. ఇపుడు గ్రామ్యభాషాప్రధానము లగు గ్రంథములను వ్రాయించి పాఠశాలలందు వానిని బ్రసీదుములుగ నొనర్చుట యనెడి విప్లవమునకుఁ గల ముఖ్యకారణమును మూలకారణమును నిదియే యని చెప్పఁదగియున్నది. దానిఁ గూర్చి వేఱుగ మసేవిచేయుదును.

గీర్వాణాధిక్యదోషము.

చ. కరమును మాతృభాష యని ♦ భ్యాతి వహించిన సంస్కృతంబు న
బృరముగఁ దెచ్చి యాంధ్రమునఁ ♦ బొందిక నేయుట లెస్స; కాని యు
ద్ధరగతి నూలుమాటలనుఁ ♦ దొంబదితో మ్మిదికాఁగఁ జొన్ని, య
బృరమగునాంధ్ర మిద్ది యని ♦ పల్కుట మాత్రము దోషమాఁ జూచి.

కం. సర్వోత్కృష్టం బనుచును

గీర్వాణముఁ దెచ్చి యాంధ్ర ♦ కృతుల విరివిగన్

సర్వత్ర యిడుట కవిజన

గీర్వాణాధిక్యదోష ♦ కృత్యము చుండి.

2. ఏకవిద్యాపరిచితి:—ఇది రెండవతరగతికవుల పాండిత్యమందుఁ గల రెండవ దోషము. వీరికిఁ గల పాండిత్య మంతయుఁ గేవల శబ్దార్థజ్ఞానము. మఱియొక పద్య యేదియును వీరికిఁ దెలియదు. సృష్టివైచిత్ర్యములను దాముగఁ బరిశీలించి యందలి గుణవిశేషముల నుగ్గడించుచు స్వతంత్రగ్రంథములను వ్రాయు శక్తి మొదటితరగతి కవులయందుండునుగాని వీరియందుండుననుట కవకాశము కన్పట్టదు. తర్కవ్యాకరణాది వివిధ శాస్త్రజ్ఞానమయినను మొదటితరగతి కవులకే యుండుఁ గాని వీరికుండదు. శిల్పగణిత దేశచరిత్రాదు లగు లౌక్యవ్యాపారానుకూల శాస్త్రములు వీరికి స్వప్నవృత్తాంతతుల్యములే. ఇంక వీరి కవిత్వమం దేమియుండును? కేవలశబ్దార్థములే. కల్పనాచాతురికూడఁ గొంత యుండును. విషయమే లేనియపుడు శబ్దార్థము లెట్లు నిలుచును? విషయమును గూడఁ గల్పించుకొందురు. ఏదైనఁ జమత్కారకథను గల్పించుకొందురా? అట్లు చేయరు. అట్లు నీతిబోధకమగు నొక కథను గల్పించుటయందుఁ దమ బుద్ధిని వినియోగించినను గొంత ప్రయోజనకరముగనే యుండును. కుండలో నొక కొండ పుట్టె నని కల్పింతురు. పనితీరినవాఁడు రాళ్లు రప్పలు పెట్టుకొని యాటలాడుకొనునట్లు దానిని పర్ణించుచు వీరు శబ్దార్థములఁ బెట్టుకొని యాటలాడుకొనుటకుఁ బ్రారంభింతురు. దీని కొక్క దృష్టాంతముం జిత్తగింపుడు. “నీ. నాగ మా యెలనాగ ♦ నడ కెన కాలేక నూగారుతో సరి ♦ రాఁ గడంగి, యర్థ మిచ్చియు” అనఁగా నొక యేనుఁ గొకానొక స్త్రీయొక్కనడకతోఁ బోలఁ జూచి, పోలలేక దాని నూగారుతోనైనఁ బోలవలయు నని లంచ మిచ్చినదట; తన పేరైన నాగశబ్దమునకు సర్ప మను నర్థము నిచ్చినదనుట యర్థాంతరము. “అర్థ మిచ్చియుఁ గామి ♦ తార్థము గాకున్నఁ-గని హ్రస్వముఖి వర్ణ ♦ కలిత యగుచు” లంచమిచ్చియు విఫలమనోరథ యగుటచే ముఖమును జిన్నబుచ్చు

కొనినదట; నాగశబ్దము నగమైనదనుట యర్థాంతరము. “పాలిండ్ల సామ్యంబుఁ ♦ బడ
యఁగా నర్థించి - తలక్రిందు లగుచు” నగ మనఁగా బర్వతము గనుక ఆ యర్థముచే
నాపె పాలిండ్ల సామ్యమును గోరి యందుఁ బూర్తిగ నోడి తలక్రిం దైనదట; నగ
శబ్దము తలక్రిందై ‘గనము’ అయ్యెననుట యర్థాంతరము. ఘనశబ్దభవము గనము. “తల
క్రిందు లగుచు గుం ♦ తలకులంబు తోడ నీ డర్థించి” ఘనశబ్దభవ మగుటచే గనశబ్దమున
కును మేఘ మని యర్థముచేసి దానిచే నర్థమునం దామె వెండుకలతోఁ బోలఁజూచిన
దట. “తోడ నీ డర్థించి ♦ తుద కెన గాలేక—సగమయి కానుతో ♦ సమతఁ జెందె.”
కృశించి కానుతో సమ మయినదట. ‘స గము’ అనఁగా మఱియొక గవర్ణముతోఁ
గూడినది అనఁగా ‘గగనము’ అయి కానుతో నెట్లేని సమత్వము నొందినదట. ఈ పద్య
మందుఁ గవిసమర్థత మిక్కిలిగఁ గన్పట్టుచున్నది. ఇందు విషయ మేమి? శబ్దములతోడి
యాటయే. భాషయం దావశ్యకములగు గ్రంథము లెన్నియో లేకయుండఁగా నిట్టి
శబ్దభేదనాలంకారమునకై వీరి బుద్ధిబలము నంతను వినియోగించుటఁ జూడఁ బనిపాటలు
మానుకొని బంతులాడునట్లే యుండును.

శే వ ల శా బ్ది కు లు .

గీ. తనదు చదువెల్ల శబ్దశా ♦ స్త్రంబు తక్క
నన్య మెఱుఁగని కవి వ్రాయు ♦ నట్టి కృతుల
గాటముగ శబ్దములతోడి ♦ యాట తప్ప
నుచిత మగు బోధ యింక నే ♦ ముండఁ గలదు?

ఇంక వీరు రచియించు గ్రంథము లెట్టివియో చూచెదరా? మొదటితరగతి
కవులు వ్రాసిన స్వతంత్రగ్రంథముల (original books) ను దీసికొని పద్యకావ్యమును
పచనకావ్యముగను, పచనకావ్యమును నాటకముగను, నాటకమును హరికథగను ని
ట్లొకటి నింకొకటిగ మార్చుచుందురు. కానిచో భాషాంతరీకరణ మొనర్తురు. ఈ
గ్రంథకరణమందు వీరి నంతు శబ్దములుమాత్రమే. స్వతంత్రముగ మాత్ర మేమియు
వ్రాయఁజాలరు.

వీ రితరవిషయములఁ దెలిసికొనుటకుఁ బ్రయత్నమయినను జేయరు. శేవలశబ్దార్థ
జ్ఞానమే సకలార్థసిద్ధి యనుకొనుచుందురు. సకలార్థసిద్ధి కీ శబ్దార్థజ్ఞానము సాధనము
మాత్రమే యగుటను వీరు గ్రహించు నట్లు కన్పట్టదు. ఈ శబ్దార్థజ్ఞానసంపాదనమాత్ర
ముచేఁ దృప్తిచెందిన పండితులే యిక్కాలమున నెక్కుడుగఁ గలరు. లౌక్యవిషయ

ములందు వీరి ప్రసంగములును బ్రవర్తనములును వెట్టిగా నుండును. వీరినే కొందఱు శ్రోత్రియు లని చెప్పుదురు. కేవలవేదాధ్యయనపరులగు శేధశ్రోత్రియులకంటె వీరు కొంచె మతిశయము లని చెప్పవచ్చును. శుద్ధశ్రోత్రియుల కా యేకవిషయపరిచితియందైనను శబ్దార్థజ్ఞానముకూడ లేదు. 'బుద్ధిబాధ్యజనితోన్తాదుల్ గదా శ్రోత్రియుల్' అని యల్లసాని పెద్దనకవిగారు చెప్పిన వాక్యము ను నా యభిప్రాయము నే స్థిరీకరించుచున్నది. వీరి బుద్ధిబాధ్యమును దెలుపుటకు రెండు చిన్ని దృష్టాంతముల నిచ్చెదను.

1. దొడ్డిలోని మామిడిచెట్టు కాయలను దొంగలు దినదినమును రాత్రివేళఁ గోసికొని పోవుటను జూచి యా దోషము నాపుటకై యొక శ్రోత్రియుఁ డొకనాఁటి రాత్రి గట్టి మడిఢోవతి నా చెట్టుచుట్టును గట్టెనట. ఆరాత్రివచ్చినదొంగ మామిడికాయలను మడిఢోవతిని గూడ దొంగిలించుకొనిపోయెనట. 2 ఒక శ్రోత్రియుఁ డత్తవారి యింటికిఁ బోయి వారిచ్చిన రు రి లు విలువగల ధోవతుల చాపును, ఆయూరిలోని మఱియొక దాత యిచ్చిన రు రి ల కొక్కమును దీసికొని తన గ్రామమునకు వచ్చుచుండ దారిలో నొక దొంగ యడ్డమై బెదరించి మూటలోని ధోవతులచాపును దీసికొని పోయెనట. కొంత మార మేగినవెనుక శ్రోత్రియునకు రొండినిగల రు రి లును జ్ఞప్తికివచ్చి, అత్తవారిచ్చిన చాపును బోగొట్టుకొనుటకు సమ్మతింపక, యా దొంగపోయిన జాడను బోయి యాతనిఁ గలిసికొని "ఆ చాపును అమ్ముకొందువా, దాచుకొందువా? అమ్ముకొందువా, దాచుకొందువా?" అని యఱచుచు నాతని వెంటఁ బరుగెత్తఁ జొచ్చెనట! కొంతసేపటి కా దొంగ యాశ్చర్యముతో నించుక నిలిచి, యీతని ప్రశ్నను విని, 'అమ్ముకొందు' నని చెప్పఁగా 'అట్లయిన నివిగో రు రి లు; వీనిం దీసికొని యా చాపును నాకే విక్రయింపుమనెనట! అంతట దొంగ 'ముందే యీ రూపాయలు కూడ నా కేల యియ్యవైతి' వని యొక్క చెంపదెబ్బను గొట్టి యా రూపాయలను గూడ గుంజుకొని పాటిపోయెనట !!

వీరి బుద్ధిబాధ్య మి ట్లెన్నియో విధములఁ బరిణమించుచుండును. దీని కంతటికిని వీరియందుఁ గల యేకవిద్యాపరిచితిదోషమే మూలకారణము. హూణవిద్యాపాఠశాలల యందు విద్యార్థు లాంధ్రోపాధ్యాయుల నేల యలక్ష్యము చేయుదురు? వారు వివిధ విద్యాభ్యాసకులు; వీర లేకవిద్యాపరిచయులు. ఇంతకంటె వేఱు కారణము లేదు. శృతిపాఠకుఁ డను పవిత్రార్థము నిచ్చు శ్రోతియశబ్దమునకు మూఢుఁడు, మూర్ఖుఁడు, వెట్టివాఁడు నను సపార్థములు కలుగుట కాస్పద మీ యే క వి ద్యా ప రి చి తు లే.

అట్లయినచో వివిధవిద్యలందు మాధుకరజ్ఞానమును సంపాదించుటయే మహోన్నత కార్య మగునా యని కొందఱు శంకింపవచ్చును. ఈ శంక యనావశ్యకమే యయినను నిది నూతనోద్యమ మగుటచేత నిచట సమాధానము చెప్పక తీరదు. కావున మనవి చేయుచున్నాఁడను. మాధుకరజ్ఞానము ప్రతిమానవునకు నావశ్యకమే. ఇట్టిది లేనిచో నెవఁడుగాని తన జీవయాత్రయందు వేటువేటుగ తనకార్యములఁ దాను దృష్టిగ నెఱవేర్చుకొనఁ జాలఁడు. ఇంకొకరికి సాయము చేయఁజాలఁడు. వేటువేటుగ విద్యలందు నిపుణులగువారు సంఘమందు బయలువెడలునపుడు వారివారి ప్రజ్ఞలఁ గని యానందింపఁ జాలఁడు. ప్రథమమున నెవరుగాని వివిధవిద్యలందుఁ బరిమితజ్ఞానసంపాదన మొనరించిన యనంతరమం దేకవిద్యానైపుణికి ప్రయత్నింపఁదగును గాని కేవలముగ నేకవిద్యానైపుణినే సంపాదించునెడ నది యేవిద్యయైనను దానియం దాతఁ డెంత సామర్థ్యమును సంపాదించినను బై శ్రోత్రియశబ్దముయొక్క అపార్థముల కన్నిటికిని నాతఁడు లోను గాక తీరదు. మఱియు నా విద్యావంతుల సంఘమం దేమైన ప్రమాదజనిత దోషము లుండునెడ వానిని సవరించుటకుఁ గాని, అభివృద్ధిమార్గములఁ జూపుటకుఁ గాని, నూతనపద్ధతులఁ గల్పించుటకుఁ గాని దాని సన్నిహితవిద్యల నెఱుఁగకయుంటచేత నాతఁడు లేశమాత్రమును సమర్థుఁడు కాఁజాలఁడు. తా నభ్యసించినవఱకుఁ బ్రసంగిం చుటయందు మాత్రము సంపూర్ణాధికారిగనుండును. కావున నట్టి విద్యావంతుని నొక్క ముద్రితగ్రంథ మని చెప్పవచ్చును. ఎప్పుడు చూచినను హెచ్చుతగ్గులులేక యొక్కవిధము గనే యుండును. యుక్తాయుక్తవిచారజ్ఞానసంపన్నతచే నొప్పు మానవజన్తం బెత్తి విద్యావంతుఁడై జడరూపమైన గ్రంథముంబలె నియమితకార్యాచరణమాత్ర ప్రయోజకుం డగుట విషాదకరముకదా. కావున నెవరుగాని వివిధవిద్యలందుఁ బరిమితజ్ఞానసంపాదన మొనర్చి, పిమ్మట వానిలో నొక్క విద్యయం దధికారి యగుటకుఁ బ్రయత్నించుట యుత్తమకార్యము. దీనికి దృష్టాంతము నలయుచో నొక్కటి ప్రత్యక్షముగనే యున్నది. ఇప్పటి పాఠశాలలందు మెట్రిక్యులేషన్ తరగతివఱకును వివిధవిద్యాభ్యాసమును జేయించి యనంతరము బి. యే. పరీక్షయందు జయమందుటకు వానిలో నొక్క విద్యయం దధికారిని జేయుచున్నారు. ఈ యధికారిమును సంపాదించినను సంపాదించకున్నను వివిధవిద్యలందుఁ బరిమితజ్ఞానసంపాదనము మాత్ర మావశ్యకము. అదియు లేనిచో విద్యావిహీనః పశుః అను న్యాయమునకుఁ బాత్రుఁడగును. కావున రెండవతరగతి కవుల యేకవిద్యాపరిచితి నొక్క దోషము గఁ జెప్పక తీరదు.

3. ఇక మాండలికరగతి కవులను గూర్చి మనవిచేయుదును. వీరు ప్రకృత కాలపు టాంగ్లేయవిద్యాపాఠశాలలయందు నూతనపద్ధతులనుకార మభ్యసించిన వివిధ విద్యలలో నాంధ్రమునుగూడ నొకటిగ నించుక యభ్యసించిన విద్యార్థులనుండి బయలు వెడలువారు వీరికి వివిధవిషయములు తెలియును. గ్రంథకరణోత్సాహమును ఉండును. కాని వీరిలోఁ బలువురకు భాషాకాశలము మిక్కిలి తక్కువ. అలంకారయుక్తభాష యందు వ్రాయలేకపోవుట దోషము కాఁజాలదు కాని పునరుక్తము, నీచోపమ, అధి కోపమ, అశ్లీలము లోనుగాఁగల వాక్యదోషార్థదోషములతోడ గ్రంథమును వ్రాయుచో నది యసహ్యకరముగ నుండుననుటకు సంశయము కలదా? ఈనృప్తాంతమును జిత్త గింపుడు.

నూ త న క వు లు.

నీ. సంసాంగి పిఱ్ఱలు ♦ సైకతంబు లటంచు - గజ్జ లంటఁగఁ జీరఁ ♦ గట్టె నంచు
రామాయణమున క ♦ రణ్యరోదనమంచు - వెన్నుని సిగఁ బట్టి ♦ తన్నె నంచు
ఘనబలుఁ డయ్యును ♦ కానిడ బీడంచు - గడు నోర్పున కితండు ♦ గాడ్డ యంచు
మండిపోయిన యల్ల ♦ మదనుఁ డే యితఁడంచు - నూను నాచరణంబు ♦ లాన యంచు

గీ. నిట్టి దుద్దోషముల నెల్లఁ ♦ జుట్టఁబెట్టి
కబ్బములఁ గూర్చి నూతన ♦ కవుల మంచు
భాష కిది నృద్ధిపథమంచుఁ ♦ బల్కుమందు
రహహ యేమందు నిట్టి వి ♦ ద్యాధికులను!

ఇట్టి కబ్బములం దెవరైన దోషములఁ జూపునపుడు వినువుఁజెంది భాషనుండి యా దోషవిషయిక సూత్రములను నియమసూత్రములను దొలఁగించుట యెట్లుకలుగునాయని యోచించుచుందురు. యతిప్రాసనియమము లక్కఱవేదనువారును గ్రామ్యభాషాగ్రంథ ముల నాదరింపఁజూచువారును నీతరగతిలోనివారే. కాని వీరివలనఁ గొన్ని యుపకార ములు మన సంఘమునకు లభించుచున్నవి. వీరి కన్యదేశచారిత్రములను మనదేశచరి త్రయుఁ గూడఁ దెలియును. ఏయే దేశములం దేమేవిద్య తెల్లెటు లభివృద్ధిఁ జెందు చున్నవో, తత్త దభివృద్ధికై యేయే మార్గము లవలంబింపఁబడుచున్నవో, కొన్ని సమయ ములలో వానివాని కెట్టి విప్లవములు సంభవించినవో, వానిం దప్పించుకొనుట కెట్టి ప్రయత్నములు కావింపఁబడినవో, అన్యదేశసంఘములతోఁ బోల్పఁబడునపుడు మన సంఘ మేయే విషయములలో వెనుకఁబడుచున్నదో, మనకుఁ గల యే యాధిక్యములను

మన మిపుడు కోలుపోవుచుంటిమో ఇత్యాదివిషయము లన్నియు వీరలకుఁ జక్కఁగఁ దెలియును. ఆయా లోబములను సవరించి మన సంఘమును నూతనపద్ధతులలో నడిపించుటచేత నభివృద్ధిపఱుపఁజూచుచుందురు. దానికై పార్తాపత్రికలందు వ్యాసములు వ్రాయుటచేతను, మన భాషలో లేని గ్రంథముల నితరభాషలనుండి భాషాంతరీకరణ మొనర్చి ప్రచురించుటచేతను స్వదేశాన్యదేశచారిత్రముల నాంధ్రభాషలోఁ బ్రకటించుట చేతను బ్రజాహృదయముల నూతనోద్యమంబుల కభిముఖంబు లగున ట్లొనర్చుచుందురు.

ఇట్టి మూఁడుతరగతుల కవులయొక్క స్థితిగతులను జక్కఁబఱచి, వీరిగ్రంథలేఖన విధానములను సంస్కరించి, సంఘాభివృద్ధికి వలయు నూతన గ్రంథములను వీరిచేత వ్రాయించుటయే ఆంధ్రభాషాభివృద్ధికి మార్గముఁ గల్పించుట యగును. కావున నట్టి వృద్ధికై నాకుఁ దోచిన మార్గములను మనవిచేయుచున్నాఁడను.

1. కేవలకవిప్రజ్ఞను, కవిత్యాశయములను జూపఁదగు గ్రంథము లిపుడు మన కావశ్యకములు కావు. అట్టి గ్రంథము లుభయభాషలందును బ్రామాణికులగు మన పూర్వ కవులచే లెక్కకు మిక్కిలిగ వ్రాయఁబడియే యున్నవి. వానికి వన్నె వెట్టునంతగ వ్రాయుదుమను సాహసికు లెవ్వరైన మొదటితరగతికవులనుండి బయలుపెడలునెడ నట్టి వా రా గ్రంథములను వ్రాయుదురుగాక. తదితరు లంతటి సమర్థత లేకయుండియు వారివారి గ్రంథములలోని పోకడలనే యేటి, సంగ్రహించి, తమ గ్రంథమందుఁజొప్పించి, వ్రాయుచు, దమ కాలమును వ్యర్థపుచ్చుకొనుచు, నసమర్థమైన మార్గదర్శకగ్రంథమును బ్రకటించుట హాస్యాస్పదంబుగ నుండును. సృష్టివైచిత్ర్యములను, ప్రాపంచికవిశేషము లను, మహాపురుషులజీవితములను, విద్యాధికుల ప్రజ్ఞను, బుద్ధికాలుల ప్రతిభను, ధీరుల శౌర్యగాంభీర్యాదులను గన్నులారఁ జూచి, చెవులార విని, యందలి గుణదోషములను స్వచ్ఛందముగ విమర్శించి గుణమునకు వన్నెఁ గల్పించుచు, దోషమును నిరసించుచు, స్వప్రయోజకత్వ ప్రకటనాపేక్షావినిశుఁడుగాక, సంఘోపయోగార్థము స్వతంత్రముగ నెఁడు పాటలుగఁగాని పద్యములుగఁగాని పదనముగఁగాని గ్రంథమును వ్రాయునో యాతఁడు కవి యనఁబడఁదగును. కావున నట్టి గ్రంథకరణమునకై ప్రయత్నింతురుగాక యని మొదటితరగతి కవుల వినయపూర్వకముగఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడను.

2. భాషప్రకటనమున కావశ్యకమగువఱకు శబ్దజాలమును బ్రయోగించుచు వ్రాయు నదే యుత్తమకవిత్వ మగును. తిక్కనాది పూర్వకవుల మత మిదియే. స్వప్రయోజకత్వ ప్రకటనార్థముగ శబ్దజాలముం బ్రయోగించిన నది విజ్ఞుల దృష్టియందుఁ బరిహాసాస్పదం

బుగ నుండును. శ్రొత్తగ నుంగరములను మురుగులను బెట్టికొను వారు వానిం జూపు
కొనుటకై పలుమారు చేతుల నెత్తుచు మాట్లాడునపు డితరులు వారిం జూచి నవ్వుట
లేదా? మఱియు మదనతాపము అనుటకు పద్మారిజనకపుత్రీరమణకుమారతాపము అని
చెప్పుట దోషాస్పదము కాదా? అది ప్రేపంచానుభవము (nature) నకు మిక్కిలి
దూరముగ నుండదా? ఆంధ్రకవిత్వ మని చెప్పుచు . నాంధ్రపదములకంటె గీర్వాణ
పదముల నెక్కువగఁ బ్రయోగించుట ధర్తమగునా? కావున రెండవతరగతి కవులు
స్వప్రయోజకత్వప్రకటనాపేక్షాదోషమునకు మాత్రము లోనుగాక యుందురుగాక.

ప్రజ్ఞా ప్రకటనాపేక్ష.

ఉ. అజ్ఞులు భూషలం దెలుప ♦ హస్తము రెత్తుచు మాటలాడుచో

విజ్ఞులు చూచి దాని నొక ♦ వెట్టి యటంచు దలంచు రీతిగన్

బ్రజ్జలకై పెనంగు కవి ♦ పర్యుల వ్రాతలఁ జూచునప్పుడున్

దజ్జులు వాని నన్నిటి న ♦ నర్థకకార్యము లంచు నెంచరే?

మఱియు సంఘోషయోగార్థము వీరు రచియింపఁ దగు గ్రంథము రెన్నియో
కలవు. వానివలన దేశమునకు మేలును గ్రంథకర్తలకు భుక్తిముక్తులును నొనగూడును.
ఎట్లనఁగా:—మన దేశమందు కవులము, నద్రంగము, బంగారపుపని లోనగు ప్రఖ్యాతి
వహించిన విద్యరెన్నియో కలవు. మచిలీబందరు నందలి కలంకారిపని, కాకినాడ చెం
గావి, మైలవరమునందలి యిత్తడిపని, కొండపల్లి బొమ్మలు, ఏలూరు హనుమకొండల
యందలి రత్నకంబళములు, కుంభకోణమునందలి పాత్రసామగ్రి, డక్కా మజిలిన్,
బనారను పట్టుపని, కాశ్మీరపు సాలువులు లోనగునవి నేటివఱకు నన్యదేశములందుఁ
గూడ నెంతో గౌరవపాత్రము లగుచున్నవి. పాలకొల్లు గోపురముమీఁదను హనుమ
కొండ దేశమునందు నల్లరాతి విగ్రహములమీఁదను చిత్రకారులచేఁ జేయఁబడిన
పనియు నేటివఱకును బ్రజాహృదయముల మిక్కిలిగ నాకర్షించుచు నద్భుతామోదజనక
మగుచున్నది. కాని యావిద్యలు మనదేశమునం దొక్కొక్క భాగమునందు మాత్రమే
కలవు. వాని నీ దేశమునందే మఱియొక భాగమునందలి వారభ్యసింపఁజూచునెడ
వాని కాధార మేమియు లేదు. గ్రంథసాహాయ్య మేమియు లభింపదు. అవి యుండిన
భాగమందైన మఱియొకతరమువా రభ్యసించుటకైనను గ్రంథసాహాయ్యము కావల
యును. నోటిమాటలతోడ బోధింతు రందురేమి. అది సరికాదు. బోధనకాశల
మందఱకును గలుగదు. కావున సక్రమమైన గ్రంథసాహాయ్య మావశ్యకము. అట్టి
గ్రంథము లింతవఱకుఁ బ్రచురింపఁబడియుండలేదు. ఈ కారణముచేతనే మన విద్యలు

పెక్కు లంతరించిపోయినవి. వానిని బునరుద్ధారణ మొనర్చుటకు గ్రంథకరణమే ప్రథమ
 కర్తవ్యము. అట్టిగ్రంథములను వ్రాయుట కాయా విద్యాసంతులకు సమర్థత లేదు. దీనికి
 మనదేశపు విద్యాభ్యసనపద్ధతియే కారణమని నా యభిప్రాయము. వీలయిన నేకవిద్యా
 భ్యసన మొనర్చి యొక్కొక్క విద్యయం దొక్కొక్కఁడు సంపూర్ణాధికారిగ నుండుట
 వీరి కిష్టము. అట్టిసంపూర్ణాధికారి వేయిమందిలో నొక్కఁడుండినఁజాలును. ఒక్కఁడే
 యుండును. తక్కిన 999 మందియు వివిధవిద్యాభ్యసన మొనర్పవలసియున్నారు. అట్టి
 యభ్యాసము మన దేశమందు లేదు. వారువారు వేఱువేఱు విద్యలఁ జేకొనుటలో
 సాహిత్యవిద్య యొకతెగవారియందును శిల్పము లితరతెగలవారియందును బడిపోయి
 నవి. సాహిత్యపరులకు గ్రంథకరణసామర్థ్యము కలదు. దానితోఁ జేర్చి చెప్పటకు వారి
 యొద్ద నితరవిద్య యేదియు లేదు. కావున కేవలశబ్దములతో నాటలాడుకొందురు. శిల్పు
 లకు విద్యలు కలవు. సాహిత్యము లేదు. కావున వారు గ్రంథముల వ్రాయఁజాలరు.
 ఈ లోపముల నివారించుట కిప్పుడు శిల్పులనందఱను సాహిత్యము నభ్యసింపుఁడనుట
 కాని సాహిత్యపరుల నందఱను శిల్పముల నభ్యసింపుఁడనుట కాని సహేతుకముగ
 నుండదు. వివిధవిద్యాభ్యసనపద్ధతిని బ్రోత్సహపఱచునెడఁ గొంతకాలమున కా
 లోపములు క్రమంబుగఁ దీరును. కాని ప్రకృతమందు శిల్పియు సాహిత్యపరుఁడును జేరి
 గ్రంథమును బ్రకటింపఁదగియున్నది. స్థూలదృష్టిచేఁ జూచువారి కిది దుర్ఘటకార్యంబుగఁ
 దోఁచును గాని నూత్నదృష్టిని జూచువారికిఁ గరతలామలక మైయుండును. న్యాయవాది
 తనప్రశ్నలకుఁ బ్రత్యుత్తరముగా వానిప్రతివాదులనలన రాబట్టు మాటలచేత సక్రమ
 మైన చరిత్రను సిద్ధముచేయుట లేదా? అట్లే వీరును జేయవచ్చును. ఇంత యేల? వివిధ
 విద్యానైపుణిచేత వారి తేజిన యాంక్లేయులు, వారి పద్ధతుల ప్రకారము మనపండితుల
 సాహాయ్యముచేఁ దమ పేరున నాంగ్రభాషయందు గ్రంథములఁ బ్రకటించుచుండుట
 లేదా? వానిని మనము తలను ధరించుచుండుట లేదా? అట్లులే యీసాహిత్యపరులును
 శిల్పకారుల సాహాయ్యంబున గ్రంథములఁ బ్రకటింపవచ్చును. అవి పచనగ్రంథములుగ
 నుండినఁ జాలును. అవి మిక్కిలిగ వ్యాపించిన యనంతరము వానిలోని ముఖ్యాంశముల
 నేటి యెవ్వరైనఁ బద్యములుగ నొనరింతురు. అందలి సారమును మఱొక్కరు నాటక
 ముగ వ్రాయుదురు. దానియందలి ముఖ్యాంశముల నింకొకరు పాటలుగ వ్రాయుదురు.
 ఇవన్నియు నులభకార్యములు. మొదటిదే దుర్ఘటము. దీనియందు గ్రంథకర్తలకుఁ గొంత
 యెక్కుడుశ్రమ కలుగును. వారికిఁ దగిన జీవనాధారములు లేవు. అయిన నట్టివారిఁ
 బోషించు భారము స్వదేశాధిపతులయందుఁ గలదు. అట్టి రాజానుగ్రహసంపాదనార్థము

భాషాభిమాను లెల్లరును బ్రయత్నించి యాయా గ్రంథకర్తలకుఁ బ్రోత్సాహమును నుఖజీవనమును గలిగింపవలసియున్నారు. ఇట్టి వివిధవిద్యోద్ధరణకార్యమునకుఁ బై రెండవతరగతి కవు లెల్లరును బూని వారివారి శక్తికొలదిని దేశసేవ నొనరింతురుగాక.

గ్రంథకరణము.

ఉ. ఎంతటివిద్యలైనను గ ధీశులసాయము నందకున్నచో

వంతగఁ గార్భ్య మొంది, పురి ధీడి, విరూపము నొందుఁ ; గాన న

త్యంతము సత్కవీశులు త ధర్మము గ్రంథములకొరచింప మే

లెంతయుఁ గాంచు విద్యలు; క ధీశులు కాంతురు భుక్తిముక్తులకొ.

3. ఇక మాఁడవతరగతి కవులకు గ్రంథకరణవ్యవసాయమునుగూర్చియు దాని ప్రయోజనమునుగూర్చియు నేను మనవిచేయవలసిన దంతగాఁ గనబడదు. మన యాంధ్రభాషయం దింతవఱకు లేని కొన్ని గ్రంథములను అనఁగా వృక్షశాస్త్రము, జంతు శాస్త్రము, రసాయనశాస్త్రము మొదలగు శాస్త్రములను, కొందఱు మహాపురుషుల జీవితములు లోనుగాఁగల గ్రంథములను, స్వదేశాన్యదేశచారిత్రములను గొంతవఱకుఁ బ్రకటించుచునే యున్నారు. మఱియు వలయువానిని బ్రకటించురు. కాని యొక్క భాషావిషయమున మాత్రము వీరిలోఁ గొందఱుతో నించుక యభిప్రాయభేదము రెండు విషయములందు సంఘటించుచున్నది. అందు భాషానియమములఁ దొలఁగించుకునుట యొకటి; నియమరహితమైన గ్రామ్యభాషయందే గ్రంథములను వ్రాయఁజలయు ననుట మఱియొకటి. ఈ రెండుకోర్కూలును దాదాపుగ నేకాభిప్రాయమునే సూచించు చున్నవి. ఇట్లు కోరుటయందు భాషను జెఱపవలయు ననెడి దురుద్దేశము వీరి కిను మంతయు లేదు. భాషను సర్వజనానుభవయోగ్యముగఁ జేయవలయు ననుటయే వీరల మహోద్యమము. ఇది కడుంగడు శ్లాఘనీయము. ఈ ప్రయత్నమందు వీ రవలంబించు పద్ధతులు మాత్ర మించుక శోచనీయము లైయున్నవి. ఏలయన వీ రాంధ్రభాషను బాఠశాలయందు వివిధపాఠములలో నొకటిగఁ బఠించుటచే సంపాదించిన భాషాజ్ఞాన లేశము గ్రంథకరణమునకుఁ జాలకపోవుటచేత భాషానియమములఁ దొలఁగింపవలయు ననుట న్యాయమగునా? నియమరహితకార్య మేదికాని ప్రకాశించునా? బహుపండితాచారసమ్మతంబుగ నమర్పఁబడిన నియమములను భాషాజ్ఞానహీను లగు కొందఱు సౌకర్యముకొఱకుఁ దొలఁగింపఁదగునా? ఒకవేళఁ బ్రస్తుతనియమముల దొలఁగించినను వీరు మఱికొన్ని నియమములనైన నేర్పఱుచుకొనక తీరునా? అనియమములైనను శ్రమచేసి

యభ్యసింపనిదే ఊరకయే సర్వజనులకును స్వాధీనము లగునా? కావున నియమము లేప్పు డును సర్వకార్యములకు ను సావశ్యకములు. ఒక్కొక్కనికిఁ గప్తముగఁ దోచునప్పు డెల్లను వానిని దొలఁగింపుమనుట సమంజసము కానేరదు. తాడు చాలదని నూతిని బూడ్చు మనునట్లుండును.

ని య మ ము లు :

గీ. బహుశతర పండితాచార ధన్వద్యతులనె
యరసి కూర్పఁగ నియమము ధన్యై జగతిఁ;
గాని యెల్లర బాధింపఁ గఠినుఁ డొకఁడు
సంతరించిన నిర్బంధ ధన్యమితి కాదు.

గీ. ఇట్టి నియతులు విద్యార్థు ధన్యై లెల్లరకును
గా ర్య సి ధి ప్ర దం బు లై ధన్యై గాన
వాని నేరును దొలఁగింపఁ బూను టనఁగ
గొట్టు కా ప రి పా త్తు ను ధన్యై గోర నట్లు. క వులు, పుట 15.

ప్రకృతకాలానుకూలంబుగ గ్రామ్యభాషయందు గ్రంథములను వ్రాయవలయు ననుట వీరి రెండవ ప్రయత్నము. ఇది యెంతనఱి కాచరణీయ మను సంగతి నిటఁ జర్చింపవలసియున్నది. గ్రామ్యభాష యొకజిల్లాయం దుండునట్లు మఱియొకజిల్లాయం దుండుట లేదు. కావున నొకజిల్లావారికొక వ్రాయఁబడు గ్రంథములు మఱియొక జిల్లావారికి ధారాళముగఁ దెలియవు. ఒకజిల్లాయందు లేని పదములును బ్రయోగములును ఇంకొక జిల్లాయందుఁ బెక్కులు కనవచ్చుచున్నవి. అట్టి పదములును బ్రయోగములును దెలియనపుడు వానిం దెలిసికొనుటకు నిఘంటుసాహాయ్య మేమాత్రమును లభింపదు. కావునఁ బ్రతిజిల్లాకొకవ్రాయఁబడు గ్రంథములను వేటువేటుగ వ్రాయవలసివచ్చును. వాని కొకవ్రాయఁబడు పదములును వేటువేటుగ వ్రాయవలసివచ్చును. మఱియు నట్టిప్రయోగముల కనుకూలముగనుండు సూత్రములతో వ్యాకరణమును గూడ వ్రాయవలసి వచ్చును. ప్రత్యేకనియమములతో చందస్సును నప్పుడే యావశ్యకమగును. ఇట్లు ప్రతిజిల్లాకును వేటు వేటుగ వ్రాయఁబడవలయును. ఒకవేళ దేశాభిమానాతిశయముచేత వీరుశ్రమపడి జిల్లా కొకటిచొప్పునఁ బెక్కులుగ వ్యాకరణములను, చందస్సులను, నిఘంటువులను గొల్ల గోవిందముగ నిర్మించినను వీరు విఫలమనోరథులే యగుదురు. ఏలయన నీ గ్రంథములు మాత్రము చదువనిదే స్వాధీనము లగునా? ఈ నియమములుమాత్ర మభ్యసింపనిదే

యలవడునా? అట్లు చదివి యభ్యసించినెడఁ సర్వస్వామాన్యములగు ప్రకృతనియమములే పనికివచ్చునుగదా, వీరి కీ ప్రయాస మెందుకు? ప్రకృతనియమాభ్యాసమునకంటె నూతన నియమాభ్యాసము నుశువుగ నుండు నందుచేమో. ఆమాటయు నీ శ్లో మా ట యే. ఒక వ్యాకరణమునకు బదులుగఁ బది వ్యాకరణములను, ఒక నిఘంటువునకు బదులుగఁ బది నిఘంటువులను జదువవలసివచ్చును. దానిచే మఱింత శ్రమ మెక్కు డగును. కలవరమును గలుగును. అంత శ్రమపడి చదువక యొకజిల్లాగ్రంథములతోడనే తృప్తి జెందునెడ వారల జ్ఞానము కూపస్థమందుకజ్ఞానమే యగు ననుటకు సంశయ మేమియు నుండదు. కావున గ్రామ్యభాషాసహిత గ్రంథకరణోద్యమము మన కినుమంతయుఁ బ్రయోజనకారి కాఁజాలదు. మీఁదమిక్కిలి నష్టకారి యగును. ఎట్లనఁగా మన పెద్దలు మనకొఱకు రచియించియుంచిన శాస్త్రపురాణకావ్య నాటకాదిగ్రంథముల గ్రహించు శక్తి మనకుఁ గ్రమక్రమంబుగ దూరమయి యుండుచును.

గ్రామ్య భాష.

చ. పలువురు గ్రామ్యభాషకయి ♦ పంతములాడుచు దానఁ గబ్బముల్ వెలయఁగఁజేయఁగా మిగుల ♦ వేడుకఁ జెందుచు నున్నవార ; లీ తలఁపునఁ గల్గు బాధలు శ ♦ తంబులు వేలుగ నున్న ; పన్నిటిం దెలుప నసాధ్యమా నిట ; ను ♦ ధీజను రెల్ల రెఱుంగునట్లుగఁ దెలిపెద నొందురెండు ; గుణ ♦ ధీరులు సాదరదృష్టిఁ జూడుఁడీ ; కలిగిన భాష యెల్లెడల ♦ గ్రామ్యము గ్రాంధికమంచు రెండుగా వెలయును ; గ్రామ్య మెప్పుడును ♦ వేఱగుచుండును బల్లెపల్లెకుఁ ; గలయఁగఁజూచి యెల్లెడలఁ ♦ గల్గిన గ్రామ్యమునందు శుద్ధమే యలరెకి శబ్దరూపముల ♦ పన్నిటిఁ గబ్బములంగుఁ గూర్చఁగా వెలసెను గ్రాంధికం బనుచు ♦ వేఱుగ నిర్మలభాష ; దీనిఁ గా వలసినవార రెల్లరును ♦ వారల గ్రామ్యమునందుఁ గొన్ని మా ర్పులఁ బఱచించుకొంట కడు ♦ ముఖ్యము ; గాననె గ్రామ్యభేదముల్ తొలఁగుఁ ; బ్రజాళికెల్లర కె ♦ నో యొకభాషయెనిల్పు ; దానికై నలయు నిఘంటువుల్ మఱియు ♦ వ్యాకరణాదులు వార రెల్లరుం గలిసి రచింతు ; గాని యిది ♦ కాదని వెన్నకు నీ ప్రపంచమున్ మలఁచి, యశుద్ధమైన తొలి ♦ మార్గములందుఁ బునఁప్రవేశమున్ గలుగఁగఁజేసి, గ్రామ్యమునఁ ♦ గబ్బములన్ రచియింపఁజేయఁగా

దులదుల పోవుటలో ప్రజ క ♦ ధోగతిఁ జూపుటకాదె మాడుఁడీ!
 వలసినఁ గొన్నిమార్పుల న ♦ వారిగఁ బండిత స మ్మతం బుగఁ
 సుపుట యొప్పుఁగాని యొక ♦ నాఁడును దాని స్పృశింపనట్టి యా
 యలఁతులతోవఁ బట్టి జగ ♦ మంతయు మార్చెదమంచుఁ బోయినఁ
 గలవరమాను; దొల్లఁ జిర ♦ కాలసమార్జితమైన గ్రంథములో
 తొలఁగును; వ్యర్థమాను; గుణ ♦ దోషవిమర్శనలేక భాషయుఁ
 గలుషిత మాను; దోడనె జ ♦ గంబున నూరికి నొక్క భాషయై
 తల కొక గ్రామ్య మాచు నిది ♦ తప్పిదియొప్పును దిక్కులేక క
 ట్టలు తెగఁదీయఁగాఁబడు త ♦ టాకమరీతిని భాష యంతలం
 తలఁబడి నామరూపములు ♦ తప్పి నిరర్థక మాను; గాన నీ
 విలయపు గ్రామ్యపద్ధతిని ♦ వీడుచు గ్రాంథిక మైన భాష నే
 కొలిచి సమస్తమానవు ల ♦ కుంతితభాగ్యముఁ గాంతు కావుతఁ.

బ్రాహ్మణాద్యుత్తమజాతులవారు ప్రసంగించెడి యనింద్యగ్రామ్యమందైన గ్రంథ
 ముల వ్రాయఁగూడదా యందురేమో. అదియు సరికాదు. వీలయనఁగా:—ఒక్కొక్క
 సంఘమునఁ గల యాచారములందును విద్యలందును నప్పటప్పటికిఁ గొన్ని దోషములు
 బహుకారణమూలములగుచుఁ జేరుచుండును. ఈ దృష్టాంతములఁ జూడుఁడు. పొగచుట్ట
 లను బీడీలను సిగరెట్లను గాల్చుట, కల్లుసారాయులను ద్రాగుట, నల్లమందుమాత్రలను
 మ్రింగుట, పొడుమును బీల్చుట, పసిపిల్లలకుఁ బెండ్లిండ్లు చేయుట, బాలికలను
 జారవృత్తికై వేశ్యలకు విక్రయించుట మొదలగునవి సంఘాచారదోషములు.
 2 చిత్రలేఖకుఁ డొక సింగమును రంగులతో వ్రాసి దాని వక్షస్థలమం దొక చిన్న
 పద్మమును విలాసముగ వ్రాయును. దానిం జూచి యింకొక లేఖకుఁ డాప్రదేశమందే
 యొక చిలుకను వ్రాయును. మఱియొకఁడు దాని కన్నులచుట్టును రంగులచుక్కలతో
 నగిషీపని చేయును. వేటొకఁడు దాని తోకపొడుగునను రంగులచాణలను వ్రాయును.
 ఇట్టివి చిత్రలేఖనవిద్యాదోషములు. 3 వ్యాయామవిద్యాభ్యాసకుఁడు గట్టి
 యాహారమును దినునెడ గట్టిబలము పట్టు నని జలపానమును తగ్గించి గట్టిపదార్థములనే
 భుజింప మొదలువెట్టును. ఎక్కువ బరువు గల యుపకరణములతో సాధకముఁ జేసిన
 యెడ నెక్కువబలము కలుగు నని తన శక్తికి మించిన బరువుగల సాధనములతో సాధక
 మును జేయును. ఇత్యాదులు వ్యాయామవిద్యాదోషంబులు. 4 గాయకుఁ డొకఁడు
 నోరుమూసికొని ముక్కుతో ఉంకిండ్కిండ్కిం అనుచు గానమును బాడును. ఇంకొ

కాదు మహాసహ్యాకరముగనుండు ముఖవికారదోషములతోఁ బాడును. ఇట్టివి గానవిద్యా దోషములు. 5 ఈలాగే ప్రాసంగికుఁ డొకఁడు తాను నిర్దుష్టభాషావిదుఁడయ్యి 'వెల్లెదను, వెళ్లుదును' అనుటకు బదులుగ వెళ్లుతాను, వెళుతాను, వెళతాను, వెల్తాను, వెల్తా అనెడి యాభాసరూపములను బ్రయోగించును. ఇంకొకఁడు వెడలెదను వెడలుదునుఅనుటకు వెడుతాను, వెడతాను, వెడతా, వెడ్తా అను నాభాసరూపములఁ బ్రయోగించును. ఇట్టివి సాహిత్యవిద్యాదోషములు. ఇవిధంబుగ సంఘాచారములందును, వివిధవిద్యాపద్ధతులందును దోషములు కన్పట్టునపుడు గ్రంథములందు వానిని దృఢజెంచుటచేతను నిరసించుట చేతను వాని నిరుత్సాహపఱుచుచు, గుణము లుండునపుడు వన్నె వెట్టి ప్రకాశింపఁ జేయుటచే వానిని బ్రోత్సాహపఱుచుచు నిట్లు దోషరాహిత్యమునకును గుణాధిక్యమునకును బ్రయత్నించుట సంఘకర్త ధారులగు గ్రంథకర్తలకుఁ దగిన ధర్మ మగును. కాని వానియందలి దురాచారములకును, దోషములకును బ్రాముఖ్యమును గల్పించి, వానిని, గ్రంథస్థముచేసి, వానికి శాశ్వతత్వమును గల్పించుట యుచితధర్మ మగునా? కావున నుత్తమజాతులవారును బ్రసంగింతు రను కారణముచే గ్రామ్యమును గ్రంథస్థము చేయుట యుక్తము కానేరదు.

దోషము దోషమే.

ఉ. దోషమ దే రొనర్చినను ♦ దోషమె యయ్యెడుఁగాని పెద్దలుక
జేసిరటన్న కారణము ♦ చే గణనీయముకాదు; కాన న
భ్యాసముచేతఁ బెద్దలును ♦ బల్కినమాత్రముచేత గ్రామ్యపుం
బాస విశుద్ధమాచుఁ గవి ♦ పండిత గణ్యము కాఁగనేర్చునే?

ఈ విషయమునే దృష్టాంతసహితముగఁ గూడ నొక్కింత మనవిచేయుదును. “నీ వేమి చేయుచున్నాఁడవు? నీ వేమి చేయుచున్నవాఁడవు?” ఈ రెండు రూపములును సాధువులు; స్వభావోక్తులు. “భవదీయ చిత్తం బే దుర్బుటకాగ్యఘటనా వ్యవసాయంబునం దగిలి నొగులుచున్నయది?” ఇదియు సాధువే; పైయభిప్రాయమునే తెలుపుచున్నది. కాని యిందుఁ బ్రధానవిషయంబునకన్నఁ గవిప్రజ్ఞయే యెక్కుడుగఁ గలదు. ఎప్పుడుగాని, యే విద్యయందుఁగాని ప్రధానవిషయమునకు మించిన ప్రజ్ఞా

బాలరకొఱకును బాలికల కొఱకును సంధుల విడదీయుట, ద్రుతముమీఁద సరళాక్షరప్రయోగమును వదలుట లోనగు నియమములతోగ్రంథముల వ్రాయుట యీ గ్రామ్యభాషాపద్ధతిలోఁ జేరదు.

ప్రకటనము విజ్ఞాన దృష్టియందు తలకు మించిన తలగుడ్డవలె హాస్యాస్పదంబుగ నే యుండును. ఈ వాక్యమందే “దుర్ఘట, నొగులు” అనుపదములు యమకమకొఱకును డంబముకొఱకును జేర్పబడినవి. ప్రజ్ఞాప్రకటనాపేక్ష యను మనోదౌర్బల్య మెచట నుండునో ష్యర్థకార్యాచరణ మచటనే యేడబాయక నీడవలె నుండును. కావున నిది యుక్తము కాదు. ఇచటఁ బ్రజ్ఞను నిరసించుచుంటి నని మాత్రము చదువరులు భ్రమయఁ జనదు. అలంకార మెప్పుడును బ్రధానవిషయమునకు వన్నెవెట్టి ప్రకాశింపఁజేయుచుండ వలయుఁగాని ప్రధానవిషయమును మఱుఁగుపఱిచి తాను ప్రకాశించుచుండుట తగదని మాత్రమే నా యాశయము. పైవాక్యమునే గ్రామ్యభాషయందుఁ జెప్పి చూచెదను. ఎట్లు చెప్పుదును! ఏ తప్పురూపమును జెప్పుదును! ఒప్పునకు నియమము కలదుగాని తప్పునకును నియమముకలదా? ఇం దెన్ని తప్పులను జేర్తును! అయినను బ్రయత్నింతును. “నీ వేమి చేస్తున్నావు? నీ వేమి చేస్తూన్నావు? నీ వేమి చేస్తూ వున్నావు? నీవేమి చేస్తూ యున్నావు? నీ వేమి శాస్త్రా వుండావు? ను వ్యాంయి శాస్త్రుండావు?” అబ్బో! భయ మగుచున్నది! ఇందలి యొక్కొక్క యక్షరముపైని మూఁడు నాలుగు దోషములఁ జేర్చుచు వ్రాయునెడ నుమారు రెండువందలకుఁ దక్కునకాని రూపము లేర్పడునని కన్పట్టుచున్నది. ఇట్టి నియమరహితమైన మార్గమందు భాషనుబెట్టుట న్యాయము కాదు. కావున మొదటి సాధువులయిన రెండు రూపములను అట్టులేగాని వాని కించుక మెఱుఁ గిడికాని యుపయోగించుకొనునెడ వీరి యభిప్రాయము చక్కఁగా నెఱవేలును. భాషాసాంకర్యదోషము తొలఁగును.

స్వభావతైలి.

జనులకు భాష నైజమగు; ♦ సంఘవశంబున గ్రామ్యభేదముల్
 పనుపడు దానిలోనఁ; దన ♦ ప్రజ్ఞయటంచును మాతృభాషనే
 ఘనముగ వ్రాయుఁ దత్కవి; జ ♦ గంబున భాషల నివ్వి రెండునుం
 బెనఁగొని, క్రిందుమీఁదులకు ♦ మిక్కిలి యిడ్చి, స్వభావసిద్ధమై
 తనరెడి నైజపద్ధతికి ♦ దవ్వగఁజేయును; వీని రెంటినికొ
 జనులు త్యజించుచుండెదరు; ♦ చక్కనిభాషను సంకరంబుగాఁ
 బొనరుచు గ్రామ్య మెప్పుఁ; దగు ♦ బోధనలేని వృథాప్రశంసచే
 దనరు కవీశుదంభ; మివి ♦ తప్పని బంధము లయ్యె భాషకుకా;
 గనుక సమాస్తమానవులు ♦ కైకొనఁజాలు స్వభావతైలి నే
 పనిగొని గద్యపద్యములఁ ♦ బాటల వ్రాసిన భాష కప్పమం

నను కవిదంభదోష మడు ♦ గంటును; భాషకు గ్రామ్యసంకరం
బనియెడి దోష మూడు; జను ♦ లందఱు దాని గ్రహింతు; భాష బం
ధనరహితంబునొంది తన ♦ ధర్మముఁ బూర్తిగఁ జేయు; గాన ధీ
జనులు స్వభావశైలి నని ♦ శంబును వ్రాయుచు నుండు కావుతఁ.

ఈ మూడవతరగతి కవులు వివిధవిద్యాపరిశ్రమ చేయుటయం నన్యభాషను
బ్రధానముగఁ జేకొని యాంధ్రభాషయందు మాధుకరజ్ఞానమును మాత్రము సంపాదించు
వారు. కావున వీరిలోఁ బెక్కిండ యాంధ్రశబ్దార్థజ్ఞానము గ్రంథీకరణమునకుఁ జాలి
యొండదు. ఆ లోపమును బూర్తిచేసికొనుట మిక్కిలి కష్టము. ఎనినికిఁగాని సర్వజ్ఞత్వము
లభించుట దుర్ఘటము. కావున వీరు తమ గ్రంథములను శబ్దశాస్త్రవేత్తలచే సవరిం
పించుకొని వీలగునంతవఱకు వానిని నిర్దుష్టముగనే ప్రచురించుచుండవలయుఁ తాని
విస్సప్న చెప్పినదే వేదము అనునట్లు తాము వ్రాసినట్లెల్ల శాస్త్రమును సవరించు
కొమ్మనుట ధర్మముకాదు.

ఉ ప న్యా స సా ర ము లు.

1. స్వతంత్రగ్రంథములఁ బ్రోత్సాహపఱుచుట.
2. ఆంధ్రగ్రంథములం దాంధ్రపదములకంటె గీర్వాణపదములు తక్కువగ
నుండునట్లునర్చుట.
3. పండితులందు వివిధవిద్యాజ్ఞానమును ప్రోత్సాహపఱుచుట.
4. కేవలకవిప్రజ్ఞను జూపు గ్రంథములకంటె విషయతత్వ బోధకములగు
గ్రంథముల నెక్కుడుగ మన్నించుట.
5. శిల్పవిద్య లన్నిటియందును గ్రంథముల వ్రాయించుట; అట్టి గ్రంథముల
వ్రాయువారికిఁ దగు ప్రోత్సాహమును గలిగించుట.
6. మూడవతరగతికవులనుండి భాషాసాంకర్యములేక నిర్దుష్టముగ నుండు
గ్రంథములే వెలువడునట్లు శ్రద్ధఘచ్చుకొనుట.

ఈ పద్ధతులను దేశాభిమానులు భాషాభిమానులు నగు చదువరు లెల్లరు నవలం
బించునెడ మన యాంధ్రభాష శ్రీఘ్రకాలముననే యభివృద్ధి నొందఁగలదు. అట్టి సంక
ల్పము నాంధ్రమహాజనుల కొసంగునుగాక యని పరమేశ్వరుఁ బ్రార్థించుచు నీ విషయము
నింతటితో ముగించుచున్నాఁడను.

భా షా వృ థి.

సీ. తలి తోక మార్చి పె ¹ద్దల పోకడలఁ దూర్చి - కబ్బముల్ వ్రాసెడి ²ఘను డొకండు
పదిట నొండునునాంధ్ర ³పదముంచకయెవ్రాసి - తెలుఁగిదియనియాడు ⁴ధీరుఁడొకఁడు
బోధ నుంతయు లేని ⁵పొల్లు నుద్దులతోడ - నాటలాడఁగఁ జూచు ⁶మేటియొకఁడు
తన కవిత్వంచె సి ⁷ద్ధాంతంబు శాస్త్రమున్ - ససరింపు మనియెడి ⁸బోణయొకఁడు

గీ. కవులుకాఁగ భాషావృథి ¹కలుగు పెట్టు?

¹తానె లోకముఁ దరిచి, ²స్వ ³తంత్ర ముంచి,

³సహజశైలిని ⁴సదోబ్ధ ⁵సలుప నెంచి,

⁵కవిత నిర్దుష్టముగఁ గూర్చు ⁶గలుగు మంచి.

15. రై తు లు.

ప్రపంచమునంగుఁ గల వృత్తు లన్నిటిలోను మిక్కిలి ముఖ్యమైనదియు, గౌరవ పాత్రమైనదియు, సర్వదేశములందును సర్వకాలములందును సర్వజనులయొక్క నుఖ జీవనమునకు మూలాధారమైనదియు నగు వృత్తి నేద్యము. దీనిని, కృషి, వ్యవసాయము ననియుఁ జెప్పుదురు ఈ వృత్తిని జేయునాతఁడు రైతు. ఈతఁడు నేద్యకాఁడు, కషాకుఁడు, కృషికుఁడు, కృషకుఁడు, కృషాణుఁడు, కృషీనలుఁడు అనియుఁ బిలువఁబడుచున్నాఁడు. ఈతఁడు నిష్కాపట్యము, ఆమాయకత్వము, దైనిభక్తి యను గుణములకుఁ దన వృత్తిచేతనే అలవాటుపడుచున్నాఁడు. ఈ వృత్తి చేయువారిలో మాయావి నూటి కొక్కరుఁడైన నుండఁడు. రైతునకు మాయికులతోడి సంబంధము ను మిక్కిలి తక్కువ. ఈతనికి భూమితోడనే నిరంతర సంబంధముకలదు. ఈతఁడు తన యాబుబిడ్డలఁ గూడి తన యెద్దులతో శ్రమపడి, పనిచేసి, భూమిని జక్కజేసి, దున్ని, విత్తనములను జల్లి, వర్ష సాహాయ్యంబుఁ గోరి మిన్నుచూచుచు, బరమేశ్వరుఁ గృపావృష్టికై ధ్యానించుచుండును. కొన్ని సమయములందు బావి, చెలువు, కాలువ లోనగువాని నీటిచేఁ బండింపఁజూచినను ఆపంటకు చీడ తెగులు అతివృష్టి లోనగు నవాంతరప్రతిబంధకములచే నష్టము కలుగకుండ నొకగింజకు నూలుగింజలు ఫలించునట్లునుగ్రహింపు మని యా పరమేశ్వరుఁ బ్రార్థించుచుండును. ఇట్లేతఁడు సర్వదా భూమిని, ఈశ్వరసాహాయ్యమును మాత్రమే నమ్ముకొని జీవించువాఁడుగ నుండుటచేత నీతని వృత్తియం దీతనికి మోసము

తోడ నాశశ్యక మే కన్నట్టాట లేదు. శ్రద్ధ, ఓసిక, జాగరూకత, స్వాభిమానరాహిత్యము లోనగు విధినిర్వహణాశశ్యకధర్మములందు రైతునకు సాటి మఱియొకఁడు సాధారణముగ నుండఁడు. ఈతఁ డెండవానలకు వెఱవఁడు. పగలు రాత్రి యని భేదమెంచఁడు. అనాశశ్యక సౌఖ్యములకయి భ్రాంతిఁజెందఁడు. నడుము కట్టుకొని, పాఱ చేతఁ దీసికొని, రొంపిలోనైన దిగి, పనిచేయును. ఒక్క దుప్పటిఁ గప్పుకొని చేని దరిని రాత్రులు కావలికై చొప్ప, వరిగడ్డి, తాటాకులు లోనగువానిపైఁ బరుండును. పంటకాలములో నచటనే యొక చిన్న గుడిసెను వేసికొని, యీతఁడు తన భార్యతోడను బిడ్డలతోడను రేలుంబన శ్లచటనే నివసించి, యా పైరును గోసి కుప్పవేయువఱకు నేమఱక, కంట వత్తిడుకొని కావలికాయును.

అ మ యి కుఁ డు.

సీ. కడునోర్పుతోఁ గాయ ♦ కష్టంబు నొనరించు - పనులతో నేఁగొద్దుఁ ♦ బాటు పడును
పృథివి నెంతయు దున్ని, ♦ విత్తి, నాటి, సకాల - వృష్టి కీశ్వరు కృపా ♦ వృష్టి వేఁడు
అమ్మ! భూదేవి! మా ♦ యమ్మ గింజకు నూలు - గింజ లిమ్మని కొల్చి ♦ కేలు మోడ్చు
చసిపిల్లలను దల్లి ♦ పాలఁ బెంచెడిరీతి ♦ పైరు నేవేళఁ గా ♦ పాడి పెంచు
గీ. నిట్టి దిన చర్య రైతున ♦ కెల్ల గనుల
నోర్పు భక్తిని శ్రద్ధ నిం ♦ పానరఁ గూర్చు
ననుధఁ గల బహు నృత్తుల ♦ వారి లోన
మాటికిని రైతు మిగుల న ♦ మాయకుండు.

ఈదేశపు రైతునం దొక దోషము ప్రబలముగ నున్నది. అది విద్యాజ్ఞానలోప దోషము. ఎప్పుడుమాచినను భూమిఁ, నాఁగలి, యెద్దులు మొదలగువానితో మాత్రమే తనకు సంబంధ ముండుటచేత భూమిని దున్నుటకుఁ గాని, నాఁగిని బట్టుకొనుటకుఁగాని, యెద్దులను దోలుటకుఁగాని తనకు విద్యతో నాశశ్యక మేమియు లే దని తలఁచుచు న్నాఁడు. తనకు విద్య రాకయుండినను దన కొమరుని విద్యనుగూర్చియైన జాగ్రత్తపుచ్చు కొనక యుపేక్షించుచున్నాఁడు. విద్య లేనియెడఁ దనకును దాను దోరెడి పశువుల కును భేదము లేకపోవు నను సంగతిని గ్రహించుట లేదు. ఈ రైతుల స్థితిని జక్కఁబఱువఁ బ్రయత్నించెడు కొందఱు విద్యాధికుల ప్రోద్బలముచేత వీరి గ్రామమంగు వీరి పిల్లలకొఱకుఁ బాఠశాల యొక్కటి తఱచుగా నేర్పఱుపఁబడుచుండును. కాని వీరి పిల్లల పాఠశాలకు నెలలో నైదుదినములయినను బోవుదుగని తలఁచుటకు వీలు లేదు. దీనికిఁ గారణములు రెండు కలవు. 1 రైతు తన పిల్లవానికి విద్య యనాశశ్యక మని తలఁచుట.

2 ఈ పిల్లవాఁ డైదేండ్లవయస్సుననుండియుఁ బొలపుఁబనులయం దక్కఱకువచ్చుట. ఈ రెండుకారణములచేత నీతనికి బాల్యమునుండియు విద్య యబ్బుట లేదు. ఈతని నైదేండ్ల ప్రాయముననుండియుఁ బశువుల మేపుకొనివచ్చుటకును, పొలమునొద్దఁ బిట్టలను దోలుచుఁ గానలి గుండుటకును, చేనిలోని కలుపును దీయుటకును, పొలమునద్ద నుండువారి కాహార మును దీసికొనిపోవుటకును దలిసండ్లులు తఱచుగా నియమించుచుండుదురు. ఇట్టి పనుల నుండి తప్పించి యీతని బడికిఁ బంపవలసివచ్చుటచేతఁ జదువు తమ పాలిటి కొక ప్రతిబంధకముగఁ దలఁచుచుండురు.

ప శు మా న వ భే ద ము.

చం. చదువిది యేల మాకు న్యవ ♦ సాయముఁ జేయఁగ? నేల దున్ననో!

మొదవులఁ గాయనో! కసవు ♦ మాయనో! నాఁగటిమేఁడిఁ బట్టనో!

యిని యని పల్కుఁగాని యర ♦ రే! పశుమానవభేద మెంచఁగాఁ

జదు వొకటే యటం చెఱుఁగఁ ♦ బాలఁడు పాపము రైతు చూడుడీ!

ఇట్లు చిన్నతనమునుండియు విద్యాహీనుఁడుగఁ బెరుగుటచేత నీతని వేషభాషల యందుఁ గాని సృష్టివ్యసహారములందుఁగాని లేశమాత్రమును నభివృద్ధి కననచ్చుట లేదు. దేశమునందలి ప్రతివిషయమును నిరంతరమును మార్పును జెందుచు దినదినాభివృద్ధి ను చున్నది. పదివత్సరముల క్రిందటిస్థితికిని బ్రస్తుతస్థితికిని తారతమ్యమును జూచినయెడ వర్తకము, చేతిపనులు, చదువు మొదలగువానియం దభివృద్ధినూచకము లగు మార్పు లెన్నియో ప్రత్యక్షముగఁ గనవచ్చుచున్నవి. రైతుమాత్ర మేఁబదివత్సరములక్రిందట నెట్లుండెనో నేఁడు ను నట్లే యున్నాఁడు. పొలమున కరువువేయుట, నీరుకట్టుట, దున్నుట, నాఁగలి నమర్చుకొనుట, విత్తనముల సేకరించుకొనుట లోనగు కార్యములం గెల్లను బూర్వపుఁబద్ధతి నే యసలంబించుచున్నాఁడు. లేశమాత్రమును మార్పును జెందుట లేదు. ఈపను లన్నిటియంగును రైతు గ్రహింపవలసిన యభివృద్ధికరపద్ధతు లెన్నియో లెక్కకు మీతీయున్నవి. ఆ పద్ధతుల నన్నిటిని రైతు గ్రహించునెడ నాతనివృత్తి మిక్కిలి జయ ప్రదముగ నడువఁగలదు ఆ పద్ధతు లీతనికి లభించుట యెట్లు? వాని నన్నిటిని గూర్చి వేఱువేఱుగ పిఠులముగ వ్రాయఁబడిన గ్రంథము లాంగ్లేయభాషలో ననేకములు కలవు. ఇటీవలఁ గొందఱు బుద్ధిశాలు లందలి విషయములను భాషాంతరీకరణమొనరించి యాంధ్ర భాషలోఁ బ్రచురించుచున్నారు. అట్టిగ్రంథముల సారమును రైతు ముఖ్యముగఁ గ్రహింప వలసియున్నది. మఱికొందఱు వార్తాపత్రికలంగు వ్యాసరూపముగఁ గొన్ని విశేషములఁ బ్రకటించుచున్నారు. రైతు వానిని ముఖ్యముగ నెఱుఁగవలసియున్నది. దేని నెఱిగినను

అది యెంత యుపయోగకరముగ నుండినను రైతు దాని నవలంబించుటకు మాత్రము సాహసింపఁడు. తన తాతగా రవలంబించిన ప్రాత పద్ధతినే తాను నవలంబింపఁ జూచుచుండును. కాని యా రైతులలో నెవ్వరైన నొక్కఁ డొక నూతనపద్ధతి నవలంబించి పదిరూపాయల లాభమును సంపాదించినట్లు కన్పట్టునెడ నెట్టెట్టులోఁ బెనఁగులాడి దాని గుట్టెల్లఁ గనిపెట్టి తాను నట్టి లాభమును బడయ సమకట్టును. దీనింబట్టి చూడ మార్గదర్శకు లెవ్వరైన నుండునెడ నిప్పటిరైతు వారి నూతనపద్ధతులను జూచి, యలవఱుచు కొని, కొంత యభివృద్ధి నొందఁగలఁ డని కన్పట్టుచున్నది. అట్టి మార్గదర్శకు లెట్లు లభింతురు? ప్రభుత్వమువారే మార్గదర్శకు లగుటకు సంకల్పించి కొన్ని జిల్లాలలో వ్యవసాయశాలల నేర్పఱిచి కొంత ప్రయత్నించిరి. కాని ప్రజలు వానిని విదేశానుకూల పద్ధతులుగ భ్రమసి స్వీకరింపరైరి. ఇప్పుడిప్పుడు వీరి పిల్లలలోఁ గొందఱు పెద్దపరీక్షలవఱకును జదివి విద్యాధికు లగుచున్నారు. కాని వారు కృషి నీచమైనవృత్తి యనుకొని పదియిరువదిరూపాయల జీతమునకై యెచ్చటనో నేవావృత్తి నవలంబించుచున్నారు. వార లీ పొరపాటును దిద్దుకొని, దుగభిప్రాయమును వదలుకొని, వ్యవసాయసంబంధముగ గ్రంథములఁ దెప్పించి, చదివి, యా నూతనపద్ధతులను దేశకాలప్రాతానుగుణముగా నవలంబించి, తామే యితరులకు మార్గదర్శకు లైనచో మిక్కిలి మేలు కలుగును. సాటి రైతులు వీరి పద్ధతులను దప్పక స్వీకరింతురు.

నే వా వృత్తి.

గీ. ఒకని యాజ్ఞకుఁ దలయొగ్గి ♦ యొదిఁగి యొదిఁగి

చేతు లను గట్టుకొని చేయు ♦ నేవ ఘనమొ;

దైవదత్తంబు మఱియు స్వ ♦ తంత్ర మైన

వృథివి దున్నెడి వ్యవసాయ ♦ వృత్తి ఘనమొ.

రైతు గ్రహింపవలసిన ముఖ్యవిషయము మఱియొకటి కలదు. వ్యవసాయమునకు వర్తకముతోడ నెడతెగని సంబంధము కలదు. రైతు తాను బండించు పంట నంతను దానే భుజించుట లేదు. విశేషభాగమును వర్తకులకు విక్రయించుచున్నాఁడు. ఆ వర్తకుఁడు తాను విక్రయింపఁదలఁచిన దేశమం దేసరకునకు మిక్కిలి యమ్మకము కలదో యా సరకు నిచట నెక్కువవెల పెట్టియైన వెంటనే కొనును. కావున రైతు తానే యాయా దేశవృత్తాంతములను ముందే తెలిసికొని అచ్చట వెంటనే విక్రయముగు పదార్థములను గనిపెట్టి, వానివాని కనుకూలముగు నెరువులను దన పొలమునకు వేసి, యాయా పదార్థములను బండించునెడ నతనికి లాభము తప్పక కలుగుచుండును.

ఇట్లన్యదేశస్థులంతముల నెఱుఁగుటకు రైతునకు మార్గ మెద్ది? పత్రికా పఠనమే. వార్తాపత్రికలవలె నింత నుభయపుగా నింత శీఘ్రకాలములో నన్యదేశసమాచారములఁ దెచ్చి చేతి కందిచ్చు మార్గ మింకొకటి లేదు. రైతులు పత్రికాపఠనమున కలవాటు పడునెడఁ బత్రికాధిపతులు ప్రతిపర్యాయమును వీరికి వలయు విషయమును గొంత వ్రాయుటకు వెనుదీయరు. కొంతకాలములో వీరికొఱకుఁ బ్రత్యేక పత్రిక లే వెలువడ వచ్చును.

మనదేశమందలి ప్రకృతకాలపు రైతు లభివృద్ధి నొందుటకు రెండు ప్రతిబంధకములు కలవు. వానిం దొలఁగించినఁగాని రైతు బాగుపడఁడు. అనెవ్వియనఁగా:—రైతు ధనహీనుఁడు. న్యవసాయదినములలోఁ దన పనిపాటలవాండ్ర కిచ్చుటకు ధనములేక మిక్కిలి చిక్కులుపడుచుండును. అట్టి సమయమందు వర్తకుఁ డాతనికి నెల 1 కి రూపాయకు అణాచొప్పునను మఱియుఁ జిక్కుగల సమయములందు రెండేసి యణాల చొప్పునను వడ్డీమీఁద సొమ్ము నప్పిచ్చుచుండును. మఱియుఁ బంట చేనిమీఁద నుండఁగనే యా పంటనంతను దనకు విక్రయించునట్లు మిక్కిలి చౌకధరతో నప్పుడే బేరమును దీర్చానించుకొని కొంత ధనమును రైతున కప్పుడే యిచ్చుచుండును. అనంతర మా పంట నంతను దీసికొని బజారునందు గిరాకీగల సమయమందు విక్రయించుకొని దాని లాభము నంతను వర్తకుఁడు పొందుచుండును. కావుననే మనదేశమందు శరీరకష్టము పడి పనిచేసెడి రైతు పేదవాఁడుగను, కూర్చుండి వ్యవహారమును నడపించెడి వర్తకుఁడు ధనవంతుఁడుగను నున్నారు. ఈ కారణముచేత రైతు వృద్ధి నొందఁజాలకయున్నాఁడు. అతని యభివృద్ధి కిదియే ప్రధమ ప్రతిబంధకము.

గీ. చౌకగాఁ బొలముపైపంట ♦ జట్టి యిచ్చి

విధుల నెఱవేర్చుకొని రైతు ♦ పేద యగును;

ప్రియము గలయల్లు దాని వి ♦ క్రయ మొనర్చి

ప్రబల ధనవంతు డగుచుండు ♦ వర్తకుండు.

2. పొలములకు ఎరువువేయుటకు పాటిమన్ను నుపయోగించుటతప్ప మఱి యొక పద్ధతి వీరికిఁ దెలియనేతెలియదు. ఆ పాటిమన్ను వీరి కొంతకాలము లభించును? పెరటిదొడ్లయందును, ఇండ్లచెంతలను ద్రవ్యత్రవ్య చేలలోఁ బోసిరి. ఇంకఁ ద్రవ్యనెడ నట్టి గోతులు బావు లగును. దొరకునంతవఱకుఁ బెంటకుప్పలను బోయుదురు. అవి పొలములకుఁ జాలవు. ఇంకేమి చేయుదురు? ఏమియు లేదు. పంట దైవాధీన మని యూరక యుండును. ఎముకల పొడి, సూపర్ అను పొడి, కానుగ మొదలగు కాయల

పీప్పి, ఆముదము, సల్ఫేట్ ఆఫ్ పొటాను మొదలగు పదార్థములతో నెరువులను సిద్ధము చేసికొను పద్ధతులు వీరికిఁ దెలియవు. ఒక్కొక్కఁడు వీనిని బ్రత్యేకముగ సిద్ధముచేసి కొనుటయు దుర్లభము. మఱియుఁ బూర్వకాలపు నాగటికి రెండెద్దులను గట్టి నుమారు అడుగులోతు మాత్రము తెగునట్లు దున్నుట తెలియును. నాలుగైదు జతల యెద్దులను గట్టి నుమారు గజములోతువఱకును తెగెడి నాగటితో దున్నుట యీ రైతునకుఁ దెలియదు. తెలిసినను ఒక్కొక్కఁడంత ధనమును వెచ్చించి ఇట్టి నాగటిని బెట్టుకొని భరింపఁజాలఁడు. మఱియు మంచి విత్తనములకొఱకై నఁ బ్రయత్నింపఁడు. తన చేనిలోఁ బండిన గింజలలోనే కొన్నిటిని దీసి విత్తనములుగా నుపయోగించును. పూర్వపుఁబద్ధతినే యవలంబించి యేదోవిధముగ దున్ని, యేదో యెరువు వేసి, యేవో గింజలను జల్లి, యూరకుండును. ఇది ద్వి తీ యప్రతిబంధకము.

ఈ రెండు ప్రతిబంధకములను దొలఁగించుట కొక్క నులభమార్గము కలదు. ఒక్కొక్క గ్రామమునందలి రైతులు గాని రెండుమూఁడు గ్రామములందలి రైతులు గాని యొకటిగాఁ జేరి “అన్యోన్యసాహాయ్యసంఘము” అను పేర నొక సంఘముగా నేర్పడవలయు. అందఱును వారివారి శక్తికొలఁదిని చందాలువేసి కొంత మూలధనమును జేర్పవలయు. దానితోడ విలువగల నాగలి, యెద్దులు మొదలగువానిని గొని యుంచి భరించుచు రైతులకు ఎకరమున కొక్కటికిఁ గొంత నియమిత ధనమును దీసికొని వీని నొసఁగుచుండవలయు. మంచి విత్తనములను దెప్పించి రైతులకు విక్రయించుచుండవలయు. ఎరువులను సిద్ధముచేయించి రైతుల కమ్ముచుండవలయు. పంటదినములలో బీదరైతులకు నూటికి నెల కెనిమిదణాలకు మించని మితమైన నడ్డికి ధనము నప్పిచ్చుచుండవలయు. ఇట్టి సంఘము లేర్పడి యివ్విధమునఁ బనిచేయుచుండునెడ రైతులు తప్పక బాగుపడుదురు. వారి పంటలు చక్కఁగఁ బండును. వడ్డినప్తము తగులదు. తన పంటను బజారునందు గిరాకీగల సమయములో దానే స్వయముగ విక్రయించుకొని దాని లాభమును దానే పొందఁగలఁడు.

కావున రైతులు చదువు నభ్యసించి, గ్రంథపఠనమూలమునఁ గృషిధర్మముల నెఱుఁగుచు, వార్తాపత్రికాపఠనమూలమున గ్రామాంతర దేశాంతర సమాచారములఁ దెలిసికొని యాయా దేశములం దావశ్యకములగు పదార్థములనే పండించుచు, అన్యోన్య సాహాయ్యసంఘముల నేర్పఱుచుకొనుటచేఁ దమ పృథ్వియందు నూతనసౌకర్యములఁ జేర్చుకొనుచుఁ గృషిచేసి తాము మేలొందుటయగాక దేశమునకును మేలొనరించునట్లు పరమేశ్వరుఁ డనుగ్రహించునుగాక.

రై తు.

స్త్రీ నేల దున్నెడివారి ♦ కేల మా కీ విద్య? - యని నిరక్షరకుక్షి ♦ యగుచు నిలిచి
తాతకాలమునాటి ♦ ప్రాతపద్ధతితప్ప - నన్య మెట్టిదియైన ♦ నవలఁ ద్రోచి
కడఁగి వార్తాపత్రి ♦ కలఁ జూడోనెఱుంగక - యల కూపమందుక ♦ మట్లు బ్రతికి
యే దేశమున నెప్పు ♦ డెయ్యది నలయునో - కని దానిఁ బండింపఁ ♦ గడఁగలేక
గీ. విద్య నేర్చిన నేవకా ♦ వృత్తి కేగి,
యకట రైతు నిరర్థకుఁ ♦ డగుచు నిలిచె;
చదువ నేరిచి, దేశంపు ♦ జాడ లరసి,
వలయు రీతిని బండింప ♦ వలయు రైతు.

10. వైశ్యులు.

దేశమున కావశ్యకమగు వృత్తిద్వయములో వర్తకము రెండవది. దీని నిపుడీ దేశమున దాదాపుగ సర్వవర్ణములవారును జేయుచుండినను దీనినే తమ కులవృత్తిగఁ జేకొని బహుతరములనుండి యనాదిగఁ జేయుచుండినవారు వైశ్యులు. ఆర్యు లొనరించిన వృత్తివిభజనప్రకారము పూర్వమందుఁ గృషివాణిజ్యవృత్తుల రెండింటిని వైశ్యులే యొనరించుచుండిరి. కాలక్రమాగతమైన మార్పులచేత నేలయొ కృషి కూడ్రులవంతునకుఁ బోయి వాణిజ్యముమాత్రమే వైశ్యులలో నిలిచినది. ఇటీవల వీరిలోఁ గొందఁ టితరొ ద్యోగములచేతను, నేవావృత్తిచేతను జీవించువారుగ నుండినను వీరిలోఁ బెక్కిండఁ కిప్పటికిని వణిగ్వాపారమే వృత్తిగ నున్నది.

ఈ వర్తకముచేతఁ బ్రజలకుఁ గలుగు ప్రయోజనము లిన్ని యని చెప్ప నలవి కాదు. ఇది కృషికి సన్నిహితమిత్రము. దీని సాహాయ్యము లేనిచోఁ గృషీవలుఁడు తాను బండించిన యొకటిరెండు పదార్థములనే సదా భక్షించి జీవింపవలసివచ్చును. అది యసాధ్యము. మఱియుఁ దన పదార్థము నెవ్వరికో తక్కువవెల కిచ్చుకొనవలసి యుండును. కృషి కేతరజనంబులతో సమస్తపదార్థములును సర్వసౌకర్యములును వర్తకుని చేతినుండియే రావలసియున్నవి. తినుట కాహారము, కట్టుకొనుటకు బట్ట, వసించుటకు గృహనిర్మాణసామగ్రులు, చదువుకొనుటకు గ్రంథములు, వ్రాసికొనుటకుఁ గలములు కాగితములు లోనగు పదార్థము లన్నియు వణిగ్జనహస్తములనుండియే వచ్చుచున్నవి. ఇంగ్లండు, ఫ్రాన్సు, అమెరికా, జర్మనీ, జపాన్ మొదలగు దూరదేశములనుండి రమ్యతరపదార్థముల నెల్లఁ దెచ్చి మన చేతుల కందిచ్చుచున్నవారు వణిజాలుకాక మఱెవరు? వీర లిచటి

నుండి పదార్థములఁ గొనిపోయి యన్యదేశములందు విక్రయించి, యిచట లేని నూతన పదార్థముల నచటినుండి కొనివచ్చి యిచట విక్రయింతురు. దీనిచేత నుభయదేశస్థులకును స్వదేశవస్తువిక్రయలాభంబును, బరదేశాపూర్వవస్తు ప్రాప్తియు నుకరముగ లభించును. ఇది ఐణిగ్వ్యాపార ప్రయోజనము./

వర్తకమునకై సరకులు సాధారణముగ నెద్దులమీఁదను, గుట్టములమీఁదను, కంచర గాడిదలమీఁదను, బండ్లమీఁదను, ఎడారిప్రదేశములందుఁ బంటెలమీఁదను, గొన్ని కొండ దేశములందు గొట్టెలమీఁదను, నదీసాహాయ్యము కలచోట్లఁ బడవలమీఁదను దీసికొని పోబడుచున్నవి. ఇపుడు రైలుమార్గములు దేశమం దంతట నమర్పబడినవి. వాని సాహాయ్యమున వస్తుసామగ్రి లాయా భాగముల కతినులభముగఁ గొనిపోబడుచున్నవి. విదేశవర్తకము పొగయోడల సాహాయ్యమున విశేషముగ జరుపబడుచున్నది. వర్తకుఁ డెల్లప్పుడును దన సరకును దానే తీసికొనిపోయి విక్రయించు నని తలఁపఁజనదు. తానే వెళ్లుట సాధారణముగ నుండనే యుండదు. తఱచుగ భారవాహులచేతనే పంపు చుండును. లంబాడితండాలు ఐణిగ్భారవాహులే. కొందఱు బండ్లవాండ్రును నిట్టి భార వాహవృత్తిచేతనే జీవించుచుందురు. ధూమశకటములను ధూమసౌకలను నడపువారును, పడవలవాండ్రును ఐణిగ్భారవహన కార్యమునే ప్రధానముగఁ జేయుచున్నారు. వారీ ఐణిజాల సరకులను నియమితప్రదేశమునకు గొనిపోయి నిర్దిష్ట పురుషున కొప్పగించు చుందురు. కావున వర్తకుఁ డూరూరు తిరుగవలసిన యావశ్యకము లేదు. తన యింటనే యుండి వివిధదేశవృత్తాంతముల నెఱుఁగుచు, వివిధదేశములకుఁ దన సరకుల నెగుమతి చేయుచు, వివిధదేశాపూర్వపదార్థములఁ దెప్పించుచు, వ్యాపారము చేయుచుండును. ఈ వ్యాపారమంతయు బుద్ధిబలముచేతనే నడపింపబడుచుండును. లేశమాత్రము పొర పాటు చేయునెడ నది విశేషనష్టమునకుఁ గారణమగును. కావున వీరికి ధనము వచ్చుటయుఁ బోవుటయుఁ గూడ నతితీవ్రముగ జరుగుచుండును. నేఁడు ధనవంతుఁడుగ నుండినయాతఁడు తేపే దర్శింపఁడగును. దివాలెత్తును. ఓడలు బండ్లగును; బండ్లొడలగును' అను సామెత వీరియందే మిక్కిలిగ వర్తించుచున్నది. కావున వర్తకుఁ డింటనే యుండి వ్యాపారమును నడపినను దేశవృత్తాంతములఁ బ్రతికాపరణములమున ననర్హముగ గ్రహించుచు, బుద్ధిచాకచక్యమును గలవాఁడై, దేశకాలపాత్రముల నెఱిగి, సమయానుకూలముగఁ జాగరూకుఁడై వర్తింపవలసియున్నాఁడు.

ఈ వ్యాపారమును జేయు వర్తకులందు సర్వసామాన్యముగ నొక్క దోషము కనబచ్చుచున్నది. అది కల్లలాడుట. దీనికిఁ బ్రారంభము చేరమునందుఁ గలుగుచున్నది.

విక్రయికుఁడు క్రయికునొద్దఁ దన విక్రేతపదార్థముపైని వీలగునంత లాభమును రాబట్టుటకుఁ జేయు ప్రసంగము బేరచూడుట యనఁబడుచున్నది. దీనికి గోరంత యవకాశ మిచ్చుటచేత నిది కొండంతలేసి యబద్ధములకుఁ జోటుచేయుచున్నది. మొట్టమొదట బేరమే యనావశ్యకము; మఱియు నప్తకరము. ఎట్లన బేరమనఁగా వీలగునంత లాభమును రాబట్టుట యని కదా పైని జెప్పఁబడియె. వీలగునంతలాభ మనఁగా గ్రయికవిక్రయికు లిద్దఱును దమ యుభయుల మనోబలములకును బోరాటముఁ బొసఁగించి యం దెవరి మనోబల మించుక లాజ్ఞాపడునో వారివలన రెండవవా రించుక లాభముఁ బొందఁగోరుట. ఈ ప్రయత్నము విక్రేత కెంత నష్టమునైనఁ గలిగించును. విక్రేత కొనవచ్చువారితో నెల్లను వారు కొనినను కొనకున్నను ఇట్లు మనోబలసంఘర్షణం బొనరింపవలసియున్నాఁడు. ఈతని మనోబలం బిట్లు వ్యర్థపఱుపఁబడఁదగినది కాదు. ఈతని వ్యాపారమే మనోబలాధీన మైయున్నది. తాను మితభాషిగ నుండి దానిని నేకరించుకొనుచుండునెడ నది తన కెంతగనైన నుపకరించును. అది సత్యహీన మయి యొక్క పొరపాటొనరించునెడఁ దాను మఱునాఁడే దివాలెత్తవలసివచ్చును. తనకు సంపత్కరంబయిన మనోబలమును వృథాసంఘర్షణంబునఁ గోలుపోవుట నష్ట మని చెప్పవచ్చును గదా. మఱియు మితభాషిగ నుండక వ్యర్థప్రలాపి యగుటచేత నీతని గౌరవము లోటుపడుచున్నది. ఈతఁ డెంత సత్యము పల్కినను క్రయికున కీతనియందు విశ్వాసమే యుండదు. కావున నుంతయు నష్టుఁడు. ఇంతకంటె నగౌరవం బింక నేమి కావలయు? ఈ బేర మనుపద్ధతివలన విక్రేతకు మానధననష్టములు రెండును గలుగుచున్నవి.

బేరము.

ఉ. బేరము లాభకారి యని ♦ పెల్లుగ బ్రాంతిని జెంది, వట్టి ని

స్సారపుఁ గంతశోపపడి ♦ సౌఖ్యముఁ గోల్పడి, కల్లలాడు టా

చారముకాఁగ, వర్తకుఁ డ ♦ జప్రముఁ గుందఁగ నేల? బేర మెం

తే రహి వీడి తాఁ గ్రయికు ♦ లిద్దఱును నుఖియించు టొప్పదే?

కావున వీ రీ పద్ధతిని మార్చుకొని, తమ లాభమునకు మితి నేర్పఱుచుకొని ఒక్క వెలకే విక్రయింపఁ జొచ్చునెడఁ గ్రయికవిక్రయికుల కుభయులకు ను నెంత సౌకర్యము కలుగును. ఎంతశ్రమ నివారణమగును! ఎంత మేలొనఁగూడును! విక్రేతపదార్థముల వెలల నొక పత్రముపైని వ్రాసి విక్రయప్రదేశమునం దొక్కచో నెదురుగఁ దగిలించినఁ జాలును. క్రయికునితోడి మనోబల యుద్ధము తొలఁగుటచేఁ దాను దూరముగఁ గూరుచుండి తన వస్తువిక్రయకార్యము నొక్క బాలునిచే నులభంబుగఁ జేయింపఁగలఁడు.

తాను గార్యాంతరములఁ గూడఁ జక్కఁబెట్టుకొనవచ్చును. మనోబలయుద్ధాభావకారణంబునఁ గ్రయికుఁడును దాను స్వయముగఁ బోవు సావశ్యకత తొలఁగును. అతఁ డొక బాలుని బంపును. ఈ విక్రేతయొద్ద సామగ్రులు నిర్ణీతమాల్యములకే దొరకు నను నమ్మకము ప్రజలందు వ్యాపించుటచేతఁ జెక్కఁ డ్రీత ని యొ ద్ద నే కొనుటకు వత్తురు. దానిచేత విక్రేతకు ధనలాభమును గౌరవలాభమును గూడఁ గలుగును.

నిష్కర్ష పద్ధతులు .

సీ. బేరముకొవడిన ♦ విక్రేత కెంతయు - సౌఖ్యంబు మీఱు; ని ♦ శృలత కల్లు కంతశోషము తప్ప ♦ కాలవ్యయ మడంగు - బాలుఁ డొక్కనిచేతఁ ♦ బనులు తీరు పదిమందిలో నెంతో ♦ ప్రఖ్యాతి కల్గును - పలువుర ఖాతాల ♦ పట్టు దొరకు చిత్తశాంతి లభించు ♦ సిరిసంపదయుఁ గూడు - ధర్తంబు నిల్చు స ♦ త్వంబు పొల్చు

గీ. ఆత్మగౌరవమబ్బు. ధై ♦ ర్యంబు నుబ్బు;
క్రయిక విక్రయికులకు సౌ ♦ ఖ్యంబు కల్గు
గనుక నిష్కర్ష పద్ధతు ♦ లనుసరించి
కీర్తి నుఖములఁ గొనుఁగాత ♦ వర్తకుండు.

ఈ బేరంపుఁ బద్ధతివలనఁ గలిగెడి వ్యర్థప్రలాపాభ్యాసముచేత నీతఁ డింకఁ గొన్ని ప్రత్యక్షాసత్యంబులకుఁ గూడ లోబడుచున్నాఁడు. సెట్టి! బియ్యము నెంత వెల కిచ్చుచున్నా వని యడుగునెడ నొక్క మాటతోఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చుటకు బదులుగా నిట్లు పలుకును. “మీకు మాకు బేరమేమిటండీ! మీ యిష్టమువచ్చినంత యియ్యండి; మీ దయ; మేము తెచ్చిన ధర్మపైని రూసాయ కొక్కణా లాభ మియ్యండి చాలును.” అని చెప్పుచు నాతఁడు తన మాటలను నమ్తునెడఁ దాను దెచ్చినవెలనే యెక్కువ చెప్పి, దానిపైని లాభముకట్టి, కొలుచుటలోఁ గొంత దిగఁదీసి, మొత్తమున నెట్లేని దాదాపుగ రెట్టింపు వెలకు వాని కంటఁ గట్టును. నీయొద్ద మంచి కందులున్నవా? యని యడుగునెడ నొక్క మాటతో బదులు చెప్పక యిట్లు మొదలువెట్టును. “మీరు మా దగ్గర సొమ్ము నాణెముచూడవలెనటండీ! మేలిమిసరకు కాదటండీ! మీ మామయ్యగా రెప్పమా మాదగ్గరనే కొంటారు. మీరు వారికంటే యెక్కువ పరీక్షలు చేస్తారే! బాబో! మీతో గెలువలేమండీ!” అని యిన్ని మాటలు చెప్పుచు నే పుచ్చుచచ్చుగింజల నైనను ఆతని యొడిలోఁ బోయెను. సవాసేరు (నేరుంబావు) చింతపండు నిమ్మని యడుగునెడ నెడమచేతితో తరాజును బట్టుకొని, దాని యెడమసిబ్బియందు సవాసేరు రాతిని బెట్టి, కుడిసిబ్బియందు రమారమి నేరుమాత్రము తూఁగఁగల చింతపండు

నుంచి, యా సిబ్బి యంచును గొంచెముగ బొట్టనవ్రేలితోఁ బట్టుకొని, తాను గ్రయికుని మొగమునంకఁ జూచుచుండును. ఆతఁడు పండువంకఁ జూచుచుండునెడఁ దాను ఎడమ చేతి చిటికెనవ్రేలితోఁ దరాజుయొక్క దండెను బై కెగఁద్రోయును. ఆతఁడు దండె వంకఁ జూచుచుండునెడఁ దాను కుడిచేతి బొట్టనవ్రేలితోఁ జింతపండున్న సిబ్బిని గ్రిందికి దిగఁద్రోయును. అది మఱలఁ బైకి లేచునంతలోపలనే సరిగా నుండె నని పండును దీసి యీవలఁ బెట్టును. ఈ మధ్యను “తమ రాఫీను కెన్నిగంటలకు వెళ్లుతారండీ?” అని యడుగుచుఁ గ్రయికుని చిత్తము నన్యప్రసంగములోని కాకర్షించుచుండును. ఈ త్రిప్పు లన్నిటిని నేరును సవానేరుగాఁ దూచుటకై పడును. ‘అయ్యా మా దగ్గిర నెయ్యి మంచి సర కున్నది. మళ్లీ యిటునంటి సరకు దొరకదు. రెండు వీసెలు తీసుకొని పొండి’ అని సలహా చెప్పును. పైక మిపుడు లేలే దనునెడ “పైకమునకేమి లెండి? తరువాతఁ బంపించండి. పోనీ మీ జీతములు వచ్చినవెనుకఁ బంపించండి. తమరి దగ్గిర సా మ్రైక్కడికిపోతుందండీ! మాడబ్బాలోనే పోసి యిస్తాను. తీసికొని పొండి” అని వలయు నుపపత్తు లన్నియుఁ జెప్పి యెట్టులో తన సరకు నప్పుగా నైన నిచ్చి పంపును. ఆ యప్పుఁ దీర్చుటలోఁ గొంచె మాలస్య మగుచోఁ దొందర పెట్టుటయం దినునుంతయు వెనుదీయఁడు. “ఏమండీ! పైక మింకను బంపలేదేమండీ! ఇఁకయారాని సా మ్రైనుకొన్నారటండీ? కడుపుకుఁ దినలేదూ? పోనీ యియ్యమని చెప్పండి. బాకీ యెఱుగ మనండీ. పద్దు చించెయ్యండి.” అని యెదుటివాని స్థితి ననుసరించి పైవాక్యములలో మెట్టువరుసను ఆవశ్యకమగువఱకుఁ బ్రయోగించి, వలయు పట్ల నలుపురిలో నిట్టి మాటల చేత నవమానపఱిచి, యెట్టులేని సాధ్యమగువఱకుఁ గచ్చేరికిఁ బోవ నక్కఱలేకయే తన పైకమును రాఁబట్టుకొనును. ఒకవేళ నాతఁ డీ మాటలకుఁ గోపించి తిరుగఁబడు నెడఁ దానే తగ్గి ‘బాబూ! పైకము జరుగురై మనివిచేశాను; త్వరలోఁ బంపించండి’ అని బతిమాలుకొనును. ఆతనియొద్దఁ బైకమును నయముచేతనే రాఁబట్టుకొనును. అప్పిచ్చుటలో వర్తకునివలె నంత చొరవగా నితరుఁ డీయఁజాలఁడు. పెద్దవర్తకులు వందల కొలఁది సొమ్మునుగూడఁ దఱచుగా నోటిమాటల నమ్మకముమీఁదనే యిచ్చి పుచ్చుకొను చుందురు. చిన్నవర్తకులు సరకులను ధారాళముగా నప్పిచ్చి పైకము ననంతరమం దొక గవ్వయైనను బోకుండ నయభయములచే లగాలగించేసి వడ్డితోఁ గూడను వనూలు చేయుదురు.

అపరిమిత దేశోపకారకమును, అతినులభధనసంపాదనమార్గమును, గౌరవార్హ స్వతంత్ర జీవనప్రదమును నగు వర్తకమును నడపించుట కిన్ని కల్లలఁ బల్కుటయు, నిన్ని

యక్రమముల నొనర్చుటయు నావశ్యకమా? ఈ కల్లలచేతను, కపటవర్తనములచేతను వీ రేమైన నధికధనవంతు లగుచున్నారా? లేదు. కల్లల నెంతయెక్కువగఁ బ్రయోగించువా రంతగ నధోగతిపొ లగుచున్నారు. ఒక్క యన్యతముం బల్కునెడ దానిం గప్పకొనుట కింకొక యన్యతముం బలుకవలసివచ్చును. ఇట్లొకదాని కుపబలముగా నింకొకటిచొప్పునఁ బ్రయోగింపఁగా వీరి కంతస్థాన మెల్లప్పుడు నన్యతమాలాభరితమై యుండును. ఈ యన్యతవాక్యభ్యాసము హేతుజ్ఞానమును మోదలంట రూపుమాపి వేయును. చిత్తస్థైర్యమును జెడఁగొట్టును. మనోదౌర్బల్యమును బూర్తిగఁ గలిగించును. వివేచనాశక్తి నడంచును. ఆత్మగౌరవము నంతరింపఁజేయును అధికారధ్వనిసహిత వాక్యమును నోట రానీయదు. ప్రత్యక్షసమాధానవాక్యమును బలుకనీయదు. నియోగికి నీటు, వైదికునకు చాదస్తము ను వలెనే వీరికిఁ గలిగిన పిటికితన మునెడి సాంఘికదౌర్బల్యమునకు మూలకారణ మీ యన్యతవాక్యదురభ్యాసమే.

ఇట్టి మహాపకారకమగు దురభ్యాసమును దొలఁగింపఁబూనుట యనావశ్యకము కాదుకదా. దొలఁగించు టెట్లు? అది మహాకఠినమా? కాదు. మిక్కిలి సులభము. ధనవ్యయ మక్కఱలేదు. ఈ యన్యతవాక్యమహాభూత మారణహోమసంకల్ప మొక్కటి మాత్రము వీరి హృదయమందుఁ బదిలంబుగ నుండినఁ జాలును. త న్మారణహోమ విధానము రెండు చిన్న వాక్యములలో నేను మనవిచేయుదును. అ దెద్దియన 'జేరమును మానుట; నిష్కర్ష పద్ధతుల నవలంబించుట' ఇది సమస్తదుగ్ధోప పరిహారమంత్రము. దీనిం జేకొనునెడ వీరివృత్తియందలి యితరదోషసహస్రము లన్నియు వేరు లె గి న వృక్షములవలెనే పస చెడి నిర్జీవములై క్రమంబుగ నంతరించిపోవును. ఆత్మగౌరవము నకుఁ బునరుద్ధారణము కలుగును. మనోబలసిద్ధి యబ్బును. చిత్తస్థైర్యము లభించును. ధైర్యసాహసము లుద్భవించును. వ్యాపార మభివృద్ధియగును. ధనలక్ష్మి ప్రేమించును. కీర్తిప్రతిష్ఠలు ప్రకాశించును. సర్వసౌఖ్యములును గలుగును. కావున వర్తకు లీ నిర్దుష్ట మార్గము నవలంబించి మేలొందువట్లు పరమేశ్వరుఁ డాశీర్వదించుఁగాక.

వర్తకము.

సీ. మీకుమాకును బేర • మేకాలమున లేద - టంచు డబ్బిలు ఛార్జి • కంటఁగట్టి
అయ్య! నాణెముమాడ • నక్కఱ లేదంచు - నే దుమ్ముసరకైన • మీదవేసి
యీచేత నాచేత • నెగఁద్రోసి దిగఁద్రోసి - నేరుసొమ్మును సవా • నేరుతూచి
అప్పుసప్పులనైన • నాతురంబుననిచ్చి - వై ల గా ల గి చేసి • వైక మూడ్చి

గీ. తిందినను జాట్టుపట్టుచు • నందకున్నఁ
 గాల్గుపట్టుచు ధనమును • గడనసేయఁ
 బాట్టుపడుదురు కొందఱు • వైశ్యులకట
 న్యాయమున వర్తకం బిలి • నడవ కున్నె?

—————:0:—————

17. వి ద్యా ర్థు లు.

విద్యను గోరువారు విద్యార్థులు. విద్యలు పెక్కులు కలవు. ఆయా విద్యలఁ గోరువారు వానివానియందు విద్యార్థు లనబడుదురు. ప్రకృతకాలపు టాంగ్లేయవిద్యా పాఠశాలలయందు నూతనపద్ధతులప్రకారము వివిధవిద్యాభ్యాస మొనరించు విద్యార్థులను గూర్చియే యిటఁ దెలుపఁబడుచున్నది. దేశముయొక్క పురోవృద్ధి యీబాలురమీఁద నే యాధారపడియున్నది. నేఁడు విద్యార్థులుగనుండిన వీరుతేపు పురమహాజనులగుచు నిలచి దేశాభివృద్ధికర కార్యములనెల్ల నొనరింపవలసియున్నాఁగు. ప్రజలయందు సంఘీ భావమును నెలకొల్పి తత్సహాయమున డర్బుటకార్యఘటనానైపుణ్యము నెల్లడవలయుంప వలసినవా రీవిద్యార్థులే. మనదేశమం దిపు డంతరించిపోవుచుండిన శిల్పాది విద్య లన్ని టికిని దగు మార్గము లవలంబించి పునరుద్ధారణ మొనరింపవలసినవా రీవిద్యార్థులే. జార చోరాది దుష్టజనులవలని బాధలఁ దొలఁగించుటందుఁ దామును గత్తి కట్టుకొని నిలిచి ప్రభుత్వమువారికిఁ దోడ్పడవలసినవా రీవిద్యార్థులే. తాము విద్యాసంపన్నులగుచుఁ బ్రజల కెల్లరకు నైహికాముష్మిక విద్యాఫలంబుల దేశోద్ధరణ మార్గచతుష్కంబున వెదఁజల్లవలసినవా రీవిద్యార్థులే.

గీ. సంఘమును భావి దినముల • సంస్కరించి

వలయు నభివృద్ధిపథముల • నెలవుకొల్పి

వాసిఁ గాంచఁగఁ దగు పుర • వాసు లెవరొ

యరయుఁడి వారు నేటి వి • ద్యార్థులెసుఁడి.

ఇట్టి విద్యార్థులకు నేర్పఁబడు విద్య యెట్టిదిగ నుండవలయును? విద్యార్థి తన ప్రపంచయాత్రయందుఁ దన కార్యములఁ దాను సమర్థముగ నెఱవేర్చుకొనుటకును, దన చెంతనుండువారికి సాయపడుటకును వలయు శక్తిని గలిగించునదిగ నుండవలయును. అందుకు వీరి కిపుడు నేర్పఁబడుచుండెడి విద్య యెట్లులుండెనో యొక్కింత విచా

రింపవలసియున్నది. ప్రేమరీతరగతివఱకు విద్యార్థికి నేర్పఁబడున దేమనఁగా ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములను బహుసరకుల పద్దులను వ్రాసికొనుటకు వలయు శబ్దార్థజ్ఞానమును, దస్తూరియు, గణితమును, రాజధాని భూగోళమును నేర్పఁబడుచున్నవి. అనంతరమందు సెకండరీపాఠశాలలో నీవిషయములే కచ్చేరిలో గు మ్మాస్తా ప ని చేయుటకు వలయు వఱకు నేర్పఁబడుచున్నవి. శబ్దార్థజ్ఞానము హూణాంధ్రభాషలయందుఁ గలిగింపఁబడుచున్నది. గణితమందు అంక క్షేత్ర బీజగణితములును, భూగోళమందుఁ బ్రపంచభూగోళమును, దానితోఁజేర్చి హిందూదేశచరిత్రయు నేర్పఁబడుచున్నవి. పిమ్మటఁ గాలేజియందుఁ బైవిషయములలో నొకదానియందుఁ బండితుఁ డగునట్లు నేర్పఁబడుచున్నవి. అక్షరాభ్యాసమును బ్రారంభించునప్పటినుండియుఁ బండితుఁ డగువఱకును విద్యార్థికి నేర్పున దంతయు నాతనికి మ న్నొ వి కా స ము ను జక్కఁగఁ గలిగించును. ఈ మనోవికాసమునకు వలయు వివిధ విద్యాబీజము లీతని హృదయభూమియందుఁ బ్రారంభ విద్యాస్థానమగు ప్రేమరీపాఠశాలయందే నాటఁబడి మొలకలెత్తింపఁబడినవి. అవి యనంతరమందు సెకండరీపాఠశాలలో నభివృద్ధి నొందింపఁబడినవి. పిమ్మటఁ గాలేజియందు ఫలవంతములుగ నొనరింపఁబడినవి. చక్కని మనోవికాసము కలిగినది. కాని విద్యార్థి కీ ప్రపంచయాత్రయందు వలయున దొక్క మనోవికాసమును, త జ్జనితమైన శబ్దార్థజ్ఞానమును మాత్రమే! ఈతనికిఁ గరచరణాద్యవయవవిశిష్టమైన శరీర మొకటికూడఁ గలదుకదా. మనఃపరిశ్రమము నెంతగఁ జేసినను దాని సుఖస్థితి యీ శరీరముయొక్క సుఖస్థితిపై నే యాధారపడియుండెఁగదా. అట్టి శరీర మేల యుపేక్షింపఁబడినది? ఇది యొక గొప్ప పొరపాటు. దీని కింతకన్న మఱియొక సమాధానము లేదు. ఈ విద్యార్థి బాల్యమునుండియు మహాపరాధం బొనరించియున్నాఁడు. దాని శిక్ష ననుభవించుచునే యున్నాఁడు. కాలుసేతులు లేనివాఁ డైనాఁడు. ఇంతకన్న మఱేమి శిక్ష కావలయును? తన మూఁటను దాను బది గజముల దూరము మోసికొనిపోవుటకుఁగాని, తన చిన్ని ధనపుఁబెట్టెను నిచ్చెనపై కెక్కి వెలిసెపైని బెట్టుటకుఁగాని, బండిక్రిందఁ బడఁబోవు బిడ్డను పదిగజముల దూరము పరుగెత్తి తప్పించుటకుఁగాని సమర్థుఁడు కాకయున్నాఁడు. ఈ పనులను నొకరులచేతఁ జేయించుకొందు మని యేరైనఁ జెప్పుదురేమో. ముక్క కఱవవచ్చునపుడు కొట్టుటకుఁ దనచేయియే కావలయును. కొంప కాలునపుడు ప్రాణమును రక్షించుకొనుటకుఁ దనకాళ్ళతోనే పరుగెత్తవలయు. అచట నవుకరు పరుగెత్తునెడఁ బ్రయోజన ముండదు. నవుకరులు వచ్చువఱకును అపదలు కాచుకొని

యొండవు. అపత్కాలమందుఁ దన్ను దాను రక్షించుకొనుటకును దన చెంతనుండువారిని రక్షించుటకును బ్రతిమానవుఁడును సమర్థుడై యొండవలయు. అట్టి సమర్థత యీ విద్యార్థికి లేదు. కాఁబట్టి యీతనియందు సంపూర్ణమానవధర్మము లేదు. మనుజునకుఁ గల దేహేంద్రియములలో మొదటిదగు దేహమును బూర్తిగ నుపేక్షించి యింద్రియములను మాత్రము పరిశ్రమచేత బలపఱచి యర్థమానుషశరీరుడై తుదకు వ్యర్థుఁ డగుచున్నాఁడు. కాళ్లు కచ్చేరివఱకు నడుచుటకును, కుడియెడమ కరంబులు లేఖనీపత్రములఁ బట్టుకొని వ్రాయుటకును మాత్ర మభ్యాసపఱుపఁబడినవి. ఇంతకన్న వీరి దేహోపయవముల కింకొక పని నేర్పఁబడుట లేదు.

అ ర్థ మ ను జ త్వ ము.

గీ. ఈశుఁ డొసఁగినయట్టి దే • హేంద్రియముల
మొదటి దగు దేహవిషయంబు • మూలఁ ద్రోచి
యింద్రియ పరిశ్రమము మాత్ర • మెఱిగి చేసి
యర్థమనజత్వ మందె వి • ద్యార్థి యహహ!

ఇప్పుడు పాఠశాలలందు వ్యాయామవిద్యయు నేర్పఁబడుచుండెఁగదా యని కొందఱు తలఁపవచ్చును. అదియు నభ్రువున్నముగనే యున్నది. సుమా చైదువందల విద్యార్థులుగల పాఠశాలయందు బహువత్సరములవఱకును నిర్దలు వ్యాయామోపాధ్యాయులఁ బెట్టి నేర్పించినను వారియం దైదుగురైనను అనఁగా వారిలో నూటి కొక్కరైనను ఆ విద్యయందు సమర్థులుగ వెలువడకపోవునపు డది వ్యర్థముకాక మి తేమగును? కొందఱు విద్యార్థుల విషయములో నిది యనర్థకముకూడ నగుచున్నది. ఆ కారణములన్నియు వ్యాయామమును గూర్చిన యుపన్యాసమందుఁ గొంతవఱకు వివరింపఁబడును. ఈ విద్యార్థి పాఠశాలయందు వ్యాయామమును లేశమాత్రమును జేయుటయే లేదని మాత్ర మిచటఁ జెప్పవచ్చును. ఈతఁడు దేహపరిశ్రమము నుపేక్షించుటయే గాక దేహోపయవములతోఁ జేయఁదగిన శిల్పవిద్యయొక్క నన్నిటినిగూడ నిరసించి యుపేక్షించుచున్నాఁడు. దీనిచేత వృత్తి వలనఁ గలుగఁదగిన దేహపరిశ్రమఁ బయినఁ గలుగక యీతఁడు పూర్ణముగ వ్యర్థుఁ డగుచున్నాఁడు. ఈతని కెవ్వనిపై నైనఁ గోపమువచ్చునెడ నేమిచేయఁగలఁడు? నోటికొలందిగఁ దిట్టఁగలఁడు. కలము దీసికొని పఱపఱపఱ వ్రాయఁగలఁడు. మఱేమియుఁ జేత కానేకాదు. సంఘభావ మన నేమో యీతనికిఁ బెరియనే తెలియదు.

మన విద్యార్థులెల్లరు నిట్లు వ్యర్థులై పోవలయునా? వీరిని సంస్కరించు మార్గము లేవియు లేవా? వీరిని సంపూర్ణమానవధర్మముఁ గలవారుగఁ జేయుట సాధ్యము కాదా! అనెడి పరితాపపూర్వకసంశయము లెల్లరకు నిచటఁ గలుగకమానవు. సంశయములకుఁదోడుగ గుణదోషవిమర్శనస్వాతంత్ర్యమును, నివేదితమార్గావలంబనోత్సాహమును గూడఁ జేరునెడ సంస్కరణమును విశేషశ్రమలేకయే చేయవచ్చును. కార్యసిద్ధి నొందవచ్చును. ఈకాలపుఁ జదువరులలోఁ బెక్కుఁద్రు కేవలపరాధీనపర్తనులుగాక బుద్ధిస్వాతంత్ర్యమును గలవారుగ నే యున్నారు. కావున మన దీ యాశయముల నిట మనవిచేయుచున్నాఁడను.

అభివృద్ధిపద్ధతుల నకలఁజేయుటకుఁ బూర్వ మనావశ్యకశ్రమములఁ దొలఁగించు కొనుట ప్రథమకర్తవ్యము. కావున మన విద్యార్థు లొనరించుచున్న యనావశ్యక కార్యము మెక్కుదానిని గొంత తగ్గఁపవలసియున్నది. ఆ దెద్దియన కేవల శబ్దార్థజ్ఞాన సంపాదనప్రయత్నము. ఇది మన సాహిత్యపరుల యేకవిద్యాభ్యసనమార్గదోష మని ఆంధ్రభాషావిషయికోపన్యాసంబునఁ దెల్పియుంటిఁగదా! ఈ విద్యార్థులెల్లరు నట్టి సాహిత్యపరుల వంశజులును, బంధువులును, మిత్రులునే. కావున వారలయభ్యాసమే వీరివఱకును వ్యాపించినది. చదువుటకుఁ దెల్లవారుజామున నాలుగుగంటలకుఁ గూర్చుండి యుదయమునఁ దొమ్మిదిగంటలవఱకుఁ జదువును. మరలఁ బదిగంటలకు మొదలిడి సాయంకాల మైదుగంటలవఱకును జదువును. మరలఁ రాత్రి యేడుగంటలు మొదలు కొని పదిగంటలవఱకును జదువును. సాయంకాలమపు డొక యరగంటసేపు జింనాస్తికు తిరగతికి రమ్మనుఁడు! సెలవుచీటిని బంపును. కొంచెముసేపు బంతియాడుటకు రమ్మనుఁడు! ఆసమయములో నింటికిఁ బోయి లెక్కలనో వ్రాతపనిమో చేయును. కొందఱుబాలురు బంతులాడుచుందురుకదా; అది దేహపరిశ్రమము కాదా యని యిటఁ గొందఱు శంకింపవచ్చును. అదియు నట్టిమాటయే. వాదముకొఱ కిదియుఁ బరిశ్రమమే యని యొప్పుకొన్నను దీని నాడెడివా రేపాఠశాలయందైనను నూటికిఁ బదిమంది కంటె నెక్కువ లేరు. కొదవవా రందఱు గలి యేమి కావలయును? కావున నిది ప్రయోజనము లేదు. విద్యార్థి దీని సంతను గోరుట లేదు. ఈతనికిఁ జదు వొక్కటియే కావలయును. చదువనఁగా నీతని దృష్టియందుఁ కేవల శబ్దార్థజ్ఞానసంపాదనమే. తుట్టుతుదకు దీని పర్యవసాన మేమిగాఁ బరిణమించెనో చూచితిరా! వీరు శ్రమపడి చదివి పరీక్షకేడెడివారిలో బహువిద్యార్థులు కృతార్థులగుట; ఇంతయెక్కువమంది

కృతార్థులగుటను జూచి వీరి కీపాఠములు చాలలే దని తలచి విద్యాశాఖాధికారులు మఱినాలుగు పాఠములను వీరిపై బడవేయుట; వానిని గూడ శ్రమపడి చదివి వీరు కృతార్థులగుట; వారు మఱినాలుగు పాఠములను పైని బడవేయుట. ఇట్లు జరుగుటచేత నిపుడు విద్యార్థి కుత్తుకబంటి విద్యావ్యాసంగములో మునిగియున్నాడు. దీని భారమును మోయజాలకయున్నాడు. మానసికవ్యాపారములందుఁ గాని దైహిక వ్యాపారములందుఁ గాని దైనందినాచరణయందు భార మెక్కుడైనచో మనశ్శరీరములు రెండును నానాటికిఁ గ్రమంబుగ లోలోనఁ గృశించి, నీరసించి, సత్వహీనము లగును. ఇది సర్వజీవసామాన్యధర్మము. ఈ దైనందినవ్యాపారభారాలిశయం బెడలేగని దైనందినాహ్వనములచేత మృత్యుదేవతను గొంచెముకొంచెముగ సమీపమునకుఁ గొని వచ్చి తుద కీ జీవు నా దేవతకుఁ గానుకగ నర్పించును. ఇట్లు మన విద్యార్థి లెందఱో పట్టపరీక్షయందును, న్యాయవాదిత్వా ద్యుత్తమపరీక్షలందును గృతార్థత నంది తమ దీర్ఘవ్యవసాయఫలకాలము సమీపించునప్పటికి దాని ననుభవించు ప్రాప్తిలేక మధ్యవయస్సునందే యా మృత్యువువాతఁ బడుట మీ రెఱుంగనిది కాదు. మనుజుని విద్యాభ్యసనాది సమస్తప్రయత్నములయొక్క పరమావధి (Ideal) దీర్ఘాయువు. అట్టి దానికి భంగము కలిగించుచున్నపు డది విద్యాధికుల కెల్లరకు విచారణీయాంశ మగుచున్నది. ఆయువునకు సహకారియు సాహాయకారియు నగు నారోగ్యమును గలిగించు దేహపరిశ్రమ ముపేక్షింపఁబడునపు డీ మనఃపరిశ్రమభారముయొక్క క్రూరత్వ మతిశయించి మేర మీఱుచున్నది. ఇది యంతయు విద్యాశాఖాధికారుల దోష మని యిటు నెవ్వరైన భ్రమయవచ్చును. కాని వారి దోష మిందు సుంతయు లేదు. ఒక యుపాధ్యాయుఁడు తన శిష్యులకు, గొంత పాఠము నిచ్చె ననుకొనుఁడు. వారు దినమంతయు నచ్చటచ్చటఁ దిరుగుచున్న ట్లగపడి మఱునాఁడు పాఠమును మాత్రము నిర్దుష్టముగ నెప్పగించునెడ వారి కీయఁబడిన పాఠము చాలలే దని తలచి యేయుపాధ్యాయుఁడు మఱికొంత యెక్కువపాఠము నీయక మానుకొనునా? కాఁబట్టి యీ దోషము మానవత్వమునకు వలయు సర్వప్రయత్నములను వదలుకొని కేవల శబ్దార్థజ్ఞానసంపాదనమే సకలార్థసిద్ధి యనుకొని పెనఁగులాడెడి విద్యార్థి దే కాని మ రె వ్వ రి ది యుఁ గాదు. విద్యార్థియే తనను గట్టఁ ద్రాళ్లు తాఁ దెచ్చుకొన్నాఁడు. ఇంత శ్రమపడి సంపాదించెడి విద్యకు ఫలమేమి? లోహర్ సెకండరీపరీక్షయందుఁ గృతార్థులగువారు చేయఁదగిన సకల్లవ్రాయు పనికి భి. యే, పరీక్షయందు గౌరవొందినవారిని గొప్ప జీతముతో నియ

మించుచున్నారు. ఎక్కువయోగ్యతగలవారు సులభముగ లభించుచుండఁ దక్కువ
యోగ్యతగలవారి నెవ్వరైనఁ జేకొందురా? అట్లు చేకొమ్మచుట ధర్మ మగునా?
ఈతని విద్యాతేజయ మితరమానవభగ్యసహిత మగునెడ శ్లాఘనీయమే యగును. త
ద్ధర్మాభావమందే యిది యనావశ్యక మని చెప్పవలసివచ్చుచున్నది. కావున విద్యార్థి
కేవలశబ్దార్థజ్ఞానసంపాదనము సంపూర్ణవిద్యాగ్రహణమునకు లక్షణము కాదనియు,
దన దినచర్యయందు విద్యాయుతకార్యము లొక్కభాగము మాత్రమే యుండుననియు
గ్రహించి, కేవల వా గ్రూ ప వి ద్య యే కా వ ల యు ననెడి పెనగులాటను గొంత
తగ్గించుకొనవలయును.

వార పాటలు.

గీ. విద్య యనఁగ నె వాగ్రూప • విద్య యెఱచు

భ్రమసి యూరక శ్రమములఁ • బడెద రేల?

పక్ష పాతంబు నావలఁ • బాఱఁ ద్రోలి

పూర్ణవిద్యకుఁ గడఁగుఁడీ • పూజ్యులార!

అట్లయిన నీ విద్యార్థి సంపూర్ణవిద్యానంతుఁ డగుట కీతని విద్యాభ్యసనపద్ధతి
యెట్లుండవలయును? ఆ నిర్వచన మీ యుపన్యాసారంభమందే చెప్పఁబడినది. అదియే
యిట మరలఁ జెప్పఁబడును. విద్యార్థి తన ప్రపంచయాత్రయందుఁ దన కార్యములఁ
దాను సమర్థముగ నెఱవేర్చుకొనుటకును, దన చెంతనుండువారికి సాయపడుటకును
వలయు శక్తిని గలిగించునదిగ నుండవలయు. అయినచో నీతని దైనందినవ్యాపారము
తెన్ని తరగతులుగ విభజింపఁబడఁదగియున్నవి? ఆయాతరగతుల కార్యములను సమ
గముగ నెఱవేర్చుట కీతనియం దేయే శక్తులు వలసియున్నవి? అట్టి శక్తులఁ గలిగించు
సాధనము తెల్పి? అను మూఁడుశంక లీ విద్యానిర్వచనమువలనఁ గలుగుచున్నవి. వానికి
సమాధానముల నిటఁ దెలుపుచున్నాఁడ. ప్రపంచమం దేమానవుఁడు 'గాని' యేవృత్తి
మొనరించునాతఁడుగాని చేయుకార్యము లన్నియు నాలుగు తరగతులుగ విభజింపఁ
బడఁదగియున్నవి. అవి యెవ్వియన 1 సంఘీభావకృతములు; 2 దేహోపయవకృతములు;
3 దేహబలకృతములు; 4 జ్ఞానబలకృతములు. 1 సం ఘీ భా వ ము అనఁగా మొక్క
ఘనకార్యమును నెఱవేర్చుటకుఁ బలువు రేకీభవించుట. అందుకు విద్యార్థి తా నిత
రులతోఁ జేరి యేకముగాఁ బనిచేయుటకును, ఇతరులను దనతోఁ జేర్చి యేకముగాఁ
బని చేయించుటకును దగిన శక్తిని సంపాదింపవలసియున్నది. 2 దేహోపయవకృతము

లనఁగాఁ జేతులు, కాళ్లు, భుజములు, దండచేతులు, ముంజేతులు, తొడలు, మోఁకాళ్లు, పిక్కలు, పాదములు, ఎదురుతొమ్ము, తల మొదలగు వివిధావయవములతోఁ జేయు కార్యములు. ఆకార్యములఁ నొనరించుటకు విద్యార్థి యా వివిధావయవముల ధారాశముగను హేరాశముగను ఉపయోగించు శక్తిని సంపాదింపవలసియున్నాఁడు. 3 దేహబలకృతము లనఁగా నీశ్వరదత్తమైన సహజదేహబలమును మానవయత్నముచేతఁ గాఁదగునంతకుఁ బ్రభులఁజేసి తత్సహాయమున నొనరింపఁదగు జనసామాన్యాశక్యకార్యములు. వీని మొనర్చుటకు విద్యార్థి జనసామాన్యాధికదేహబలమును సంపాదింపవలసియున్నది. 4 జ్ఞానబలకృతము లనఁగా నీశ్వరదత్తమైన జ్ఞానమును మానవయత్నముచేత నభివృద్ధి నొందించి యా జ్ఞానబలముచే నొనరింపఁదగు జనసామాన్యాశక్యకార్యములు. వీని మొనరించుటకు విద్యార్థి జనసామాన్యాధిక జ్ఞానబలమును సంపాదింపవలయును. ఈచతుర్విధశక్తులను గలిగించు సాధనము లేవి యను శంక యింకను నిలిచియున్నది. ఇది దుస్సరమైన శంకయే. అయినను వివరింతును. 1 సంఘీభావశక్తిని గలిగించు సాధనము సంగీతము. 2 వివిధావయవధారాశప్రయోగశక్తిని గలిగించు సాధనములు శిల్పాది పరిశ్రామిక వృత్తులు. 3 జనసామాన్యాధిక దేహబలసంపాదనసాధనము వ్యాయామము. 4 జనసామాన్యాధికజ్ఞానబలసంపాదనసాధనములు లోకానుభవమును, విద్యయు.

చతుర్విధ సాధనములు.

గీ. అరసి 1 సంగీత 2 శిల్పంబు • లభ్యసించి

వైవిధి వ్యాయామ 4 విద్యలఁ • బ్రజ్ఞఁ గాంచి

యొగిఁ జతుర్విధశక్తిసం • యుక్తఁ డగుచుఁ

బూర్జ మనుజత్వ మొందుట • పూజ్యతమము.

ఈ సాధనచతుష్టయసంపత్తిచే బై నాల్గు శక్తులును గలుగునా? విద్యార్థి సంపూర్ణవిద్యావంతుఁడు కాఁగలఁడా? అను మహాసంశయమిచటఁ గలుగుచున్నది. ఈ సంశయము నివారింపఁబడునెడఁ గార్యసిద్ధి కింకఁ దడ వేమియు నుండదు. కాబట్టి తత్సంశయనివృత్తికై యిటఁ బ్రయత్నింతును.

సంగీతమువలన సంఘీభావము కలుగునా యనుట మొట్టమొదటి సంశయము తప్పక కలుగును. సంఘీభావమును గలిగించుశక్తి సంగీతవిద్యకు మాత్రమే కలదు మఱియొకవిద్య కట్టి స్వాతంత్ర్యము లేకయునులేదు. ఎట్లనఁగాఁ—సంఘీభావము అనఁగా

నొక్క ఘనకార్యాచరణమం దనేకులు చేరి యేకముగాఁ బనిచేయుట కదా. ఏకముగా నొనర్చుట యనఁగా నేక కాల మం దొనర్చుట. ఏక కాలమం దొనర్చుట యనఁగా నిరుపదిమంది చేరి మేయినెల్ల నీలగిరికిఁ బోవుటకాదు. పదిమంది చేరి ఆదివారమునాఁడు ఫలహారముచేయుట కాదు. నాలుగువందలమంది యొక్కసారి నైలుబండి నెక్కుట కాదు. ఈ కార్యములకు సంగీత ముక్కుజలేదు. ఇది యేకత్వమునకు లక్షణము కానేరదు. పలువు రేకక్షణమం దొక్కఁడుగ నే యొనరించుట యేకకాలాచరణమగును. అట్టి కాలమును గూర్చిన జ్ఞానము నొసఁగు శక్తి సంగీతశాస్త్రమునకే కలదుకాని తదితరశాస్త్రములకు లేదు. సంగీతశాస్త్రమునకు శృతి ర్మాతా పితా లయా అని చెప్పబడుచున్నది. నాదముయొక్క ఆరోహణావరోహణాదిభేదములను గూర్చి చెప్పనది శృతి. తదంతర్వర్తియైన కాలమును గూర్చి చెప్పనది లయ. సాకారపదార్థ ద్వైతమును గణితశాస్త్రజ్ఞుఁడు గజములుగను అంగుళములుగను నొలుచునట్లులు కార్యాంతర్వర్తియగుచు నిరాకారమైన కాలమును సంగీతశాస్త్రజ్ఞుఁడు లయనుదెల్పు లఘుద్రుతాది పరిమాణములచేఁ నొలుచును. సంగీతవిద్యకుఁ బ్రధానాంగములైన భావ రాగతాళములలో తాళాంగ మీ ల య ను గూ ర్చి చెప్పటకే వచ్చినది. ఇది మన మొనరించు సమస్తకార్యములందును జేరియున్నది. ఈలయస్వరూపమును ఒక్క దృష్టాంతముచేత స్పష్టపఱిచెదను. ఒకఁడు దారిని బోవుచుఁ బదియడుగులు మిక్కిలి వడిగను నాలుగడుగులు మిక్కిలి నెమ్మదిగను అయిదడుగులు కొంచెము వడిగను మఱి కొన్ని యడుగులు కొంచెము నెమ్మదిగను ఇట్లు వేగము పలువిధములుగ నుండునట్లు నడుచుచుండు ననుకొనుఁడు. అతనిం జూచి మీ రేమనుకొందురు? వెట్టివాఁ డనుకొం దురు. మఱియు 'నట్లు నడచెదవేమి' యని కూడఁ బ్రశ్నింతురు. 'ఎట్లు నడుచుచుంటి' నని యాతఁ డడుగునెడ 'మిక్కిలివడిగను మిక్కిలి నెమ్మదిగను కొంచెమువడిగను కొంచెము నెమ్మదిగను నిట్లు పలువిధములగు వేగముతో నడచెదవేమి' యని మఱలఁ బృచ్ఛసేయుదురు. 'మీరెట్లు నడువుమనెద' రని యాతఁడు మరల నడుగునెడ సరిగా నడువు మని మాత్రము మీరు ప్రత్యుత్తర మిత్తురు. అంతకంటె స్పష్టముగా మీ యభి ప్రాయమును మీరు చెప్పఁజాలరు. 'సరిగా నడువుము' అను మాటల కర్థ మేమి? 'లయచొప్పున నడువుము' అనియే అర్థము. లయచొప్పున ననఁగా అడుగడుగుమధ్యను నడుచుకాలము సమంబుగ నుండునట్లని యర్థము. ఈ సమకాలజ్ఞానమునకే సంగీత శాస్త్రపరిభాషయందు 'లయ' అని పేరు పెట్టబడినది. ఈ లయజ్ఞానాంకురము

ప్రతిమనుజుఁ డొనరించు ప్రతికార్యమునందును వారివారికిఁ దెలియకయే వారియందు సహజముగఁ జేరియున్నది. అది సంగీతశాస్త్రజ్ఞునకు మాత్రము ప్రత్యక్షముగఁ గనపట్టుచునే యుండును. ఈ లయ నెడబాసిన కార్య మెవ్వనియందైనను వెట్టిగఁ గనపట్టక మానదు.

“శ్లో. లోకే వేదేచ వచసాం - పాదయో ర్గతి రుత్తమా
తా శేనైవ; వినాతేన - స్థలనం తేషు దృశ్యతే.

లోకమందును వేదమందును వాక్కులకును పాదములకును తాళము చేతనే యుత్తమగతి కలుగుచున్నది. ఆ తాళము నెడబాయుచో వాని యన్నిటియందును దొట్టుపాటు కనబడుచున్నది.” గాన సాగము.

ఈ లయజ్ఞానాంకూరము ప్రతిమనుజునందును సహజముగనే యుండినను ఒక్కడు మరియొకనితోఁ జేరి యేకముగాఁ బనిచేయఁదలచునపు డాయువురి సహజశక్తిని యేకముగా నడిపించుటకు బహిర్లక్ష్యస్థాన మొకటియావశ్యకమగుచున్నది. ఆ లక్ష్యస్థానమే గానమందలి ద్వితీయాగ్ధభాగమగు తాళము. ఒక్కఁడుగ నుండునపుడు బహిర్లక్ష్య మక్కఱలేదు. ఒక్కనికంటె నెక్కుడుగ వేలకొలది నెంతమంది యుండినను వారి శక్తి నీ లక్ష్యసాహాయ్యంబున నేకముగ నొనరింపవచ్చును. వారిలో నొకరినొకరనుసరించుట యుండనే యుండదు. అందఱును బహిర్లక్ష్యమగు తాళమునే యనుసరింతురు. దీనిచేత నణుమాత్రమును భేదము కలుగదు. ఈ దృష్టాంతమును జూడుఁడు. పడవలవాం డ్రీ తాళసాహాయ్యముచేతనే పడవలను లాగఁగలుగుచున్నారు. వారందఱును జేరి పడవత్రాటిని భుజములపై మోపుకొని యొక పాటను బాడుచు, దాని తాళముతోఁ జేర్చి యడుగును బెట్టి నడుచుచు, లాగుదురు. దీనిచేత వారందఱును ఏకకాలమందే యడుగును ముందుకుఁ బెట్టుదురు. అడుగును ముందుకుఁ బెట్టునపుడే పై శరీరభారమును ముందుకు డోచుట సహజగుణము. కావున నందఱును పడవభారమును వహించిన త్రాటితోఁగూడఁ దమ శరీరభారమును ఏకకాలమందే ముందున కూచేదఱు. దానిచే వారిశక్తి యేకమయి పడవయనెడి భారమును గదలించును. ఇదియే యథార్థమగు సంఘీభావము. ఇట్టి దానిని గలిగించు శక్తి సంగీత మునకే కలదు.

కొరివఱ కెచట నొక సంశయము కలుగవచ్చును. ఏమనఁగా “పడవలవాం డ్రెల్లప్పుడును పాటను బాడుట లేదు. ఎప్పుడో వారి యల్లాసముకొఱకుఁ బాడుచుందురు. కావున సంగీతసాహాయ్యంబుననే లాగుచుండి రనుట సత్యము కాజాలదు.”

అని సంశయింతురు. ఈ సంశయ మనావశ్యకము. ఏలయున వారు మోటితోఁ బాడుటను గొంతసేపు విడిచినను లయనుమాత్రము విడుచుట లేదు. అందఱును అడుగును గలిపియే నడుతురు. అట్లు పాదం సమయములయందు లయను నూచించు బహిష్కర్త్యముగ నుండుటకై వారిలో మొదటివాని చేతిలో నొక గజ్జలకట్టు నుంచెదరు. దాని నతఁడు లయప్రకారముగాఁ గ్రిందఁ గొట్టుచుండును. ధాని ననుసరించి వా రందఱును అడుగుగలిపి నడుతురు. ఇది కేవలతాళమును నూచించును. ఉత్సాహజనకమగు గానము మాత్ర మిందు లేదు. కొందఱీ కట్టునుగూడ నుపయోగింపకపోయినను అంతర్లక్ష్య సాహాయ్యముచేతనేలయ ననుసరించి యందఱును ఏకకాలమందడుగును గలిపి నడుచుట విధి. అది తప్పదు. తప్పనెడ నందఱు శక్తియు నేకకాలమందుఁ బ్రయోగింపఁబడదు. భిన్నకాలములయందుఁ బ్రయోగింపఁబడునెడ నది మొత్తముకాఁజాలదు. మొత్తము కాని యొకరిద్దఱు శక్తికి పడవ కదలదు. అట్లు కదలుట యసాధ్యము. కావున వారందఱు నడుగును గలిపియే నడుచుచున్నారు. ఇంకను సంగళయము కలవారు పడవల యొద్దకుఁ బోయి విచారించుకొందురు గాక.

బరువులను ఎత్తుట లాగుట, వడ్డను దంచుట, కవాతు చేయుట, సైన్యమును నడిపించుట లోనగు కార్యములన్నియు తాళాంతర్వర్తియగు లయయొక్క సహాయము చేతనే జరుపఁబడుచున్నవి. దీని కొఱకుఁ గొన్ని వేళలఁ బాటలను బాడుదురు. కొన్ని వేళలఁ బాడకయే తాళమును మాత్రమే చేకొని హృదయమందు నిలుపుకొందురు. ఆ పాటలలోఁ గొన్ని పెద్దవి; కొన్ని మిక్కిలి చిన్నవి. కొన్ని వేళల నర్థవిహీనములైన రెండు మాటలనే చిన్నపాటగ నుపయోగింతురు. 'ఘమ్మలే డమ్మనే' అనునది కూడ వీరి కొక పాటయే. తమ శక్తి నెంత యెక్కువగఁ బ్రయోగింపవలసియుండునో పాట నంతకుఱుచగఁ జేసికొందురు. ఈ లయజ్ఞానమునకు మన మొనరించు ప్రతిపనియందును సంబంధము కలదు. మన మొనరించు వానిలోఁ బై నిబేర్కొనఁబడిన హినినంటి యనేక సంఘకార్యములు లయసాహాయ్యము లేనిది మొదలే సాగవు. కావున సంఘీభావమునకు లయ మ హా వ శ్య క ము.

మఱొక్క విషయము కలదు. సంఘీభావమునకు సంగీత ప్ర థ మా గ్ధ భా గ మైన శృతితో సంబంధము లేదనిమాత్రము తలంపఁగూడదు. భాషతోఁ గూడిన కార్యములందు శృతి లయలు రెండును ఆవశ్యకములే. ఎట్లనఁగాః—పలువురు చేరి యొక మహా కార్యసిద్ధికై యేకగ్రీవముగఁ బరమేశ్వరుఁ బ్రార్థింపఁదలఁచి రనుకొనుఁడు. అది యెట్లు

సాధ్యమగును? వారిప్రార్థనను వచనముగా వ్రాసి యందఱు నేకగ్రీవముగాఁ జదువ నెంతురా? వచనమునకు శృతిలయ నియమములు చెందును లేవు గనుక నది యసాధ్యము. పద్యముగాఁ జేసికొని ప్రయత్నింతురా? అదియు సాధ్యముకాదు. పద్యములందు లయ మాత్రము కలదు. శృతిసంబంధమైన రాగసంగతి భేదము లైచ్చికము లైయున్నవి. కావున నందలి యొక్కశబ్దమునే యొకరు మృదువుగను, మఱొకరు కఠినముగను, నింకొకరు సంతోషకరముగను, వేఱొకరు జాలికరముగను, మఱి కొందఱి తీట్లే పలువిధ ములుగను బలుకుదురు. అందఱు నేక రాగంబుననే పాడుట కేర్పఱుచుకొనినను అందలి ధ్వనుల యారోహణావరోహణ డాలు స్ఫురిత కంపితాది గమకము లనిర్దిష్టము లగుటచే స్వేచ్ఛగాఁ బలుగతులఁ బాడుదురు. కావున నేకగ్రీవముగాఁ బాడుట కేక రాగ నియమము చాలదు. మఱి యే మొనర్పవలయు? ఆ ప్రార్థనను పాటగాఁ జేసికొని పాడ వలయు. అందఱు నేకగ్రీవముగాఁ బాడ నగును. ఒకరు దానిలోని యొక యక్షరము నెట్టి గమకముతో నెంత సామ్యముగ నందురో కొదవవా రెల్లరు నట్లే యేకగ్రీవముగ నందురు. ఒక రెచ్చట నాపుదురో అందఱు అచ్చటనే యాపుదురు. ఒక రొకచోట నొక యక్షరము నెన్నిమాత్రల దీర్ఘముతోఁ బల్కుదురో అందఱు నట్లే పలుకుదురు. ఇంతయేల? ఎందరు పాడినను ఒక్కఁడు పాడునట్లే యుండును. ఒక్కని కంతధ్వనిగ నే వినఁబడును. దీనినే యే క గ్రీ వ మ ని చెప్పదురు. ఇది సంగీతసాహాయ్యముననే సాధ్యమగును. సంగీతమే లేకపోవునెడ నీ యేకగ్రీవశబ్దము భాషనుండి లేకపోవలసి వచ్చును. ఇతరశాస్త్రము లేవియు దీనిని భాషలో సార్థకముగ నిలుపఁ జాలవు.

గా న కా ర్య ము లు.

క. ఏకగ్రీవీకరణము,

లోకంబున వివిధకృతుల • లో నెల్లపుడుం

బ్రాకట సంఘీభావము,

నేకరణిం గలుగు గాన • మెఱుంగకయున్నా?

ఇందు మఱియొకవిశేషము కూడఁ గలదు. ఈ యేకగ్రీవప్రార్థనమునందు వారి మనోభావము లా శబ్దార్థముల నాశ్రయించి యుండును. శబ్దము లేకగ్రీవమగుటచే త దాశ్రయమనోభావములును ఏకమగును. వారి కరచరణంబులును త ద్భావానుకూలంబు గ నే చలించుచుండును. ఇట్లు మనోవాక్కాయముల నేకముచేయుటయే త్రికరణశుద్ధి యనఁబడును. ఇట్లు త్రికరణశుద్ధిగాఁ జేసిన బహుజనప్రార్థనము నంగీకరించి భక్తవత్సలుఁ

దును సత్యస్వరూపుఁడు నైన యీశ్వరుఁడు కార్యసిద్ధి నొసఁగును. ఇందు బహు జనమనోభావము లేకమగుటచే నిందఱ మనోబలము (Will-force) ను ఏకమగును. ఏకమైన బహుజన సంకల్పబలముచే గార్యసిద్ధి కలుగును. కావున నిరీశ్వరవాదులును దీనిని బూర్వపక్షముచేయుదు.

ఇట్టి త్రికరణశుద్ధియుతమైన సంఘీభావమును శృతీలయసహితమైన సంగీతవిద్య కలిగించుచున్నది. సంగీతము నెడఁబాసి ప్రపంచమున నిజమగు సంఘీభావమే లేదు. సంఘీభావముయొక్క ప్రయోజనమునుగూర్చి నేను వివరించుట యనావశ్యకమగును. అది యెల్లరకును కొల్లగోవిందముగఁ దెలియును. అట్టి సంఘీభావమును గోరెడి విద్యార్థి సంగీతవిద్యాభ్యాసమును జేయవలయు. సంగీతవిద్యానైపుణ్య మిచట విషయముకాదు. సంగీతవిద్యాపరిచయము మాత్రమే విషయము. కావున విద్యార్థి సంఘీభావముయొక్క ప్రాముఖ్యము ననుసరించి సంగీతవిద్యను దా నభ్యసించు విద్యలలో మొదటిదానిగ గ్రహించి శక్తికొలఁది నభ్యసింపవలసియున్నది.

గానము.

ఆ. వె. గాన విద్య చేయు • ఘనకృతుల్ విద్యార్థి
తెలిసి, శ్రద్ధ తోడ • దినదినంబు
బహుళ విద్య లందుఁ • బనివడి గానంబు
మొదటి విద్య కాఁగఁ • బూన వలయు.

2. శిల్పములు . వివిధావయవధారాశప్రయోగశక్తిని గలిగింపఁగలవా యనుట రెండవసంశయము. ఇది మిక్కిలి సులభముగనే నివారణమగును. శిల్పులలో నొకఁడగు వడ్లంగి నిచట దృష్టాంతముగఁ జేకొందము. ఈ వడ్లంగి తన ఉలి, బాడిస, బరమా, చిత్రకగుల్ల, చేఱంసము, పెద్దఱంపము, లోనగు వివిధాయుధముల నుపయోగించునపు తన చేతులను వివిధగతులఁ బ్రయోగించుచున్నాఁడు. ఇట్టి వివిధచలనములకు దిన దినము నలవాటుపడుచున్న చేతులకు ధారాశప్రయోగానుకూలశక్తి కలుగుననుట నిర్వివాదాంశము. ఈ శక్తివలనఁ బ్రయోజన మేమి యనియు సంశయము కలుగవచ్చును. తత్సంశయనివృత్తికై యొక యుదాహరణము నిచ్చెదను. కేవల భాషాపేదఁడగు నుద్యోగి యింటిలోని కొక పాము వచ్చె ననుకొనుఁడు. ఆ యుద్యోగి దానిం జంప సాహసించునా? సాహసింపఁడు. మఱియే చేయును? గగ్గోలుపడి వీధిలోనికిఁ బరు గెత్తి యే బండివానినో యే పనిపాటలవానినో సాయమురమ్మని కేకలు పెట్టును. ఆ

సర్పమే యొక వడ్లంగి యింటిలోనికి వచ్చెనుకొనుడు. అతఁ డన్యసాహాయ్యమునకై పరుగెత్తునా? పరుగెత్తుడు. ఉద్యోగి యేల పరుగెత్తును? ఈతఁ డేల పరుగెత్తుడు? దీనికిఁ గారణములు ప్రత్యక్షముగ నేయున్నవి. ఉద్యోగి యొక మేకును గోడకుఁ గొట్ట నెంచుచు, నెడనుచేతితో మేకును గట్టిగాఁ బట్టుకొని, కుడిచేతితో సుత్తెను బట్టుకొని, కొట్టఁబోవునపుడు మేకుపైఁ గొట్టుటకు బదులు చేతినైఁ గొట్టుకొనెడి మహానుభావుడు. ఇట్లుకటిరెండు పర్యాయము లనుభవించి యుండుటచేఁ దన చేతులయం దాతనికి నమ్మకము చేడినది. తన కన్ను చూపిన ప్రదేశమందుఁ దన చేయి కొట్టదనియుఁ దన కంటికి చేతికి సంబంధమే లేదనియు, ఈ చేతు లుండియు న్యర్థమనియు నాతని కనుభవపూర్వకముగఁ దెలిసినది. కావున నతఁడు పరుగెత్తెడి పామును గొట్టుటకు సాహసింపఁడు. వడ్లంగియో తన కన్ను చెప్పినట్లెల్లఁ దన చేయి ఖచితముగఁ బనిచేయుటను దాను దినదినముచు జూచుచున్నాడు. తన చేతు లాపత్కాలమందుఁ దనకుఁ దోడ్పడునను నమ్మక మాతనికి దృఢంబుగఁ గలదు. కావున సర్పముచు సాహసముతో డీకొని చంపును. దీనిచేత నేమి తెలియుచున్నది? వివిధములగు శిల్పములచే వివిధావయవములగు ధారాశచలనశక్తి కలుగును. ఆ శక్తి యాపత్కాలమందును, అవశ్యకమగునపుడును మిక్కిలిగఁ బనికివచ్చును. కావున విద్యార్థి వీని నభ్యసింపవలసియున్నది అభ్యసింపనియెడఁ గాలుసేతులు లేనివాఁడుగఁ బరిణమింపవలసివచ్చును.

శిల్పములు.

గీ. శిల్పములు వాని విధులను • జేసి మఱియు

నవయవములకు ధారాశ • మైన చలన

శక్తి నొసఁగి, యారోగ్యముఁ • జక్కఁ బఱుచుఁ

గాన విద్యార్థి వీనికై • కడఁగ వలయు.

విద్యార్థు లీ శిల్పముల నభ్యసించుటచేత మఱియొక గొప్ప ప్రయోజనమును గలదు. ఆయా శిల్పము లన్నియు మనదేశమందు సాహిత్య విద్యా హీనుల చేతులలోఁ బడుటచే వానియందు గ్రంథములులేక యవి యంతరించిపోవుచున్నవి. వానిని విద్యార్థులు నేర్చునెడ వీరిలో ననంతరమందుఁ గవులుగ వెలువడువా రాయా శిల్పములందుఁ గూడ గ్రంథముల వ్రాయుట కనువుపడును. ఇది మన దేశమునకు మహావశ్యకము. విద్యార్థు లీ శిల్పాభ్యాసమును దమ కావశ్యకములగు విద్యలలో రెండవదానిగ గ్రహించి చేకూరవలయును.

3. వ్యాయామముచేత జనసామాన్యాధిక దేహబల సంపాదనము కలుగునాయను శంక మూడవది. దీనిని గూర్చి సంగ్రహముగ మనవిచేయుదుము. విద్యాపరిశ్రమ చేసి బి. యే. పరీక్షయందుఁ గృతార్థులగువారియం దసామాన్య బుద్ధిబలము కనపట్టుచుండుట లేదా? అట్లే దేహపరిశ్రమచేయువారియందు అసామాన్యదేహబలము ను గలుగును. అట్టివారి నెందఱనో చూచుచున్నాము. (ఈ విషయము వ్యాయామమును గూర్చిన ప్రత్యేకచర్చయందు మఱికొంత విపులముగ న్నాయఁబడును). దీనివలనఁ బ్రయోజనమేమి యందులేమో. దాని కొక దృష్టాంతమును జెప్పెదను. ఒక మేడలో దిగువ భాగముం దుండిన బస్తాలకు నిష్ప తగులుకొని యది మెట్లయొద్దనుండి కాలుచు వచ్చుచున్నది. మేడవైకి స్త్రీపురుషులు పండ్రెండ్రుగురుకలరు. దిగుటకు వేలొక త్రోవ లేదు. రక్షించుఁడు రక్షించుఁడని వా రచటినుండి కేకలువేయసాగిరి. ఆ మేడచుట్టును నాలుగువందలవంది స్త్రీపురుషులు మూఁగియుండిరి. కాని యేమియుఁ జేయఁజాలక పోయిరి. ఆ మేడమీఁది పండ్రెండ్రుగురును బ్రత్యక్షముగ నిష్పలలోఁ బడి కాలిపోవలసి యుండిరి. మంటలు మిక్కిలిగ సమీపించుచున్నవి. అప్పుడు వారిపాలిటికి దేవునివలె నా గుంపునుండి యొక వ్యాయామవిద్యానిపుణుఁడు పరుగెత్తుకొని వచ్చెను. అతనిఁ జూచినతోడనే జను లందఱు నానందపరవశులైరి. 'రక్షించుము రక్షించుము' అని యొడఁరెఱుఁగక యాతురముతో నఱవఁదొచ్చిరి. అపు డా నిపుణుఁ డొక నులక త్రాటిని ఒక మోకును దెప్పించి, నులకత్రాటి యొకకొన కొక రాతిని గట్టి మేడపైకి విసరి, దాని రెండవకొనకు మోపును గట్టి నై కీడ్చుకొమ్మని, యామోకును మేడపై స్తంభమునకుఁ గట్టించి, దాని రెండవకొనను బట్టుకొని త్రాటిమీఁదనుండి మేడపై కెక్కిరి. అపు డా మోకును బై కీడ్చుకొని దాని రెండవకొనను అర్ధగజము కొలత గల యొక కఱ్ఱయొక్క మధ్యను గట్టి, దానిమీఁద నొక్కొక్కరినే మోకు తొడల మధ్య నుండునట్లు కూర్చుండఁబెట్టి, మోకును గట్టిగఁ బట్టుకొమ్మని, భయముచేఁ జేతులు విడిచిపెట్టుదురేమో యని మఱియొక త్రాటితో వారి నడుమును మోకునకు బిగువుగఁ గట్టి, క్రిందికి దించెను. ఇట్లా పండ్రెండ్రుగురిని దించి సమీపించుచున్న మంటలు తనకుఁ దగులకమునుపే తానును దిగివచ్చెను. జనులందఱును మహానందభరిత హృదయాలగుచుఁ గరతాళములతో జయజయధ్వానము లొనర్చిరి.

ఇట్టి వ్యాయామ విద్యానిపుణులు సంఘమున కనావశ్యకమని యే బుద్ధిశాలియైనఁ జెప్పఁగలఁడా? ఆపద లెప్పుడువచ్చునో యెట్లువచ్చునో యెవ రెఱుంగుదురు? అని

చెప్పి వచ్చునా? వానిం దప్పించుకొనుటకై ప్రయత్న మక్కఱలేదా? శీతోష్ణబాధలఁ దప్పించుకొనుట కిండ్లను గట్టుట లేదా? జారచోరబాధలఁ దప్పించుకొనుటకుఁ దలుపులకు గట్టిగడియలను గట్టి తాళములను బెట్టుకొనుట లేదా? అట్లే యీ వ్యాయామ విద్యానిపుణులకొఱకును బ్రయత్నింపవలయు. వీ రచట లభింతురు? ఎట్టి నిపుణులయినను విద్యార్థులనుండియే లభింపవలయు. విద్యార్థు లందఱును నభ్యసించునెడ వారిలోఁ గొందఱ తాత్కాలికమాత్రప్రయోజకులును, మఱికొందఱు స్వపరగతుణ సమర్థులును నూటికిఁ బదిమందియైన వెలువడుదురు. కావున. విద్యార్థు లెల్లరును వ్యాయామవిద్యను శ్రద్ధతో నభ్యసించుట తృతీయావశ్యకము.

వ్యా యా మ ము.

సీ॥ శీతోష్ణబాధలఁ • జేరనీయకయుండ - ఘన సాధముల నిండ్లఁ • గట్ట లేదె ?
జారచోరాదిదు • ర్జనబాధలను నాఁగ - బీగాల గడియలఁ • బెట్ట లేదె ?
జ్వరవాతపిత్తాది • బాధలఁ దొలఁగింప - మందుమాకులను న • మగ్న లేదె ?
శ్వాసవృశ్చికసర్ప • జంబుకాదుల నాఁగ • కరదండములతోవ • లరయ లేదె ?

గీ॥ ఇట్టే మఱికొన్ని బాధల • నెట్టుకొఱకు
దేహబల మెంతముఖ్యమా • తెలియఁబడదె ?
అద్ది వ్యాయామమునఁగాక • యలవి యగునె ?
దానిఁ బడయంగ విద్యార్థి • పూన వలదె ?

4. జనసామాన్యాధికజ్ఞానబలసంపాదనము లోకానుభవముచేతను విద్యచేతను గలుగునా యనుట చతుర్థసంశయము. ఈ సంశయమును వారించుటకు విశేషశ్రమ మక్కఱలేదు. జ్ఞానసంపాదనమునకు లోకానుభవమును విద్యయు రెండును సాధనములే. ఈ రెండుసాధనములును రెండుపాఠశాలలయందు లభించును. లోకానుభవము నిచ్చునది యీశ్వరస్థాపితమైన ప్రపంచపాఠశాల. విద్య నిచ్చునది మనుష్యస్థాపితమైన కల్పిత పాఠశాల. ప్రపంచపాఠశాలయందు లభించునది యుత్తమవిద్య. కాని యందు బోధకులు లేరు. పాఠములుమాత్రము చిత్రింపఁబడిన ట్లుండును. విద్యార్థి వానిని, స్వాధికారానుసరణంబుగ గ్రహించుకొనవలసియున్నది. కావున నిందలి విద్య తీవ్రబుద్ధులకు మాత్రమే స్వాధీనమగును. ఇట్టి తీవ్రబుద్ధులచేత మందబుద్ధులులోనగు సర్వజనుల యుపయోగార్థము ప్రపంచపాఠశాలకుఁ బ్రతినిధిగ నేర్పఱుపఁబడినది కల్పితపాఠశాల.

పాఠశాలలు.

గీ. మానవుల కభ్యుదయ మగు • జ్ఞానబలము
వెలయు లోకానుభవమున • విద్యచేత
అట్టి రెంటికె స్థానంబు • లగుఁ బ్రపంచ
పాఠశాలయుఁ గల్పిత • పాఠశాల.

అచటిపాఠశాలలే యిచట బోధింపబడును. దీనియందు బోధకులు కలరు. ఇందు తిట్టి, కొట్టి, కొదండమును బట్టించి సామదాన భేద దండ చతుర్విధోపాయములచేతను ఎట్టి మందబుద్ధి కైనను సాధ్యమగువఱకు విద్య నేర్పబడును. ఈవిద్యనే ప్రతివిద్యార్థియు నభ్యసించవలసియున్నాఁడు. పశువునకును మనుజునకును గల భేదము విద్యయందే కలను. ఇట్టి విద్య నభ్యసించనివాఁడు విద్యావిహీనః పశుః అను న్యాయమునకు లోబడవలసివచ్చును. ఆ పశుత్వమునుండి తప్పించి మానవత్వమునుగూడ నతిక్రమింపించి దేవత్వమువఱకును మనుజు నభివృద్ధిచేయఁదగిన సాధన మీ విద్యయే. ఇది కొదవ శక్తి శ్రయమునకును వన్నెఁ గల్పించును. మనుజునకు నాగరికతను, జ్ఞానాధిక్యమును, ఆనందమును నిచ్చును.

మన ప్రకృతకాలవిద్యార్థి యీ విద్యయందలి నాగరికతాధికజ్ఞానానందములకు భ్రమపడి కొదవ శక్తిశ్రయము నుపేక్షించుచున్నాఁడు. ఇది యొక గొప్ప పొరపాటు. సంపూర్ణ మనుజత్వమున కీ నాల్గుశక్తులును వలసియున్నవి. ఇవి యొకటివెనుకనొకటిగ సంపాదించఁ దగినవియుఁ గావు. ఈ నాల్గుశక్తులను సంపాదించుటకును బ్రయత్నము లేకకాలావచ్ఛేదములుగనే జరుగవలసియున్నవి. కానిచో నొక్కొక్కదానియందు వీ రొనరించెడు నభివృద్ధి బానకడుపు, బోదకాలు వలెనే పరిణమించును. కాని మన యాంధ్రపండితాచారానుసరణముగ వారి సంతతిపారగు విద్యార్థుల కెల్లరకును కేవల హాగ్రూప విద్య యందే కుతూహల మెక్కుడు. దానంతేని తదితరవిద్యార్థు లెల్లరు సంధపరంపరగా నదేమార్గము నవలంబించుచున్నారు. ఈ పొరపాటును సవరించుకొని విద్యార్థులు సంపూర్ణ విద్యాపద్ధతుల నవలంబించుట యావశ్యకము.

పూర్ణ మనుజత్వము.

గీ. సతతసంఘేభావ • కృతములుగానవి - ద్యాసహాయంబున • నలవి యగును
దేహవయవకృత • దివ్యకార్యప్రజ్ఞ - ల్పాదివృత్తుల • చేతఁ గలుగు

దేహబలకృతముల్ • దినదినవ్యాయామ - సాధనంబున నట్టె • సాధ్యమగును
జ్ఞానబలకృతముల్ • ఖచిత లోకానుభ - వమున వాగ్విద్యను • బట్టు వడును

గీ. ఈ చతుర్విధకృత్యంబు • తెల్లరకు న
వశ్యమగు; ద త్కెరణశక్తి • బడయు కొఱకు
నల చ తు ర్వి ధ వి ద్య ల • నభ్యసించి
పూర్ణమునుజత్వ మందుట • పూజ్యతమము.

ప్రపంచమందలి సమస్తదేశాచారముల నెఱింగి నాగరికతఁ జెందిన మన ప్రభుత్వము వారి కీ విద్యాభ్యసనమర్మము లన్నియుఁ జక్కఁగఁ జెలియును. వారి పిల్లలకు విద్యనీ శక్తిచతుష్కసంపాదనానుకూలముగ విభజించి నేర్పుకొనుచున్నారు. మన పిల్లలకు నట్లే నేర్పుటకు సర్వప్రయత్నములఁ జేయుచున్నారు. నిర్బంధపద్ధతుల నవలంబించుట వారి మతము కాదు. ప్రజాభిప్రాయానుసరణముగఁ బోవుటయే వారి పాలనముయొక్క మూలనూత్రము. కానఁ బ్రజలకుఁ బూర్తిగ సమ్మతమగు వాగ్రూప విద్యను నిర్బంధవిద్యగ నుంచి, బ్రజల కరమనను గల దైహికవిద్యలను విచ్ఛిక్తవిద్యలుగ నుంచిరి. ఇచ్చాధీనమే విచ్ఛిక్తము. మనవారికి దైహికవిద్యలం దిచ్చ మొదలే లేదు. కావున వానిని బూర్తిగ నుపేక్షించిరి. వీరిని సోమరులుగ నుంచుట కిష్టములేక ప్రభుత్వమువారు వానికి బదులుగ వీరి వాగ్రూపవిద్యాపాఠములనే హెచ్చించిరి. ఈపాఠములందు మాత్రము మన విద్యార్థి యాంగ్లేయవిద్యార్థిని మించుచున్నాఁడు.

ఈ దోషములు సవరింపఁబడుటకు మార్గమేమి? ప్రజాభిప్రాయము మాగుటయే మార్గము. ఇంతకన్న మార్గాంతరము లేదు. ప్రభుత్వమువా రెప్పుడును ప్రజాభిప్రాయము ననుసరించియే యున్నారు. అట్లయిన నిపుడు ప్రజాభిప్రాయ మెట్లున్నది? కూలి కొఱకు విద్య నేర్చుటగా నున్నది. ఒక్క దృష్టాంతమును జిత్తగింపుఁడు. ఒక విద్యార్థిని సంగీతమును నేర్చుకొమ్మనుఁడు. 'నేను తంబుర బుట్టును దీసికొని డబ్బు సంపాదించుకొనఁబోవుదునా? నాకు సంగీత మెందుకు? అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చును. వడ్రంగమును నేర్చుకొమ్మనుఁడు. 'నేను బల్లలు కుర్చీలు చేసి యమ్ముకొని బ్రతుకఁబోదునా?' అని చెప్పును. సామును నేర్చుకొమ్మనుఁడు. 'నేను సర్కసుచేసి జీవింపఁబోదునా?' అనును. చదువుకొమ్మనుఁడు. ఉత్సాహముతో వినును. తన శంకల నడుగును. ఈ దిగువ గురుశిష్యసంవాదమును జిత్తగింపుఁడు.

గురు—నాయనా నీవు బాగుగఁ జదువుకొని పరీక్షయందుఁ గృతార్థుడవు కమ్ము.

శిష్యు—ఏపరీక్షకుఁ జదువుదును?

గురు—ఓవర్ సియరు పరీక్షకుఁ జదువుము.

శిష్యు—ప్యాసుఅయితే జీర మేమిచ్చెదరు?

గురు—నాకు జ్ఞప్తి లేదు. పోనీ స్టేడరుపరీక్షకుఁ జదువుము.

శిష్యు—దానిలో డబ్బు చాలా దొరకునా?

గురు—దొరకును కాని నీవు ఉరుదు నేర్చుకొమ్ము.

శిష్యు—ఉరుదు నేర్చుకొనిన జీతము చాలా యిచ్చెదరా యేమి!

పోలీసు ఇనస్పెక్టరును దస్తూరిపరీక్షను ప్యాసుకమ్మనుఁడు. అతఁడు చేయఁడు. కచ్చేరిలోని గుమాస్తాను గుట్టపున వారిపరీక్షను ప్యాసుకమ్మనుఁడు. అతఁడును జేయఁడు. తమనాకరీని స్థిరపఱచుకొనుటకు పోలీసు ఇనస్పెక్టరు గుట్టపునవారిపరీక్షను, గుమాస్తా దస్తూరిపరీక్షను ప్యాసుఅగుదురు. ఇట్లు విద్యార్థి యెంతదూరమైనను కు-లికొ-అకు శ్రమపడుచున్నాఁడు. విద్యయొక్క ప్రయోజనము మాత్ర మిది కాదు. తనకుఁ దా నుపయోగించుట, తన సంఘమునకుఁ దా నుపయోగించుట యనునవే విద్యాప్రయోజనములు. వీనికై యొక్కసారిగ దుముకుట పనికిరాదు. విద్యార్థు లీప్రయోజనముల నెఱిగి విద్య నభ్యసించుటకు మొదలిడు నెడఁ గ్రమక్రమంబుగఁ గలిగిన యకరోధకుడ్యము. తెల్లఁ గ్రమక్రమంబుగఁ దొలగిపోవును. విద్యార్థులకు చతుర్విధశక్తులును గలిగి సంపూర్ణ మానవధర్మము లభించును. అట్టి భాగ్యమును మన యాంధ్రవిద్యార్థులకుఁ బర మేశ్వరుఁ డనుగ్రహించుఁ గాక.

వి ద్యా ర్థ లు.

నీ. సీ! గానమేల? నాకొసెన్న! తంబురఁగొంచు-బిచ్చ మెత్త నెయంచుఁ బ్రేలునొకఁడు చాలు! నిండస్త్రీసు • సాధించి చిల్లర- కూలి చేయనె! యంచు • గొణఁగు నొకఁడు సాము మా కేటికి? • సర్కసులోఁ జేరి. బ్రతుకఁ బోవనె యంచు • వదరు నొకఁడు చదువుఁ జదువు చున్న • స్వామీయేమిత్తు - రఁచు జీతము మాట • నడుగు నొకఁడు

గీ. తనకుఁ దానును, దనసంఘ • మునకుఁ దాను

బనికెనచ్చుటకే విద్య • లని యెఱుఁగక

అక్కటా! కూలియేతను • యెడియల్ల

టంచుఁ జూతురు నేటి వి • ద్యార్థులహహ!

•18. అ వ ధా న ము లు.

శ్రీమ దఖిలభువననిర్మాత యగు పరమేశ్వరునిచే సృజింపఁబడిన సమస్త చరాచర ప్రపంచమునందును యుక్తాయుక్తవిచారజ్ఞానసంపన్నతచే మానవుఁ డుత్తము డగుచున్నాఁడు. కార్యమువలన గారణమును గ్రహించునట్లు సృష్టివలన స్రష్టయొక్క యభిప్రాయములను సాధ్యమగువఱకు గ్రహించి త దభిప్రాయానుకూలముగ లోక వృత్తముల నిర్వహించుటయందఁ దాను దన ప్రజ్ఞ నంతను వినియోగించుచున్నాఁడు. మఱియు నితర చరాచరముల నన్నిటిని దనకు సహాయముగఁ గొనుచు వానిని స్వేచ్ఛగఁ బ్రయోగించుచున్నాఁడు. ఇతరజంతుజాలము నంతను దన ప్రజ్ఞచేత స్వాధీనము చేసికొని యాయా జంతువులు వానివాని విధులఁ గ్రమంబుగ నిర్వర్తించునట్లొనరించు చున్నాఁడు. ఈ కార్యములం దెల్లను మనుజునకుఁ బ్రజ్ఞ మహావశ్యకము.

ప్ర జ్ఞ.

ఉ. కార్యముఁ బట్టి కారణము • కావున సృష్టినిబట్టి స్రష్ట తా
త్పర్య మెఱింగి త ద్గతులఁ • దాఁ జరియించుటకాక పైని యా
శ్చర్యముమీఱ నట్టులె య • జస్రము జీవులనెల్లఁ ద్రిప్ప స
త్కార్యముఁ బూనియుండిన క • తంబున మానిసి ప్రజ్ఞ కోరెడుకొ.

అట్టి ప్రజ్ఞ రెండు విధములు; సహజప్రజ్ఞ, సంపాదితప్రజ్ఞ. సహజప్రజ్ఞయం దీతని ప్రయత్న మేమియు లేదు. అది మనుజునకును ద నితరములకును గూడ వానివానికిఁ దగునట్లు లభించుచుండును. సంపాదితప్రజ్ఞయందే మనుజుఁ డధిక్య మంతయుఁ గలదు. ఈశ్వరుఁ డొసఁగిన దేహమనశ్శక్తుల రెంటిని సాధ్యమగునంతవఱ కభివృద్ధి నొనరించుటయే యీతని సంపాదితప్రజ్ఞ. ఇట్టి ప్రజ్ఞనుగూర్చి ప్రతిమనుజుఁడును సాధ్యమగు ప్రయత్నముల నన్నిటిని జేయుచున్నాఁడు. ఈ ప్రయత్నములు త్రివిధములు:—ప్రజ్ఞా సంపాదకములు, ప్రజ్ఞాద్యోతకములు, ప్రజ్ఞాప్రయోజకములు. వివిధవిద్యలందు విద్యార్థు లొనరించు ప్రయత్నము లన్నియుఁ బ్రజ్ఞాసంపాదకములు. పాఠశాలలందలి సంగ్రహ పరీక్షలు, గానసభలయందలి పల్లవిపాటలు, వ్యాయామవిద్యాసభలందలి బరువుల నెత్తుట మోయుట యనుపగొలుసులను ద్రెంచుట వనమృగములతోఁ గలియఁబడి పోరాడుట మొదలగుకార్యములు, కవిత్వసభలందలి యవధానములు- లోనగున నన్నియుఁ బ్రజ్ఞాద్యోతకములు. వివిధవృత్తులం దుద్యోగములను సంపాదించి తన శక్తిని దేశసేవార్థ ముపయోగించుట, ఏ సాధారణమైనపాటనైనను వన్నెలువెట్టి బహుజన

రంజకముగఁ బాడి యందలి భావమును శ్రోతలహృదయములందు నాటుకొనునట్లు నచ్చుట, ఆపత్కాలములందును ఆవశ్యకసమయములందును బలహీనులులొనగు బరువుల నెత్తికొనిపోవుట, స్వపరబంధములం ద్రెంచుట, శత్రువులతో సమముగఁ బోరుట, దారనుతప్రసంగ గృహచ్ఛిద్రాది వివిధవిషయములు బహుభంగులఁ జిత్తము నాకర్షించుచుండినను దాను వాని నన్నిటిని సమర్థించుకొనుచు సంఘోషకారకరము లగు గ్రంథములను వ్రాయుట—మొదలగునవి ప్రజ్ఞాప్రయోజకములు.

మానవోత్కర్షమునకు సోపానత్రయ మనఁదగిన యీ త్రివిధప్రయత్నములను స్వల్పకార్యములందుఁ బ్రతిమనుజుఁడు మొనరించుచు నేయుండును. ఘనకార్యములందు మాత్ర మట్లు కాదు. కొందఱు ప్రథమసోపానమందే నిలిచిపోదురు. అనఁగా విద్యాభ్యసన మొనరించువారిలోఁ గొందఱుమాత్రమే ప్రజ్ఞావంతు లగుదురు; మిగిలినవా రచటనే నిలిచిపోవుదురు. ప్రథమసోపానాధిష్ఠాతలలోఁ గొందఱు ద్వితీయసోపానమందు నిలిచిపోదురు. అనఁగాఁ బ్రజ్ఞావంతులలోఁ బెక్కుండు తమ ప్రజ్ఞను సంఘోషయోగార్థ ముపయోగింపఁ జాలకయుండురు. విద్యలందసమానప్రజ్ఞాధురంధరులయ్యుండమ ప్రజ్ఞచేత నూతన గ్రంథముల రచించుటకుఁగాని, బోధించి మఱికొందఱను దమ బోంట్లగా మొనరించుటకుఁగాని సమర్థులరేనివా రెందఱో సంఘమందుఁ గనపచ్చుచుండురు. ఇంక ద్వితీయసోపానమందలివారిలోఁ గొందఱు తృతీయసోపానమునుగూడ నెక్కి తమ ప్రజ్ఞను బలువిధముల సంఘోషయోగార్థ ముపయోగింతురు.

ఇందుఁ బ్రథమసోపానమందలివా రాయావిద్యలం దించుక పరిచితిని మాత్రము సంపాదించుకొని దానిని స్వోపయోగార్థ ముపయోగించుకొనుచుండురు. కాని ద్వితీయ తృతీయసోపానారోహకులవలన సంఘమున కెప్పుడును మహోపకారము కలుగుచునే యుండును. ఎట్లనఁగాః—ద్వితీయసోపానమందలి వివిధప్రజ్ఞాధికులు తమ ప్రజ్ఞలను సభాముఖంబునఁ బ్రదర్శించునపుడు సభ్యుల ప్రజ్ఞల కద్భుతాశ్చర్యముల నొందుచుండురు. ఆ సభ్యులలోఁ బెక్కుం డ్రెట్టి ప్రజ్ఞాసంపాదనమునకై ప్రయత్నించుచుండురు. వారినుండి వెలువడెడి ప్రజ్ఞాధికులలోఁ గొందఱు తృతీయసోపానాధిష్ఠాతలును నగుదురు. దీనికిఁ గారణము ద్వితీయసోపానారోహకుల ప్రజ్ఞాప్రకటనకార్యమే. తృతీయ సోపానారోహకులు ప్రయోజనము నెల్లప్పుడుఁ జేయుచు నేయుండురు. వీరిలోఁ గింది సోపానమందలివారిని బైసోపానమునకుఁ బొమ్మనుట న్యాయమేకాని పోవుటకు వారికి శక్తి చాలదు. అందఱును ఎం. యే. పరీక్షావఱకును జదువఁగలుగుట లేదు.

ఈశ్వరప్రేరితమైన సంకల్పబల మెంతవఱ కుండునో అంతవఱకు మాత్రమే పోవుదురు. పైకిఁ బోవకుండుటచేత వారు నిరసనాహ్వానమాత్రము కాదు. వారి ప్రజ్ఞ వ్యక్తము ను గాదు. వా రంతవఱకుఁ బూజ నీ యు లే.

ఇట్టి వివిధప్రయత్నములలోఁ గవు లొనరించు నవధానములు రెండవమెట్టుపై కుండువారి కార్యములు. ఇవి సంఘమునకు మహోపకారము నొనరించును. మనుజుఁడు తన సర్వప్రయత్నములందును బుద్ధిబలముచేతనే కార్యసిద్ధి నందుచున్నాఁడు. కొండంత యేనుఁగును గోరంతలో స్వాధీనము చేసికొనుచున్నాఁడు. పదిమంది కూలిజనులలో బుద్ధిబలముకలవాఁడు మేస్త్రీ యగుచున్నాఁడు. వేయిమంది సైనికులలో బుద్ధిబలము కలవాఁడు సేనాధిపతి యగుచున్నాఁడు. పదివేలమందిలో నొక్క బుద్ధికాలి మంత్రి యగుచున్నాఁడు. ఇంతయేలే! ప్రపంచమును బాలించునది మనుజుని బుద్ధిబలమేకాని మఱొక్కటి కాదు. ఇట్టి బుద్ధిబలము నభివృద్ధిచేయునవి 'అవధానములు.' ఇందు అవధానము, ధారణము, ఆశుకవిత్వము నను మూఁడు భాగములు కలవు. అవధాన మనఁగా నెచ్చరిక, జాకరూకత; ధారణ మనఁగా వివిధవిషయముల బుద్ధియందు ధరించి నిలుపుట; ఆశుకవిత్వ మనఁగా నప్పటికప్పుడే పద్యములఁ గూర్చుట. ఇచట నవధానముఁ దేకకాలమందు వివిధవిషయములందుఁ దన బుద్ధిని నిలిపి వానిని జాగరూకతతో ధారణచేసి సమగ్రముగ నెఱవేర్చుచు నాశువుగఁ బద్యము లల్లుచుండును.

మన యాంధ్రదేశంబునఁ బ్రకృతకాలమం దవధానములు మిక్కిలిగ నేకవిద్యా పరిచితిఁగల గీర్వాణాంధ్రపండితులలో మాత్రమే కన్పట్టుచున్నారు. ఈ యభ్యాసమే వివిధ విద్యాభ్యసనమొనర్చెడి యాంధ్రేయవిద్యాభ్యాసకులలో వ్యాపించునెడ న వెంత యుపయోగకరముగ నుండును. గంట నేపు చదువఁదగిన పాఠమును బావుగంటలోనే సాధింతురు. పది దినములు చదువఁదగిన గ్రంథమును రెండు దినములలోనే చదివి ధారణచేయుదురు. వివిధపాఠముల నభ్యసించునపుడు కలవరమందక చిత్తస్థైర్యమును గలిగియుండురు. ఈ విద్యార్థు లెల్లరును అష్టశతావధానములఁ జేయఁజాలకపోవచ్చును. కాని పదనుకొఱ కొక కొయ్యకత్తిని, ఒక యినుపకత్తిని, ఒక యుక్కుకత్తిని సమముగా నూటినయెడ నొకదానియంత పద నింకొకదానికి రాకపోయినను బ్రతిదానికిని గొంత పదను వచ్చి కార్యకారియైనట్లు లీ ప్రయత్నముచేత నవధానధారణాభ్యాసములు రెండును వీరల కలవడి, యమితోపకారమును జేయక మానవు. సాధారణముగా నీ యవధానములందుఁ బ్రధానభాగముగఁ బరిణమించుచుండు కవిత్వమందుఁ బ్రజ్ఞ

యభివృద్ధియగునెడ సంఘోపయోగకరము లగు నూతనగ్రంథముల వ్రాయఁజూచును. ఇట్టి యవధానధారణాశుకవిత్వాభ్యాసముల నభివృద్ధిపఱచుటయే యీ యవధానముల పరమావధి. ఇట్టి యవధానములఁ దఱచుగాఁ జేయించి విద్యార్థులకుఁ జూపుచుండుటకు సంఘకర్ణధారు లగు మహనీయు లెల్లప్పుడును బ్రయత్నించుచుండుదురుగాక.

అవధానప్రయోజనము.

సీ. అవధానమును ధార • తాశుకల్పవలను - నివదిసం బరసి వ • ర్థిలఁగ జేయు
నెంద తెన్నివిధాల • నిటు నటు లాగినఁ - జంచలింపని మన • స్థైర్య మిచ్చు
ధర సర్వసిద్ధిప్ర • దమగు మేధాశక్తి - గఱకు ఖడ్గము వీలి • మెఱయఁ జేయు
గ్రంథబాహుశ్యభా • రముఁ దోఁపనీయక - సుంతలో గ్రహించు • నూటిఁ దెల్పు

గీ. గంట చదివెడి చదు వర • గంట లోనె

యలవడఁగఁ జేయుచుండు వి • ద్యార్థులకును

మనుజబుద్ధుల నెపు డెస • మాన గతుల

సానపట్టెడు పని యవ • ధాన మహిమా.

19. వ్యాయామము; చర్చ.

రామరావు, వేంకటపతి, సోమనాథశర్మ, డంబాచారి, తీవ్రబుద్ధి, చిపల మూర్తి, భీమరాజు, నిరభిమాని, మితభాషి అను విద్యార్థులును మఱి కొందఱు పెద్ద మనుష్యులును ఇంకఁ గొందఱు విద్యార్థులును బ్రవేశించుచున్నారు.

రామ — (లేచి నిలిచి) ప్రసంగకాశలాభివృద్ధి సంఘసామాజికులారా! ఈ సంఘకార్య దర్శిగా నేఁడు నేను తమ కందఱకును ఒంపిన ప్రకటనపత్రికవలన మన సంఘమందొప్పుడు చర్చింపవలసిన విషయము వ్యాయామ మని తమ కెల్లఁకును తెలిసియున్నది. మన మందఱమును జేరి యీ విషయమందు మనకు మార్గదర్శులుగ నుండఁదగిన యొకరిని ముందు సభాధ్యక్షుఁడుగ నెన్నుకొనవలసియున్నది. మన భాగ్యవశమున నేఁడీ సభకు సామాజికేతరవిద్యాధికు లెందఱో దయచేసి యున్నారు. మనకుఁ బ్రసంగకాశలాభివృద్ధి నొనఁగూర్చు సంకల్పంబున సాదరులగుచు దయచేసిన యీ మహనీయులయెడ మన మెంతయుఁ గృతజ్ఞులమై యుండవలసియున్నారము. వీరిలో వీ. హనుమంతరావు పంతులుగారిని నేఁడీ సభ క్రాసనాధిపతిగ నుండుదురుగాక యని మన సమాజపక్షమునఁ

బ్రాహ్మించుచున్నాడను. ఈ పంతులుగారు హూణాంధ్ర భాషానిపులు; ప్రఖ్యాతోపన్యాసకులు; న్యాయామవిద్యాపరీక్షయందుఁ గృతార్థతఁ జెందిన వారు; ఈయోగ్యతల కన్నిటికిని వన్నె వెట్టునట్లు దేశోపకారదీక్షాతత్పరులు. కావున వీరు మనప్రార్థనము నన్యధాకరింపరు. తమ రెండఱు సేమలుపాటులేక వాణివలని ప్రయోజనమును జెంద సంసిద్ధులరై యున్నవార లని నమ్ముచు మన యీ సభ కగ్రాసనాధిపత్యమును వహింతురుగాక యని సంఘపక్షమున శ్రీ హనుమంతరావు పంతులుగారిని పునఃప్రార్థనంబు నొనర్చుచున్నాడను. (అని కూర్చున్నాడు.)

హను — (లేచి యున్నతస్థానమును సమీపించి నిలిచి) విద్యాగృహారా! మీ రెల్లరు నన్ను సభాధ్యక్షుఁడుగ నుండుమని కోరుటచే గౌరవించివందలకు మీ సంఘ మువారియెడ నే నెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడనైయున్నాడను. విద్యలందును, లోకా నుభవమందును, మఱి యనేకవిశేషములందును నాకంటె సమర్థులగువారెందఱో యీ సభయం దుండఁగా మీరు నాయందలి యోగ్యతారేశములఁ జేర్చి, గోరంతలఁ గొండంతలుగ గణించి, నాకు గౌరవంబు గడించితిరి. కాని యీ పదవికి నేను సుంతయు నర్హుఁడఁ గానని యే నెఱుఁగుదును. అయినను నే నిపు డీ పదవి సంగీకరింపనియెడఁ దమ యాజ్ఞ నుల్లంఘించినవాడ నగుదునను బెఱపున సంగీకరించుచున్నాడను. (అని యున్నతాసనముపైఁగూర్చున్నారు. సభ్యురెల్లరుఁ గరతాశధ్వనులతోఁ దమ యామోదమును బెల్పుచున్నారు.)

రామ — (విషయనూచికను అగ్రాసనాధిపతిగారి యెదుటఁ బెట్టుచున్నాడు.)

అగ్రా — (ఈ దిగువ విషయనూచికను దమలోఁ జదువుకొనుచున్నారు.)

వి ష య నూ చి క.

“1 కార్యదర్శి సామాజికుల హాజరుపట్టిని వ్రాయుట.

2 వేంకటపతిగారు ప్రారంభోపన్యాసమును జదువుట.

3 సామాజికుల చర్చ.

4 సాంఘికేతరవిద్యాధికుల యభిప్రాయములు.

5 అగ్రాసనాధిపతిగారి యభిప్రాయములు.”

(లేచి ప్రకాశముగా) నేఁ డిచట జరుగవలసియున్న కార్యములలో సంఘకార్య దర్శిగారు హాజరయిన సాంఘికుల సంఖ్యను హాజరుపట్టియందు నూచించుట ప్రథమ

కార్యముగా నున్నది. కావునఁ గార్యదర్శియగు రామరావుగా రట్లొనర్పఁ గోరుచున్నాఁడను.

రామ—(అట్లు నూచించి హాజరుపట్టిని అగ్రాసనాధిపతి గారియెదుట నుంచుచున్నాడు)

అగ్రా—(హాజరుపట్టిని నిమగ్నించి చూచి) కార్యదర్శిగారూ! మీ సామాజికుల మొత్తము సంఖ్య 45. అందు నేఁడు హాజరయినవారి సంఖ్య 22 ను గదా.

రామ—చిత్తము. అవునండీ.

అగ్రా—(లేచి) ఇక నిపుడు జరుగవలసిన ద్వితీయవిషయము వ్యాయామవిషయిక ప్రారంభోపన్యాసము. దానిఁ జదువుటకు వేంకటపతి గారిని గోరుచున్నాఁడను.
(అని కూర్చున్నారు.)

వేంక—(అగ్రాసనాధిపతిగారి యెడమపార్శ్వమందు నిలిచి) అగ్రాసనాధిపా! ఆర్యులారా! విద్యాధులారా! వ్యాయామవిద్యాప్రయోజనముం దెలుపుచు నొక వ్యాసమును సంగ్రహముగ వ్రాయుటకు నేను గార్యదర్శిగారిచే నాజ్ఞాపింపఁ బడుటచేతను, ఆ విద్యయందు నాకుఁ గల గౌరవోత్సాహములచేతను నాయన మర్థతను గణింపక యీ వ్యాసశేఖనకార్యంబునకు బూనుకొంటిని. కావునఁ దమ రందఱును సాదరులగుచు నిందలి నా దోషముల మన్నింప నేఁడుచున్నాఁడను. వ్యాయామప్రయోజనమును గూర్చి యొక్క గ్రంథము వ్రాయఁ దగియున్నది. దానిని సంగ్రహించు గు వ్యాసమున నిముడ్చుట దుర్గుటము. అయినఁ బ్రయత్నింతును.

ఈ ప్రపంచమందు మనుజుఁ డొనరించు సర్వప్రయత్నములును ఆయురారోగ్యైశ్వర్యము లను ప్రయోజనత్రయముకొఱకే. వీనిలో మొదటిరెండును మిక్కిలి ముఖ్యములు. వాని నిచ్చునది వ్యాయామము. మూడవదియగు నైశ్వర్యమునకు విద్యాబుద్ధులు రెండును గారణములు. ఒక వేళ జన్మప్రయోజనము మోక్షమే యందురేమో. దానికిని సాధనములగు యోగముద్రాసనము లన్నియు వ్యాయామ భాగములే. దీనిచే దేహస్వాస్థ్యమునుగూర్చిన కార్య మంతయు వ్యాయామాధీన మయినట్లు కన్పట్టుచున్నది. మనుజునకు దేహస్వాస్థ్యసంపాదన ప్రయత్నము ప్రథమకర్తవ్యము. శరీరమాద్యం ఖలు ధర్మసాధనం అను నార్యోక్తి యీ యభిప్రాయమునే స్థిరీకరించుచున్నది. అట్టి దేహస్వాస్థ్యమునకు వ్యాయామమే ప్రధానసాధనము.

- . గీ. అఖిల మనుజులే సర్వప్ర • యత్న ములును
నాయు రాకోగ్య సంపద • లబ్బు కొఱక;
అయు రాకోగ్యదంబు వ్యాః యామ మొకటి;
అల సిరులు కల్లు బుద్ధివి • ద్యలవశమున.

వ్యాయామముకొఱకుఁ జేయఁబడు సాధకములు రెండు విధములు, దేహబల సాధకములు, వినోదసాధకములు. ఇందు దేహబల సాధకములు ప్రతిమనుజునకును అవశ్యకములు; ప్రతిమనుజునకును కులభసాధ్యములు. వినోదసాధకములు దేహబలసంపాదనానంతరము స్వప్రయోజకత్వప్రకటనార్థముగను వినోదార్థముగను జేయఁబడఁదగినవి. ఇవి మొదటివానికంటె నెక్కువ కఠినములు. వీనిని మల్లలే చేయఁ దగియుండురు. కొందఱు వ్యాయామ మనఁగా నీ వినోదసాధకములే యనుకొని, యిది తమ కసాధ్యములని వెఱఁగువడి, వ్యాయామప్రయత్నమునే వదలుకొనుచున్నారా. మఱి కొందఱు దేహబలార్థము ప్రారంభించి వినోదసాధకములఁ జేయఁగడఁగుదురు ! వానియందు దేమాత్రమైనఁ బ్రమాదము కలుగును. దానిచే నివ్వెఱుపడి, వ్యాయామము ప్రమాద జనకమని తమ మనస్సున స్థిరపఱుచుకొని, తమచెంత కఠిగఁడివారి కందఱకును ఈసిద్ధాంతమునే బోధించుచుండురు. ఈ వ్యాయామమున విద్యార్థులొనరించు దోషములు లెక్కకు మించియున్నవి. వానిం గూర్చి ప్రత్యేకముగ నొక గ్రంథమును వ్రాయఁదగి యున్నది. ఆ యా దోషములచేత నేదో నష్టము కలుగునపుడు దాని కారణమును వ్యా యామముపై నాకోపించి వ్యాయామము మా కచ్చిరా దనుచుండురు. ఇది యొక గొప్ప పొరపాటు. ఈ పొరపాటు వ్యాయామవిద్యకు మహానర్థదాయకము.

వి ప రీ త ము.

- . చ. సకలకలామరస్తు లగు • సభ్యులమౌల యధార్థవాదినై
యొక విపరీతకార్య మిపు • దున్నది యున్నటు లే వచించెదన్;
చకచక సాము సామనుచుఁ • జయ్యనఁ బోయి, బలంబొసంగు సా
ధకములతోడ స్వావయవ • దార్థ్యముఁ గాంచకముందె, మల్లు లే
న్నక కడు నిర్భయంబుగఁ బె • నంగుచుఁ జేసెడి యా వినోద సా
ధకములతోవఁ బట్టి, బెడి • దంబగుచేప్టులు చేసి, కొద్దినా
శృక తన కాలుసేతులకు • లావు శ్రమంబులఁగూర్చి, యాసుప
త్రికఁ జని, కొన్నిమాసములు • తీపులుతీసి, బెళారె! చాలు నా

కీక గరిడీలు! సాము తల • కక్కెను! చాల్లు! నటంచు రోసి, యా
వెకలులు భీతిఁ జెంది, పది • వేల నమస్కృతు లాచరించి, పై
నికఁ దమచెంత కేగెడి మ • తెవ్వరికైనను సాముచెంతఁ బో
వకుడని బుద్ధిచెప్పదురు • బాపురి యీ విపరీత మొప్పునే?

వ్యాయామవిద్య ప్రతిమనుజునకును మహావశ్యకము. మనుజుని వయస్కాలము
లో విద్యాభ్యాసమున కనుకూలకాలము బాల్యము. కావున బాలురగు విద్యార్థు లెల్లరును
దీని ప్రాముఖ్యమును గ్రహించి తగురీతి నభ్యసించుదురుగాక. బాల్యమున దభ్యసించు
దానిని యావజ్జీవితకాలము నాచరణయందుంచఁదగును. కాని యావనమండే దీని
ప్రారంభించునెడ నెక్కువ శ్రమకరముగ నుండును. కావున మా సాంఘిక లెల్లరును
దీని నేమిటక యభ్యసించుదురుగాక యని కోరుచు నీవ్యాసమును ముగించుచున్నాఁడను.
(తనచోటికిఁ బోవుచున్నాఁడు).

సభ్య—(సంతోషముతోఁ జప్పటలు కొట్టుచున్నారు.)
(ఇచటఁ జర్చసేయువా రందఱును బ్రథమోపన్యాసకునివలె నే స్వస్థానమునుండి
లేచి, యగ్రాసనాధిపతిగారి చెంతి కేగి, నిలిచి, తమ యభిప్రాయములను
సభ్యులకు విన్నవించి, పిమ్మట స్వస్థానమున కేగి, కూర్చుండుదురు.)

అగ్రా—(లేచి) ఇపుడు వేంకటపతిగారు చదివిన వ్యాసమునందలి గుణదోషములఁ
జర్చింపఁ దలచిన సామాజికులు చర్చించుదురుగాక యని కోరుచున్నాఁడ. (అని
కూర్చున్నాడు.)

సోమ— పూజ్యుడవగు సగ్రాసనాధిపా! సరసులరగు సభ్యులారా! నా మిత్రులగు
వేంకటపతిగారు చదివిన వ్యాస మంతయు మిక్కిలి సమంజసముగనున్నది.
'వ్యాయామము ప్రతిమనుజునకును మహావశ్యకము' అని వారు చెప్పిన మాటలు
సువర్ణాక్షరములతో వ్రాయఁదగియున్నవి. వ్యాయామముచే దేహోపయవస్తులకు
ధారాశఛలనసామర్థ్యము కలుగును. అట్టి చలనముచే బలసమృద్ధి కలుగును.
ఈ రెండుశక్తులును ఆపత్కాలమందుఁ స్వపరప్రాణరక్షణం బొనర్చుచు మఱి
యు సర్వసౌఖ్యదమయిన దేహోరోగ్యము నిచ్చును. ఇట్టి ప్రాణత్రాణనసమర్థం
బును మహోపకారకంబును నగు వ్యాయామము నుపేక్షించువారు తత్ఫలము
ననుభవింపక తీరదు. కొదవవిషయముల నన్నిటిని నామిత్రులగు వేంకటపతి గారే
నెలవిచ్చియున్నారు. కావున నే నింతటితో విరమించుచున్నాఁడ.

గీ. అరయ సామాన, దేహావ • యవము లెల్ల
మలసి 1 ధారాశచలనసా • మర్థ్య మొందు;
తచ్చ లనమున 2 బలవృద్ధి • తారసిల్లు;
వాని చే స్వ పరా వ న • భాగ్య మమరు.

సభ్యు—(కరతాళధ్వనులతో సంతోషముం దెలుపుచున్నారు.)

డంబా— అగ్రాసనాధిపా! ఆర్యులారా! మిత్రులారా! నా మిత్రులగు వేంకటపతి గారును, సోమనాథశర్మగారును సెలవిచ్చిన విశేషాంశముల నామూలాగ్రముగఁ దమరెల్లరును గర్జరసాయనంబుగ నాలకించియే యున్నారు. నేను గొన్ని విషయముల విన్నవింప నెన్నుచున్నవాడఁ గాని దాన నేమిదోషంబు వాటిల్లునో యను శంక నింకఁ గొంక్షచున్నవాడ. అకారణకరుణాకటాక్ష భరితాంతరంగులును, సకలవిద్యాపారంగతులును, సరసాగ్రగణ్యులును నగు నీ సభాసదులెల్లరు నన్నెము పున్నె మెఱుంగని యీ చిన్నిబాలుని పల్కుల మిన్నగ నెన్ని మన్నింతురని విన్నవించుచున్నవాడ. నా సంగతకాంక్షిరుగురును వచించిన వాక్కులు మిక్కిలి నిక్కువములే కాని యేను మాత్ర మొక్కింత వారితోడఁ గూడ భిన్నాభిప్రాయుడ నగుచుంటి నని తమ చెంతఁ దెల్పుట కెంతయుఁ జింతాభరితాంతరంగుడ నగుచునున్నవాడ. వ్యాయామము ప్రతి మనుజునకు నావశ్యకమనిరి. ఇది భ్రమప్రమాదజనకము. ఇది కూలిచేయువారికిని మూటలు బస్తాలు మోయువారికిని మాత్రమే యావశ్యకము. ఉద్యోగముచేసికొనువారి కీ తంటా యంట కంటగించు నని ఘంటాపథంబుగఁ జెప్పనగు. వారివారికి వలయు వివిధావయవపటుత్వమును సర్వజగన్నాయకుడగు గుమసాయకజనకుడే యొసంగి యున్నవాడు. అతని తప్పుల సవరింప నీ మా యప్పలుప్పలిల్లిరో యన దాని నభివృద్ధి యొనరింతురట! ఇది మిగుల సాహసము. పెద్దపులి యేమి వ్యాయామముం జేయుచున్నయది. ఎద్దులు గుఱ్ఱములు నేమి వ్యాయామముం జేయుచున్నయవి. వాని బలంబున నేమికోఱంత వాటిల్లినది? కావున నుద్యోగస్థులకు వ్యాయామం బనావశ్యక మని గట్టిగ మనవిచేయుచు నేఁ జేపట్టినట్టి యీచిట్టి యుపన్యాసము నింతవట్టుతోఁ దుదముట్టించుచున్నట్టివాడను.

సభ్యు— (పటపటఁ జెప్పటలు కొట్టుచున్నారు.)

అగ్రా—(లేచి) విద్యార్థులారా! మీలా నింకఁ బ్రసంగింపఁ దలచినవారు పలువు

రుండవచ్చును. ఒక్కొక్కరు చాలసేపు వచింపఁ జొచ్చినయెడఁ గాలహరణ మగును. మీలోఁ బ్రతివక్తయు నుపోద్ఘాతమును జెప్పట యనావశ్యకము. కాన నింకఁ బ్రసంగింపఁబోవువారు దానిం దొలఁగించి ప్రధానవిషయమును సంగ్రహముగఁ దెలుపవలయు నని కోరుచున్నాఁడ. (అని కూరుచున్నారు).

తీవ్ర—అగ్రాసవాధిపవిద్యాధిక మిత్రవరులారా! వ్యాయామప్రాముఖ్యమునుగూర్చి నామిత్రులగు డంబాచారి గారు వాక్రచ్చిన యభిప్రాయముతోడ నే నేకీభ వించుచున్నాఁడను. మనుజుఁడు తన శక్తియుక్తుల నెల్ల నైహికాముష్మిక సుఖదాయకమును, సర్వకార్యనిర్వహణ సమర్థమును, మీఁదుమిక్కిలి పరమేశ్వ రు లీలాస్వరూపమును, చిర్యలమును నైన జ్ఞానము నభివృద్ధి నొందించుటయం దుపయోగింపఁదగుఁగాని మలమూత్రాది దుష్కంధపఛ్ఛాదభరితమును, జడస్వరూప మును నైన యీదేహమును బలపఱుచుటయందును, దీనికి ధారాళ చలనాది సామర్థ్యాతిశయములఁ గలిగించుట యందును, మఱియు దీనికి వివిధాలంకార ములఁ గూర్చుటయందును వినియోగించుట యాశక్తియుక్తుల వ్యర్థపుచ్చుటయే యగునుగాని సార్థకము కానేరదు. దేహబలం బాయా జంతువులకును నాయా మనుజులకును పరమేశ్వరాభిప్రాయానుకూలముగ వలయు వఱకు సహజ మగుచు లభించుచుండ నద్దానిని మానవప్రయత్నముచేత నసామాన్యగుతుల నభి వృద్ధి నొందింతుమనుటఁ జూడఁ పీఠలు నూతనసృష్టిని గూడఁ జేయ నుద్యమించు చుండిరా యనునట్లు లద్భుతజనకంబుగను హాస్యాస్పదంబుగను గూడఁ గన్పట్టి యా వ్యాయామవిద్యనుం దాదరోత్సాహముల గలిగించుటకుఁ బ్రత్యామ్నాయ ముగ నసూయానిరసనములఁ గలిగించుచుండు నని నే నభిప్రాయపడుచున్నాఁడ. నా మిత్రు లింక నిట్టి విపరీతాభిప్రాయములఁ దొలంగి వర్జింతురుగాక యని కోరుచు నా యుపన్యాసము నింతటితో ముగించుచున్నాఁడ.

చప—మహనీయుఁడవగు సగ్రాసవాధిపా! పూజనీయులగు సభాసదులారా! వ్యా యామము మనుష్యునకు మిగుల ముఖ్యము. దీనిచేత బలము కలుగును. బలము చేత బరువుల నెత్తవచ్చును. కాలువలోని పడవమీఁదనున్న బరువుల నెత్తి యొడ్డున నుంచుట కొక యంత్రము కలదు. నైలుబండి పట్టాలమీఁదనుండి తొలఁగి పడిపోవునపుడు దాని నెత్తుటకు జాకీ లను మఱియొకవిధమైన సాధ నములు కలవు. కాని నైలుబండి పడిపోవునపుడు ప్రజలకును, బ్రజల భస్మప్రాణము

లకును, బాల నష్టము సంభవించును. ప్రాణమువంటి విలువగల పదార్థము మన కింకొకటి యేదియు లేదు. దీని నిచ్చుటకుఁ బరమేశ్వరుఁ డొక్కఁడే సమర్థుఁ డు. అతని మహిమ యపారమైనది. మఱియు సోతని—

అగ్రా— (ప్రాసంగిక నుద్దేశించి) మీ రిప్పుడు ప్రసంగింపవలసిన విషయము వ్యాయామము కావున దానిగూర్చియే యుపన్యసింపుడు.

చప—చిత్తముచిత్తము. దానిగూర్చియే ముఖ్యముగ మనవిచేయుచున్నాఁడఁ జిత్తగింపుడు.

మఱియు నా పరమేశ్వరు కటాక్షముచేత నే మన కీ వ్యాయామవిద్య లభించినది. ఆయన మన కిట్టి యుపకారముల నెన్నిటిమో చేసియున్నాఁడు. ఆయన కృప లేకయున్న మన మొక్క ఊణమైన జీవింపలేము. మీ రందఱు —

అగ్రా— (మరల నుపన్యాసమునుద్దేశించి) మీరు వ్యాయామమునుగూర్చి ప్రసంగింపుడు. చప—చిత్తము. అలాగే మనవిచేయుచున్నాఁడను.

మీ రందఱు నా మనవిని జిత్తగించి యట్టి పరమేశ్వరునిచేత నొసఁగబడిన యీ వ్యాయామము నభ్యసించుదుగాక యని కోరుచు నా వ్యాయామవిద్యా విషయికోపన్యాసమును ముగించుచున్నాఁడను.

సభ్య—(అశ్చర్యముతోఁ గరతాళములు వేయుచున్నారు).

భీమ—అగ్రాసనాధిపా! సభ్యులారా! నా మిత్రు లందఱూ వ్యాయామం వ్యాయామ మంటూ యేమేమో చెపుతూన్నారు. వ్యాయామమంటే సామేనా? ఏదీ యీ ఖబుర్లు చెప్పేవార్ని చచ్చి యా సామచేసినవాడి పక్క న్నుంచోమనండి. వాడొక్క గుడ్డు గుడ్డుతే డమ్మని చచ్చిపోతారు. వీళ్ల చదువు లన్నీ యెందుకూ? యాడవనా? కూర్చుంటే ల్యావల్యాక కుండల్లో గుట్టాలుతోల్తూ కూర్చో దానిక్కా? యీ చదువు లన్నీ సభల్లో బడి తనకి గిట్టనివాణ్ణి చదామదా చేరితత్తుకుండా తిట్టడానికి పనికొస్తే. పేరెత్తితేనా వొక్క గుడ్డుతో పడుకో బెడ్డాడు. ఆరమ్స్ అక్టు (Arms Act) వొచ్చిందని యెవరో మొన్న గును స్తూంటే నాకు నవ్వొచ్చింది. వొకవ్యాళ్ల ఆయిధాలు పట్టుకోవద్దనే ఆరమ్స్ అక్టును గవర్న మెంటువారు తీశేస్తారనుకోండి. ఏపనీ చాతకాక వీళ్ల కొందుచేతులూ కట్టేసుకున్న యీ ఆరమ్స్ అక్టు నెవరు తీశేస్తారు? (సభ్యులు దీనిని చప్పట్లు కొట్టుచున్నారు.) తన చేతుల్తో యేం చెయ్యాలో యెరగని

వాడ్కి ఆరమ్మెందుకండీ! యీ బతుకు బతకలాక పొడుమకు చావడాని కేమో. (అందఱును నవ్వుచున్నారు) పొరుషులని యీ బతుక్కంటే అట్లా చచ్చినా మంచిదే. పొరుషులవాడే పురుషుడు. కాళ్లుచేతులూ లేని వారి కా పొరుషుం చచ్చిపోక యేమాతుంది? వకనాడా రెణ్ణాల్లా? కలకాలం కలం పట్టుకోడం కంటే యేమీ యెరగని చేతులుంటేయేమి పోలేయేమి? (సత్యము సత్యము)

అందుకని యిప్పుడు ముసలాళ్ళందరిని కసరతు చెయ్యమంటే కొంప ముణుగురుందండోయి. కొత్తరోగాలు పుడతాయి. తగినంత వుపంగా చేయించే గురువు పీళ్ళకి దొరకడు. కనక వీళ్ళు మానేస్తేనే నుంచిది. యీ గుంటళ్ళ కేం రోగాలొచ్చినాయి. దుక్కల్లాగ తిని రోడ్లెంబడి గంతడానికి మాత్రం వోపికొస్తుందికాని సాము చెయిలేమా? క్లాసులో వీళ్ళ జంనాస్తికు చేసేది వడ సారం వారాని కరగంట. వాల్లో 20 మందికి 15 గురు సెలవచ్చిట్లా! ల్యాకుంటే క్లాసులో నుంచుని రోగాలొచ్చినా యనడమా! యితకంటే అశ్చర్య ముందిటండీ! వీళ్ళిట్లా గొడవనిబడి కొట్టుకోడమే కాని లంగోటీ కట్టుకొని, గోదాలో దిగి, వొక్క గంట కసరతుచేసి, స్నానంచేసి, కడుపుకు గంజినీళ్ళేనా సరే తాగి, బయటికి వచ్చినవాడి మొఖాన్ని వుండే కళా, వాడికి వుండే ఆనందం లక్షాధికారికైన వుంటుందిటండీ? (వినండి, వినండి. అని చప్పట్లుకొట్టుచున్నారు.) కనక వీళ్ళందరూ కాళ్ళూచేతులూలేనివాళ్ళై పాడైపోక, కష్టపడి, ముందు మనుషుల్లాగ నిలబట్టానికి దోవ చేసుకుంటూ తరవాత యేవిద్య చదువు వున్నా మంచి దని నాయభిప్రాయము. నేను ఉన్నదున్నట్లు మాట్లాడ్తాను. వీళ్ళందరూ కసరతు మానేశారని నాకుండే మంటచాతకూడా ఘాట్లాడినాను. నా తప్పు లన్నీ తుమించండి. యింతే మనివి.

సభ్యు—(చప్పట్లు మిక్కిలిగఁ గొట్టుచున్నారు.)

నిర—అగ్రాసనాధిపా, ఆర్యులారా, మిత్రులారా!

నేను కొన్ని సంగతులు మాట్లాడవలె నని చూచుచున్నాఁడ. కాని నేను తెనుఁగులో చాలా బ్యాక్ వర్డు స్టూడెంటు (backward student.) తెలుఁగులో మాట్లాడడం నాకు బాగా ప్రాక్టీస్ (practice) లేదు. దానికి మాత్రం మీరు ఏక్స్ క్యూజ్ (excuse) చేయవలెను.

- నా ఫ్రెండు (friend) భీమరాజుగారు జంనాస్తికును గూర్చి చాలా (too much) గా జెప్పినారు. నేను వారితో కంకర్ (concur) కాజాలనందుకు చింతిల్లుచున్నాను. దేహపరిశ్రమకొఱపట ఎక్సర్సైజెస్. (exercises) చాలాయున్నవి. కాని వానిలో జంనాస్తిక్కు చాలా డేంజరస్ (dangerous) గా నుండున్నది. మొన్న నే యొకడు పంజాబీపైల్ వాక్తో టెన్ మినిట్సు (ten minutes) క్కున్న పోట్లాడి కాలు విరగఁగొట్టుకొనినాడు. మా స్నేహితుఁడు అవ్యక్తావధాని మొన్న అదివారమునా దేవరును లేనపుడు ప్యారలర్ బార్సు (parallel bars) మీద నేమో చేయఁబోయి చేయి విరగఁగొట్టుకొనినాఁడు. ఇంటికివచ్చురఱకును నాతని తిప్ప లెవరికిని తెలియ నే తెలియవు. కాబట్టి జంనాస్తికును నమ్మగూడదు. ఎక్సర్సైజ్ కావలసియుంటే మఱియొక గేమ్ (game) ఏదైనను ఆడవచ్చును. మా పిల్లవాడు జంనాస్తికు చేసినప్పటినుండి సన్నగిరి మఱింత వీక్ (weak) కూడా అయినాడు. కాబట్టి జంనాస్తిక్కుకంటే నేదైన నొక గేమ్ (game) ఆడుట మంచి దని నా యభిప్రాయము.

• మిత— అగ్రాసనాశిపా, విద్యాధికులారా, విద్యార్థులారా, మానవజన్మంబైత్తిన ప్రతివానికిని వ్యాయామము మహావశ్యకము. దేహముతో సంబంధముండునంత వఱకును దేహస్వాస్థ్యమునిచ్చు వ్యాయామ మావశ్యకమే. వ్యాయామ మనఁగా దేహబలసాధకములుమాత్రమే కాని యిచట విమోదసాధకములు కావు. దీని యావశ్యకమునకుఁ గల కారణములను నా మిత్రులగు వేంకటపతి సోమనాథ శర్మ, భీమరాజు గార్లు తృప్తిగ నెలవిచ్చియేయున్నారు. నేను మరలఁ జెప్పఁ బూనుచోఁ బునరుక్తియే యగును. కాని దంబాచారి, తీవ్రబుద్ధి, నిరభిమాని గోర్లు సూచించిన కొన్ని శంకలకు సామాధానమును మాత్రము మనవిచేయుదును. కూలిచేయువారికిని, బస్తాలుమోయువారికిని వ్యాయామసాధకము లక్కఱయే యుండవు. వారు చేయు కూలి యంతయు శరీరకష్టమే. వారు విమోద సాధకభాగమును జేయఁదగియుందురు. ఒడలు కదలకుండ దినమంతయుఁ గుర్చీలోఁ గూర్చుండువారికే యిది మహావశ్యకము. ఎద్దులు గుఱ్ఱములు లోనగు జంతువు లొనర్చున దంతయుఁ గాయకష్టమే. వానికి మనః పరిశ్రమము లేదు. కావున వ్యాయామము నెఱుంగకపోవుటచే వానికి మిక్కిలి లోపము కలుగదు.

చేయునెడ వానికిని బలారోగ్యాభివృద్ధులు కలుగకపోవుట లేదు. సర్క్కులు లోని జంతువులే దృష్టాంతము. సహజశక్తులకు వికసనావకాశములఁ గలిగించుట నూతనస్పష్టి కా నేరదు. ప్రయత్నించునెడ వికసింపక పోవుట లేదు. విద్యాధికుని బుద్ధియు, కెట్టియొక్క దేహబలమును నిందుకు దృష్టాంతములు. ఎవరితోనో పోట్లాడి కాలిని విఱుగఁగొట్టుకొనుటయు ఎవరును లేనితఱిఁ బోయి కఱ్ఱలమీఁది కెక్కి పడి చేతిని విఱుగఁగొట్టుకొనుటయు వ్యాయామమును వలదనుటకుఁ గారణములు కాఁజాలవు. వ్యాయామము చేసినప్పటినుండియు విద్యాధి సన్నగిలి బలహీనుఁ డయ్యెననుటఁబోయి సత్యము కలదు. కొందఱ విషయములో నిట్లు కలుగుచున్నది. దీనికిఁ గారణము లనేకములు కలవు. ఇటఁ దెల్పుట కలవికాదు. (బలకారి యను గ్రంథమునఁ దెలుపఁబడును.) పరిశ్రమచేయు ప్రదేశము, సమయము, సాధనములు, ఉపకరణములు, క్రిమిము లోనగు పెక్కువిషయములు దీనికిఁ గారణము లగుచున్నవి. ఉపాధ్యాయుఁ డనుభవజ్ఞుఁడుగ నుండునెడ నీ దోషము నివారణ మగును. ఈ నిర్లక్షకకారణ ములఁ బురస్కరించుకొని వ్యాయామమును మానుట యుక్తియుక్తము కాదు. వ్యాయామము ఆయురారోగ్యములఁ బెంచును. చదువుఁ జదువకయున్నయెడఁ బ్రాణము పోదు. వ్యాయామము నుపేక్షించునెడ నకాలమరణము కలుగును. కానిచో బలహీనులును వ్యాధిగ్రస్తులును నయి జీవచ్ఛవముల వలెఁ బ్రళయకవలసి వచ్చును. కావునఁ బ్రతిమనుజుఁడును వ్యాయామమును జేసి మేలు వడయును గాక యని కోరుచు నా యుపన్యాసమును ముగించుచున్నాఁడను.

గీ॥ చదువు వీడిన మనుజుఁడు • సమయఁ దటై
సాము వీడి యకాలపుఁ • జావు నొందు;
కానిచో వ్యాధి కార్యముల్ • క్రమ్ముకొనఁగ
ప్రతికి! యుండును జీవచ్ఛ • వమును బోలి.

సభ్యులు—(నుహానందముతోఁ జప్పటలు కొట్టుచున్నారు.)

అగ్రా—(కొంత సేపువఱకును బ్రసంగించుటకు విద్యార్థులు ముందుకు రాకయుండుటను జూచి) విద్యార్థు లెవరును ముందుకు వచ్చుట లేదేమి! కాలహరణమగుచున్నది. వెంటనేవచ్చి మీమీ శక్తికొలఁదిని మీమీ యభిప్రాయములఁ దెలుపుఁడు. (విద్యార్థు లింకను రాకుండుటను గాంచి) మీలో నింకఁ బ్రసంగింపఁగలవారే లేరా యేమి! కార్యదర్శియగు రామరావుగారైనను బ్రసంగింపఁజాలరా!

రామ—(త్వరపడుచు లేచి సభాధ్యక్షుని చెంత నిలిచి) వందనీయుడవగు సగ్రాస నాధిపా! వంద్యులగు నాయులారా! నూతనగ్రహణేచ్ఛాసమృద్ధులగు విద్యాధులారా! సచ్చరిత్రులగు మిత్రులారా!

నే నింతదనుకఁ బ్రసంగింపకుండుటకుఁ గారణము తఱచుగఁ బ్రసంగింపని నా మిత్రుల కవకాశమీయఁదలంచుటే కాని వేరొండు కాదు. అగ్రాసనాధిపతిగారు నన్ను బేర్కొనుటచే నిపుడు మ ద్భిప్రాయమును మనవి చేయుచున్నాఁడను. ఏవిషయముయొక్క ప్రాముఖ్యమును గూర్చియైనను జర్పించి సిద్ధాంత రాధాంతముల నొనర్చుట కాధారములగు ప్రమాణము లెనిమిది:— 1 ప్రత్యక్షము, 2 అనుమానము, 3 ఉపమానము, 4 శాబ్దము; 5 అర్థాపత్తి, 6 అనుపలబ్ధి; 7 సంభవము, 8 వితిహ్యము. ఇందు మొదటి నాలుగు దార్శికులమతమునందును, ఆఱు వేదాంతులమతమునందును, ఎనిమిది పౌరాణికులమతమునందును గ్రహముగ నంగీకరింపఁబడినవి. వీనిలో శంకావకాశమే లేకయుండునట్లు, సర్వజనులకును సంపూర్ణతృప్తి నొసఁగునది మొట్టమొదటిదగు ప్రత్యక్షప్రమాణము. వ్యాయామప్రాముఖ్యమును సిద్ధాంతీకరించుట కట్టి ప్రత్యక్షప్రమాణములే వలయునన్ని కలవు. ఎట్లనః— 1 వ్యాయామము నుపేక్షించెడి దేవలవిద్యాధికు లనారోగ్యవంతులుగను బలహీనశరీరులుగను మాలుచున్నారు. 2 వ్యాయామము నెఱుఁగకయున్నను దేహపరిశ్రమమును గొంతవఱకుఁ గలిగించు శిల్పదివ్యత్తులఁ జేయువా రారోగ్యమును, మితమైన దేహబలమును, గొంతవఱ కవయవచాకచక్యమును గలవా రగుచున్నారు. 3 వ్యాయామప్రథమభాగమును జేయువా రసామాన్యదేహబలమును, ఆరోగ్యవయవచాకచక్యములను గలవా రగుచున్నారు. వీరికి దృష్టాంతము జెట్టియ. 4 వ్యాయామద్వితీయభాగమును జేయువార లసామాన్యవయవచాకచక్యమును గలవారును, ఆరోగ్యదేహబలవంతులును నగుచున్నారు. వీరికి దృష్టాంతము సర్కస్ చేయువారు. ఇట్టి దృష్టాంతము లెన్నియైనఁ గలవు. ఇవి ప్రత్యక్షములు. వీనియం దనుమానాదుల కవకాశము లేదు. వీని నలన నేమి తెలియుచున్నది? దేహపరిశ్రమము నెంతయెక్కువగఁ జేయుచుండిన నంతయెక్కువగ నారోగ్యదేహబలావయవచాకచక్యములు కలుగునని నూటిగఁ దెలియుచున్నది. ఈ మూఁడు శక్తులును దేహమున కావశ్యకములు. దేహముతోడి సంబంధము విడువంతదనుక వీని

యావశ్యకము విడదు. దేహప్రాముఖ్యమును నితసించి, జ్ఞానస్వరూపుడగు పరమేశ్వరు ధ్యానించుటకు వలయు జ్ఞానాధిక్యమును మాత్రమే కోరెడి యోగులైనను దేహముయొక్క బలచాకచక్యముల నుపేక్షించి యారోగ్యముమాత్ర మావశ్యకమని గ్రహించి, త వ్యమై ఘటశోధనాదివిధుల జేకొనియున్నారు. దేహమును విడిచి జ్ఞానము వసించుటలేదు. అట్టి దేహమున కారోగ్య మొక్కటి లేనిచో ఆదేహి కీ ప్రపంచము నరకమే యగును.

ఆ రో గ్య ము.

ఉ. భాగ్యము లెస్స కల్గినను, • బంధుగు లెందఱుత్తముఁ గొల్చినకొ,
భోగ్యము లెన్ని యుండినఁ, బ్ర • భుత్వముఁ దాల్చినఁగాని యొక్క యా
రోగ్యము లేనిచో. సుఖవి • రోధము నొందుచు, జీవితేచ్ఛయే
మృగ్యముకాఁగ, చూనవుఁడు • మృత్యుముఖాంతరవాసి యయ్యెడుకొ.

కావునఁ బై శక్తిత్రయములో నారోగ్యము మహాముఖ్యము. బలచాకచక్యములను యోగులు వదలుకొనిరి. వారిని సర్వదా సర్వథా గక్షించుచుండుట కప్పటి దేశాధిపతులు వారికి దాసానుదాసులై పడియున్నారు. విశ్వామిత్రుఁడు కోరినపుడు దశరథునంతటివాఁడు తన ముద్దుకొమరులైన రామలక్ష్మణులఁ బంపక తీరినదికాదు. మన మట్లు నిరసించునెడ మనలఁ గాపాడువారెవరు? బలచాకచక్యముల నుపేక్షించి మన మారోగ్యమును గాపాడుకొనుట యెట్లు? మనమును ఘటశోధనఁ జేయఁజాలుదుమా? కావున నారోగ్యబలచాకచక్యములు మూఁడును మన కావశ్యకము లయియుండినవి.

ఇట్టి శక్తిత్రయముతోఁ జేరునపుడే మన జ్ఞానము ప్రకాశించును. వీని నెడఁబాసెడి జ్ఞానము దేహమనెడి రథమునకు గుఱ్ఱములులేని సారథి యగును. మన దేశమం దిపుడు జ్ఞానబలము విద్యాధికులందును దేహబలము తదితరులందును గనవచ్చుచున్నవి. ఇట్లు కాలకర్మవశమున వేటుపడిన యీ కంటికి నన్యోన్య సమావేశముఁ గలిగించుట మహావశ్యకము. అందుకు మార్గము విద్యార్థులు న్యా యా మ ము నభ్యసించు లే. కావున నీదేశమందలి విద్యార్థు లెల్లరును న్యా యా మ ప్రాముఖ్యమును గ్రహించి నాని నభ్యసించి దేశమునకు మేలొనఁగూర్తురుగాక యని కోరుచు నాయుపన్యాసమును ముగించుచున్నాఁడను.

సభ్యు—(కరతాళములను సంతోషముతో వేయుచున్నారు.)

అగ్రా—కాలాతీత మగుచున్నది. ఇంకఁ బ్రసంగింపఁదలఁచిన విద్యార్థులు వెంటవెంట

టనే వచ్చి యుపన్యసింపుడు. (కొంతసేపు వఱకు నెవరును రాలేదు.)
రాను—(అగ్రాసనాధిపతిగారి చెవిలో రహస్యముగా) అయ్యా యీ విద్యార్థులలో
నిక నెవరును సాధారణముగఁ బ్రసంగింపరు. వారికై కాచుకొనియుండుట
యనావశ్యకము. ఇతరులగు పెద్దమనుష్యులు కొందఁ టిచటఁ గలరు. వారే
మైనఁ బ్రసంగింతు శ్రేమా తెలిసికొనుడు.

అగ్రా—ఇంక సామాజికు లెవరును బ్రసంగించున ట్లగపడుటలేదు. ఇచటఁగల సాంఘి
కేతరులగు విద్యార్థికు లేమైన వచింపఁ దలంచునెడ సెలవీయవలయు నని
ప్రార్థించుచున్నాఁడ. (అని పలుక వారిలో నొకఁడు గోపాలరావుగారు లేచి)

గోపా—ఈ వ్యాయామవిద్యాప్రాముఖ్యమును గూర్చి యెందఱు చెప్పినను నెంతగఁ
జెప్పినను జెప్పఁదగియున్నది. కాని కాలాతీతమయినది. దీనిఁ గూర్చి చెప్పు
టకు సర్వవిధములచేతను సమర్థులగువా రగ్రాసనాధిపతిగారు. కావున మా
అందఱవంతును గూడ వారికే వదలుచున్నాము. అయిన నొక్క సంగతిని
మాత్రము మనవిచేయుచున్నాఁడను. మా బాల్యమందు మేము వ్యాయామము
నుపేక్షించి యిపుడు దాని నష్టము ననుభవించుచుఁ బశ్చాత్తాపపడుచున్నా
రము. ముప్పదియేండ్లకే ముసలితనము ప్రారంభమగుచున్నది. వ్యాయామాభ్యా
సముగల మామిత్రులు డెబ్బదియేండ్లవయస్సునఁ గూడఁ బరుగులెత్తఁ గలుగు
చున్నారు. నలుబదిమైశ్శదూరము నెక్కపట్టున నాల్గు గంటలలో గుఱ్ఱపు
సవారి చేయఁగలుగుచున్నారు. కావున విద్యార్థులు బాల్యమున వ్యాయామము
నేవఱక యుందురుగాక యని కోరుచున్నాఁడను.

సభ్యులు—(కరతాళములచేఁ దమ యానందమును దెలుపుచున్నారు)

అగ్రా—సాంఘికులును సాంఘికేతరులును గూడ వారివారి యభిప్రాయములఁ దెలుపుట
పూర్తియైనది. ప్రారంభోపన్యాసకులగు వేంకటపతిగారు స్వపక్షమును స
మర్థించుకొనుట కేమైనఁ జెప్పవలసియున్నయెడఁ జెప్పదురుగాక యని కోరు
చున్నాఁడను.

వేంక—అగ్రాసనాధిపా! ఆర్యులారా! విద్యార్థులారా! మిత్రులారా!

తొలుత నేఁ జదివిన యుపన్యాసమందలి కొన్ని విషయములను నా మిత్రులు
కొందఱు పూర్వపక్షమొనర్చినను వానికి సమాధానములను మఱికొందఱు
చెప్పి నా యభిప్రాయములను సిద్ధాంతపఱిచియున్నారు. కావున వానిని
సమర్థించుకొనుటకు నేను మనవిచేయవలసిన దేమియు లేదు.

మతోక్త మనవి శ్రవణము. వ్యాయామాపేక్ష దేహికి సహజము. ఇట్టి యపేక్ష విపరీతనాగరకతాద్యాచారములచే గొంత సమయింపఁ బడుచున్నది. మిగిలినది వ్యాయామదిశములలో. వీరి లానరించు దోషములచే గలిగెడి, యవాంతరప్రతిబంధకములచే రూపుమాపివేయఁబడఁచున్నది. ఆ దోషములలోఁ గొన్నిటిని మనవిచేయుదును. చిత్తగింపుఁడు. కొందఱు మిక్కిలి త్వరగా బల శాలులు కాఁగోరి యెక్కువబరువుగల ముద్గరాద్యుపకరణముల నుపయోగింతురు ఎక్కువకఠినములగు సాధకములఁ జేయుదురు. దీనిచే గొన్ని నరములుతొలగును; కీళ్లలో మెప్పులు కలుగును; కండరములు సన్నగిలును. 2 బలసంపాదనమునకుఁ బ్రణ్యేకాహార మావశ్యకమని భ్రష్టఁజెంది యసామాన్యమధురాహారాదుల మిక్కిలిగ భుజింతురు. అశ్లేష్టవ్యాధి కలుగుటకు దీని పర్యవసాన మగును. ఆ వ్యాధి కుదురుటకుఁ గొన్ని మానములు పట్టును. 3 వ్యాయామసమయమున నెక్కువగాలిని నీల్తురుకావున నది పరిశుద్ధవాయువుగ నుండవలయునని చెప్పుటచే బోరుగాలియందును, చలిగాలియందును, వడగాలియందును సాముచేయుదురు. కానిచో గాలిచొరని చీకటిగదియందు గడిచేయుదురు. వీనిచే గలుగు దోషములు జ్వరము, తాపము, వాంతులు లోనగున వెన్నియో కలవు. 4 మఱికొందఱు గరిడీచేయు సమయములో వధ్యమధ్యను నీళ్లుత్రాగుట, సాముచేసిన వెంటనే గాలిలో నొడలి రుద్దుకొనుచుఁ గొంతసేపు స్నానము చేయుట, గరిడి చేసిన వెంటనే భోజనముచేసి కుర్చీలోఁ గూర్చుండుట లోనగు దోషముల నెన్నిటినినా చేయుదురు. వీనివలన ప్రేగు లుబ్బుట, కీళ్లవాతము, గర్భకుల మొదలగు వ్యాధులు కలుగును. ఈదోషములచేత నేవ్యాధి కలిగినను వ్యాయామముచేతనే కలిగినదని వ్యాయామమును మొదలంట మానివేయుదురు. పలువురు వ్యాయామమును మానుట కిదియే ముఖ్యకారణము. ఇట్టి యవరోధకుద్యములఁ దొలగించుకొని విద్యార్థులు వ్యాయామ ప్రయోజనమును పడయుదురుగాక యని కోరుచు నా సమాధానము నింతిటితో ముగించుచున్నాఁడను.

సభ్యులు—(కరతాళధ్వనులఁ జేయుచున్నారు.)

అగ్రా—ఆర్యులారా! విద్యార్థులారా!

తమ శిల్పము నేటిదికంటెన నన్నీ సభకుఁ బెద్దగఁజేసి నావలన నేమో విశ్రాంతికంటెన నేను తమ కుతూహలము నెట్లు తీర్చఁజాలుదునో యెఱుంగ

కున్నాడను. మఱియు నేటి వ్యాయామచర్చయందు నా తీర్పును మనవి చేయుటకు బూర్వ మీసామాజికుల గుణదోషములను గూర్చి యొక్కొంత మనవిచేయవలసియున్నది. ఇందుఁ గొందఱయభ్యాసములకును నభిప్రాయములకును నా వచనంబులు ప్రతికూలములుగ నుండవచ్చును. దానికి మన్నింతురుగాక యని వేడుచున్నాడను.

రామ—(దిగ్గజలేచి) ఆ న్యాయా వేడుట యనావశ్యకము. మా దోషములఁ జూపు నపుడు మేము తమయెడఁ గృతజ్ఞులమై యుండెదము. దోషనివారణ మేవిద్య యందుఁ గాని యభివృద్ధికిఁ బ్రథమసోపానము. అభివృద్ధి ప్రయత్నము లనంతర కరణీయములు. కావున మాదోషములఁ జూపుట మమ్ముఁ గృతార్థులఁజేయుటే యగును గావున సేలవీయఁ బ్రార్థించుచున్నాడను.

అగ్రా—ఈ కార్యదట్టగారి మాటలవలన 'దోషనిరూపణము దూష్యముకాదు' అను సూత్రము నీ సామాజికు లెఱిగియున్నట్లు కన్పట్టుచున్నది. దీనికి సంతసింపఁ దగియున్నది. వీరిని గూర్చి నేను మనవిచేయఁదలఁచిన విషయములను వరుసగా సంగ్రహముగా విన్నవింతును. సావధానచిత్తులరగుచు నాలకింతురుగాక.

1. ఈ సంఘమందుఁ గల సాంఘికుల సంఖ్య 45. అందు నేడు సభకు హాజరయినవా రిరువది యిద్దఱు. సగముకంటెఁ దక్కువమందియే వచ్చిరి. ఇది శృప్తిగ లేదు.

2. వచ్చినవారిలోఁ బ్రసంగించినవారు తొమ్మిండు. ప్రసంగింపనివారు పదుముగ్గురు. ఇదియుఁ దృప్తిగ లేదు. (వినండి. వినండి.) విద్యార్థులకుఁ బ్రసంగ కాశలమును గలిగించుటే యీ సంఘముయొక్క ముఖ్యోద్దేశము. ఎవరు ప్రసంగించుచుందురో వారికే త త్కాలము కలుగుచుండును. కావునఁ బ్రతి విద్యార్థియుఁ బ్రసంగింపఁ బ్రయత్నించుచుండవలయు.

3. ప్రథమోపన్యాసకుని యభిప్రాయములన్నియు సమంజసము లైయున్నవి. కాని వారొక్క దోషమొనర్చిరి. వారు తొలుదొల్త వాక్రుచ్చిన దానిని సమ ర్థించుకొనుటకు ద్వితీయావకాశ మీయఁబడినప్పుడు దానికి బదులు విద్యార్థి దోషజనితములగు వ్యాధులఁ బేర్కొనిరి. ఇవి యపూర్వములగుటచే వీని యాధార్థ్యమును విమర్శించు నవకాశము తదితరవక్తలకుఁ గలుగలేదు. కావున నిది సరికాదు. వచించు విషయము మాత్రము సమంజసముగ నుండుటచేత నేను నెంటునే వారింపనైతిని.

4. ద్వితీయోపన్యాసకునిగూర్చి నేనువచింపఁదగినదేమియులేదు. తృతీయోపన్యాసకు లగు డంబాచారిగారినిగూర్చి యింఁచుక మనవిచేయవలసియున్నాఁడ 1 వీరి వాక్కులందీ స్వప్రయోజకస్వప్రకటనాపేక్ష కనవచ్చినది. ఇది హస్తాభరణములఁ జూపుటకుఁ బలుమారు కరము లెత్తి ప్రసంగించుటవలెనే యుండును. 2 యమకముకై ప్రయత్నించుటయందు వ్యర్థపథములును దొరలినవి. యమకమయినను స్వభావము (Nature) ననుసరించునప్పుడే యొప్పిద హగును. ఈ రెండుదోషములను వీరు సరిచించుకొందురుగాక,

5. చతుర్థోపన్యాసకులగు తీవ్రబుద్ధిగారి భాషాకాశలమును వక్తృత్వసామర్థ్యమును గొనియాడఁదగినవే. కాని వీరి యుపన్యాసమందు దీర్ఘ సమాసములును దీర్ఘవాక్యములును, అతిత్వరయుఁ గన్నట్టుచున్నవి. ఉపన్యాసప్రయోజనము ప్రజాహృదయమందు నూతనాభిప్రాయముల నాటుజే. దీనికిఁ బైమూఁడు యోగ్యతలును బ్రతిబంధకము లగుచుండును. కావున వారిని మార్చుకొనుట యుచిత మని మనవిచేయుచున్నాఁడ.

6. పంచమోపన్యాసకులగు చపలమూర్తిగారు వివాదవిషయమునే విడిచి ప్రసంగింపఁ జొచ్చిరి. దీనివిడిచి వఱియొకదానినైనఁ జెప్పిరా? అదియు లేదు. ఒకవాక్యమును బలికి, దానినుండి యేదోయొక పదముంజేకొని, యా పదముం గూర్చి యనంతరవాక్యమును బలుకఁజొచ్చిరి. తాను గొన్ని యభిప్రాయములఁ గలిగి వాని నితరులకుఁ బెలుపఁబూనుట యనెడి యుపన్యాసకలక్షణము వీరియందు లేదు. కావున దానికై చపలమూర్తిగారు యత్నింతురుగాక.

7. పిమ్మట భీమరాజుగారి ప్రసంగము వ్యాయామప్రయోజనమును మిక్కిలిగ పెల్లడించుచున్నది. కాని విద్యాభిమానపరవశులగుచు నింఁచుక కఠినముగఁ బ్రసంగించిరి. ఇది తుంతవ్య మని నే నభిప్రాయపడుచున్నాఁడను.

కాని వీరు నియమరహితమైన గ్రామ్యభాష నుపయోగించిరి. ఇది యసభ్యము గర్హ్యము. లోకమున నియమరహితమైన కార్య మేదియు గణనీయము కానేరదు. ఈ భాష నియమరహిత మగువఱకును వీరు దీనిని సభలందుఁ బ్రయోగింపకుండురుగాక.

8. సప్తమోపన్యాసకు లగు నిరభిమానిగా రాంగ్లేయభాషాపదముల మిక్కిలిగఁ జేర్చుచుఁ బ్రసంగించిరి. దీనిచేత నాంధ్రభాషాకాశల మెన్నటికిని గలుగదు; ఆంగ్లేయభాషయు నిశ్లేయుండును. ఉభయ భ్రష్టత్వము కలుగును.

సంకరభావము ప్రాప్తమగును. కావున వీరేకభాషాప్రసంగ మభ్యసించుటగాక.

9. అష్టమోపన్యాసకు లగు మితభాషిగారి ప్రసంగము సర్వవిధముల గణనీయ మైయున్నది. తదితరులయందలి దోషములలో మొక్కటియు నిందు లేదు. అభిప్రాయములు సహేతుకముగఁ జెప్పఁబడినవి. బహుసంశయములకు సమాధానము లేయఁబడినవి, ఈ సామాజికు లెల్లరును వీరి ప్రసంగపద్ధతుల నవలంబింపఁదగు నని సంతోషముతో నలహరియిచ్చుచున్నాఁడను.

10. నవమోపన్యాసకులగు కార్యదర్శిగారు చక్కఁగఁ బ్రసంగించిరి.

మొత్తముమీఁద నీ విద్యార్థుల సమర్థత క్లుప్తమునై యున్నది. విషయమును విపులముగ విమర్శించిరి. వివాదాంశములలో మొక్కటి నైన ఖండింపక విడువరైరి. ఇంతవఱకు చర్చించిన విషయమునందు నేను నూతనముగ వచింపఁ దగిన దేమియుఁ గన్పట్టుట లేదు. ఏమి చెప్పినను బునరుక్త మగునట్లున్నది. అయిన నొక్కొంత ప్రయత్నింతును.

సుఖాపేక్ష సర్వజీవసామాన్య ధర్మము. సునుజానకుఁ దదితర జీవులకంటె జ్ఞాని మొక్కటి మాత్ర మధికముగ నుండుటచేత దానిచే నధిక సుఖములఁ గల్పించుకొని యనుభవించును. ఆ సుఖము లైహికములు నాముష్మికములు నని రెండు విధములు. ఈ ద్వివిధ సౌఖ్యములకును దేహమనఃపరిశ్రమములు రెండు నావశ్యకములు. ఈ ద్వివిధపరిశ్రమముల యావశ్యకమును గ్రహించుటచేతనే హిందూమతాధిపతులు పీనికి వలయు విధుల నన్నిటిని సుతములలోనే చేర్చియున్నారు. ఉపకాలస్నానము, ప్రాణాయామము, సూర్యనమస్కారములు, జపకాలమందు వేయి వివిధాసనములు లోనగున వన్నియు దేహబలదములు. విద్యాభ్యాసము, సంధ్యాజపతప స్వాధ్యాయాదులు ను మనోబలదములు. వీనివలననే యాముష్మికఫలములును గలుగును. ఇట్లైహికాముష్మిక సుఖముల జోడించి సాధించుటే మన మతధర్మము.

అట్టి మతధర్మములను కేవల విశ్వాసబుద్ధితో నాచరించుటే మన హిందూ మత ప్రముఖాభిప్రాయము. ఇంతదనుక నవి యట్లులే యాచరింపఁబడినవి. ఇపుడు పాశ్చాత్యసమావేశమువలనఁ బ్రజలం దట్టి మతవిశ్వాసము క్షీణించి హేతువాదాభ్యాసము ప్రబలినది. ప్రత్యక్ష ప్రమాణ మొక్కటిమాత్రమే వీరికి రుచించుచున్నది. శబ్దప్రమాణమం దాదరము లేదనియే చెప్పవచ్చును. దీనిచే హిందూసంఘాచారము లుపేక్షింపఁబడినవి; పాశ్చాత్యాచారము లవలం

బింపఁ బడినది. కొని యిపి పూర్తిగ వదలలేదు; అవి పూర్తిగ లభింపలేదు. కావున వీరి కుభయధృష్ట్యము ప్రాప్తించుచున్నది. ప్రస్తుతవిషయమైన వ్యాయామమందు కొంతకొంత గలిగిన యుభయధృష్టత్వమును జిత్తగింపుడు. పాశ్చాత్యులు వారి విద్యను సంగీత సాహిత్య శిల్ప వ్యాయామము లను నాలుగు భాగములుగ నొనరించుకొనిరి. మనకు మన యాంధ్రపండి తాచారానుసరణముగ సాహిత్యము మాత్రమే ప్రధానమై నిల్చినది. దేహపరిశ్రమము నీయఁదగిన సంగీత శిల్ప వ్యాయామములు మూఁడును మనకు లేకయే పోయినవి. ఇందు సంగీతభాగమైన నృత్యమును వారు జాతీయ విమోదము (National game) గాఁ బెట్టుకొనిరి. నృత్యమందుఁ గలుగునంత దేహపరిశ్రమము కేవల వ్యాయామ మందును గలుగదనియే చెప్పవచ్చును. ఇట్టి నృత్యము నెఱుంగనివా రాంగ్లేయు లుఁగఁ గన్పట్టరు. మనవారికి సంగీతమే రాదు. నృత్య మెట్లువచ్చును? మన గానము గాయకులందే కలదు. గాని జనసామాన్యమందు లేదు. ఆ గాయకు లందును నృత్య ముపేక్షింపఁబడినది. దీనిచే మన యార్యులకు నృత్యప్రాముఖ్యము తెలియ దని మాత్రము తలఁపఁజనదు. గానకాస్త్రమందలి యీ దిగువశ్లోకములఁ జిత్తగింపుడు.

శ్లో. గీత వానత్ర నృత్యానాం - త్రయం సంగీత ముచ్యతే.

శ్లో. అగ్నిహోత్రం యథా కార్యం - గానం కార్యం తథైవ హి
వేదోక్తత్వాత్ స్మృతిప్రోక్త - కర్తవ్యత్వా న్మనీషిణా.

శ్లో. దేవశ్చ మానవో గానం - వాద్యం నృత్య మతంద్రితః
కుర్యా ద్విష్టాః ప్రసాదార్థ - మితి శాస్త్రప్రకీర్తితం.

నృత్యము సంగీతభాగ మనియు, నిత్యాగ్నిహోత్రవిధివలెనే నిత్యగానము ను విధిగా నునర్పఁబడఁదగినదనియు, గానవాద్యనృత్యములు మూఁడును పరమేశ్వరానుగ్రహసంపాదనార్థ ముపయోగింపఁబడఁదగినవనియుఁ బైశ్లోకములు తెలుపుచున్నవి. మన వారి కిదియు లేదు; అదియులేదు. దీనిపేరే యుభయధృష్టత్వము. ప్రతిపాశ్చాత్యుని గృహమందును సాధారణముగా నొక యులి, బాడిస, బరమా, తిరుగుడునొక్క (screw turner) లొనగు నుపకరణములు రెండో మూడో యుండును. వారు వానితోఁ గొంతవఱకుఁ బని చేయఁజాలియుండురు. మనవారికి శిల్పములు నీచకార్యములు. కావున వీరి కరచరణంబులకుఁ గలమును బట్టుకొనుటకంటె ముఖ్యమయ్యఁ జేతకాదు. వారు

వార్ధకమందు ను బంతులాడుదురు. గుట్టపుసవారి చేయుదురు; తుపాకి వేయుదురు; ఈడులాడుదురు; పడవలను లెడ్లతో నడపుదురు. ఇట్టి దేహ పరిశ్రమానుకూలకార్యముల నెన్నిటితోచేయుదురు? మనవారి కివి యావనమందే గిట్టవు; వార్ధకమందుఁ జేయుదురా? ఇవి గౌరవార్హములు కావని యు వీరిలోఁ గొందఱు యభిప్రాయము. కావున వీరికి హిందూమత చారములవలనఁ గాని, పాశ్చాత్యసంఘాచారములవలనఁ గాని కలుగఁదగిన ఆరోగ్యదేహ బలములు కెందును గలుగకపోయినవి. ఇట్టిస్థితి నే యు భ య భ్రష్టత్వ మని చెప్పవలసివచ్చినది.

ఈస్థితినుండి ప్రజల నుద్ధరించుటకుఁ గాలానుగుణమగు మార్గ మొక్కటియే. ప్రజాభిప్రాయములను దేశోద్ధారకచతుష్టసాహాయ్యంబున మార్పుట; ప్రజల బిడ్డలకు నూ త న ప ద్ధ తు ల నలవఱుచుట. ఇంతకన్న మార్గాంతరము లేదు. దీనికిఁ బ్రారంభము పాఠశాలయందే జరుగ వలయు. జాతీయసంస్కరణమునకు మూలస్థానము పాఠశాలయే. బాలర విద్య సంగీత సాహిత్య శిల్ప వ్యాయామములను నాల్గు సమభాగములుగ విభజించి నేర్పఁబడవలయు. ప్రారంభమందించుక ప్రయత్నముతో నేర్పఁబడిన యీ నూతనపద్ధతు లచిరకాలములోనే యభ్యాసములుగ మాలును. ప్రజలకు సంపూర్ణ మానవధర్మము లభించును. దాన సర్వమును జక్కఁబడును. ఇది యుత్తమపద్ధతి. 2 విద్యాపద్ధతుల మార్పుట కవకాశము తోడనే లభింపదు. కొంతకాలము పట్టును. అంతవఱకును వ్యాయామమును బ్రత్యేక నిరతవిధిగాఁ గొని యొనరించుచుండు టవశ్యక ర్తవ్యము. ఇది మధ్యమపద్ధతి. 3 ఇదియుఁ జేయఁజాలనియెడఁ బ్రతిపదజాఁడును మితమైన వేగముతో దినదినము నొక్క పావుగంటసేపు పరుగుత్తుట కధ్యసించవలయును. దీనివలనఁ బ్రయోజనము లనేకములు కలవు. ఇది వ్యాయామవిద్యలో నర్థ భాగ మని చెప్పవచ్చును. కొందఱు దీనివలన కాళ్ళకుమాత్రమే బలమువచ్చు వని తలఁతురు. అది పొరపాటు. దీనియందు సర్వావయవములకును బరిశ్రమ కలుగును. దీని కుపకరణము లక్కఱలేదు. గుఱువు నక్కఱలేదు. విశేషప్రయత్న మక్కఱ లేదు. ప్రమాదభయము లేకము నక్కఱలేదు. ఇది సర్వమనుజులకును, సర్వ మనుజేతరజీవులకును గూడ మహావశ్యసాధకము. కావున నింతమాత్రమైనఁ జేసి తృప్తి కెందుట తృతీయపద్ధతి. ఈ త్రివిధపద్ధతులను పేక్షించు నెడ

నెరరికిఁ గాని తద్దోషఫలము ననుభవింపక తీరదు. ఈ దోషమునకు శిక్షలు జేయుగ నుండరు. ఇందు యేదోషములకు అవినాభావసంబంధము కలదు. శిక్ష దోషము నాశ్రయించియే యుండును. కావున విద్యార్థులు వ్యాయామ విద్యాప్రాముఖ్యమును, త దాచరణ పద్ధతిత్రయమును గ్రహించి యిందుఁ దమ కనుకూల మగు పద్ధతిని దేశకాలపాత్రానుగుణముగ ననుసరించి దేహ మమోబల సంపాదనముచే సంపూర్ణమానవత్వము నొంది నిరంతరసుఖప్రాప్తిఁ గందు రని కోరుచు, నట్టి కర్తవ్యతాబుద్ధిని బ్రజలకును పారి బిడ్డలగు విద్యా ర్థులకును ననుగ్రహించుచు గాక యని పరమేశ్వరుఁ బ్రార్థించుచు నా యుప న్యాసమును ముగించుచున్నాఁడను.

దే హ ప రి శ్ర వా.

పీ. అతివేగ బలకాలి • నయ్యోదనంచును - శక్తికి మించిన • సాము చేసి
తయ్యారి తినకున్నఁ • దగుశక్తి రాదంచు - మితిమీటి పలుమాటు మెక్కి మెక్కి
వాతావరణశక్తి • వాయుప్రచారంబుఁ - గనక యేమేమో మా • గ్గములఁ బట్టి
స్నానపానాదుల • సమయంబు లెఱుఁగక - యక్రమపద్ధతు. • లందు నడిచి

గీ. హాయిఁ గనలేక సాము మా • కచ్చిరాదు

వలదు పొమ్మండ్రు నెచ్చి య • వ్యక్తముగను;

తనదు స్థితిగతుల నరసి • తగిన రీతి

నాచరించిన సౌఖ్యంబు • నందఁ దగును.

సభ్యులు—(కరతాశధ్వనులఁ జేయుచున్నారు.)

రామ—మహాజనులారా! శ్రీ హనుమంతరావుపంతులుగారు మాప్రార్థన నంగీకరించి యీసభ క్రాగనాధిపత్యమును వహించి మా విద్యార్థుల ప్రసంగదోషములను భాషాదోషములను బ్రత్యేకప్రత్యేకముగ ననుసరించి, వ్యాయామప్రాముఖ్యమును నూచించి మాకు మే లొనరించుటయగాక జ్యోత్యుర్వరణోత్సాహంబునఁ ద దాచరణపద్ధతులఁ గూడఁ దెలిపిరి. ఇట్టి జ్యోపకారశత్రులగు మహనీయులు మాకు లభియించుట మా భాగ్య మని తలంచుచు మా సంఘపక్షమున శ్రీ హనుమంతరావు పంతులుగారికిఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకనందనశతంబు లర్పించు చున్నాఁడను.

సభ్యులు—(కరతాశధ్వనులఁ బ్రతిధ్వనించున టానర్చిరి. సభ ముగిసినది.)

20. వ్యా స లే ఖ న ము.

ఏదైన నొక విషయమును గూర్చి విరివిగా వ్రాయుట వ్యాసలేఖనము అనఁబడుచున్నది. భావప్రకటనార్థము మానవజాతికిఁ బరమేశ్వరునిచేత నొసఁగఁబడిన మార్గత్రయమం దిది రెండవది. మొదటి దగు వాగ్రూపమార్గము సర్వజనులకును సహజముగనే లభించుచున్నది. దానియం దధికప్రజ్ఞను సంపాదించి దేశము నుద్ధరించువార లుషన్వాసకులును, పారికధకులును. ఈ ద్వితీయమార్గమున దేశము నుద్ధరించువారు కవులును, పత్రికాధిపతులును. తృతీయమార్గమున దేశోపకార మొనర్చువారు చిత్రలేఖకులు. పీఠానంతరివిధమార్గములలో నొక్కొక్కదానియం దధికప్రజ్ఞావంతులగుచు దేశోద్ధరణ మొనరించుచుండినను ఈ మార్గత్రయమందును బ్రతిమానవునకును బ్రజ్ఞ కొద్దిగ నో గొప్పగ నో యుండుట యావశ్యక మని చెప్పక తీరదు. ఈ మార్గత్రయప్రాముఖ్యము వీని క్రమము ననుసరించియుండును. తృతీయమార్గము నెఱుంగకయున్నచో భావప్రకటనకార్యం బసంపూర్ణమై యసమర్థమై యుండును. సీతయన నెట్లుండునో యెఱుంగనివారికి అడ్డముగనుంపఁబడిన కోడిగ్రుడ్డువలె నొక సున్నను వ్రాసి, దాని రెండుకొనలయందును మూఁడేని కాళ్లను మధ్యగా నొక ప్రక్కను రెండు కన్నులను వ్రాసి చూపునపుడు తెలియునంత తృప్తిగఁ గొదవ మార్గద్వయముచేతను దెలియజేరదు. ద్వితీయమార్గము నెఱుంగనియెడ నికానీదారులుగ నుండి నిరక్షురకుక్షు లనఁబడుదురు. మొదటిదగు వాగ్రూపమార్గము నెఱుంగకున్నచో వారియందు మనుజులక్షణమే కొఱవడును. కానిచో వారు మూఁగవారైన నైయుండురు. తన కార్యములఁ దాను సమర్థముగ నెఱవేర్చుకొనఁదలఁచు ప్రతిమనుజుఁడును స్వాధిప్రాయప్రకటనార్థ మీ మార్గత్రయమందును గొంతకొంత ప్రజ్ఞను సంపాదించుట యావశ్యకము.

చదువరుల కిటు నొక సంశయము కలుగఁదగియున్నది. అదేదియన భావప్రకటనప్రథమసాధన మగు వాగ్రూపమార్గము సర్వజనులకును సహజమగు చుండఁగా దానియందును సంపాదితప్రజ్ఞ యుండునా యని. తప్పక యుండును. మనుజుఁడు ద్విస్వభావుఁడు. ఈస్వభావద్వయమున మొదటిది సహజము; రెండవది సంపాదితము. ఈ సంపాదిత మభ్యాసవశంబున లభించును. అభ్యాసములే కొంతకాలమునకు స్వభావముగా మారును. ఎట్లనఁగాఁ బొగచుట్టఁ గాల్చినయాతని మోటి దుర్వాసన చెంతనుండువారి కందఱకును బాధకరముగ నుండఁగా నాతఁ డా బాధను సుంతయుఁ బొందుట లేదు. మద్యపానమత్తుని బుద్ధిహీనస్థితి యెల్లరకు

ససహ్యకరముగ నుండఁగా నాతఁడు దాని కానందించుచున్నాఁడు. సర్వజంతు విశ్రాంతినిమిత్తము పరమేశ్వరుఁ డొసంగిన చల్లని రాత్రికాలమును బనిపాటల కుపయోగించుచు వెచ్చని పగటికాలమును. గొందఱు విశ్రాంతికొఱ కుపయోగించు కొనుచున్నారు. అట్టి స్వభావవిరుద్ధకార్యములు వారి కేల భాధకరములుగ నుండలేదు? అభ్యాసవశమున నవి వారియెడ స్వభావములుగా నూగుటచేతనే. ఈధర్మమే విషక్రిమిన్వాయ మని చెప్పఁబడుచున్నది. ఇట్లు ద్విస్వభావుడైన మనుజుఁ డభ్యాస కారణంబునఁ గొన్ని కార్యముల కలవడుచున్నాఁడు; దానిచే సహజశక్తులఁ గొన్నిటి నభివృద్ధిచేసికొనుచున్నాఁడు. మఱికొన్నిటిఁ గోల్పోవుచున్నాఁడు. ఇదేవిధముగా వక్తృత్వలేఖనకార్యముల రెండింటి నెఱిగిన పండితులలోనే కొందఱు తాము లేఖనమూలమున బోధించు ధర్మముల నుపన్యసింపఁజాలకయు, మఱికొందఱు తాము పన్యసించు ధర్మముల లిఖియింపఁజాలకయు నున్నారు. ఈ యసమర్థతలకుఁ గారణము లభ్యాసములే. ఎట్లనఁ గొందఱు విద్యాత్ములు బాల్యమునుండియుఁ దమ పాఠములను స్ఫుటముగఁ జదువక లోలోనఁ గొణఁగుచునో, లేక నోరిని గట్టిగ మూసికొని కనులతోనో చదివి యావిషయముల మనస్సునఁ బట్టించుకొని విద్యానంతు లగుదురు. దానిచేత వారి పెదవులు, నాలుక, దౌడలు, కంఠము, ఊపిరితిత్తులు లోనగున వన్నియు వానివానికి సహజములగు నుచ్ఛారణశక్తులను నానాటఁ గోల్పోవును. దానిచేత నట్టి పండితు లొకానొకప్పు డుత్సాహకారణంబున నేదేని విషయమును సభాముఖంబున నుపన్యసింప నుద్యుక్తులగుచోఁ బెదవులు వడఁచును; నాలుక తడఁబడును; దౌడలు నెప్పిపట్టును; కంఠధ్వని కీచుపోవును; ఊపిరితిత్తులు శుష్కించియుండుటంజేసి చాలివచ్చును. వీనిని సవరించుకొనఁ బ్రయత్నించునంతలోఁ జెప్పఁదలఁచిన యభిప్రాయములు జ్ఞప్తినుండి తొలఁగును. ఏమో చెప్పఁబోయి మఱియేమో చెప్పదురు. తుదకు 'తెంకాయ పిచ్చికొండ' యనునట్లు లగ్భవిహీనముగఁ బ్రసంగింతురు. ఇట్లుకటిరెండు పర్యాయము లనుభవమునకు రాగానే తమ యసమర్థతం దెలిసికొని తమ కుపన్యాససామర్థ్యము లేదని యనంతరము వారే చెప్పకొనుచుందురు. దీనికిఁ గారణము బాల్యమునుండియు వీరు స్ఫుటోచ్ఛారణము నుపేక్షించి గొణఁగుచుఁ జదువుట కభ్యాసపడుటయే.

ఉచ్ఛారణశక్తి

చ. పెదవిఁ గదల్చుటే విడిచి • పిన్నటినుండియు నేత్రదృష్టిచేఁ

జదివి గ్రహించుఁగాక; స్వర • శక్తిని గోల్పడి పండితుండును

బదపడి యాత్మభావము ప • భక్త వచియింపఁగఁబోవునో బలీ

పెదవిఁ గదల్చునంతటనే • పెప్పెపె మెమ్మెమె కాకయుండునే?

ఇక నుపన్యాసకు లగువారు కొందఱు తమ యభిప్రాయములను లేఖన మూల మునఁ దెలుపఁ జాలకయుండుటకుఁ గారణములఁ జిత్తగింపుఁడు. వీరిలోఁ బలువురియందు గ్రాంథిక భాషా పరిచయ లోప దోషము మిక్కుటముగ నుండును. ఉపన్యసింపవలయు గ్రామ్యభాషను ధారాళముగ నుపయోగింతురు. దానినే వ్రాయఁదలఁచి కాగితముపైని కలము పెట్టుటతోడనే అంతయు సంకలనము. అతఁడువచ్చి యనుటకు అతఁడొచ్చి, అతడు వచ్చి, అతఁడవచ్చి యనెడి యాభాసరూపములు చేతుల కిందను వచ్చును. వీనిలో నేరూపమును వ్రాయఁదగినదానిని తెలిసికొనుటకు వీరికి భాషాపరిజ్ఞానము చాలదు. దీని కొఱకుఁ గ్రిందు మీఁదులు చూచునప్పటికి హృదయము లోని కల్పన యంతరించిపోవును. ఈ లోపమును గప్పిపుచ్చుటకుఁ గొందఱు గ్రామ్య భాష శరణ మగు ననుకొనుచున్నారు. ఇది గొప్ప పొరపాటు. ముంటి నూడఁబెట్టికి కొట్టును దిగ వేసికొనునట్లేయగును. ఆ గ్రామ్యభాషకే యింపక యవకాశము చిక్కు పెడ శీఘ్రకాలములో నిట్టి పద్యములు వెలువడును.

గ్రామ్యము.

క. నే చెప్పే మాటిన్

మీ చిన్నాడు చెట్టు • మీదికి యెక్కి

కాచినన్ని చింతాయలు

కోచీ దిగలాక మీదె • కూసున్నాడ్రా.

సంవాదము.

1. మాట + వివర = మాటిన్ యెట్లయినది? గ్రామ్యముచేత.

2. ఎక్కి యనుటకు ఎక్కి యను దీర్ఘమెట్లు వచ్చినది? గ్రామ్యముచేత.

3. కాచినన్ని అనగా నర్థ మేమి? కాసిని అనగా కొంచెము. దాని రూపాంతరమే కాచిని. అన్ని యనునది గడ్డి గాదర, పుల్ల పుడక అనునొట్ల గాదర పుడక అను శబ్దములవలెనే యొక ఉపపదము. తట్టెడన్ని బుట్టెడన్ని యుదాహరణములు. మొత్తమున 'కాచినన్ని' అను మాటల కర్థము కొంచెము. దీని కాధారమేమి? గ్రామ్యమే.

4. చింతాయలు అనియు రూపము కలదా? గ్రామ్యమందు కలదు.

5. కోచీ అనగా నర్థ మేమి? కోసి దీనికి దీర్ఘమెందుకు వచ్చెను? ఛందస్సు కొఱకు. అట్లు వచ్చుట కాధారమేమి? గ్రామ్యము. గ్రామ్యముచేత శబ్దములు రబ్బరు

వలె వలయునంత పొడుగు సాగుచుండునా యేమి! అవును. రబ్బరువలెను జలగల వలెను సాగుటయేకాక తాజేటి చరణంబులవలె సంకుచితములగును; మఱుఁగుపడును. వీరకాయపీచువలె నొండొంటిం బెనఁగొని యభేదముగ నల్లుకొని పోవును. పొగవలె నొకప్పుడు తునకలు తునకలుగా నగును; మరల జేరి యేకీభవించును. ఇంతయేల? మా గ్రామ్యంబున కవాచ్యప్రజ్ఞ లన్నియుఁ గలవు. ఓహో! అలాగా.

6. కూసున్నాడా అను రూపమెట్లు సిద్ధించెను? మా కీలాటి శంకలన్నీ పనికి రావు. మా కెట్లాపడితే నట్లాగే సిద్ధించును. మాది గ్రామ్యమని చెప్పచుండలేదా?

చదువరులారా! చిత్తగింపుఁడు. ఈపద్యమందు రెండమాటలు తెలియనియెడ వీరి కేమి దిక్కుకలదు? ఏ నిఘంటువుం బరిశీలింతురు? ఏ చాకలి పుల్లయ్యగారిని యే మాదిగ పిచ్చయ్యగారిని నాశ్రయింతురు? ఆ మహనీయులకు మాత్ర మీ శబ్దరూపము లు తెలియుననుట కేమి యాధారము కలదు? వారి గ్రామ్యమం దీశబ్దము లెట్టిరూపముల నొందినవో యెవ్వరెఱుఁగుదురు? త్రాడు తేగిన గాలిపట మెచ్చటఁబడునో యెవ్వరు చెప్పఁగలరు? నియమనూత్రము నతిక్రమించు నీశబ్దముల గతియు నంతే యగును. ఈ గ్రామ్యభాషాప్రామాఖ్యమును గొందఱు విద్యాధికులే యామోదించు చుండేరికదా యందురేమో. ఆమోదింతురుగాక; వారు విద్యాధికులే యగుదురుగాక; వారి యాదర్శములు నిర్దుష్టములే యగుంగాక. కాని యీ విద్యాధికులు భాషా కాసారము యొక్క కట్టలను దెగఁదీయునజకు మాత్రమే యింజనీయరులవలె బనికివత్తురు. వీరు కట్టలను దెగఁదీయుచుండితేకాని వాని ముందు వెన్నలకు జరపి కట్టుట లేదు. కావున వీరు తీసెడి యా గం డ్లనంతరము దగాధములై వీరలకును వశముతప్పి కడగల డ్లగుననుటకు సగళయము లేదు. అట్టి స్థితియందుఁ బైనిసూచింపఁబడిన వానినంటి మహనీయులే మనకు భాషాచార్యులు కావలసివత్తురు. అది గర్హ్యము. కావునఁ బై గ్రాంథిక భాషాలోపదోషమును గప్పిపుచ్చుటకు గ్రామ్య మెన్నఁడును శరణము కానేరదు. గ్రామ్యభాష నే యాశ్రయించునెడఁ ద్రాడుతేగిన గాలిపటమువలెను, కౌపరి నెడఁబాసిన గొట్టెవలెను భాష వినాశముఁ జెందును.

ని య మ ము లు .

చ. నియమవిహీనకార్య మవ • నికొ గణనీయము కాదు; నిల్వ డేం
తయు తుయమాచునుండు; నిది • తప్పదు; కావున గ్రామ్యభాషయుకొ
నియమవిహీనమాకతన • నిల్వదు, నిల్వదు, రూఢి; దీనికికొ
నియమము వచ్చుచో నిదియు • నేర్వక లభ్యముకాదు; నేర్చుచో

నయనిభపండితోత్తమ పః ధాంచితశాస్త్రనిరుక్తపద్ధతిః
 నియమములుండి, భాషను వి • నిశ్చలరీతిని గాచుచుండ నం
 తయుఁ జెడఁదీసి లేశమును • దారియుఁ దొంకయులేని గ్రామ్యభా
 షయై భుజించుచు నూతనపు • శాస్త్రవిధుల్ సృజియింప నేల? యా
 నియమము లభ్యసింపుఁడని • నెత్తిని బెట్టఁగ నేల? వారె! యీ
 చెయువులే కల్గ నీ యెడమ • చేతిని దీయుము, నాదు పుట్టచే
 యి యచటఁ బెట్టువాఁడ నిహీ • హీ' యనురీతినె యుండు; గాన నీ
 నియమవిహీనమై, నుఱియు • నీరసమై, గుణహీనమార్గమై,
 నయరహితంబునై, మఱి య • నర్థకమై, వెగటైన గ్రామ్యభా
 షయనెడి దారి వీడి, బహు • శాస్త్రసమన్వితహామఁ బండిత
 ప్రియమయి, యెల్లదేశముల • వీలుగ నొక్కటిమై, యనాదియు,
 ప్రయత సుమార్గమై యెసఁగు • గ్రాంథికభాషనె కోల్చి యెల్లరుక
 రయమున శుద్ధమార్గము • సంబునఁ గీర్తి గాంతు కావుతఁ.

ఈ యుపన్యాసకులలో మఱికొందఱు గ్రాంథికభాషాపరిచయమును గలిగి
 యుండియుఁ దమ యభిప్రాయములను లేఖనరూపమునఁ దెలుపఁజాలకయుండురు.
 దీనికిఁ గారణము స్వాభిప్రాయవిశ్వాసలోపదోషము. వినువారి స్థితిగతుల ననుసరించి
 యప్పటప్పటి కనుకూలముగు విషయములఁ జేర్చి చెప్పుదురు. కాని కాకితమును
 గలమును దీసికొని వ్రాతకు మొదలిడఁగ నే యన్నియు సంశయములే. పక్షి
 నడవదు. వారు తమలోఁ దా మిట్లు వితర్కింతురు. “వీరి కేమియుఁ దెలియదు
 గనుక నేవో నాలుగు ముక్కలు చెప్పిలిఁగాని యీ యభిప్రాయములను గ్రంథస్థము
 చేయునెడ నితరవిద్యాధినులు వీరిని మన్నింతురా? ఆయాగ్రంథములనుండి కొన్ని
 విషయములను దీసి వీరికిఁ జెప్పిలిఁగాని యిందు నాశక్తి యేమి కలదు? నాకుఁ గల
 ప్రసంగకాశలముచేత సభ్యుల రంజించిలిఁగాని యీ వాక్యములనే వ్రాయునెడ నివి
 లోకము నింతగ రంజింపఁగలవా?” అని యిట్లు బహుసంశయగ్రస్తులగుచుఁ దుదకు
 వారు లేఖనప్రయత్నమును మానుకొందురు. వీని నన్నిటిని మించిన మహాదోష
 మభ్యాసలోపము. ఉపన్యసించునపుడు నూతనాభిప్రాయములు వెంటవెంటనే బుద్ధికి
 గుఱించుచుండుటయు వాని నప్పుడప్పుడే వాఙ్మూలమునఁ ద్వరితగతిం బ్రకటించు
 టయు వారి కభ్యాసము. వానినే వ్రాయఁబూనునపు డొకవాక్యమును నెమ్మదిగ
 వ్రాయునప్పటి కనంతరాభిప్రాయముల నన్నిటిని మఱచిపోవుదురు. చదువరుల కిది

యతిశయోక్తిగఁ దోషపఱచును. దీని కొక దృష్టాంతముం జూడుఁడు. పొరుగుగారిలో నుండిన బంధువులకు జా జేపనివ్రాయవలయు నని యాడువాండ్ర నడుగుఁడు. పూసగుచ్చిన ట్లన్నిటిని వలసగా వడవడవడ యని చెప్పుదురు. ఒక్క వాక్యమును వ్రాసి యావల నేమివ్రాయుమందు రని యడుగుఁడు. తప్పక కలవరపడుదురు. దీనికిఁ గారణ మభ్యాసలోపదోషమే. లేఖనాభ్యాసముగల్గినారి కీ యభిప్రాయములు ఊటబావి యందలి జలమువలె వారి హృదయకాసారమున వ్రాయుటకుఁదగిన వేగముతో నెడతెగక యూరి వచ్చుచుండును. కావున వక్తృత్వలేఖనప్రజ్ఞలు రెండును సర్వజనులకును అభ్యాససాధ్యము లని యింతవఱకు సిద్ధాంతీకరింపవచ్చును. కాని యీ ప్రజ్ఞాద్యయము జ్యోత్స్నరణకార్యగురంధరులగు నుపన్యాసకులు కవులు లోనగు మహనీయుల కావశ్యక మగునుగాని తదితరులకుఁ గాదని యేరైన భ్రమఁ జందవచ్చును. అది సరికాదు. మన దినచర్యయందు మన మెన్నియోసందర్భములలో మన హృద్గతాభిప్రాయములను వాఙ్మూలమునతో లేఖనమూలమునతో ధారాళముగఁ దెలుపవలసివచ్చును. అవియే క్రమంబుగ నుపన్యాసములు, వ్యాసములు నగును. కావున నీ ప్రజ్ఞాద్యయసంపాదనమునకై ప్రతిమానవుఁడును బ్రయత్నింపవలసియున్నది.

“ప్రస్తుతవిషయము వ్యాసలేఖనముకదా. ఇచట నుపన్యాసవిషయ మేల ముచ్చటింపఁబడవలయు” నని యెవరైన సంశయింపవచ్చును. కాని యట్టి సంశయ మనావశ్యకము. ఏలయన నుపన్యాసములును వ్యాసములును హృద్గతాభిప్రాయప్రకటన సాధనములే; రెండును భాషామూలములే. ఉపన్యాసమునందలి భాష ధ్వన్యాత్మకవర్ణ ప్రధానమైనది; వ్యాసమునందలి భాష ధ్వనిరహితవర్ణరూపప్రధానమైనది. ఇందు రెండవది మొదటిదాని రూపపటమే (Photograph). (27 వ పుటఁ జూడుఁడు.) ఇందు మొదటిదగు భాష ధ్వన్యాత్మకమగుటచేత నెప్పటిదప్పుడే గాలిలోఁ నంతరించి పోవుచుండును. తత్కారణమున నందు గుణదోషవిమర్శనమున కవకాశము మిక్కిలి తక్కువగ నుండును. కావుననే పాఠశాలయందు విద్యార్థికిఁ బ్రారంభమునుండియు భాషావిశేషము లన్నియు లేఖనసాహాయ్యంబుననే బోధింపఁబడుచున్నవి. కావుననే యిచటను వక్తృలేఖక సామాన్యమైన భాషయొక్క గుణదోషముల విమర్శించుతలంపున వ్యాసలేఖనమునదే శీర్షిక గాఁ గొనుటయినది.

ఈ వ్యాసలేఖనము నభ్యసించుకొఱకు విద్యార్థి యొనర్పఁదగుప్రయత్నములు రెండువిధములు. దోషనివారకములు, గుణసంపాదకములు. ఇందు దోషనివారక ప్రయత్నములు ప్రథమకర్తవ్యములు. కాన విద్యార్థులు వ్యాసలేఖనకార్యమందుఁ

దఱచుగ నొనరించు దోషసామాన్యముం గూర్చి యిట వివరింతును. ఈ దోషములు త్రివిధములు:— శబ్దదోషములు, వాక్యదోషములు, అర్థదోషములు.

శ బ్ద దో ష ము లు .

- “సీ. 1 అప్రయత్నం, 2 ఒప్పు + స్థాగంబు, 3 నేయార్థ,
4 మసమర్థకంబు, 5 ని + రర్థకంబు
6 గ్రామ్యంబు, 7 విగతసం + స్కారంబు, 8 గూఢార్థ,
9 మన్వార్థ, 10 మక్లీల + 11 మప్రతీత,
12 మప్రయోజనము, 13 క్లి + స్థాగబంధంబు, 14 సం
దిగ్ధంబు, 15 విపరీత + ధీప్రదాయి
16 యవిమృష్టతరవిధే + యాంశంబు, 17 పరుషంబు
ననఁగఁ గావ్యంబులం + దరసిచూడఁ

గీ. బదగతంబులు వెలయు స + ప్తదశసంఖ్యఁ

గడలుకొన వీని లక్ష్యుల + తుణములెల్ల

విస్తరించెదఁ గవితాప్ర + వీణసుకవి

నివహ నిరతోపకార ని + ర్నిద్రఘణిలి.” కావ్యాలంకారసంగ్రహము.

ఈ సప్తదశదోషవిచారణము ప్రబంధరచనయందు మహావశ్యకం బగును. ప్రకృతవిషయమగు వ్యాసలేఖనముందు విద్యార్థి యిందలి క్లిష్టగూఢార్థాదిదోషంబుల నొనరింప నసమర్థుఁడు. కావున వీనిలో విద్యార్థితఱచుగ నొనరించెడి నాల్గువిధముల దోషములనుగూర్చి మాత్ర మిట వివరింతును. ఇట్లే వాక్యదోషార్థదోషములయందును ప్రకృతమున విద్యార్థికి వ్యాసలేఖనకార్యమందు సులభముగఁ దెలియఁదగువఱకుఁ గొన్నిటి నే వివరింతును.

• 5 స్థిరర్థకము:— పాదపూరణార్థము బ్రయోగింపఁబడెడి ‘ధరలో, ఇలలో, నిక్కము, లలిక, ఒగిక, స్థిరముగక’ లోనగు పదములు నిరర్థకములు. ఉదా. పిల్లి యొగిఁ బట్టె నెలుకను + బ్రీతి మెఱయ. ఇందు పిల్లి పట్టె నెలుకను అను మాఁడు పదములు గాక కొదవపదము లన్నియు నిరర్థకములే.

6 గ్రామ్యము:— శబ్దకాస్త్రనియమముల నతిక్రమించునట్టియు, బామరులు మాత్రమే వచించునట్టియు పదము లన్నియు గ్రామ్యములు. ఉదా. వస్త్రాఁడు, పోతాఁడు, పిఱ్ఱలు, గజ్జలు మొదలగునవి.

10 అశ్శీలము:— ప్రకృతార్థము నిచ్చుచు, స్థిగునుగాని రోతనుగాని అమంగళమునుగాని సూచించుచు మఱియొక యపార్థమునుగూడ స్ఫురింపజేయునది అశ్శీలము. ఇది శబ్దార్థద్వనిశేషలచేఁ ద్రివిధము. ఉదా. 1 నాకు నీకంటె మఱి యేముండగలదు? 'ఏమి + ఉండక + కలదు' ఇది ప్రకృతము. 'ఏ + ముండ + కలదు' ఇది యశ్శీలము. ఇది శబ్దశేషచేఁ గలిగినది. 2 ఈతని వాక్కులు పుణ్యజనవాక్కులు. పుణ్యజను లనఁగా ధార్మికులును, రాక్షసులును, గనుక రాక్షసవాక్కు లని స్ఫురించుట యశ్శీలము. ఇది యగ్గశేషచేఁ గలిగినది. ఇట్లే వలరాజు హేధరుఁడు నను పదములు మన్మథుఁడు, బలరాముఁడు నను నగ్గముల నిచ్చుచుఁ బల్లెవాఁడు, మోటువాఁడు నను నగ్గములఁ గూడ నిచ్చును. 3 నీ వింతటి మహామ భావుఁడవా! ఇంతటి దుష్టుఁడవా యను నగ్గము దీనియందు స్ఫురించుచున్నది. ఇది యశ్శీలము. ఇది ధ్వనిచేఁ గలుగుచున్నది. ఈ త్రివిధాశ్శీలములందును వ్రేడ జాగు ప్సామంగళములు కలుగుచుండును. 'వారు చీరను గజ్జలంటఁ గట్టిరి.' అనుట వ్రేడాకరము; 'గోమూత్రము పానకమగునా?' అనుట జాగుప్సాకరము; 'ఈతఁడు మహాజ్ఞాననిధి' అనుట యమంగళకరము.

12 అప్రయోజనము:— విశేషమును జెలుపక వ్యర్థముగఁ బ్రయోగింపఁబడెడి పదము అప్రయోజనము. ఉదా. ఇది పండిన దొండపండువలె నున్నది.

వా క్య దో ష ము లు .

“సీ. 1 అక్రమంబు, 2 విసంధి • 3 ప్రకరణభంగంబు

4 పునరుక్తియైత, 5 హాసం • పూర్ణితరము

6 వాక్యసంక్లింబు • 7 వ్యాకీర్ణ, 8 వాఙ్వికప

దంబు, 9 వాచ్యవివర్జి • తం, 10 బరీతి

11 న్యూనూపమం, 12 బధి • కోపమంబు, 13 సమాప్త

పునరాత్త, 14 మన్థాన • ఘనసమాస

15 మనియతచ్ఛందంబు, • 16 యతిభంగము, 17 పతత్రప్

కర్షంబు, 18 భిన్నలిం • గంబు, 19 భిన్న

గీ. వచన, 20 మక్రియ, 21 సంబంధ • వర్జితములు

22 వాక్యగర్భితమును నన • వాక్యదోష

వితతు లిరువదిరెండయి • వినుతిఁ గాంచు

వీని లక్షణ లక్ష్యముల్ • విస్తరింతు.” కావ్యాలంకారసంగ్రహము.

1 అక్రమము :— క్రమమును విడుచుటే యక్రమము. ఉదా. ఈతని ముఖము ను గన్నులును కలువరేకులను చంద్రుని బోలుచున్నవి. చంద్రుని కలువరేకులను అని చెప్పవలయు.

2 విసంధి :— సంధిని జెఱచుట విసంధి యగును. ఉదా. అతఁడు యుత్తముఁడు. ఈతని యెఱుఁగుదును. వచ్చి నడిగెను.

4 పునరుక్తము :— శబ్దములనుగాని, అర్థములనుగాని చెప్పినవానినే మరలఁ జెప్పట పునరుక్తము. ఉదా. మిక్కిలి శాఁతుఁడును, మిక్కిలి చల్లనివాఁడును, మిక్కిలి ప్రకాశవంతుఁడు నైన చంద్రుఁడు. అక్షరజ్ఞానమే లేని నిరక్షరకుక్షి. కాని 'బిడ్డాబిడ్డా యిటురమ్ము' అనునో బుర్రుక్తి కాదు. ఆదరముచే ద్విరుక్తి.

• 11 న్యాయోపమము :— గుణహీన పాగు నుపమ న్యాయోపమా. ఉదా. కాంచన చేలుఁ డగు విష్ణుండు నీలమేఘ మట్లు ప్రకాశించుచున్నాఁడు. అనలప్రభాయితమగు నీ బాణవన్నముచే శత్రువైద్యంబులు చీమలగుంపులవలె నలిచివేయఁబడినవి.

12 అధికోపమము :— గుణముచేత సధికమగు నుపమ అధికోపమం బగును. ఉదా. ఈ నేరేడుపండ్లు బంగరుగుండవలె మెఱయుచున్నవి. మర్కటము వృక్షము నెక్కి ప్రభువువలె నున్న తాసనమునఁ గూర్చున్నది.

13 సమాప్తపునరాత్తము :— చెప్పి ముగించినదానిని మరల మొదలిడుట సమాప్తపునరాత్తము. ఉదా. రాముని రణభీముని గుణధాముని సంస్తుతింతు ముఖజిత సోమని.

18 భిన్నలింగము :— స్త్రీని బురుషునితోఁగాని, పురుషుని స్త్రీతోఁగాని పోల్చుట భిన్నలింగదోష మనఁబడును. ఉదా. ఆ యువతి మన్మథునివలె నున్నది. ఈతఁడు గంగాదేవిం బోలుచున్నాఁడు.

• 19 భిన్నవచనము :— వచనభేదముఁ గల యుపమ భిన్నవచన మనఁబడును. ఉదా. ఆ జనులు నిశ్చేష్టితులై స్తంభమువలె నిలిచిరి. అతఁ డిచటినుండి యచటికిఁ బట్టులవలె! నెగిరెను.

అ క్క రో ప ము లు.

క. క్రమమున నిక నర్థజదో

ప.ముల నెఱింగింతు సుకవి • జనులకు 1 హీనా

పమ, 2 మధికోపమ, 3 మసమో

పమ, 4 మన్యాయోపమంబు, • 5 పరుషమువఱియున్,

గీ. 6 వ్యర్థ, 7 మేకార్థము, 8 ససంశయం, 9 బపక్ర
మము, 10 విరుద్ధంబు, 11 విర 12 సాతి • మాత్ర, 13 హీతు
రహిత, 14 నిరలంకృ, 15 తాశ్చీల • 16 సహచరచ్యు
తములు, 17 భిన్నంబు నన వీని • క్రమ మొనర్తు.

1 హీనోపమము — అధికు నల్పునితోఁ బోల్చుట హీనోపమము. ఉదా.
ఈతఁడు గాడిదవలె మిక్కిలి యోపికతోఁ బనిచేయును. అతఁడు విశ్వాసమందు
కుక్కవంటివాఁడే.

2 అధికోపమము — నీచమగుదాని నధికమగుదానితోఁబోల్చుట అధికోపమము.
ఉదా. ఈయొలుక హనుమంతునివలె నెగురుచున్నది. ఈ మలినగృహము పతివ్రత
వలెఁ బరాస్పృష్టం బై యున్నది.

3 పరుషము — కఠినవాక్యములఁ బలుకుట పరుష మనంబడును. ఉదా.
ఈతఁడు మండిపోయిన మన్మథునివలె నున్నాఁడు.

10 విరుద్ధము — స్వభావప్రతిహేలంబుగ వర్ణించుట విరుద్ధ మగును. ఉదా.
తుమ్మచెట్టుపైని కోకిలలు కలరవంబులఁ జేయుచున్నవి. ఎలుఁగుబంటు లగ్నికణము
లతో నాటలాడుచున్నవి.

14 నిరలంకృతి — అలంకారరహిత మగు వర్ణనము నిరలంకృతి. ఉదా. ఈ
ధన్యుఁడు రెండుచెవులను ఒక ముక్కును గలవాఁడు.

ఇట్టి దోషత్రయలక్షణంబులఁ జక్కఁగ గుఱైతీగి వ్యాసములఁదు వీనిం జేరనీయ
మందుటకు విద్యార్థి సర్వదా సర్వథా ప్రయత్నింపవలసి యున్నది.

గుణ సంపాదన ప్రయత్నము.

పలువురు పైతరగుల విద్యార్థులును, వారికంటెఁ దక్కువకాని యాంధ్ర
భాషాజ్ఞానముగల యితరులును వ్యాసలేఖనాభ్యాసనోత్సాహులగుచుఁ దద్దర్శమైనూతన
శబ్దజాల సంపాదనం బావశ్యకం బని తలఁచి మనువసుచరిత్రాదులఁ జదువుటకుఁ
ప్రారంభించుచున్నారు. ఇది యొకపొరపాటు. ఏలయన మనువసుచరిత్రాదులు భాషాభి
వృద్ధికై చదువఁదగిన గ్రంథములు. వీరు కోరునది భాషాభివృద్ధి కాదు; వ్యాస లేఖనా
భ్యాసము. వీరింతవఱకు వ్యాసమును సక్రమంబుగ వ్రాయఁజాలకుండుటకు భాషా
లోపము కారణము కాదు; వ్యాసలేఖనాభ్యాసలోపమే కారణము. మఱియు వ్యాస
లేఖనక్రమానభిజ్ఞతయుఁ గారణము. వీరికి వచ్చిన భాషతోడ నొక గ్రంథమునే
వ్రాయవచ్చును. ఈ దృష్టాంతములఁ జూడుఁడు.

ఉ. ఓయి దయావిహీనవృత్తి! • యూరక యీ పసిబిడ్డ గొట్టగాఁ
జేయెటలాడెనీకు? నిది • చేసినదేమి? వృథా శపింతురే?
బోయవే? యాదుతోడునను • బుట్టవే? శాపనిమిత్తమే తపం?
వీయెడనున్న శాంతిపరు • లేమనువా రిక నీ చరిత్రకు! మనుచరిత్రము.

చ. పకపకనవ్వి యో వస్తున్న • పాలక! బాలిక చూడెదేల? సా
రెకుఁ బోతంబ్రు లింతులు; వ • రింతురె కాంతులఁ దమ్ముదామ? క
న్యకలఁ నేరమా యిది? య • నన్యగతికొ సుదతికొ మనోజుబా
రికి నెందరి, లోఁ గనిక • రింపనివారివిగాక నేరముల్. మనుచరిత్రము.

చ. అతనికిఁ బట్టికొనినను • నచ్చర మొక్కటిలేదు; కాగడకొ
వెతకినఁ చెల్వితేదు; దయ • వీసమునుం గల్గనైన లేదు; ప్రా
న్నత నయవిద్యలేదు; పదు • నాల్గుపుటంబులుపెట్టి కార్చినకొ
జతురత వాతపెట్టినను • సత్యము జిహ్వాకురా దొకప్పుడుకొ.

అభాగ్యోపాఖ్యానము.

“చిత్రగ్రీవుఁడు— చెలికాఁడా! (హిరణ్యకా!) నీవు చెప్పిన నీతి కాదనను.
అయినను నావారి దుఃఖము చూచి సహింపఁజాలను. కాబట్టి యింత మెక్కి చెప్పి
తిని. ప్రాజ్ఞుండు ధనజీవితములయిన మానుకొని మంచివారికి వచ్చిన కీడు తొలఁగింప
వలెనని నీతికొవిడులు చెప్పదురు. అది యటుండనిమ్ము. నావంటివారు వీరు. వీరి
వంటివాఁడను నేను. ఇప్పటి కొదవని నాప్రభుత్వమువలన వీరికి రాగల ఫల మేమి?
చెలికాఁడా! హేయమై వినశ్వరమైన యీ కశేబరమం దాథ మాని నాకు యశము
సంపాదింపుము. నావలన జీతమా బత్తెమా? ఏదియు లేదు. అయినను వీరు సర్వకాల
ము నన్ను విడువక కొలుచుచున్నారు. నేను వీరి ఋణ మెప్పుడు తీర్చుకొఁగలనో
యెఱుఁగను. • నా బ్రదుకు ముఖ్యముగాఁ జూడకు. వీరి ప్రాణములు రక్షించితేఁ జాలు
ను. అనిత్యమై మలినమైన కాయముచేత నిత్యమై నిర్మలమైన యశము లభించెనా దాని
కంటె లాభముగలదా? శరీరమునకు గుణములకు మిక్కిలి యంతరము. శరీరము తుణ
భంగురము. గుణములు కల్పాంతస్థాయులు. ఇట్టి శరీరము నపేక్షించి కీర్తి పోఁ గొట్టు
కొనవచ్చునా?” నీతిచంద్రిక, మిత్రలాభము.

ఈపద్యములందుఁగాని వచనమునందుఁగాని యీవిద్యార్థులకుఁ దెలియని పదము
లుండవు. ఈపద్యగద్యము లాగ్రంథములందు సర్వవిధముల వాసిఁగాచినవేకాని ప్రకృత
నాదానుకూలముగ నుండుటకై యేటిపెట్టబడిన కొఱుమాలినవి కావు. కాని యిట్టి

పద్యమునుగాని వచనమునుగాని వీరు వ్రాయఁ గలుగుదురా? వ్రాయఁజాలరు. కారణ మేమి? లేఖనవిధానానభిష్టతయు, నభ్యాసలోపమునే. కావున నిట్టి విద్యార్థుల యుపయోగాఢము వ్యాసలేఖనమార్గములఁ గొంతకఱకు సంగ్రహముగ నిటు వివరించు చున్నాఁడు.

1 కల్పన:— లేఖకునకు వలయు శక్తులలో మొట్టమొదటిది కల్పనాశక్తి. ఈ శక్తి కథాకల్పనయందును, కథానుకూలము లగు వివిధవిషయములఁ గల్పించుటందును, శబ్దముల కూర్పునందును మిక్కిలిగ నుపయోగించును. విద్యార్థి యీ శక్తిని గ్రమముగా సంపాదించుకొనుటకు మార్గ మొకటి కలదు. అ దేదియనఁగా నే లేఖకుఁడుగాని సంఘమునకుఁ గొన్ని నూతనధర్మములనో, భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యములనో, నీతులనో బోధించుతలంపున లేఖనీపత్రంబులఁ బూనవలయుఁ గాని తాను వ్రాయఁగల నని చూపుటకు మాత్రము కాదు. అట్టి బోధకుఁ డాను జేకొనెడి కథనో విషయము నో ఒక సాధనముగ మాత్రము చేసికొనుచు ననువగు ప్రదేశంబులలో నెల్లఁ దా నుద్దేశించెడి బోధను జేర్చుచుండవలయును. “హరిశ్చంద్రుఁడు కాశీపురంబును బ్రవేశించి విశ్వామిత్రుని ఋణమును దీర్చుటకై నక్షత్రకుని బ్రేరణంబున దన భార్యను విక్రయించెను.” అని యిట్లు ఉన్నదున్నట్లు వ్రాయుటలో నీ లేఖకుని కల్పన లేదు. దీనినే నాలుగు పుటలు నిండునంతగ వ్రాయవచ్చును. కాని యే బోధయు లేని విపరీతవర్ణన ములతోడఁ జెట్లను గట్లను వర్ణించుచు కేవల కవిప్రజ్ఞను బ్రకటించుటచేత మాత్రము కాదు. మఱియెట్లనఁ “గాశీకాపురంబును బ్రవేశించెను” అని యాపురప్రాశస్త్యమును గూర్చి తన యభిప్రాయమును గొంత వ్రాయవచ్చును. “విశ్వామిత్రుని ఋణమునుదీర్ప నెంచెను.” అనుచు లోకమున ఋణమువలని కష్టసుఖములను ప్రస్తుత ఋణముయొక్క స్వభావమును వ్రాయఁదగును. “నక్షత్రకుఁడు ప్రేరేపించెను” అనుచు నీ కథయం దాతని ప్రయత్నముయొక్క మూలనూత్రము నించుక వివరింపఁదగును. మఱియు విశ్వామిత్రుని యజ్ఞానుసరణంబుగ నీతం డిట్లొనర్చుచుండఁగానఁ బరాధీనజీవనుల కిట్టి నిర్బంధము లు కలుగుచుండు ననుటను జక్కఁగ వివరింపఁదగును. “తన భార్యను విక్రయించెను” అను సందర్భమున భార్యాభర్తల యన్యోన్యసంబంధములు, ప్రేమలు వివాహధర్మములు లోనగు విషయములఁ దెలుపఁదగును. ఇట్లు వ్రాయునెడ విద్యార్థి తన వ్యాసము నెంత విపులముగనైన వ్రాయవచ్చును. తనకుఁగల ప్రపంచానుభవము నంతను వెల్లడింపవచ్చును. ఇట్లు వ్రాయునదే వ్రాతయగునుగాని యూరక వట్టికథను వ్రాయుటచేఁ బ్రయోజనము లేదు. దానిచే విద్యార్థికఁ గల్పనాశక్తి యభివృద్ధి కానేరదు; ప్రజలకుఁ

బ్రయోజనము కలుగదు. ఒక్క దృష్టాంతముం జూడుడు. పరవస్తు చిన్నయనూరిగారు నీతిచంద్రిక 55 వ పుటలో నిట్లు వ్రాసిరి. “సదసద్వివేకసంపన్నుడయిన ప్రభువునకు మాబోటి తుద్రులవలన నరయందగిన యగ్ధం బొకటి గలదేయని విచారింపఁ బనిలేదు చతుష్కంతునకే దీపంబుగాని యంధునకుం గొఱయగునె? ఒక్కటి విన్నవించెద నవధరింపుడు. బహుదేశాటనంబును బహుశ్రుతులతోడ నిరంతరసాంగత్యంబును గావ్యశాస్త్రవిచారంబును రాజాస్థానంబుల బహుకాలసేవనంబును బురుషున కెట్టివాని కేని వివేకంబు పుట్టింప సమర్థంబు లయియుండు. ఈ నాలుగింట మొక్కండే నెవ్వారికి లేకుండు వాడు కూపస్థమండుకంబుం బోలెం దన యుక్తనకుం జక్కని మీదిదె యాకాశంబు తన గొందియ లోకం బని యెంచి స్వజీవనమాత్రంబునకుం దుప్పివొంది లోకవృత్తంబున మాధుం డయి నశించును.” ఇట్టి లేఖనమార్గమునే విద్యాధి లవలంబింపవలసియున్నది.

2 శైలి:— దీని విషయములో బలువురు విద్యాధికులు భిన్నాభిప్రాయు లగుదురు. కొందఱు గీర్వాణపదభూయిష్ఠముగ నుండినఁ గాని ప్రాథముగ నుండవందురు. మఱికొందఱు మిక్కిలి యమకముతో నిండియుండవలయు నందురు. ఇంకఁగొందఱు జగ్ధాలంకారభరితమై యుండవలయు నందురు. ఈ నియమము లన్నియు వారివారి ప్రత్యేకోత్సాహాధీనములు. కాని సర్వజనసమ్మతములు కాఁజాలవు. సమస్తశాస్త్రముల కును బ్రథమమాత్రముల మెసఁగునది స్వభావము (Nature). కావున నీ వ్యాసమును స్వరావశైలి (Natural style) లో వ్రాయవలయును. మైఁజెప్పఁబడిన గీర్వాణ పదప్రయోగము, శబ్దార్థాలంకారములు లోనగున వన్నియు స్వభావము దెలివఱకుఁ గన్నట్టుతో అంతవఱకు వ్యాసములందు వానిని బ్రయోగింపవచ్చును. కాని మిరెపకాయలఁ బండించునాతని యింట నెచటఁజూచినను మిరెపకాయలే కన్నడు నట్లును, యమకప్రేలిగల కవి గ్రంథముం దెచ్చటఁజూచినను యమక మొక్కటియే కన్నడునట్లును. అతివృష్టి యనావృష్టి వోషములకు మాత్రము లోనుగాఁగూడదు. సంపన్నగృహస్థుని యింటివలెనే తన వ్యాసము బహువిధపదార్థభూయిష్ఠమై యుండునట్లొనర్పఁ బ్రయత్నింపవలయును.

3 శుష్కత:— లేఖకుడు తన యభిప్రాయమును శబ్దార్థాలంకారాదివిశేషముల చేతఁగాని సందిగ్ధవాక్యాదిదోషములచేతఁగాని మఱుఁగుపఱుపఁగూడదు. తన వ్యాసమందు శుష్కత (Clearness of expression) ను సర్వత్ర నిలుపవలయును. ఉత్కృష్టయోగ్యతాసమన్వితుండయి యనుటకంటె మంచిప్రవర్తనకలవాడయి యనుటచే లోప మేమియుఁ గలుగ దని యెఱుఁగవలయు.

4 సౌష్ఠవము:— నిర్దుష్టభాషను వ్రాయుట యావశ్యకము. విస్సప్న చెప్పినదే వేద మనునట్లు తాను చెప్పునదే సిద్ధాంత మనుచు జేరికెవచ్చునట్లు వ్రాసి తప్పొప్పులు కల చోట్ల నిది గ్రామ్య మని వాదించుట తగవుకాదు. స్వభావజ్ఞులి యనుటచే గ్రామ్య మని యన్వయింపఁ గూడదు. విత్రలేఖకుఁడు స్వభావమును వ్రాయనెంచి యొక వృత్తిమును వ్రాయనెడ నందలి యెండిన కొమ్మలను, వాడిన పుష్పములను, పుచ్చిన కాయలను వ్రాయుట లేదు. అందలి నిర్దుష్టభాగములనే వ్రాయును. అట్లే యీ వ్యాసలేఖకుఁడును నిర్దుష్టభాషనే వ్రాయవలయు. ఇది యొక నాటక లభించునది కాదు. గ్రంథపతనకాలము దెల్లను భాషాసౌష్ఠవమందు దృష్టి నిలిపి శబ్దములయొక్క శుద్ధరూపముల శ్రద్ధతో గమనించుచుండునెడ నది నానాటక బట్టువడును.

5 ప్రసన్నత:— శబ్దార్థములు రెండును అహోదజనకము లగుచు వానివాని భావములను దృష్టిగ వెలువరించునవిగ నుండవలయు. ఒకని యందమును దెలుప నెంచునపుడు 'మండిపోయిన మన్మథుని వలె నుండె' ననుటకంటె 'మనోహరుఁడగు సుమసాయకునివలె' నుండె నని చెప్పఁదగును.

6 సందర్భశుద్ధి:— వివిధాంశముల వివరించునపుడు వానిలో నెండింటికీ గల యన్యోన్యసంబంధమును విశదీకరించుచుండుటే సందర్భశుద్ధి యగును దృష్టాంతము— 'గోపాలుఁడు చెన్న పురి కేగెను. అతని జేబులోని రూపాయల నొకఁడు తస్కరించెను.' అనెడి రెండువాక్యముల మధ్యను 'పుస్తకములను గొనుటకై పదిరూపాయలను జేబులో వేసికొని బజారునకుఁ బోయెను' అనెడి, వాక్యమును గూడఁ జేర్చి యెట్లుండునో చదివి చూడుఁడు. ఇట్టిదే సందర్భశుద్ధి. మధ్యమధ్య నిట్టి వాక్యములను విడిచివేసి 'చదువరు లామాత్రమైన నూహించుకొనలేరా' యనుట యుక్తముకాదు.

7 ఉపమానము:— తాను దెల్పెడి యభిప్రాయములను స్థిరీకరించుటకుఁ దగిన యుపమానముల నచ్చటచ్చట నిచ్చుచుండవలయు. దృష్టాంతము— 'కార్యసిద్ధి కలువఱుగును నెట్టికార్యమునైనను స్వల్ప మని తృణీకరింపరాదు; రాముఁ డల్పుఁడంచు రావణుఁ డెంచి యేమయ్యెను?'— కొన్నియెడల లోకోక్తులే యుపమానములుగ బరికివచ్చును. దృష్టాంతము— 'చిన్నపామునైనను బెద్దకఱ్ఱతోనే కొట్టవలయు.'

8 రసము:— ఏరసమును బ్రధానముగఁ జేసికొని తా నుద్దేశించెడి విషయమును బోధింపనెంచునో యీ రసమును గార్యసిద్ధి యగువఱుగును బోషించుచునే పోవలయు.

ఇది కథినమగు విషయము. కావున, దీనిని దృష్టాంతమూలముననే తెలిపెదను. — ప్రకృతకాలమునఁ బ్రపంచమందలి మనుజులలో నెల్ల ససమానబలవంతుఁ డని పేరొందిన సాండో యనునాతఁడు తన దేహబలాధిక్యమును అద్భుతరసప్రధానమైన యొక వృత్తాంతమువలనఁ దెలిసెను. ఆతనిమాటలనే యిట వ్రాసెదఁ జిత్తగింపుఁడు. “నేను లండనుపట్టణమందు మొదటిప్రదర్శనమును జరిపిన యనంతర మొక నెలవు దినమందు జర్మనీదేశమును జూడఁబోయితిని. ఒకనాఁడు నీమెనునందు గుఱ్ఱపుబండి యెక్కి పోవుచు నొక ప్రత్యక్షరాక్షసుని జూచితిని. ఆతఁ డొక రాళ్లపనివాఁడు. బండ్లమీఁద రాళ్ల నెక్కించుట యాతని పని. ఆతని యాకారమును జూడఁగానే నా గుఱ్ఱము నిశ్చయముగా బెదరెను.

ఈ భయంకరాకారుఁ డెట్లుండెనో, చేతనగునెడ, నీవే యోచించుకొనుము. వాని తల పూతనాకారముగఁ జేయబడెడి బుట్టబొమ్మయొక్క తలయంత యుండెను. ముక్కు సాధారణపు పిడికె డుండెను. ఆతని పిడికిలి నాపిడికిలికి మూడురెట్లకు మించియుండెను. ఆతని యంగుస్తముక్రింద నొక చీనాదేశపురూపాయను బెట్టునెడ నది మనకుఁ గన్పింపదు. ఆతనియొక్క కాలిబూటులో నా రెండుకాళ్ళను బట్టుటయే గాక దానిలో నేను గుండ్రముగాఁ దిరుగఁగలను. దీని కంతటికిఁ బైఁగా నీతని యెత్తును సామాన్యముగా లేదు. ఆఱడుగులకు మించియున్నది. ఆఱడుగుల రెండున్నర యంగుళములున్నది. ఆతని అొమ్ము చుట్టుకొలత 80 అంగుళములును, బరువు 400 పౌనులును ఉండెను. ఆతఁడు నీటిశరీరము కలవాఁడు కాఁడు. మంచి నరపుబలమును, ఎముకబలమును గలవాఁడు.

ఆతని జూడఁగానే యాతని నాప్రదర్శనములలోఁ జేర్చుకొనవలయు నని తోచి, యాతనిఁ బిలిచి, ‘నీవు దినమున కెంత సంపాదించుచుంటి’ వనియడిగితి. తక్కిన కూలీలకంటె రెట్టిరెపు (రెండురూపాయలు) అనియు, దక్కినకూలీలకంటె బెద్ద బరువుల నెత్తుచు బండ్లను ద్వారతో నింపుదుననియుఁ జెప్పెను. ‘నాయొద్ద నుండునెడ నీవు పని చేసినను జేయకున్నను దినమున కైదురూపాయ లిచ్చెద’ నని చెప్పితిని. ఆతఁ డంగీకరించెను. బసలోనికిఁ దీసికొనిపోయి యాతని బరీక్షించితి. బరువురెత్తుట తప్ప నిం కేమియుఁ దెలియదు. ఎట్లయినను బేరము కుదుర్చుకొని యాతని నింగ్లండునకు దీసికొని వచ్చితిని. ఈతని జూచుటకుఁ బ్రజలు గుంపులుకూడసాగిరి. రైలునుండి యాతని నింటికిఁ దీసికొనివచ్చుట కేవలైబండియు పట్టదయ్యెను. నడిపించుకొని రావలసివచ్చెను. వేలకొలది జను లీతనిఁ జూచుటకు ముగ్ధులసాగిరి. ఈతఁడు

తెల్లయేనుగువలె గన్పట్టుచుండెను. వీధులు జనులతోఁ గ్రుక్కిరిసిపోయెను. ఎట్టులా యిల్లుచేరితిమి. ఈతని మరల బయటికి రానీయక యింటిలోనే యుంచితిని. ఏదేనిమిది వారములవఱకును ఈతని కేవల నేర్పఁజూచితఁ గాని యీతఁడు వ్యర్థుఁడుగ నుండెను.

వెంటనే నే నొక ప్రదర్శనము గావింపవలసివచ్చెను. అందు రంగస్థలమం దీతఁడు నన్ను తరిమి పట్టుకొనున శ్లేర్పఱుచుకొంటిమి. కొంతసేపటికి మే మిద్దఱుమును గలిసి కుస్తీ పెనఁగితిమి. అంతట నన్ను గాల్చుటకు 400 పానులు బరువుగల యొక పిరంగిని భుజములపైఁ బెట్టుకొని యీతఁడు తరుముకొని వచ్చెను. అంత నొక నిమిషములో నే నొక గద తీసికొని తిరుగఁబడితిని. ఆతఁడు బెదరు నభినయించుచుఁ బరుగెత్తవలసిన వంతు వచ్చెను. ఆతఁ డట్లు పరుగెత్తి తన పిరంగితోఁగూడ నొక బోనులో దూఱెను. తోడనే నే నా బోనువైభాగమున కేగి యాబోనును, పిరంగిని, రాక్షసుని గూడ నొక్క ప్రేలితోఁ గొన్నియంగుళములదూరము పైకెత్తితిని."

ఈ వృత్తాంతమందు గుఱ్ఱము బెదరె ననుటనుండియుఁ దుదవఱకును అద్భుత రసము పూర్తిగఁ బోషింపఁబడెను. ఒక్కప్రేలితో నాతని బైకెత్తితి ననుటతో ముగింపఁబడెను. దీనియం దాతని విద్య, గుణములు, యోగ్యత మొదలగువానిని ముచ్చటించినచో నది వ్యర్థప్రశంస యగును. ప్రస్తుతరసమునకు సంబంధింపదు. కాన నట్టిది వదలివేయఁబడినది. ఆతని విపరీతాకారము, దేహబలము, బరువు అనేడి మూడు విషయములు మాత్రమే చక్కఁగ నభివర్ణింపఁ బడినవి. దానిచేత నద్భుతరసము పోషింపఁబడినది. ఇదేవిధముగ వ్యాసలేఖకుఁడు తా నేరసముతోడ బోధింప నెంచునో యారసమును ఆవిషయాంతమువఱకును జక్కఁగఁ బోషించుచునే పోవలయును. విద్యార్థి లేఖనక్రమము నింతవఱకు గ్రహించిన యనంతరము విషయ విభజనక్రమము నెఱుంగవలసి యున్నది. అది యిటఁ దెలుపఁబడును.

విషయ విభజనము.

వ్యాసలేఖనమునకు విద్యార్థి చేకొనెడి విషయము లన్నియు మూడు విధముల్కు. కథాప్రధానములు, వర్ణనప్రధానములు, గుణప్రధానములు. అర్జునుఁడు, హరిశ్చంద్రుఁడు, లోనగు మహాపురుషుల చరిత్రలు కథాప్రధానములు. పశుపత్యైది చేతనములు, లోహరామనదీపర్వతా ద్యచేతనములు, ఉత్సవాది వినోదములు వర్ణనప్రధానములు. సత్యసంధత, మాతృపితృభక్తి, యోగ్యత, విద్య, ధైర్యము లోనగువిషయములు గుణ ప్రధానములు. వీని కాలిన్యము వీనిక్రమము ననుసరించియే యుండును. అనఁగా మొదటి

తరగతికంటె రెండవతరగతియు, దానికంటె మూడవతరగతియు నెక్కువకఠినంబుగ నుండును. ఎట్లనఁగాఁ గథాప్రధానవిషయముల వ్రాయుటయందు విద్యార్థి యొక్క ప్రయత్న మంతయు నిర్దుష్టభాషను వ్రాయుటయే. వర్ణనప్రధానవిషయముల వ్రాయుట యందు విద్యార్థి నిర్దుష్టభాషాప్రయత్నమునకుఁ దోడుగ వర్ణనీయాంశసంగ్రహణ ప్రయత్నమును గూడఁ జేయవలసియున్నాఁడు. గుణప్రధానవిషయలేఖనమందు విద్యార్థి తాను జూచినట్టియు విని గ్రహించినట్టియు, ప్రపంచము నంతను దన కన్నులయెదుటఁ గల్పించుకొని, యందు గుణదోషవిమర్శన మొనరించి, గుణమునకు వన్నెఁ గల్పించుచు, దోషమును నిరసించుచు వ్రాయవలసియున్నాఁడు. కావున నిది మిక్కిలి కఠినము. ఈ గుణదోషవిమర్శనము పై త్రివిధవిషయములందును నుండును. మొదటితరగతియందు మిక్కిలి కొంచెముగను, రెండవతరగతియందు దానికంటె నెక్కుడుగను, మూడవతరగతియందు మిక్కుటముగను ఉండును. ఇది లేని వ్రాత వ్రాతయే కాదు. ఎవ్వఁడు తన వ్రాతయందు గుణదోషవిమర్శనమున కవకాశమును గల్పించుకొని స్వాభిప్రాయమును బ్రకటించుట కభ్యాసపడఁడో అతని విద్యాభ్యాస మంభునిచేతి దివ్యవంటి దని చెప్పవచ్చును. కావున విద్యార్థి యీ గుణదోషవిమర్శనాభ్యాసము నేమాటక యుండవలయు.

విషయాంతర్విభజనము.

పై త్రివిధవిషయముల వ్రాయుటలో విద్యార్థి యొక్కొక్క విషయమునం దంతర్విభాగము చేయవలసియున్నది. ఇది తరగతి కొక విధముగ నుండును. ఒక్క తరగతియంటే వేలువేలుగఁగూడ నుండును. అయినను విద్యార్థుల యుపయోగము నిమిత్తము మార్గదర్శకముగ నుండుటకై కొన్ని విషయముల యంతర్భాగముల నిచట విభజించి చూపెదను.

కథాప్రధానములు.

1 ఉపోద్ఘాతము:—ఒకచేత శాస్త్రమును వేరొకచేత తాత్రమును బూనిన మీహాప్రజ్ఞాధురంధరుఁడగు నర్జునుని గూర్చి వచింతుననియు, సత్యవ్రతరక్షణమునకై తన సర్వస్వము నర్పించిన హరిశ్చంద్రునిగూర్చి లిఖింతుననియు, ఆజన్మభక్తుండగు ప్రహ్లాదునిగూర్చి చర్చింతుననియు నిట్టి వాక్యములను ప్రధానముగాఁగల కొన్ని పంక్తులను ప్రప్రథమమున వ్రాయవలయు. ఇది మిక్కిలి సంగ్రహముగ మొత్తములోఁ బది యవంతును మించక యుండవలయు. దానియం దా కథానాయకునియొక్కగాని కథాసాయికయొక్కగాని యుత్కృష్టధర్మము నూచింపఁబడవలయు. ఇది యుపోద్ఘాత మనఁబడును,

2 కథ:—తాను ద్వేషించెడి యా చరిత్రను నిర్దుష్టమును గుణసహితమును నగు భాషలోఁ దెలుపవలయు. తన భాషాధిక్యమును జూపుకొనుతలంపునఁగాని, పోకులకు నవినశబ్దజాలమును బోధించుతలంపునఁగాని, యపూర్వశబ్దప్రయోగమును జేయనెంచు నెడ నద్దానిని కేవలకవిప్రజ్ఞను దెల్పు వర్జనాభాగమందుఁ జేయవలయుఁ గాని కథాభాగమందుఁ జేయఁగూడదు. అనఁగా హరిశ్చంద్రుని కథయందు అరణ్యమును గాని, పర్వతమును గాని, కాశీపురమును గాని, ధర్మమును గాని తాను వర్ణించుచో నట్టి శబ్దజాలమును బ్రయోగింపవచ్చును. కాని వారివారి యన్యోన్యప్రసంగములందును ప్రధానకథను వివరించునపుడును మాత్రము ప్రయోగింపరాదు. ఒకజేశఁ బ్రయోగించుచో నట్టి శబ్దముల యర్థము సన్నిహితపదమునాయసహాయంబున స్ఫురించు నట్లుగాని, ఆయర్థము స్ఫురింపకున్నను దదితరశబ్ద సాహాయ్యంబున వాక్యార్థము నులభముగ స్ఫురించునట్లుగాని వ్రాయవలయు. కవిప్రజ్ఞ విషయగ్రహణమునకుఁ బ్రతిబంధకము కాఁగూడ దనుటయే యీ నియమమయొక్క మూల సూత్రము.

3 ధర్మములు:—సత్యవాక్యనిరతి యుత్తమపురుషధర్మము, ప్రజల ప్రార్థనల విని హరిశ్చంద్రుడు వేటకు వెడలుట ప్రభుధర్మము, వీరబాహునాజ్ఞానుసరణంబుగ భార్యను ఖండింప నుంకించుట నేవకధర్మము, జనకవాక్యనిర్వహణార్థము రాముఁ డరణ్యంబున కేగుట పుత్రధర్మము. ఇట్టి ధర్మముల వివరించుపట్టులందు లేఖకుఁడు విజృంభించి తనకుఁ గల యుక్తాయుక్తివివేచనజ్ఞానంబును, గుణదోషవిమర్శన సామర్థ్యంబును, ప్రపంచానుభవంబును జక్కఁగ వెల్లడింపవలయు.

4 నీతులు:—ఇవిధర్మములవంటివికావు. ధర్మము లన్ని సంఘములందు నొకటి నే నే యుండును. నీతు లాయాసంఘాచారముల ననుసరించి యుండును. వీనిని వివరించు నపుడు కొన్ని లోకోక్తులనుగాని, ప్రామాణికుల వాక్యములనుగాని యుపబలముగా గొనవలయు. మాతంగకన్యలు వరింపుఁ దనినపుడు హరిశ్చంద్రుడు తా నేకపత్నివ్రత నుండ ననుట ఖర్చునీతి. ఇది కొన్ని సంఘములందుఁ బాటింపఁబడుట లేదు.

5 ఉపసంహారము:—ఉపోద్ఘాతవఁడు నూచింపఁ బడిన ధర్మ విట్లు పూర్ణముగ ననుసరింపఁబడిన దని కథాంతమందు వరలఁ దెలుపుట యుపసంహారమగును.

ఈయైదు భాగములును దని వ్యాసమం దుండునట్లు లేఖకుఁడు వ్రాయఁ బ్రయత్నింపవలయు. ఈ యైదును గథాక్రమమునఁదు వరుసగ రావు. అచ్చటచ్చట వచ్చును. ఉపోద్ఘాతోపసంహారములు మాత్ర మాద్యంతములందే తప్పక వచ్చును.

వర్ణనప్రధానములు; చేతనములు.

1 ఆకారము:— ఆవులకుఁ గొమ్ములు, గుఱ్ఱములకు కుచ్చువంటి తోక, ఏనుఁగునకు తొండము, ఒంటెకు మూపురము లోనగు ప్రత్యేకావయవములు కలవనుటను సూచింపుచు వాని యెత్తు, పొడుగు, లావు, రంగులను దెలుపుట మొట్టమొదటి కార్యము. దీనిచేత నా జంతువు స్వరణకు రావలయును.

2 నివాసము:— పులులు, తోడేళ్లు లోనగు మృగము లరణ్యములందును, గ్రద్దలు ఉన్నతప్రదేశములందును, కొంగ లుదకప్రదేశములందును, పీతలు కలుగులయందును, చిలుకలు ఫలవృక్షములందును వసించుననుచు నిట్లే యితరజంతువుల వాసస్థలములనును జెప్పవలయు. ఆయాజంతువుల కాయా వాసస్థలములతోఁ గల సంబంధమును గూడఁ దెలుపవలయు.

3 ఆహారము:— ఆవు తివిటిని, గుఱ్ఱముగడ్డిని, పులి కేవల మాంసాహారమును, నక్క శాకమాంసాహారముల రెండింటిని, సింహము హస్తీమస్తీష్కమును, చిలుక పండ్లను; కోకిల చిగుళ్ళను దినుననుచు వానివాని ప్రత్యేకాహారములఁ దెలుపుచు సామాన్యాహారములఁ గూడఁ దెలుపవలయు.

4 ఆభ్యాసములు:— ఆవు పొలములో మేసి, యింటియొద్దకు వచ్చి, తన కట్టుఁగంబమునొద్దఁ బరుండును. కుక్క యజమానివెంటఁ దిరుగుచుండును. పులి నీళ్లను గలఁచి త్రాగును. ఎలుఁగుబంటి తలక్రిందుగఁ జెట్టెక్కును. పావురములు నివాసగృహము నెడఁబాయకుండును. ఇట్టివి వాని యభ్యాసములు. అడవిమృగములఁ బట్టుకొనువా రాయాజంతువుల యభ్యాసములనే యాధారముగఁ గొని యుక్తులఁ బన్నుదురు. లేఖకుఁడు వీనిని మిక్కిలి బాగరూకతతో గమనించి వివరింపవలయు.

5 చేష్టలు:— ఆ జంతువులు క్రోధోత్సాహాదిసమయములందుఁ జేయుపనులు చేష్ట లనఁబడును. కుక్క కఱచును. గుఱ్ఱము తన్నును. పావురము పల్లటీలుకొట్టును. కోడిపుంజులు పోరాడును. కోతులు చెట్లమీఁదనే దుముకులాడును. ఎలుఁగుబంటి మాంసభక్షకజంతువుకాకపోయినను మనుజుని జంపి, చీల్చి, వాని ప్రేగులతో నాడు కొనుచుండును. పులి తన కెరయగు జంతువుపైకిఁ బోవునపుడు తన మేనివాసన దానికిఁ దెలియకుండుటకుఁ దాను గాలి దిగువభాగమునకుఁ బోయి, యచటనుండి గాలి కెదురుగ వచ్చి, యాజంతువుపైఁ బడును. ఇట్టివి వాని చేష్టలు.

6 వెంచెడి పద్ధతులు:— పులులను బోనులందుచు, గొట్టెలను దొడ్లయందును, చిలుకలను ఫంజరములందును, పాములను పేళ్లపెట్టెలయందును, కుక్కలను

పిల్లలను ఇండ్లయందును, గుఱ్ఱములను లాయములందును బెట్టి పెంచెదరు. ఇట్లే వివరించి వ్రాయవలయు.

7 శతృత్వమిత్రత్వములు:— ఆవులు, గేదెలు, మేకలు, గుఱ్ఱములు, గాడిదలు లోనగు జంతువు లన్యోన్యమిత్రములు. ఇవి మందలుగఁ గూడి సంచరించును. పులి సింహము లోనగునవి యొంటరిగ నే తిరుగును గాని మందలుగ నుండవు. కుక్కకు పిల్లికి సహజవైరము. ఇత్యాదులు.

8 ప్రయోజనములు:— ఏనుగులు పిరంగిబండ్లను లాగుటకును, ఒంటెలు ఎడారులను దాటుటకును, ఆవులు పాలిచ్చుటకును, కుక్క యింటిని గాచుటకును, చిలుకలు మధురధ్వనులచే మనుజుల నానందపఱుచుటకును బనికొనవచ్చును. ఇట్టివే ప్రయోజనములు. దుష్టజంతువులవలన నష్టములనుగూడ దీనియందే చెప్పవచ్చును.

ఈ యెనిమిదివిధంబులు నిచట వృష్టాంతమాత్రముగ వివరింపఁబడినవి. విద్యార్థి జంతువులనుగూర్చి వ్రాయనెంచునపుడు వాని నీ యెనిమిదిభాగములుగ విభజించుకొని వ్రాయునెడ నెంత విరివిగనైన వ్రాయవచ్చును.

అచేతనములు; నదులు.

1 పుట్టెడితావు:—

2 ప్రవహించుదేశములు:—

3 తీరమండలి ముఖ్యపట్టణములు:—

ఇవి స్వప్రములగుటచే నిచట వివరింపఁబడలేదు.

4 నీటిగుణము:— తేలికగనుండుట, బరువుగనుండుట, జిడ్డులేట, ఏదైన రంగును గలిగియుండుట, పైత్యమును శైత్యమును జేయుట ఇత్యాదులు.

5 ప్రయోజనములు:— స్నానపానంబులు, ఓడల రాకపోకలు, పంటలు లోనగువానికి బనికొనవచ్చుట.

వృక్షములు.

1 ఆకారము:— గరక, దుబ్బ, తీగ, మొక్క, మ్రాను మొదలగు వివరములను దెలుపవలయు. మట్టిచెట్టునకు ఊడ లుండును. సరకుచెట్టు పాడుగుగఁ బెరుగును. ఇత్యాదులు వాని యాకారమును దెలుపును.

2 పెరుగుతావు:— చేనుచెట్లు బురదనేలలందును, కొబ్బరిచెట్లు ఇసుక నేలలయందును, మామిడిచెట్లు రేగడనేలలయందును పెరుగును.

3 పెంచు విధములు:— ఎరువులను వేయుటయందును, ఏతము మొదలగు జల యంత్రములతో నీరుకట్టుటయందును, దోహదములను జేయుటయందును అవలంబింపఁదగు బహువిధపద్ధతులఁ దెలియువఱకు వివరింపవలయు.

4 ప్రయోజనములు:— శాక పుష్ప ఫల పత్రంబులకును, మాలములు, వాసములు, బల్లలు, వంటచెఱకు లోనగువానికిని బనికివచ్చు విధమును దెలుపవలయు.

చేతనాచేతనములఁగూర్చి వ్రాయఁదలఁచునపుడు లేఖకుఁ డివిధిధంబున నాయా విషయంబులను దన యిచ్చవచ్చునన్ని విధములుగఁ దొల్ల విభజించుకొని వ్రాయఁ దలఁచెడి మొత్తముపుటలసంఖ్య వనుసరించి యొక్కొక్క భాగమును వలయువఱకు వివరించుచు వ్రాయవలయు.

గుణప్రధానములు.

ఈ గుణప్రధానవిషయములను గూర్చి సర్వసామాన్యముగ వివయాంతర్విభజనము చేయుట దుష్కరము. వానివా రేయేవిశేషాంశములఁ జెప్ప నెంతురో వానికిఁ దగునట్లు విషయవిభజనము నొనర్చుకొనవలయు. ఒకనిక్రమమును బోలి నుతియొకనిక్రమ ముండుట కలుగదు. ఈవిషయమును వ్రాయ నెంచునపుడు మూడుదినములు ముందునుండియు లేఖకుఁడు ప్రత్యేకదృష్టితో బ్రపంచమును బరిశీలించుటకు మొదలిడవలయు. తనకుఁ గావలసిన విషయ మంతయు నచటనే లభించును. దానిని తన కనుకూలముగ విధముగ విభజించుకొనవలయు. అయినను మార్గదర్శకముగ నుంటకై యొక్క విషయము నిచట విభజించి చూపెదను.

అన్యతనిరసనము.

1 ఉపోద్ఘాతము:— మనుజులు నీతిబాహ్యవర్తనులగుచు దుష్కార్యముల నాచరించి యాదుష్టత్వమును గప్పకొనుటకును, స్వలాభాపేక్షచేతను గల్లలాడుచుందురు ఈ యభ్యాసము తొలుత లాభకరముగఁ గన్పట్టును గాని యనంతరమం దిహపరలోక సుఖములఁ జెఱచును.

2 కారణములు. 1 మిత్రులలో నన్యోన్యవిశ్వాసముచెడును. 2 దీనికై అభూత కల్పనాశక్తి, జ్ఞాపకశక్తి, జాకరూఢతయు వలయును; అవి దుర్లభములు. 3 తాను నిజముచెప్పినను ఇతరులు నమ్మరు. 4 తన యన్యతము వెల్లడియగునేమో యను మేలనపాలిటికి శిక్ష యగును. ఇత్యాదులు.

3 దృష్టాంతములు:— గొఱ్ఱెలకాపరి వినోదమునకు పులిపులియని యఱచి వినాశముఁ జేందెను. ఇత్యాదులును, చరిత్రాంశములును.

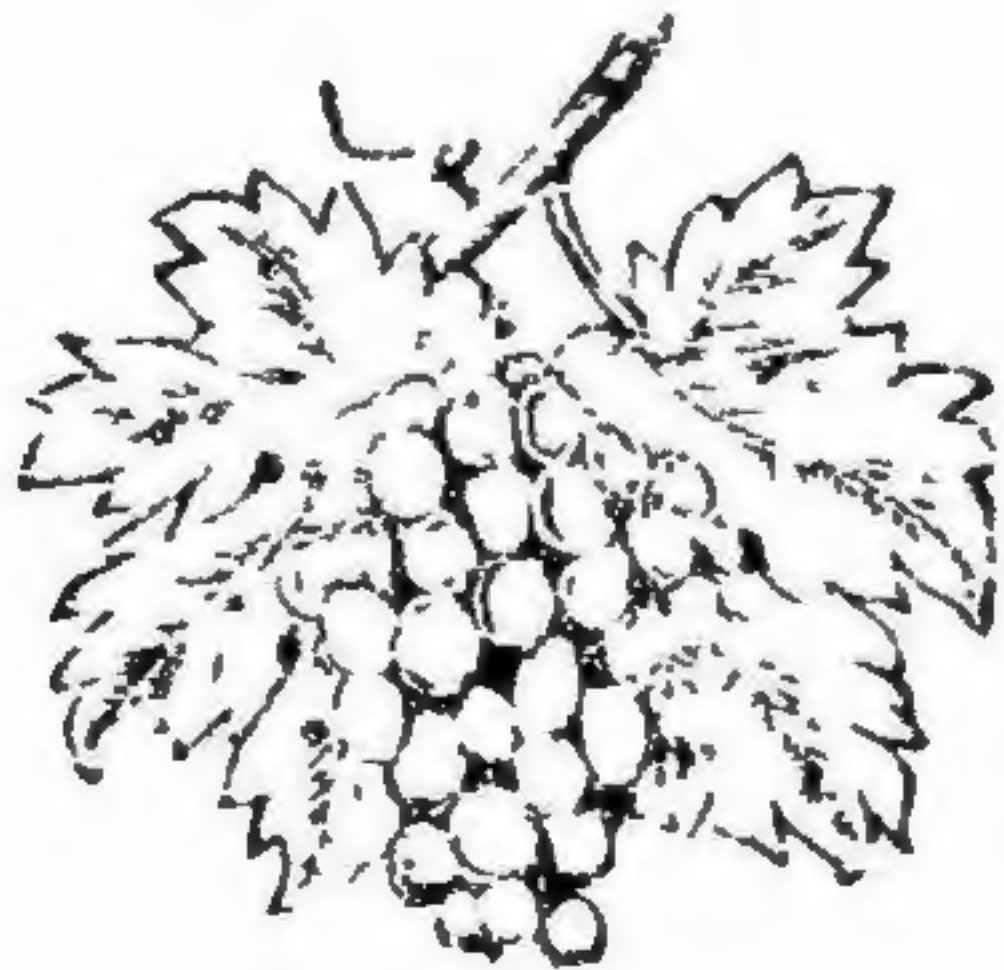
4 ప్రమాణములు:— సత్యమువలనన ములు నూపు గౌరవంబునఁ బేర్మిక ఇత్యాదులు.

5 సారాంశము:— కల్లలాడుట పనికిరాదు.

ఈ గుణప్రధాన విషయములెంతగ వివిధంబులుగ నుండినను వానిలో నీ యెదు భాగములు మాత్రము సర్వసామాన్యముగ నుండఁ దగును. విద్యార్థు శి పద్ధతుల నవలం బించునెడ వారలకుఁ జక్కని వ్యాసలేఖన సామర్థ్యము కలుగును. అనంతరమం దది సమయోచితంబుగఁ బద్యగద్యగీతరూపంబుల నొంది పలువిధంబులఁ బ్రకాశించును. కావున విద్యార్థు లిట్లు దోషనివారకంబులును గుణ సంపాదకంబులును నగు మార్గముల నవలంబించి వ్యాసలేఖనము నభ్యసించి మేలు పడ యుదురు గాక.

గం క క ర తో ద్వే శ ము.

శ్రీలకు నాలనాలమయి • చెన్ను వహించిన యాగ్రధదేశమా
దేవాకా నేటికాలమున • నేరొ సుధీజను లాగ్రధభాష ను
స్థూలముచేయు కార్యములఁ • బూనుచునుండి; యాకఁగొంద ట్టి
తోయె వీడి సంగుమున • స్వోదరపూరణమాతృప్తిచే
గాలము వుచ్చుచుండి; జ • గంబున మమ్యులకెల్ల భాషయే
మూలము భావబోధనకు; • భూమినిగల్గు సమస్తవిద్య చే
వేలను భాషచేతకె ప్ర • వృత్తిని, వృద్ధిని గాచుచుండు; బా
కేల? సమస్తకార్యపరి • వృద్ధికి భాషయే తొల్లినుండ ని
*స్థూలముసేయు తెగతయు న • నశమె కావన నీవి భాషగక
మేలుగ గాలకానకి • మిక్కిలి కష్టమువేక బోధయె,
నీలఁ బ్రసంగ కశలము • తెప్పగఁ గూర్చుచు, వ్యాసతేఖనా
బోలి లభింపఁజేసి, విష • యోచితకర్మము నేర్పునట్లుగా
శ్రవేలలక్ష్మీ బద్యము ల • నేకమునా ప్రకృతార్థసంతతుల్
నీలుగ నొటిపొ డ్డొలిచి • పెట్టినయట్లును వ్యాస ము జ రిక
జాలఁగఁ గూర్చుటయ్యె; గుణ • శాలులు బోధసుధానురక్తు
బాలకులార! నీవిఁగొవి, • భాషను జక్క గా నేర్చి, యెంతయుక
మేలునుగొచి, దేశమున • మీదగుక్తికి దిగింబు సేయుడి;
పాలితభర్తుఁడైన భగ • నాతఁడు మీకిమ భోగ భాగ్యముల

* ఆలము=యక్షము, ఉపేక్ష. ౧ ఏల=బాక్రీడాశీతము.

ఈ తప్పులను సిరాతో ముందు సవరించుకొని పిమ్మట గ్రంథమును జమవుట యుచితకార్యము.

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
21	6	సస్కరించి	సంస్కరించి
48	8	త్రివిధ	త్రివిధ
52	1	ఒక శ	ఒక శే
„	5	నసావధానము	సావధానము.
70	9	సుకృతే	సుకృతే
72	18	జయస్వరము	జంటస్వరము
130	9	జేయబడ	జేయబడ
135	8	పౌరుషము	పౌరుషము
141	10	కలుగుటచే	కలుగుటే
144	2	న్యాస	న్యాస

మనసు ఫౌండేషన్
పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TLPA10413196
పుస్తకం పేరు	అపనాగమన
తారీఖు	85-10-24
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	177
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	NO
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Habeeba
పేజీలు విడదీసినది	Navya
స్కాన్ చేసినది	Prashanth
పరీక్ష చేసినది	RAMYA
పేజీలు పరిశీలించినది	
లైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
స్కాన్ చేయబడినది	NO
తప్పులు	NO
పరిస్థితి	good